

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนารูปแบบของการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจ
ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือของไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์ คณะศึกษาศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ คณะศึกษาศาสตร์

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนเรศวร
วันลงทะเบียน 0 6 ๒๕๕๙
เลขทะเบียน 10 3 4756
เลขเรียกหนังสือ ๖ G

ISb
.S-E2b
๑4๙๖ ๖
2559

สนับสนุนโดย
งบประมาณแผ่นดินมหาวิทยาลัยนเรศวร
ปีงบประมาณ 2559

บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary)

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือของประเทศไทย” นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
2. ศึกษาและพัฒนา รูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
3. การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน

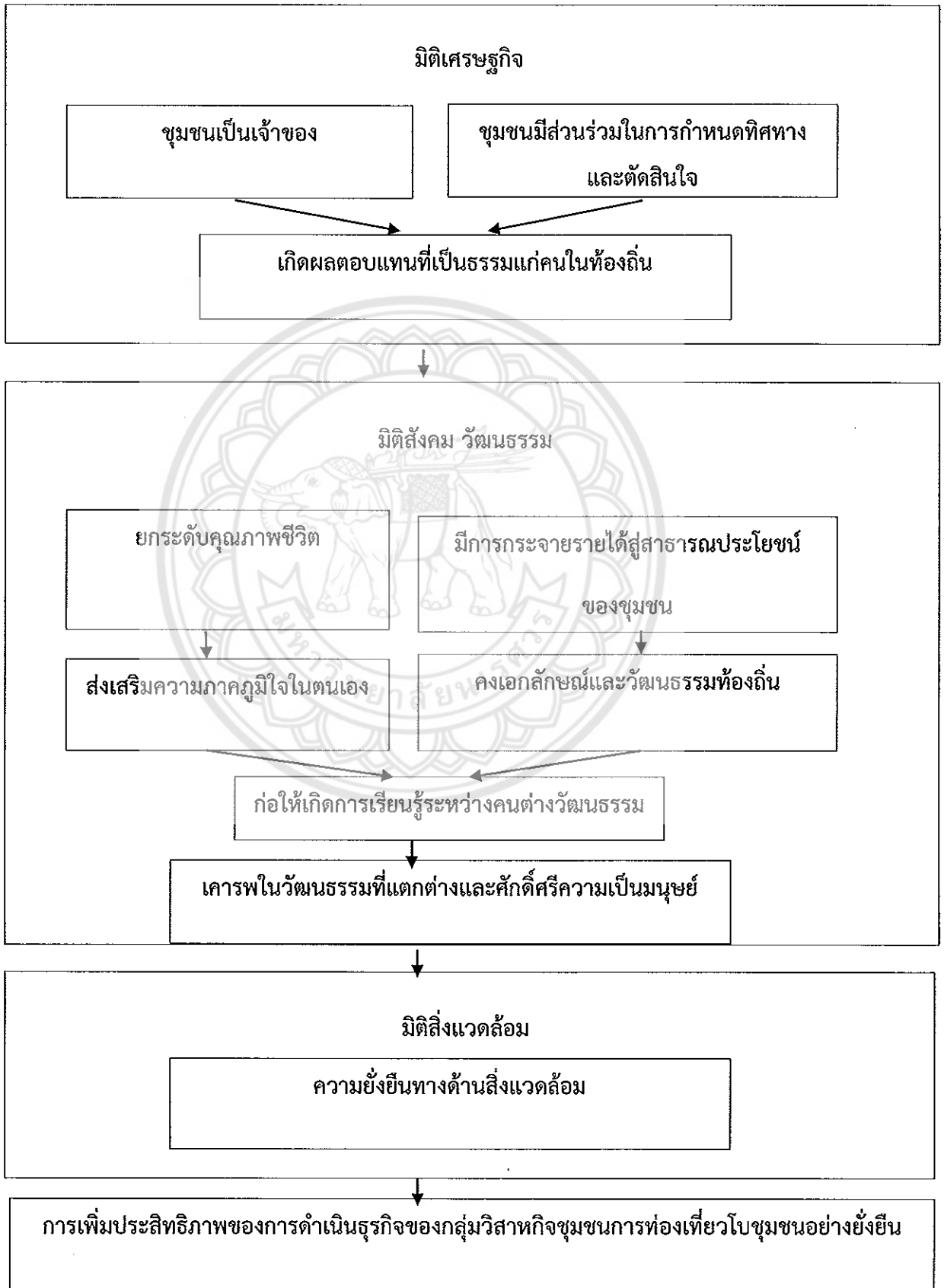
โครงการวิจัยนี้ดำเนินการครอบคลุมด้านพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนบนเพื่อศึกษารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน โดยศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือจำนวน 22 ชุมชน โดยในบทนี้จะเสนอสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่าแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน คือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข ซึ่งประกอบด้วย 1) ความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ประการดังนี้ ชุมชนเป็นเจ้าของ ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ และเกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น 2) ความยั่งยืนในมิติด้านสังคมวัฒนธรรม ซึ่ง ประกอบด้วยตัวชี้วัด 6 ประการดังนี้ ยกกระดับคุณภาพชีวิต มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม และเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 3) มิติสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 1 ประการดังนี้ ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม

แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุขนี้เป็นแนวปฏิบัติที่ใช้ความยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจมาจูงใจให้ชุมชนเข้าร่วมโครงการและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ แนวทางต่างๆ ตลอดจนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนความยั่งยืนในมิติด้านสังคม และมิติด้าน

สิ่งแวดล้อมต่อไป จึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยเศรษฐกิจ จึงใช้ชื่อแนวปฏิบัตินี้ว่า “แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข”

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาและพัฒนาารูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่ารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองที่เหมาะสม คือ “รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน” ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1. ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำสูง
2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข ซึ่งประกอบด้วย

1. ความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ประการดังนี้

- 1.1 ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 1.2 ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
- 1.3 เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น

2. ความยั่งยืนในมิติด้านสังคม วัฒนธรรม ประกอบด้วยตัวชี้วัด 6 ประการดังนี้

- 2.1 ยกระดับคุณภาพชีวิต
- 2.2 มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน
- 2.3 ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 2.4 คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2.5 ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 2.6 เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3. มิติสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1 ประการดังนี้

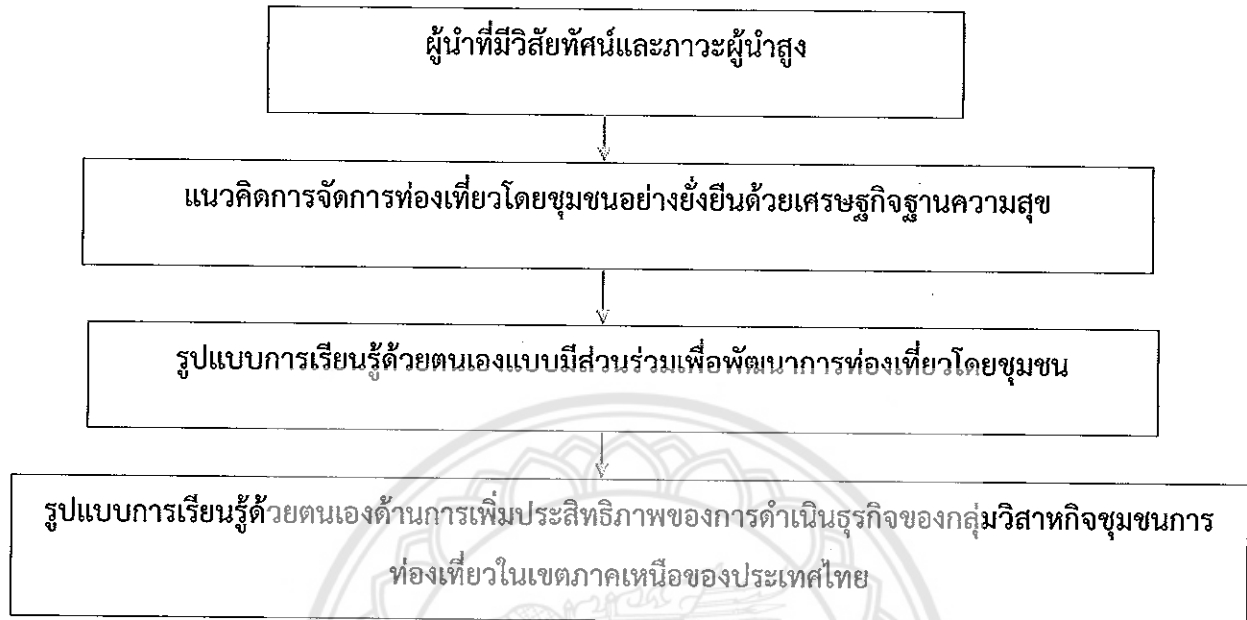
- 3.1 ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม

3. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งในทุกขั้นตอนมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง
2. กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้
3. การวางแผนการเรียนรู้

4. การแสวงหาแหล่งเรียนรู้

5. การประเมินผล

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน พบผลจากการประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่บ้านเกษตรพัฒนา ต.บ้านต๋อม อ.เมือง จ.พะเยา ตั้งแต่ปี 2559 เป็นต้นมา เกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรมหลายประการ เช่น การก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนบ่อสิบสองที่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และศึกษาธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากแหล่งท่องเที่ยวป่าหินบ่อสิบสอง เป็นต้น โดยในปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ่อสิบสองก็ยังคงเรียนรู้ด้วยตนเองที่จะพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือของประเทศไทยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการดังนี้ 1) ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน 2) ศึกษาและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน 3) การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน คือ แนวปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข ประกอบด้วย 3 มิติ และ 10 ตัวชี้วัด 2) รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน คือ “รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน” ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำสูง แนวปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข และ รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) ผลจากการประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในชุมชนท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบ่อสืบสอง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พบว่า ชุมชนดังกล่าวได้ตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ่อสืบสอง จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และกำลังอยู่ระหว่างการขออนุมัติสร้างศูนย์การศึกษาธรรมชาติป่าหินบ่อสืบสองจากกรมป่าไม้

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยว

Abstract

The title of this research is “The development of self - learning model on the efficiency improvement of business operations of tourism community enterprise in the upper north of Thailand. The objectives of the research are: 1) To study self- learning best practices on the efficiency improvement of business operations of tourism community enterprises in the upper north of Thailand 2) To study and develop self - learning model on the efficiency improvement of business operations of tourism community enterprise in the upper north of Thailand. 3) To apply self-learning model with at least one of tourism community enterprises in the upper north of Thailand, using participatory action research methodology. The research results are: 1) the best practice of self- learning on the efficiency improvement of business operations of tourism community enterprises in the upper north of Thailand is sustainable tourism management of the community through the use of happiness-based economy, consisting of 3 dimensions and 10 key indicators. 2) self - learning model on the efficiency improvement of business operations of tourism community enterprise in the upper north of Thailand is “participatory self-learning model for the development of sustainable community tourism.”; the model consists of 3 components including leader with vision and strong leadership, community tourism management based on happiness-based economy and participatory self-learning model for the development of community tourism. 3) The results from the use of participatory self-learning model discovered by this research on the development of Bor Sip Song tourist attraction at Ban Tom sub-district, Muang district, Payao province are the success of setting up Bor Sip Song community enterprise to manage conservational tourism activities, and (in the process of approval by the Forestry Department) Bor Sip Song stone forest natural study center.

Keywords: Self-Learning Model, Community Tourism, Tourism Community Enterprise

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก
บทคัดย่อ	จ
1. บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย.....	1
1.2 โจทย์การวิจัย.....	5
1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	6
1.4 ขอบเขตของโครงการวิจัย.....	7
1.5 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
1.6 ประโยชน์ของโครงการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
1.7 วิธีวิจัย.....	8
1.8 การถ่ายทอดผลวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย.....	10
2. แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
2.1 แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเอง	11
2.2 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยว	16
2.3 แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	24
2.4 แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	40
2.5สภาพปัจจุบันของกลุ่มวิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	45
3. วิธีดำเนินการวิจัย.....	71
3.1 วิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1	71
3.2 วิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2	73
3.3 วิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3	75
4. ผลการวิจัย.....	78
4.1 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1	78
4.2 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2	111
4.3 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3	127
5.สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	128
5.1 สรุปผลการวิจัย	128
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	137
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	139
รายการอ้างอิง.....	140

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในช่วงเวลาที่ผ่านมาของประเทศไทย พบว่าส่งผลให้เกิดการชะลอตัวทางเศรษฐกิจในทุกๆ ด้าน โดยจากการคาดการณ์สถานการณ์ทางเศรษฐกิจตลอดปี 2560 ของธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่า เศรษฐกิจไทยปี 2559 มีแนวโน้มขยายตัวในอัตราที่เท่ากับที่ประเมินไว้ในการประชุมครั้งก่อนคือ 3.1 โดยภาพรวมแรงส่งของอุปสงค์ในประเทศและการท่องเที่ยวช่วยชดเชยการส่งออกสินค้าที่ปรับลดลง สำหรับปี 2560 เศรษฐกิจขยายตัวชะลอลงกว่าที่ประเมินไว้เล็กน้อย ตามการส่งออกสินค้าที่ปรับลดลง ประมาณการอัตราเงินเฟ้อทั่วไปไม่เปลี่ยนแปลง โดยคาดว่าจะปรับเข้าสู่กรอบเป้าหมายในช่วงครึ่งหลังของปี 2559 ขณะที่อัตราเงินเฟ้อพื้นฐานปรับลดลงเล็กน้อยในปี 2560 ตามแนวโน้มเศรษฐกิจที่ขยายตัวชะลอลง ความเสี่ยงด้านต่างๆ ยังมีอยู่จากเศรษฐกิจคู่ค้าที่อาจขยายตัวต่ำกว่าคาด และความเชื่อมั่นของภาคเอกชนที่ยังเปราะบาง อย่างไรก็ตาม ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นอกจากนี้จากการประมาณการเศรษฐกิจยังพบว่า การบริโภคภาคเอกชน ปี 2559 ขยายตัวใกล้เคียงเดิมขณะที่ปี 2560 ชะลอลงตามการส่งออกสินค้า การลงทุนภาคเอกชน ปี 2559 ขยายตัวสูงกว่าคาดจากผลของมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ การลงทุนภาครัฐ ปี 2559 เบิกจ่ายได้ต่อเนื่อง ขณะที่ปี 2560 คาดว่าจะปรับเพิ่มขึ้นตามการเร่งใช้จ่ายของภาครัฐ ปริมาณการส่งออกสินค้า ปรับลดลงตามเศรษฐกิจคู่ค้าที่ขยายตัวต่ำกว่าคาด ทำให้มูลค่าการส่งออกสินค้าปรับลดลง แม้ราคาสินค้าส่งออกจะปรับเพิ่มขึ้นตามราคาสินค้าโภคภัณฑ์จำนวนมากที่เพิ่มขึ้นมากช่วยชดเชยผลจากการส่งออกสินค้าที่ลดลงทำให้ปริมาณการส่งออกสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น ราคาน้ำมันสูงกว่าคาด จากปัญหาด้านการผลิตของกลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมัน และมีแนวโน้มปรับเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในปีหน้า ตามอุปสงค์ที่มีทิศทางฟื้นตัว (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2559) จะเห็นได้ว่าแม้สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจในด้านต่างๆจะมีแนวโน้มที่จะขยายตัวลดลง การท่องเที่ยวยังคงเป็นภาคธุรกิจที่สำคัญในการชดเชยผลจากการชะลอทางเศรษฐกิจในภาคส่วนอื่นๆ อาจกล่าวได้ว่า ภาคการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในภาคส่วนที่สำคัญที่จะช่วยกอบกู้วิกฤติทางเศรษฐกิจของประเทศไทย

สถานการณ์ท่องเที่ยวปี 2560 ไตรมาสที่ 1 ของประเทศไทยในไตรมาสแรก มีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้นจากปีที่ผ่านมา โดยมีจำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนชาวไทย 32.48 ล้านคน/ครั้ง เพิ่มขึ้นร้อยละ 8 และรายได้ประมาณ 2.43 แสนล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 12 ส่วนสถานการณ์ท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติคาดการณ์ว่าเดินทางเข้าประเทศไทยประมาณ 9.5 ล้านคน ขยายตัวเพิ่มขึ้น ร้อยละ 5 สร้างรายได้ประมาณ 5 แสนล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 8 โดย

ทุกภูมิภาคมีแนวโน้มที่จำนวนนักท่องเที่ยวจะขยายตัวเพิ่มขึ้นด้วยดี ยกเว้น โอเชียเนีย ซึ่งมีอัตราการเติบโตลดลงเล็กน้อย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2560) จากการรายงานสถานการณ์การท่องเที่ยวข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจในภาพรวมจะชะลอตัวลงเกือบทุกด้าน แต่ภาคการท่องเที่ยวยังคงมีแนวโน้มที่ปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ ภาคการท่องเที่ยวจึงเป็นภาคส่วนที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ ภาคการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องมีการวางยุทธศาสตร์ที่ดี เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภาคส่วนนี้อย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยปี 2558-2560 ได้กำหนดวิสัยทัศน์คือ “วางรากฐานการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยว คุณภาพอย่างมีดุลยภาพและยั่งยืน” โดยมีเป้าหมายที่มุ่งพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ดังมีรายละเอียดดังนี้ เป้าหมายด้านเศรษฐกิจ คือ สร้างรายได้ 2.5 ล้านล้านบาท และกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น เป้าหมายด้านสังคม คือ สร้างคุณภาพชีวิตที่ดี เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และอนุรักษ์วิถีไทย และเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม คือ มีการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560)

จากวิสัยทัศน์และเป้าหมายของยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยปี 2558-2560 ข้างต้น นำไปสู่จุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพด้วยการพัฒนา 6 ด้าน ดังนี้ 1) การเติบโตอย่างยั่งยืนของจำนวนนักท่องเที่ยว อย่างสมดุลกับขีดความสามารถในการรองรับ (Sustainable Growth) 2) เพิ่มค่าใช้จ่ายต่อหัว การเพิ่มมูลค่าสินค้าการท่องเที่ยว (Value Creation) 3) กระจายพื้นที่ท่องเที่ยว การจ้างงานสูงขึ้น (Income Distribution) 4) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Environment Protection) 5) การกระจายช่วงเวลาการท่องเที่ยว (Seasonality Expansion) และ 6) เพิ่มความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Higher Tourist & Stakeholder Satisfaction) ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 ยุทธศาสตร์หลัก ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1: การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การยกระดับภาพลักษณ์การท่องเที่ยวสู่การเป็น Quality Leisure Destination กลยุทธ์การปรับโครงสร้างตลาดสู่ High Value กลยุทธ์สร้างโอกาสทางการท่องเที่ยวสู่คนไทยทุกกลุ่ม และกลยุทธ์สร้างสมดุลเชิงเวลาและพื้นที่ ยุทธศาสตร์ที่ 2: การพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ กลยุทธ์พัฒนารายสาขา กลยุทธ์พัฒนาการอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว กลยุทธ์พัฒนาความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว และกลยุทธ์พัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อการท่องเที่ยว และยุทธศาสตร์ที่ 3: การบริหารจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์บูรณาการการทำงานผ่านกลไกการขับเคลื่อนทั้งระบบ กลยุทธ์พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและยกระดับผู้ประกอบการ กลยุทธ์พัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว และกลยุทธ์ปรับปรุงกฎหมายและกลไกการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ “ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่ความยั่งยืน” (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560)

อย่างไรก็ตาม จากการรายงานสถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและชุมชนในประเทศไทยของโครงการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงลึก ททท. ปี 2556-2558 พบว่า ส่วนใหญ่มีผันผวนขึ้นลงไม่แน่นอนจากปี 2556-2558 ทั้งในด้านจำนวนนักท่องเที่ยว สัดส่วนการทำกิจกรรม CBT และ เชิงนิเวศ จำนวนนักท่องเที่ยวที่ทำกิจกรรม มูลค่าใช้จ่ายเฉลี่ย และมูลค่ารวม ดังรายละเอียด ดังนี้ จำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมดในปี 2556 จำนวน 26,546,725 คน ปี 2557 จำนวน 24,809,683 คน และปี 2558 จำนวน 14,840,806 มูลค่าใช้จ่ายเฉลี่ย (บาท ต่อคนต่อทริป) ปี 2556 2,334.06 บาท ปี 2557 2,362.33 บาทและปี 2558 1,913.00 บาท และมูลค่ารวม ปี 2556 9,461.54 ล้านบาท ปี 2557 11,879.98 ล้านบาท และปี 2558 5,873.99 ล้านบาท โดยประมาณการขนาดกลุ่มตลาดต่างประเทศที่สนใจการท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทย พบว่า นักท่องเที่ยวจากยุโรป 42% นักท่องเที่ยวจากเอเชีย 26% นักท่องเที่ยวจากอาเซียน 20% และนักท่องเที่ยวอื่นๆ 12% (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560)

ในด้านการพัฒนาการตลาดผลิตภัณฑ์สำหรับการท่องเที่ยวชุมชนประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การคัดเลือกและศึกษาสินค้าท่องเที่ยวชุมชนการจัดประเภท/กลุ่มสินค้าท่องเที่ยวชุมชน 2) การออกแบบสินค้าท่องเที่ยวชุมชน 3) การทดสอบสินค้าท่องเที่ยวชุมชน 4) การทำการตลาดและสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมาย 5) (ต่อยอดการสร้างร่วมมือและสร้างสรรค์ร่วมกันระหว่างสินค้า และ 6) การประเมินและพัฒนาสินค้าท่องเที่ยวชุมชน แนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนไทย มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ใน 20 ปี ประกอบด้วย การปฏิรูป 4 ประเด็น ประกอบด้วย โครงสร้าง การบริหารจัดการ กฎหมาย และการพัฒนา ดังนี้ **การปฏิรูปโครงสร้าง** ปี 2559-2560 คือ เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานคณะกรรมการนโยบายท่องเที่ยวแห่งชาติในการกำกับการณ์การบูรณาการ ปี 2560 ต่อไปอีก 20 ปี คือ สร้างระบบความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐเอกชนและชุมชน ปรับปรุงโครงสร้างหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว และทบทวนอำนาจหน้าที่ใน พรบ.ของแต่ละหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อน ให้สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการควบคุมการดำเนินงานของเอกชน **การปฏิรูปการบริหารจัดการ** ปี 2559-2560 คือ ยกกระดับประเทศไทยสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ บูรณาการดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารให้เป็นทิศทางเดียวกันทั้งภาครัฐเอกชน สร้างเครือข่ายประชาสัมพันธ์และองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาบุคลากรให้มีมาตรฐาน มีความรู้ลึกซึ้ง มีจำนวนเพียงพอ ปี 2560 ต่อไปอีก 20 ปี คือ การท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติ (ในลักษณะ Cluster ท่องเที่ยว) บริหารจัดการไปสู่การท่องเที่ยวเชิงคุณภาพโดยสร้างความสมดุลและยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความเครือข่ายอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เข้มแข็งในทุกกระดับ และใช้เทคโนโลยีมาช่วยเสริมในส่วนที่ขาดแคลนและลดต้นทุน **การปฏิรูปกฎหมาย** ปี 2559-2560 คือ การปรับปรุงกฎหมายที่ล้าสมัย ปี 2560 ต่อไปอีก 20 ปี คือ จัดทำกฎหมายคุ้มครองนักท่องเที่ยว จัดมาตรการสนับสนุน SME ด้านการท่องเที่ยวที่ประกอบการอย่างมีคุณภาพ มาตรฐาน สะท้อนวิถีไทย และใส่ใจสิ่งแวดล้อม และ**การปฏิรูปการพัฒนา** ปี 2560 คือ สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดและเป็นเจ้าบ้านที่ดี จัดทำระบบฐานข้อมูลด้าน การท่องเที่ยวของประเทศให้เข้าถึงได้ทุกช่องทางและสนับสนุน SME ปี

2560 ต่อไปอีก 20 ปี คือ สนับสนุนให้คนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลการท่องเที่ยวในพื้นที่ มีความภูมิใจและสามารถส่งมอบความเป็นไทย จัดทำแผนการศึกษาทั้งในและนอกระบบเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักบ้านเกิด จัดมาตรการสนับสนุนให้คนกลับไปพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านเกิด (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อประเทศไทย เป็นอย่างมากทั้งในด้านการค้า การลงทุน และการจ้างงาน ส่งผลให้ปัจจุบันเกิดแนวคิดใหม่ๆ ใน การจัดการท่องเที่ยวมากมาย หนึ่งในแนวคิดที่ได้รับความนิยมในการนำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวในประเทศไทยคือ “แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism)” ซึ่งหมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชนจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ดังนี้ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) องค์กร ชุมชน 3) การจัดการ 4) การเรียนรู้ (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2557)

อาจกล่าวได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวกับทรัพยากรที่ชุมชนใช้เป็นฐานการผลิตเป็นทรัพยากรเดียวกัน วัฒนธรรมและสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนเรื่องจิตวิญญาณของชุมชน ในการสร้างสัมพันธ์กันภายในชุมชนและการสัมพันธ์กับภายนอก ควรจะเชื่อมโยงให้เห็นการท่องเที่ยว กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้มีหลักการสำคัญ ดังนี้ (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2557)

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

อย่างไรก็ตามการที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องผนึกกับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้คนในสังคมเห็น

ความสำคัญและเป็นนักทอ่งที่เี่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรูระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน นอกจากนี้ยังเป็น การเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเป็นการกำลังใจ หรือ สนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องในการทำงานอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม อาจกล่าวได้ว่า การ จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวที่พัฒนาชุมชนในมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อมซึ่งต้องอาศัย “ความรู้” ในการดำเนินการโดยแท้ ในปัจจุบันก็มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยว เกิดขึ้นมากมายในประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคเหนือ ซึ่งได้ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวตามแนวคิดนี้มาในระยะเวลา พอสมควรและผ่านประสบการณ์ความสำเร็จและความล้มเหลวมากมาย ซึ่งเครื่องมือที่สามารถพัฒนา ผู้ประกอบการในวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเหล่านี้ให้สามารถพัฒนาประสิทธิภาพในการ ดำเนินธุรกิจได้ คือ “การศึกษา” ซึ่งรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับผู้ประกอบการกลุ่มนี้ คือ “การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย” เป็นเครื่องสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตด้วยการใช้ “รูปแบบการเรียนรู้ด้วย ตนเอง” เนื่องจากผู้ประกอบการเหล่านี้ส่วนใหญ่ใช้ทักษะและประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจซึ่งมีความแตกต่าง กันออกไปตามบริบทพื้นที่และทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งต้องอาศัย “ความรู้เชิงปฏิบัติการเฉพาะด้าน” จึงจะ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจของพวกเขาได้มากกว่าการศึกษาระดับศึกษาทางธุรกิจท่องเที่ยวตาม เอกสารต่างๆ ตลอดจนวิธีการเรียนรู้ของผู้ประกอบการเหล่านี้ก็มีความแตกต่างกันจึง อาจกล่าวได้ว่า การจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวที่พัฒนาชุมชนในมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อมซึ่งต้องอาศัย “ความรู้” ในการดำเนินการโดยแท้

ในปัจจุบันก็มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเกิดขึ้นมากมายในประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคเหนือ ซึ่ง ได้ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวตามแนวคิดนี้มาในระยะเวลาพอสมควรและผ่านประสบการณ์ความสำเร็จและความ ล้มเหลวมากมาย ซึ่งเครื่องมือที่สามารถพัฒนาผู้ประกอบการในวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเหล่านี้ให้สามารถ พัฒนาประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือของไทย”

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศไทยทั้งในด้านการค้า การลงทุน และ การจ้างงาน
2. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถกระจายรายได้สู่ชุมชนได้ มากมายโดยเฉพาะ การจัดการท่องเที่ยวตามแนวคิด “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน”
3. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวที่พัฒนาชุมชนในมิติ ทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องอาศัย “ความรู้” ในการดำเนินการ
4. ปัจจุบันก็มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเกิดขึ้นมากมายในประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคเหนือ ซึ่ง ได้ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวตามแนวคิดนี้มาในระยะเวลา พอสมควรและผ่านประสบการณ์ความสำเร็จและความ ล้มเหลวมากมายซึ่งเครื่องมือที่สามารถ พัฒนาผู้ประกอบการในวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเหล่านี้ให้สามารถ พัฒนาประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจได้ คือ “การศึกษา” ซึ่งรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับผู้ประกอบการ

กลุ่มนี้ คือ “ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ” เป็นเครื่องสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิตด้วยการใช้ “ รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ”

5. รูปแบบของการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานธุรกิจของกลุ่ม วิชากิจชุมชน การท่องเที่ยวจึงเป็นการใช้การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินงานธุรกิจของกลุ่มวิชากิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

2. ศึกษาและพัฒนารูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินงานธุรกิจของกลุ่มวิชากิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

3. การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิชากิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน

4. ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ภาคเหนือตอนบนได้แก่พื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

2. ขอบเขตด้านเวลา 3 ปี

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยนี้ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินงานธุรกิจของกลุ่มวิชากิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

4. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

ประชากร คือ กลุ่มวิชากิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือ กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มวิชากิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือที่จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย พื้นที่ 22 ชุมชน ดังนี้ (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2559)

ตารางที่ 1.1 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

ลำดับ	ชื่อกลุ่มวิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน	จังหวัด
1	ชุมชนบ้านจะบลี	เชียงราย
2	ชุมชนโป่งน้ำร้อน	เชียงราย
3	ชุมชนบ้านห้วยขี้เหล็ก	เชียงราย
4	ชุมชนบ้านเก้าเตือ	เชียงใหม่
5	ชุมชนบ้านถ้ำ	เชียงใหม่
6	ชุมชนบ้านหัวทุ่ง	เชียงใหม่
7	ชุมชนบ้านแม่กำปอง	เชียงใหม่
8	ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง	เชียงใหม่
9	ชุมชนบ้านผาหมอน	เชียงใหม่
10	บ้านดอยปู่	เชียงใหม่
11	ชุมชนบ้านผาแตก	เชียงใหม่
12	ชุมชนบ้านเวียงแหง	เชียงใหม่
13	ชุมชนบ้านเวียงบัว	พะเยา
14	ชุมชนบ้านร่องไฮ	พะเยา
15	ชุมชนบ้านมาตุลี	เพชรบูรณ์
16	ชุมชนบ้านหนองแม่นา	เพชรบูรณ์
17	ชุมชนบ้านจาโป่	แม่ฮ่องสอน
18	ชุมชนบ้านแม่ละนา	แม่ฮ่องสอน
19	ชุมชนบ้านรุ่งอรุณ	แม่ฮ่องสอน
20	ชุมชนบ้านห้วยตองก้อ	แม่ฮ่องสอน
21	ชุมชนบ้านห้วยอี	แม่ฮ่องสอน
22	ชุมชนบ้านร่องกล้า	พิษณุโลก

5. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิด ทฤษฎีการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

6. ประโยชน์ที่ได้รับ

ประโยชน์ในด้านการประยุกต์ใช้

1. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในการปฏิบัติ
2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวดำเนินธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพบนฐานความรู้
3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืน
4. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการดำเนินธุรกิจ

ประโยชน์ในด้านวิชาการ

1. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวที่สามารถนำเสนอในการประชุมวิชาการในระดับชาติ และนานาชาติได้
2. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวที่สามารถเผยแพร่ในวารสารวิชาการระดับชาติ และนานาชาติได้

7. วิธีการดำเนินการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางด้านการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือจำนวน 22 ชุมชน และการสังเกต สัมภาษณ์ ผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือ จำนวน 3 กลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 สังเคราะห์แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางด้านการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาและพัฒนารูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางด้านการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

การวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ได้ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่กระบวนการระดมความคิดเห็นเพื่อนำเสนอแนวทางการวิจัย โดยผู้วิจัยต่อชุมชนเพื่อให้ชุมชนตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการ วางแผน ขับเคลื่อนโครงการสู่การปฏิบัติ และประเมินผลโครงการ ซึ่งปัจจัยสำคัญในการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ คือ “การมีส่วนร่วม” ของชุมชนใน

โครงการวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องคัดเลือกชุมชนด้วยความรอบคอบ โดยคัดเลือกชุมชนตามขั้นตอน 7 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาตามความต้องการของชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาของผู้นำชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาวิธีการขับเคลื่อนโครงการด้านการพัฒนาของผู้นำชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 ศึกษาพฤติกรรมชุมชนในด้าน “ระดับการมีส่วนร่วม” ในโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ผ่านมา

ขั้นตอนที่ 6 ประสานงานชุมชน นำเสนอแนวทางการวิจัยต่อชุมชนผ่านเวทีประชาคมในชุมชน

ขั้นตอนที่ 7 ชุมชนตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัย

จากขั้นตอนการคัดเลือกชุมชนทั้ง 7 ขั้นตอนข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ร่วมดำเนินโครงการวิจัยร่วมกับตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยร่วมดำเนินการใน “โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าป้อสิบสองอย่างยั่งยืน” โดยโครงการนี้ดำเนินการในพื้นที่บ้านเกษตรพัฒนา หมู่ที่ 16 ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 นำแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนที่ได้จากการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 มานำเสนอต่อเวทีประชาคมชุมชนตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาและการประชุมผู้นำชุมชนเพื่อวางแผนและขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป โดยชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการวิจัยตั้งแต่กระบวนการแรกคือ การตัดสินใจที่จะเข้าร่วมโครงการ วางแผนการดำเนินงาน การขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ และการประเมินโครงการเป็นระยะ

ขั้นตอนที่ 2 ขับเคลื่อนแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวสู่ชุมชนต้นแบบโดยประชาชนในชุมชนตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

วัตถุประสงค์ที่ 3 การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน

วิธีการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาเป็นผู้ประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวฯ ปรับเปลี่ยน ประเมินผลการใช้งานด้วยตนเอง

8. การถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย

หลังจากการวิจัยเสร็จสิ้นลงผู้วิจัยจะนำผลการวิจัยนี้ไปนำเสนอในรูปแบบของสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองต่างๆ ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการวิจัยและเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.1 ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) เป็นการเรียนที่เกิดจากความอยากรู้ อยากรูเห็น ผู้เรียนจะมีการวางแผนด้วยตนเอง ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรู้ที่จัดโดยสถาบันศึกษา ที่มีกลุ่มบุคคล จัดกำกับดูแล มีการให้คะแนน ให้ปริญญา ประกาศนียบัตร หรือใบรับรองคุณวุฒิอื่นๆ การเรียนรู้จากกลุ่ม ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ ด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการเรียนรู้โดยบังเอิญ ซึ่งอาจเป็นผลพลอยได้จากเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ผู้เรียนมิได้เจตนา

อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นวิธีการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญและเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมให้มีขึ้นในตัวผู้เรียน เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนมีใจรักที่จะศึกษาค้นคว้าตามความต้องการ ก็จะเกิดการศึกษาย่างต่อเนื่องด้วยตนเองและมีแรงกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นไม่สิ้นสุด ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learner) หรือบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (learning person) อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการศึกษา

1.2 องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Knowles (1975) ได้อธิบายถึง องค์ประกอบที่สำคัญใน การเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง จะเริ่มต้นจากการให้ผู้เรียนแต่ละคนบอกความต้องการและความสนใจพิเศษของตนเองในการเรียนให้อีกคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ และอีกคนหนึ่งทำหน้าที่จัดบันทึก กระทำเช่นนี้หมุนเวียนไปจนครบทั้ง 3 คน ได้แสดงบทบาทครบ 3 ด้าน คือ ผู้เสนอความต้องการ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้คอยจัดบันทึกสังเกตการณ์ การเรียนรู้บทบาทดังกล่าวให้ประโยชน์อย่างยิ่งในการเรียนรู้ร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุก ๆ ด้าน

2. กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน โดยเริ่มต้นจากบทบาทของผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

- 2.1 ผู้เรียนควรศึกษาจุดมุ่งหมายของวิชา แล้วจึงเริ่มเขียนจุดมุ่งหมายในการเรียน
- 2.2 ผู้เรียนควรเขียนจุดมุ่งหมายให้แจ่มชัด เข้าใจได้ ไม่คลุมเครือ คนอื่นอ่านแล้วเข้าใจ
- 2.3 ผู้เรียนควรเน้นถึงพฤติกรรมที่ผู้เรียนคาดหวัง
- 2.4 ผู้เรียนควรกำหนดจุดมุ่งหมายที่สามารถวัดได้

2.5 การกำหนดจุดมุ่งหมายของผู้เรียนในแต่ละระดับ ควรมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

3. การวางแผนการเรียนรู้ ผู้เรียนควรวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับ ดังนี้

3.1 ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้กำหนดเกี่ยวกับการวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง

3.2 การวางแผนการเรียนรู้ของผู้เรียน ควรเริ่มต้นจากผู้เรียนกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3.3 ผู้เรียนเป็นผู้จัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

3.4 ผู้เรียนเป็นผู้ระบุวิธีการเรียน เพื่อให้เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด

4. การแสวงหาแหล่งวิทยาการเป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าที่มีความสำคัญต่อการศึกษาด้วยตนเองในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ดังนี้

4.1 ประสบการณ์การเรียนรู้แต่ละด้านที่จัดให้ผู้เรียนสามารถแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมาย ความหมาย และความสำเร็จของประสบการณ์นั้น ๆ

4.2 แหล่งวิทยาการ เช่น ห้องสมุด วัด สถานีอนามัย สามารถนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม

4.3 เลือกแหล่งวิทยาการให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน

4.4 มีการจัดสรรอย่างดี เหมาะสม กิจกรรมบางส่วนผู้เรียนจะเป็นผู้จัดการเองตามลำพัง และบางส่วนเป็นกิจกรรมที่จัดร่วมกันระหว่างครูกับผู้เรียน

5. การประเมินผล เป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนทราบถึงความก้าวหน้าในการเรียนของตนเองเป็นอย่างดี การประเมินผลจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ทั้งนี้จะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทศนคติ และค่านิยม ซึ่งขั้นตอนในการประเมินผล มีดังนี้

5.1 กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ในการเรียนให้แน่ชัด

5.2 ดำเนินการทุกอย่างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งขั้นตอนนี้สำคัญในการใช้ประเมินผลการเรียนการสอน

5.3 รวบรวมหลักฐาน การตัดสินใจจากการประเมินผลจะต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์และเชื่อถือได้

5.4 รวบรวมข้อมูลก่อนเรียน เพื่อเปรียบเทียบหลังเรียนว่าผู้เรียนก้าวหน้าไปเพียงใด

5.5 แหล่งของข้อมูล จะหาข้อมูลจากผู้สอนและผู้เรียนเป็นหลักในการประเมิน

6. ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Knowles (1975, pp. 14-17) กล่าวถึง การเรียนรู้ด้วยตนเองว่ามีความสำคัญ 4 ประการ คือ

6.1 บุคคลที่เรียนรู้ด้วยการริเริ่มของตนจะเรียนได้มากกว่าดีกว่าบุคคลที่เป็นเพียงผู้รับหรือรอให้ผู้สอนถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ บุคคลที่เรียนรู้ด้วยตนเอง จะเรียนอย่างตั้งใจ มีจุดมุ่งหมายและมีแรงจูงใจสูง สามารถใช้

ประโยชน์จากการเรียนรู้ได้ดีกว่า และยาวนานกว่าบุคคลที่รอรับการสอนแต่อย่างเดียว

6.2 การเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความสอดคล้องกับกระบวนการทางธรรมชาติของจิตวิทยาพัฒนาการ เมื่อแรกเกิดบุคคลต้องพึ่งผู้อื่น จำเป็นต้องมีบิดามารดา ปกป้องและตัดสินใจแทน แต่เมื่อบุคคลเติบโตขึ้นมีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้นจะค่อย ๆ พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งผู้อื่น ไม่ต้องอยู่ ภายใต้การควบคุมหรือกำกับของผู้อื่นจะมีความเป็นตัวของตัวเองเพิ่มขึ้น สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง และชี้นำตนเองได้

6.3 มีนวัตกรรมทางการศึกษาเพิ่มขึ้นมาก เช่น มีจะต้อง หลักสูตรใหม่ ห้องเรียนแบบเปิด ศูนย์วิทยบริการ การศึกษาอย่างอิสระ โปรแกรมการเรียนสำหรับบุคคล ภายนอก การศึกษาระบบมหาวิทยาลัยเปิด เป็นต้น รูปแบบของนวัตกรรมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นความรับผิดชอบของผู้เรียนที่จะต้องริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง

6.4 ความเปลี่ยนแปลงของโลกหลายๆ ด้านอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ในการศึกษา ได้แก่

6.4.1 ความรู้ต่างๆ ที่มนุษย์เรียนรู้และสะสมไว้จะค่อย ๆ ล้าสมัยและหมดไปภายในเวลา 10 ปี หรือน้อยกว่านั้น ดังนั้นจึงต้องพัฒนาทักษะดังกล่าวเมื่อบุคคลจบการศึกษาไปแล้วก็ยังแสวงหาความรู้เพิ่มเติมได้เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความรู้ใหม่เท่าทันโลก

6.4.2 ความหมายของ "การเรียนรู้" หมายถึง การที่ผู้เรียนเริ่มเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้เรียน เช่น เรียนรู้จากบิดา มารดา เพื่อน ครู สถาบันต่าง ๆ หรือจากสื่อมวลชน เป็นต้น นั่นก็คือ การเรียนรู้จะเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต และบุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

6.4.3 การเรียนรู้ด้วยตนเองจะไม่จำกัดอายุผู้เรียน ผู้เรียนมีโอกาสที่จะตัดสินใจเลือกเรียนตามความสนใจ และความต้องการที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนที่อยู่ในวัยเยาว์ควรเน้นทักษะ การเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อจะได้ใช้ทักษะนี้ในการแสวงหาความรู้ให้ทันต่อเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลก

7. ลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองมีลักษณะดังนี้ (พัชรี พลาวงค์, 2536)

7.1 Availability วิธีเรียนชนิดนี้จะเรียน เมื่อไรที่ไหนก็ได้ตามความพอใจโดยเลือกเรียนตามเวลาที่ผู้เรียนว่างทำให้ผู้เรียนเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แตกต่างจากผู้เรียนบางคนทำให้การเรียนล้มเหลวได้

7.2 Self-paced เมื่อผู้เรียนเลือกสถานที่ได้ตามความพอใจแล้วผู้เรียนจะใช้เวลาในการทำความเข้าใจบทเรียนได้เต็มที่ บางคนอาจใช้เวลา 1 ชั่วโมงต่อหนึ่งบทเรียน บางคนอาจใช้เวลา 5 ชั่วโมงก็ได้ แต่ประสิทธิภาพเท่ากัน คือ เข้าใจทั้งบทเรียน เนื่องจากความสามารถในการรับรู้ของผู้เรียนแต่ละคนย่อมไม่เท่ากัน

7.3 Objectives แบบเรียนที่ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองต้องบอกวัตถุประสงค์ในแต่ละบทไว้ให้ชัดเจนเพราะถ้าผู้เรียนสามารถตอบคำถามของวัตถุประสงค์ได้ทั้งหมดแสดงว่าผู้เรียนเข้าใจบทเรียนนั้น ๆ

7.4 Interaction การมีปฏิสัมพันธ์กันในขณะเรียนช่วยให้ผู้เรียนสนุกกับการเรียนโดยผู้สอนอาจชี้แนะหรือให้การปรึกษา เกี่ยวกับการวางแผน กิจกรรมการเรียน

7.5 Tutor Help ผู้สอนมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

7.6 Test as Learning Situation ในบทเรียนหนึ่งๆ จะมีแบบทดสอบ ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือวัดตามวัตถุประสงค์ไม่ใช่การประเมินผลการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนสอบได้หรือตกหรือในภาคปฏิบัติอาจใช้วิธีทดสอบเป็นรายบุคคล

7.7 การเลือกวิธีเรียน ผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีวิธีเรียนแบบที่ตนชอบ ฉะนั้นผู้เรียนสามารถเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมกับตนเอง ขณะเดียวกันผู้เรียนก็มีอิสระในการเลือกเรียนบทเรียนก่อนหลังได้

การเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีความตระหนักและรับผิดชอบต่อแผนการเรียนของตนเองผู้เรียนจะทำการวางแผนและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้เลือกแหล่งข้อมูลเลือกวิธีการเรียนรู้และการประเมินผลด้วยตนเองโดยจะมีผู้ช่วยเหลือหรือไม่มีผู้ช่วยเหลือก็ได้

8. ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ทุกวิธีจะมีขั้นตอนเพื่อเป็นแนวทางการเรียนรู้ สำหรับขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง Gross (อ้างถึงใน สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน, 2526, หน้า 267) อธิบายว่า ขั้นตอนการเรียนรู้ของบุคคล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรับรู้สิ่งแปลกใหม่เป็นการเรียนรู้ในรูปของความรู้สึกกับความแปลกใหม่ที่ได้พบเห็น กับความรู้ต่างๆ ที่น่าสนใจ ทำทนายสติปัญญา

ขั้นตอนที่ 2 การครุ่นคิดตรึกตรองเป็นการเรียนรู้ที่มีระบบมีการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงพยายามให้ได้มาซึ่งความรู้ความจริงอย่างมีระบบแบบแผน

ขั้นตอนที่ 3 การซาบซึ้งและการสร้างสรรค์เป็นความพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

Tough (อ้างถึงใน วิลพร มณีพันธ์, 2539) อธิบายขั้นตอนการวางแผน การเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

1. การตัดสินใจว่าในกระบวนการเรียนรู้นั้นอะไรเป็นความรู้ ทักษะที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนอาจจะมองหาข้อผิดพลาดและจุดอ่อนของความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบันโดยพิจารณาทั้งด้านทักษะและรูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบัน
2. การตัดสินใจว่าจะเรียนรู้กิจกรรมเฉพาะอย่างไร วิธีการ แหล่งวิชาการหรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียนมีอะไรบ้าง ในขั้นนี้ผู้เรียนควรศึกษาว่าตนเองมีความต้องการเฉพาะด้านอะไร เกณฑ์ที่ใช้เลือกแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้เฉพาะอย่าง การรวบรวมความรู้ ข้อเท็จจริง การเข้าถึงระดับและความหมายของแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้หรือกิจกรรมเฉพาะด้าน ผู้เรียนอาจดูจากหนังสือ บทความ ก่อนการเลือกสิ่งที่เหมาะสมที่สุดในกรณีที่เป็นแหล่งทรัพยากรบุคคล อาจตัดสินใจว่า บุคคลประเภทใดที่จะให้เนื้อหาวิชาที่ต้องการได้และพยายามหาบุคคลเหล่านั้น ซึ่งเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมที่สุด

3. ตัดสินใจว่าจะเรียนที่ใด ผู้เรียนอาจเลือกบริเวณที่เงียบ สะดวก สบายและไม่มีผู้ใดมารบกวนหรืออาจจะต้องการสถานที่ซึ่งมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก

4. วางเป้าหมาย หรือกำหนดระยะเวลาการทำงานที่แน่นอน
5. ตัดสินใจว่า จะเริ่มเรียนเรื่องใด เมื่อใด
6. ตัดสินใจว่า ช่วงระยะเวลาใด เนื้อหาควรจะทำไปเท่าใด
7. พยายามหาสาเหตุที่เป็นอุปสรรค ที่ทำให้การเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จหรือหาขั้นตอนส่วนที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ไม่มีประสิทธิภาพ
8. การหาเวลาสำหรับการเรียนรู้ขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับการลดเวลาหรือจัดเวลาให้เหมาะสมกับการทำงาน กิจกรรมในครอบครัว หรือการพักผ่อน โดยอาจจะขอไม่ให้บุคคลอื่นรบกวนในเวลาที่กำลังศึกษา หรือขอให้ผู้อื่นทำงานแทนเป็นครั้งคราว
9. ประเมินระดับความรู้และทักษะหรือความก้าวหน้าของตน
10. การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้หรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนนี้ ผู้เรียนอาจหาเวลาว่างไปในที่ต่างๆ ค้นคว้าจากหนังสือในห้องสมุด ตลอดจนการพบบุคคลที่เอื้อต่อการเรียนรู้
11. การสะสมหรือหาเงินที่จำเป็นสำหรับประโยชน์ในการหาแหล่งวิทยากร การซื้อหนังสือ การเช่าอุปกรณ์บางอย่างตลอดจนค่าใช้จ่ายในการศึกษา
12. เตรียมสถานที่หรือจัดห้องเรียนให้เหมาะสมสำหรับการเรียน โดยคำนึงถึงสภาพอากาศ แสงสว่าง เป็นต้น
13. เพิ่มขั้นตอนที่จะเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนอาจหาวิธีเพิ่มแรงจูงใจเพื่อที่จะเพิ่มความก้าวหน้าในการเรียนหรือเพิ่มความพอใจ พยายามเน้นความสำคัญของการเรียน ซึ่งสิ่งที่จะทำได้มีดังนี้
 - 13.1 หาสาเหตุของการขาดแรงจูงใจ
 - 13.2 พยายามเพิ่มความสุข ความยินดีในการเรียนรู้หรือเพิ่มความสนใจในกิจกรรมการเรียนรู้
 - 13.3 จัดการกับการขาดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนที่จะเรียนรู้หรือจัดการกับความสงสัยในความสำเร็จของโครงการที่เรียนรู้
 - 13.4 เอาชนะความรู้สึกผิดหวังต่อเหตุที่มีสาเหตุจากความล่าช้า
 - 13.5 บอกกล่าวผู้อื่นถึงความสำเร็จของตน

ขั้นตอนการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบซึ่งผู้เรียนเป็นผู้จัดระบบการเรียนของตนเองด้วยการจัดการด้านเวลาที่ใช้ในการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการและเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนด้วยการเตรียมความพร้อมให้กับตนเองในด้านต่างๆ รู้จักวิธีเรียนในชั้นเรียนและเรียนด้วยตนเอง ตลอดจนรู้จักใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้เพื่อการศึกษา ค้นคว้าต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการศึกษาในสภาวการณของสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การเรียนรู้เพื่อการปรับตัวเพื่อการพึ่งพาตนเองทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม” ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาผู้ประกอบการชุมชนเอเจนซีเช่นผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

ด้านการท่องเที่ยวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและธุรกิจ ซึ่งความสำเร็จของการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นมีเงื่อนไขและปัจจัยหลักอยู่ที่ตัวผู้เรียนที่ต้องมีวินัย ความมุ่งมั่นและนิสัยใฝ่เรียน ใฝ่รู้ ดังนั้น การเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยสถาบันทางสังคมทุกส่วนโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันครอบครัว และสถานศึกษา ตลอดจนสถาบันอื่นๆ ที่จะช่วยกันสร้างสรรค์บรรยากาศที่จะส่งเสริมหรือจูงใจให้เกิดการเรียนรู้

2. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยว

2.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

คำว่า “การท่องเที่ยว” มีผู้ให้ความหมายไว้ใน 2 ทรรศนะคือ ความหมายในทัศนะที่กว้าง และความหมายในทัศนะที่แคบซึ่งมีความหมายที่เฉพาะเจาะจง ดังนี้

ความหมายของการท่องเที่ยวในทัศนะกว้าง Mc Intosh และ Goeldner (1995) ได้สรุปว่า การท่องเที่ยวหมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่างๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่างๆ รวมทั้งรัฐบาลประเทศเจ้าภาพและประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการในการดึงดูดด้วยการต้อนรับที่อบอุ่นเปี่ยมไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

ความหมายของการท่องเที่ยวในทัศนะแคบนั้น Lawson และ Baud Bovy ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า เป็นนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่งที่มีจุดหมายไปยังอีกที่หนึ่งทีถือว่่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่วน R.W. Mc Intosh ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ

แม้ว่าจะมีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การท่องเที่ยว” ทั้งสองนัย แต่ก็ยังคงมีการใช้คำว่าท่องเที่ยวกับคำว่า “การเดินทาง” สลับกันไปมาจนเกือบจะมีความหมายเดียวกัน แต่การเดินทางบางประเภทก็ไม่นับว่าเป็นการท่องเที่ยว ดังนั้น นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวขององค์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (IUOTO) ได้นำเสนอคุณลักษณะของการท่องเที่ยวในที่ประชุมสหประชาชาติ(United Nations) ว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี พ.ศ.2506 ดังนี้ (Goeldner and Ritchie, 2006: 7)

- 1) การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 2) การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
- 3) การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือ

หารายได้

อย่างไรก็ตาม มุมมองการท่องเที่ยวตามคุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงมุมมองที่มองเฉพาะในส่วนของผู้เดินทางคือนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนเท่านั้น หากจะอธิบายคำว่า“การท่องเที่ยว” ให้ครอบคลุมความหมายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สุดจำเป็นต้องพิจารณา 4 ประเด็นหลัก ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2552: 74)

1) นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน คือ ผู้เดินทางท่องเที่ยวเพื่อหาประสบการณ์ ทั้งประสบการณ์ที่สามารถรับได้ทางกายสัมผัสและทางจิตใจ ซึ่งวัตถุประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยวจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางไป

2) ธุรกิจใอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คือ ธุรกิจที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการหรือวัตถุประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะได้ผลกำไรจากการขายสินค้าและบริการให้แก่นักท่องเที่ยว

3) ภาครัฐบาลที่ดูแลการท่องเที่ยว คือ องค์กรของรัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อควบคุมดูแลการท่องเที่ยวให้ เป็นไปตามแนวนโยบายที่รัฐวางไว้ โดยรัฐบาลในหลายประเทศมักจะให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวเป็นแหล่งสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ อันเกิดจากรายได้ที่ธุรกิจใอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้รับ ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเพราะเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถสร้างรายได้มหาศาลสู่ประเทศ

4) ชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว คือ ประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่เป็นพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยว โดยเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเจ้าบ้านเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวและอาจจะกลายเป็นหน่วยที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้โดยตรง หากประชาชนเหล่านี้เข้ามาทำงานเป็นส่วนหนึ่งของภาคธุรกิจใอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นชั่วคราว เพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ที่ไม่ใช่การหารายได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เดินทาง ธุรกิจใอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ภาครัฐบาลที่ดูแลการท่องเที่ยว และชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว

2.2 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

จากความหมายของการท่องเที่ยวข้างต้นที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางอย่างมีวัตถุประสงค์โดยสมัครใจชั่วคราว จึงสามารถระบุวัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยวโดยทั่วไปได้ ดังนี้ (Forster, 1985)

1) การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนในวันหยุด (Holiday-Mass Popular Individual) เป็นการเดินทางในวันหยุดเพื่อพักผ่อนเพื่อขจัดความเมื่อยล้าที่เกิดจากการทำงานให้หมดไป และเรียกพละกำลังกลับคืนมาสำหรับการเริ่มต้นทำงานอีกครั้ง นอกจากนั้นบางคนอาจจะเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนเพราะป่วยไข้ก็ได้ การท่องเที่ยว

ตามวัตถุประสงค์นี้ เช่น การเดินทางไปพักผ่อนที่ชายทะเล บนภูเขาที่มีอากาศหนาวเย็น บ่อน้ำร้อน เป็นต้น โดยการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์นี้มักจะยึดภาวะอากาศเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าจะไปท่องเที่ยวที่ใด

2) การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural Religion) เป็นการเดินทางโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและศาสนาของชุมชนท้องถิ่น หรือประเทศต่างๆ ที่น่าสนใจ การท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์นี้ เช่น การศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ การชมการแสดงดนตรีและการละเล่น การนมัสการศูนย์ศาสนาที่สำคัญ การเข้าร่วมปฏิบัติศาสนกิจ เป็นต้น

3) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational) เป็นการเดินทางเพื่อการศึกษาวิจัย สอนหนังสือ เข้าศึกษา ศึกษาดูงานในประเทศอื่นๆ ซึ่งมักจะพักอยู่ในประเทศนั้นเป็นเวลานานนับเดือน

4) การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาและความบันเทิง (Sport and Recreation) เป็นการเดินทางเพื่อเข้าไปชมการแข่งขันกีฬาหรือเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาต่างๆ หรือเป็นการเดินทางเพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจ เช่น การไปชมการแสดงโอเปร่า การไปชมการแสดงโขน เป็นต้น

5) การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ (Historical and Special Interests) เป็นการเดินทางเพื่อชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เช่น การเดินทางไปเที่ยวชมอุทยานประวัติศาสตร์ ไคร้ครุฑกุมภนุชย์โบราณ เป็นต้น

6) การท่องเที่ยวเพื่องานอดิเรก (Hobbies) เป็นการเดินทางเพื่องานอดิเรก เช่น การไปวาดรูป บนภูเขา การไปขี่ม้าริมชายหาด เป็นต้น

7) การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร (Visiting Friend/Relation) เป็นการเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติมิตรเพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกัน

8) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวของนักธุรกิจที่ได้จัดเวลาที่เหลือหรือว่างจากการปฏิบัติธุรกิจในพื้นที่อื่นๆ เช่น การเข้าร่วมรายการนำเที่ยวภายหลังการเจรจาทางการค้า เป็นต้น

9) การท่องเที่ยวเพื่อประชุมสัมมนา (Conference Congress) เป็นการเดินทางเพื่อเข้าร่วมการประชุมสัมมนา ซึ่งโดยทั่วไปแล้วสถานที่จัดประชุมสัมมนามักจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เช่น พัทยา หัวหิน เชียงใหม่ ภูเก็ต เป็นต้น

2.3 องค์ประกอบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีระบบ ซึ่งสามารถขับเคลื่อนได้โดยอาศัยปัจจัยที่สำคัญ คือ โรงงาน ลูกค้า สินค้า และการขนส่ง เช่นเดียวกับอุตสาหกรรมอื่นๆ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเป็น

อุตสาหกรรมประเภทหนึ่งโดยปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของอุตสาหกรรมตามความหมายของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คือ (ฉันทิช วรรณถนอม, 2552: 59)

1) โรงงาน หมายถึง แหล่งที่ผลิตสินค้าของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ พื้นที่ที่ใช้ประกอบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวนั้นเอง

2) ลูกค้า หมายถึง นักท่องเที่ยวที่มาชมบ้านเมือง ธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม สิ่งที่คุณซื้อหรือลูกค้าจะได้รับ คือ ความพึงพอใจ ความสนุกสนาน เพลิดเพลินกับการได้เห็นสิ่งแปลกใหม่ ความสะดวกสบาย การพักผ่อน และความทรงจำที่น่าประทับใจ

3) สินค้า หมายถึง สิ่งดึงดูดใจหรือทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งในอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว สินค้าไม่ต้องการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์การเป็นเจ้าของเหมือนอุตสาหกรรมอื่นๆ และสินค้าส่วนใหญ่ได้มาโดยไม่ต้องลงทุน จึงเป็นข้อได้เปรียบของอุตสาหกรรมนี้ เช่น ความสวยงามทางธรรมชาติ โบราณสถานที่ยังคงบูรณะสร้างไว้ เป็นต้น

4) การขนส่ง ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความแตกต่างจากอุตสาหกรรมอื่นๆ คือ ในอุตสาหกรรมอื่นๆ ผู้ผลิตต้องส่งสินค้าไปยังลูกค้า แต่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลับตรงข้ามกัน เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นทั้งโรงงาน วัตถุประสงค์ และสินค้าในตนเองพร้อมสรรพ โดยเป็นสินค้าที่ไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ ผู้ซื้อหรือนักท่องเที่ยวจะต้องเดินทางไปซื้อสินค้าในบริเวณแหล่งผลิตหรือโรงงานด้วยตนเอง ดังนั้น การขนส่งในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว จึงเป็นการขนส่งเพื่อให้ผู้ซื้อหรือนักท่องเที่ยวเข้าไปซื้อสินค้า ณ แหล่งผลิต คือ แหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้นเอง

ในส่วนของความหมายของ “อุตสาหกรรมท่องเที่ยว” ที่จำกัดความไว้ตามพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 มาตรา 4 (พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522, 2553: ออนไลน์) ได้ให้ความหมายว่า เป็นอุตสาหกรรมที่จัดให้มีหรือให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร โดยมีค่าตอบแทนและหมายรวมถึง

- (1) ธุรกิจนำเที่ยว
- (2) ธุรกิจโรงแรมสำหรับนักท่องเที่ยว
- (3) ธุรกิจภัตตาคาร สถานบริการ และสถานที่ตากอากาศสำหรับนักท่องเที่ยว
- (4) ธุรกิจการขายของที่ระลึกหรือสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยว
- (5) ธุรกิจการกีฬาสำหรับนักท่องเที่ยว

(6) การดำเนินงานนิทรรศการ งานแสดง งานออกร้าน โฆษณาเผยแพร่หรือการดำเนินงานอื่นใด โดยมีความมุ่งหมายเพื่อชักนำหรือส่งเสริมให้มีการเดินทางท่องเที่ยว”

จากลักษณะของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ครอบคลุมองค์ประกอบหลักอย่างน้อย 6 ประการ คือ (ฉันทิช วรรณถนอม, 2552: 60; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2552: 91-107)

1) นักท่องเที่ยว หรือผู้มาเยือน หมายถึง ทั้งผู้มาเยือน (Visitor) ที่เดินทางมาเพื่อพักค้างคืน และนักท่องเที่ยว (Excursionist) ที่เดินทางเข้ามาโดยไม่ได้พักค้างคืนด้วย นักท่องเที่ยว จัดเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สุดของการท่องเที่ยว การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยว ทักษะและลักษณะพื้นฐานของนักท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยปัจจัยที่ควรศึกษา ได้แก่ ลักษณะพื้นฐานหรือลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยว เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ สถานภาพการสมรส ถิ่นพำนัก เป็นต้น การกระจายตัวของนักท่องเที่ยว กิจกรรมต่างๆ ของนักท่องเที่ยว ฤดูกาลท่องเที่ยว

2) สิ่งดึงดูดใจ หรือแหล่งท่องเที่ยว หรือทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น และสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ โดยทั่วไปแล้วทรัพยากรท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ทรัพยากรท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น น้ำตก ภูเขา ทะเล ป่าไม้ เป็นต้น และทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ต่างๆ เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและสังคม เช่น เทศกาล ประเพณี วิถีชีวิต สถาปัตยกรรม เป็นต้น และทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านบันเทิงและความเพลิดเพลิน เช่น สวนสนุก โรงละคร แหล่งบันเทิงยามค่ำคืน เป็นต้น

3) โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การคมนาคม ความปลอดภัย ขั้นตอนการตรวจคนเข้าเมือง ถนน ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางและติดต่อสื่อสารระหว่างกันได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย ประหยัดเวลา ตลอดจนได้รับความสะดวกในเรื่องอาหาร พาหนะในการเดินทางท่องเที่ยว การรักษาพยาบาล ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

4) องค์กรภาครัฐ ซึ่งมีนโยบายสนับสนุน และส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในทุกรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม ในขณะเดียวกันก็ดูแลและมีมาตรการให้มีการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อหรือสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและคุณภาพชีวิตของชุมชน

5) องค์กรภาคเอกชน ซึ่งดำเนินธุรกิจภาคบริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ประทับใจ และตั้งใจเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีก โดยทั่วไปแล้ว องค์กร

ภาคเอกชน ซึ่งดำเนินธุรกิจภาคบริการที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยตรงเท่านั้น โดยทั่วไปธุรกิจไม้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวประกอบไปด้วย 6 ธุรกิจหลัก คือ

(1) ธุรกิจที่พักแรม (Accommodation) เช่น โรงแรม เกสต์เฮาส์ รีสอร์ท อพาร์ทเมนท์ โฮมสเตย์ ที่ตั้งแคมป์ เป็นต้น

(2) ธุรกิจนำเที่ยว (Travel Agent) ซึ่งประกอบด้วย บริษัทท่องเที่ยวขนาดใหญ่ (Wholesale Travel Agent) บริษัทท่องเที่ยวรายย่อย (Retail Travel Agent) บริษัทนำเที่ยว (Tour Operator) และบริษัทนำเที่ยวในลักษณะพิเศษ (Special Intermediaries) เช่น บริษัทจัดการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล บริษัทจัดการโดยสาร บริษัทจัดประชุม เป็นต้น

(3) ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม (Food and Beverage) ซึ่งประกอบด้วย ภัตตาคารหรือร้านอาหารเดี่ยว ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่มในโรงแรม ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่มในสถานประกอบการอื่นๆ และธุรกิจอาหารและเครื่องดื่มในระหว่างการเดินทาง

(4) ธุรกิจจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก ซึ่งมักจะมีลักษณะ ดังนี้ เป็นสินค้าเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่ไปท่องเที่ยว เป็นสินค้าหายาก เป็นสินค้าที่มีราคาถูกกว่าในภูมิภาคอื่นๆ เป็นสินค้าที่ออกแบบผลิตภัณฑ์แปลกและมีประโยชน์ใช้สอย เป็นสินค้าที่มีรูปร่าง ขนาด และน้ำหนักเหมาะสมต่อการขนส่ง เป็นสินค้าที่คุ้มค่าและแรงงานในท้องถิ่นนั้น และเป็นสินค้าที่มีการแสดงขั้นตอนการผลิตให้นักท่องเที่ยวชมหรือทดลองทำ

(5) ธุรกิจคมนาคมขนส่ง (Transportation) ประกอบด้วย การขนส่งทางอากาศ ที่มีองค์ประกอบ คือ สนามบิน สายการบิน การขนส่งทางบก ที่มีองค์ประกอบ คือ การขนส่งทางถนน การขนส่งทางรถไฟ และการขนส่งทางน้ำ ที่มีองค์ประกอบคือ เรือท่องเที่ยวทางแม่น้ำ ลำคลอง เรือท่องเที่ยวทางทะเล

(6) ธุรกิจนันทนาการ หมายถึง ธุรกิจที่สร้างความสนุกสนานและความเพลิดเพลินให้นักท่องเที่ยว ประกอบด้วย ธุรกิจสวนสนุกที่มีเครื่องเล่นต่างๆ ธุรกิจบันเทิงของสถานบันเทิงต่างๆ เช่น ไนท์คลับ บาร์ คาราโอเกะ โรงละคร โรงภาพยนตร์ เป็นต้น และธุรกิจการกีฬาเพื่อการท่องเที่ยว

6) เจ้าบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่น หมายถึง ประชาชนซึ่งมีถิ่นพำนักอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวในแง่ของการเป็นผู้ต้อนรับและแสดงออกถึงไมตรีจิตและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น อาจกล่าวได้ว่าเจ้าบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นผู้มีส่วนสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้โดยตรง

2.4 ประเภทของการท่องเที่ยว

การแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวสามารถแบ่งได้ในหลายเกณฑ์ เช่น การแบ่งประเภทตามสภาพภูมิศาสตร์การเดินทาง การแบ่งประเภทตามวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว การแบ่งประเภทตามลักษณะการเดินทาง การแบ่งประเภทตามการตลาด เป็นต้น แต่ในที่นี้ยึดเกณฑ์การแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวตามการบริหารจัดการ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

2.4.1 การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม หรือแบบธรรมดาทั่วไป (Conventional Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจและปริมาณของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงการจัดการผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

2.4.2 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการจัดการอย่างดีเลิศ เพื่อให้สามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และมีการปรับปรุงคุณภาพของธุรกิจท่องเที่ยวให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ในขณะเดียวกันก็จัดการให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ และส่งผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งการท่องเที่ยวประเภทนี้สามารถแบ่งย่อยได้อีก 2 รูปแบบ คือ

1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยนักท่องเที่ยวจะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา การท่องเที่ยวเชิงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เป็นต้น

2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม หรือชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม ได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ ตลอดจนเกิดจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวแบบนี้ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวงานประเพณีและศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวดูวิถีชีวิตในชนบท การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและบันเทิง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม เป็นต้น

2.5 ลักษณะการดำเนินงานธุรกิจการท่องเที่ยว

นับว่ามีความสลับซับซ้อน เนื่องจากผู้ประกอบการต้องมีความรอบคอบรู้ในปริมาณและคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ รวมทั้งประเภทของกิจการพักผ่อนหรือธุรกิจที่สามารถจัดให้ได้ โดยผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวบางแห่งอาจเป็นเจ้าของบริการอื่น ๆ เอง เพื่อความสะดวกในการดำเนินการ เช่น เป็นเจ้าของโรงแรม รีสอร์ท ทักดาการ รถโดยสาร เป็นต้น ธุรกิจนำเที่ยวขายส่ง (travel/tour wholesaler) เนื่องจาก

ผู้ประกอบการนำเที่ยวจะซื้อบริการด้านต่าง ๆ จากผู้ผลิต เป็นจำนวนมาก (bulk) เช่น ห้องพัก ตัวเข้าชมการแสดง หรือเช่าเหมารถโดยสาร ล้วนต้องมีการวางแผนและผลิตสินค้าท่องเที่ยวที่ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ ส่วนของการเดินทางไป – กลับจากจุดหมายปลายทาง เช่นตัวเครื่องบิน และส่วนของการบริการที่เกิดขึ้นที่จุดหมายปลายทางหรือแหล่งท่องเที่ยว เช่น อาหาร ที่พักแรม เป็นต้น

2.6 องค์ประกอบของตลาดในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

การที่องค์กรจะวางแผนการตลาดในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั้นจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบของตลาดก่อน องค์ประกอบของตลาดในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแบ่งออกได้เป็น 4 ส่วนคือ (ฉลองศรีพิมลสมพงศ์, 2546)

1) ผู้ขาย (the sellers) คือ ผู้ผลิต ซึ่งหมายรวมถึงแต่ผู้ผลิตรายย่อยจนถึงผู้ผลิตรายใหญ่ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ผู้ผลิต คือ ผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (supplier) เช่น ผู้ประกอบการขนส่ง (สายการบิน บริษัทรถเช่า เรือสำราญ พาหนะทางบกเช่น รถบัส รถตู้ ฯลฯ) ผู้ประกอบการที่พัก (โรงแรม เกสต์เฮาส์ บ้านเยาวชน โมเต็ล) ภัตตาคาร แหล่งท่องเที่ยว (แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น) การบริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับบริการทางการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ นอกจากนี้ยังรวมถึงหน่วยงานที่ส่งเสริมทางการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน

2) ผู้ซื้อ (the buyers) คือบุคคลที่ซื้อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว ในที่นี้อาจแบ่งกลุ่มผู้ซื้อหรือลูกค้าออกเป็น 5 กลุ่มดังนี้

(1) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเพื่อการพักผ่อน (leisure travelers) เน้นความสนุกสนาน เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือการเยี่ยมเพื่อนหรือญาติ (visit friend and relative)

(2) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางในเชิงธุรกิจ (business travelers) การเดินทางเป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน

(3) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ (travel for specific purpose) เช่น เดินทางเพื่อสุขภาพ เพื่อการศึกษา หรือเชิงศาสนา เป็นต้น

(4) กลุ่มผู้บริโภครองค์กร (corporate)

(5) กลุ่มผู้บริโภคนส่วนบุคคล

3) พ่อค้าคนกลาง (the intermediary) พ่อค้าคนกลางก็คือผู้ขายอีกบุคคลหนึ่งโดยทำหน้าที่เป็นคนกลางระหว่างผู้ขาย (ผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว) กับผู้ซื้อ (ลูกค้า) โดยพ่อค้าคนกลางสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ ตัวแทนจำหน่ายการท่องเที่ยว (travel agents) และผู้ผลิตสินค้าทางการท่องเที่ยว (tour operators)

4) ตลาด (market) ตลาดในที่นี้หมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีความต้องการ ความปรารถนาที่เหมือนกันโดย

มีเงินเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในความต้องการและความปรารถนานั้น ตลาดในธุรกิจท่องเที่ยว ได้แบ่งกลุ่มประเภทของตลาดหลักออกมาได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ก็คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเพื่อการพักผ่อน (leisure travelers) และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางในเชิงธุรกิจ (business travelers)

ทั้งสองกลุ่มนี้เป็นกลุ่มตลาดหลักที่ทำรายได้ให้กับธุรกิจท่องเที่ยว โดยแต่ละกลุ่มสามารถแบ่งส่วนตลาดย่อยออกมาได้อีก เช่น แบ่งตามอายุ เพศ รายได้ ภูมิศาสตร์ ทัศนคติ พฤติกรรมการซื้อ ฯลฯ โดยนักการตลาดมืออาชีพนำเอาการแบ่งส่วนตลาดนี้มาวิเคราะห์เพื่อหาความต้องการหรือความชอบที่เฉพาะเจาะจง เช่น ตลาดของสายการบินคอนคอร์ดก็คือกลุ่มลูกค้าที่ร่ำรวย มีประสบการณ์ในการเดินทางสูง ขณะที่ตลาดสายการบินต้นทุนต่ำกลุ่มลูกค้าก็คือผู้ที่มีรายได้น้อย

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้สามารถเห็นภาพรวมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวว่าธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ ธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น ธุรกิจขนส่ง ธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจร้านอาหาร เป็นต้นและธุรกิจที่สนับสนุน เช่น ร้านขายของชำ ร้านเสริมสวย ร้านขายยา เป็นต้น ธุรกิจเหล่านี้เป็นธุรกิจที่สนับสนุนให้สิ่งดึงดูดใจมีความน่าสนใจและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.7 ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

การจัดจำหน่ายเป็นส่วนหนึ่งของส่วนผสมทางการตลาด (marketing mix) เมื่อมีผลิตภัณฑ์และกำหนดราคาได้เหมาะสมพร้อมที่จะเสนอขายแล้วนั้น ขั้นตอนต่อไปของขบวนการทางการตลาดก็คือ การกำหนดช่องทางการจัดจำหน่ายให้เหมาะสม ความพยายามในการทำการตลาดทั้งหมดที่จะพยายามชักชวนหรือกระตุ้นให้ลูกค้าสนใจในผลิตภัณฑ์จะสูญเปล่าถ้าลูกค้าไม่สามารถหาซื้อผลิตภัณฑ์ได้ ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณสมบัติพิเศษที่แตกต่างจากผลิตภัณฑ์ทั่วไป อาทิเช่น ไม่มีการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์จากผู้ขายไปยังผู้ซื้อหรือไม่มีการขนส่งผลิตภัณฑ์ไปยังลูกค้า ลูกค้าต้องเดินทางไปยังผลิตภัณฑ์เอง ดังนั้นการเลือกช่องทางจำหน่ายจึงต้องพิจารณาและระมัดระวังเป็นพิเศษ

3. แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

3.2 องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 4 ด้าน คือ (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2560)

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

• ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

• ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

ด้านองค์กรชุมชน

- ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
- มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย
- ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

ด้านการจัดการ

- มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
- มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
- มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
- มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ด้านการเรียนรู้

- ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างได้
- มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
- สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งชาวบ้านเองและผู้มาเยือน

3.3 หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง

4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

3.4 ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ (ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2555)

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีส่วนสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน “ความอยู่รอดของชุมชนขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงผูกพันกับทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า” โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทั้งการสร้างภาคภูมิใจให้กับชุมชนในการเผยแพร่ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากร สื่อสารปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรให้คนภายนอกได้รับทราบ สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวให้ผู้มาเยือนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ จัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชน สร้างความร่วมมือของหน่วยงานในการทำงานเป็นพันธมิตรร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีส่วนสนับสนุนการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น “วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่บอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจะทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคม โดยที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมและปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัย มีการสืบทอดสู่คนรุ่นหลังได้อย่างต่อเนื่อง” โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวบ้านในการนำเสนอ “ของดี” ชุมชนให้คนภายนอกได้รับรู้ ทำให้เกิดการสืบค้น ถ่ายทอด และฟื้นฟูวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการและร่วมกันกำหนดว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ชุมชนพร้อมในการนำเสนอและสร้างการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ตลอดจนมีแนวทางปฏิบัติตัวสำหรับนักท่องเที่ยว การที่มีนักท่องเที่ยวสนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมคนท้องถิ่น เป็นตัวกระตุ้นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และมีชีวิตชีวาในการนำเสนอข้อมูล สามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยวในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของตน สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และทำให้เยาวชนคนรุ่นหลังเห็นคุณค่าของชุมชนตนเอง

3. เที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคน “ความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น หรือชาติพันธุ์ของตน ความร่วมมือและความสามัคคีของคนในชุมชน การมีพื้นที่ทางสังคม ได้รับการยอมรับจากคน

ภายนอก เป็นหัวใจสำคัญของการดำรงไว้ซึ่งความเป็นชุมชน” โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีกระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน มีการพัฒนาทักษะและเพิ่มเติมความรู้ใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว สร้างความมั่นใจในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนภายนอก มีความเชื่อมั่นให้คนในชุมชนในการนำเสนอ “ปัญหาและความต้องการ” กับหน่วยงานภายนอก นำเสนอประสบการณ์และความสำเร็จในการพัฒนากับคนและหน่วยงานที่มาศึกษา-ดูงาน นอกจากเป็นการพัฒนา “คนใน” แล้วยังให้การศึกษาแก่ “คนนอก” ด้วย

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีส่วนสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น “การท่องเที่ยวเป็นการดึงคนจากภายนอกมาเรียนรู้ชุมชน แรงจูงใจที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนคือ วิถีชีวิตที่แตกต่าง และวัฒนธรรมดั้งเดิม จุดดึงดูดคือวิถีที่เรียบง่ายและมีการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นรายได้เสริม ที่สามารถนำรายได้นั้นไปปรับปรุงที่อยู่อาศัย การออมทรัพย์ไว้ใช้ยามขาดแคลนเจ็บป่วย หรือเป็นทุนการศึกษาให้กับลูกหลาน โดยที่ชาวบ้านยังคงดำเนินวิถีดั้งเดิมหรือเป็นการสร้างทางเลือกเรื่องรายได้ให้กับบางครอบครัว ในการสร้างอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างงานให้กับคนในชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเรื่องความสะอาด และสุขอนามัย นอกจากนี้ เมื่อชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จักก็จะมีหน่วยงานลงไปสนับสนุนเรื่องอุปโภคบริโภค” การที่การท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริม ทำให้ชาวบ้านไม่คิดพึ่งพารายได้หลักจากการท่องเที่ยว และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติต่อเนื่องไม่ว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวหรือไม่ก็ตาม “การท่องเที่ยวเป็นการดึงคนจากภายนอกมาเรียนรู้ชุมชน แรงจูงใจที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนคือ วิถีชีวิตที่แตกต่าง และวัฒนธรรมดั้งเดิม จุดดึงดูดคือวิถีที่เรียบง่ายและมีการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นรายได้เสริม ที่สามารถนำรายได้นั้นไปปรับปรุงที่อยู่อาศัย การออมทรัพย์ไว้ใช้ยามขาดแคลน เจ็บป่วย หรือเป็นทุนการศึกษาให้กับลูกหลาน โดยที่ชาวบ้านยังคงดำเนินวิถีดั้งเดิมหรือเป็นการสร้างทางเลือกเรื่องรายได้ให้กับบางครอบครัว ในการสร้างอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างงานให้กับคนในชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเรื่องความสะอาด และสุขอนามัย นอกจากนี้ เมื่อชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จักก็จะมีหน่วยงานลงไปสนับสนุนเรื่องอุปโภคบริโภค”

การที่การท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริม ทำให้ชาวบ้านไม่คิดพึ่งพารายได้หลักจากการท่องเที่ยว และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติต่อเนื่องไม่ว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวหรือไม่ก็ตาม

3.5 รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการออกแบบเพื่อให้แขกผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์จริงของธรรมชาติในท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้าน แขกผู้มาเยือนและครอบครัวท้องถิ่นมีโอกาสที่จะพบและเรียนรู้จากกันและกัน โดยโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการออกแบบและดำเนินการโดยกลุ่มของคนในท้องถิ่นที่ทำงานเป็นผู้ประสานงาน, ครอบครัว, และมักคฤหาสน์ท้องถิ่น ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะสนับสนุนการ

พัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ โดยทั่วไปแล้วรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 3 รูปแบบ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน และจิตอาสา (ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2555)

3.6 รูปแบบการบริการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2555)

ที่พัก : มี 3 ลักษณะ ได้แก่ ที่พักบ้านชาวบ้าน (homestay) พักรีสอร์ทชุมชน (community resort) พักเต็นท์ (camp site)

อาหาร : อาหารท้องถิ่น ตามฤดูกาล นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการเก็บผักในไร่หรือเรียนรู้การทำอาหารร่วมกับครอบครัวที่พัก หรือกินข้าวห่อด้วยวัสดุธรรมชาติในกรณีที่มีการเดินป่า หรือการจัดขันโตกต้อนรับในกรณีที่มาถิ่นเป็นหมู่คณะสำหรับบ้านคนเมือง

การนำเที่ยว : ด้วยคนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ที่รู้เรื่องท้องถิ่นเป็นอย่างดีเนื่องจากเกิดและเติบโตดำเนินชีวิตอยู่ในหมู่บ้าน เป็นการพาเที่ยว พาทำกิจกรรม ในวิถีชีวิตปกติของชุมชน

กิจกรรม : ในวิถีปกติของชาวบ้าน อาทิ การทำนา ทอผ้า หรือมีการจัดการเพื่อนักท่องเที่ยว อาทิ การเดินป่า ขี่จักรยาน การทำกิจกรรมกับนักเรียนที่โรงเรียนหรือการเรียนทอผ้า/จักสาน

ของที่ระลึก : แต่ละชุมชนจะมีผลผลิตทางการเกษตร การแปรรูปอาหาร หรืองานหัตถกรรม ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถนำกลับไปฝากเพื่อนหรือคนที่บ้านได้

3.7 องค์ประกอบ 4 ด้านของความสำเร็จในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2554)

1. ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

- ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เปี่ยมเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. องค์กรชุมชน

- ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน

- มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย

- ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเขามามีส่วนรวมในกระบวนการพัฒนา

3. การจัดการ

- มีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว
- มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
- มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
- มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4. การเรียนรู้

- ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง
- มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
- สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน
- มีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว
- มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
- มีการกระจายผลประโยชน์เป็นธรรม
- มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

3.8 การเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.8.1 ปัญหาในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์ พ.ศ. 2561-2565 ของสำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2560) พบว่า รัฐบาลในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลำดับต้นของกระบวนการในการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทย แต่ในการจัดการที่ผ่านมาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน และชุมชนเองยังขาดความเข้าใจถึงความหมายและแนวทางการดำเนินงานของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างแท้จริงทำให้เกิดความเข้าใจประเด็นการพัฒนาไปในทิศทางที่แตกต่างกัน เกิดข้อจำกัดในการดำเนินงานในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม สิ่งที่ควรคำนึงในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น อันดับแรก ควรเข้าใจตรงกันว่าการท่องเที่ยวโดย

ชุมชนไม่ใช่อาชีพหลักของชุมชน แต่เป็นกิจกรรมเสริมที่อาศัยทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนเพื่อเป็นต้นทุนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ตลอดจนวิถีทำกิน มาเป็นต้นทุนทางการท่องเที่ยว

หลายชุมชนได้พัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรที่มีศักยภาพของตนมาทำการท่องเที่ยว แต่ไม่สามารถบริหารจัดการให้ดำรงอยู่ต่อไปได้ อีกทั้งยังเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งเกิดจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ปราศจากฐานความรู้ในการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างแท้จริง ทำให้การดำเนินการนั้นผิดวัตถุประสงค์และหลักการที่แท้จริงที่ว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชน” อันรวมถึงการพัฒนาบุคลากรและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ในช่วงที่ผ่านมาการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นไปในลักษณะกระจายตัว ขาดการประสานงานและร่วมมือกันในการพัฒนาให้เกิดเป็นชุมชนเครือข่าย ขาดการฉีกพลังในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาพรวม ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนส่วนใหญ่จึงมีความรุ่งเรืองอยู่แค่ช่วงระยะเวลาหนึ่งยากที่จะพัฒนาให้มีความยั่งยืน นอกจากนี้ในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมา มักมีการนำเสนอสินค้าสำหรับการท่องเที่ยวเพียงส่วนเดียว ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสินค้าตั้งแต่ต้นทำให้การนำเสนอสินค้าไม่ได้ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนได้ เนื่องจากชุมชนขาดองค์ความรู้ และความสามารถในเชิงธุรกิจ ซึ่งในการนำเสนอสินค้าของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ควรมุ่งเน้นให้เกิดการตระหนักในเรื่องของการมีส่วนร่วม การมองปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในภาพขององค์รวม มีความเข้าใจถึงความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นและภาคภูมิใจในคุณค่าอันเป็นหลัก หลายชุมชนมีความพยายามในการลอกเลียนแบบชุมชนอื่น เนื่องจากมองว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนอื่นสามารถขายได้ โดยไม่คำนึงถึงกระบวนการในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว แต่ละชุมชนควรนำเสนอสินค้าด้านการท่องเที่ยวของชุมชนตนเองอย่างแท้จริง (authentic local uniqueness) มีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เป็นจุดดึงดูดความสนใจและประทับใจ การลอกเลียนแบบ ทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบปลอมๆ เป็นผลเสียในระยะยาว เพราะไม่เป็นที่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ลดเสน่ห์การท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนนั้น ๆ ไม่มีความดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยือนอีกครั้งเนื่องจากไม่มีจุดเด่นควรค่าแก่การจดจำ

ดังนั้น การส่งเสริมให้ชุมชนให้มีความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชุมชนเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนอย่างมีอัตลักษณ์ มีเสน่ห์แตกต่างกันไปตามทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีในชุมชนของตนเองซึ่งจะหาในที่อื่นไม่ได้ กระบวนการในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะช่วยให้เกิดพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อชุมชนท้องถิ่น เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจชุมชนของคนในท้องถิ่น มีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ช่วยยกระดับ

ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน คนในชุมชนเป็นกุญแจสำคัญในการร่วมมือร่วมแรงให้เกิดการบริหารจัดการการ
ท่องเที่ยวที่ดี ซึ่งส่งผลให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ไปยังภาคส่วนอื่น ๆ เช่นเกษตรกร ประมง งานหัตถกรรม
และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในเส้นทางของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นๆ

3.8.2 การเพิ่มประสิทธิภาพของธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของธุรกิจการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน และผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง มีดังนี้ (สำนักงานปลัดกระทรวง
การท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

จัดระบบโครงสร้างการบริหารงานที่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน การดำเนินการเพื่อ
การขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดย
ชุมชนอย่างยั่งยืน (CBT Thailand) พ.ศ. 2559-2563 ลงสู่การปฏิบัตินั้น โดยหลักการแล้วต้องถือว่าเป็นอำนาจ
หน้าที่โดยตรงของคณะกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามคำสั่งของ คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยว
แห่งชาติ ที่ 5/2559 ซึ่งได้มีการกำหนดไว้ว่าให้คณะกรรมการการท่องเที่ยว โดยชุมชน มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- 1) ขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดย
ชุมชน อย่างยั่งยืน (CBT Thailand) พ.ศ. 2559-2563
- 2) บูรณาการการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามภารกิจของหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง
- 3) พัฒนาเครื่องมือ กระบวนการและแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้
สอดคล้องกับสถานการณ์การท่องเที่ยว
- 4) ติดตามและประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน แล้วรายงานต่อคณะกรรมการ
นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ
- 5) ถอดบทเรียนกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับเป็นศูนย์กลางการ
เรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับอาเซียน
- 6) แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตาม
ความจำเป็น อย่างไรก็ตามยังคงมีข้อจำกัดในระดับปฏิบัติการคือเป็นคณะกรรมการฯ เพียงในตำแหน่ง แต่ไม่มี
หน่วยงานสนับสนุนในการลงพื้นที่การปฏิบัติเพื่อติดตามงานตามขั้นตอน ขาดหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งระบบอย่างเป็นทางการ แม้ว่าจะในคำสั่งดังกล่าวจะมีผู้อำนวยการสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน
องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ

คณะกรรมการฯ รวมทั้งการดำเนินการกิจของ อพท. ที่ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชน แต่บทบาท ของ อพท. ตามที่กฎหมายกำหนดนั้นสามารถเข้าไปดำเนินการได้เพียงเฉพาะพื้นที่พิเศษที่ได้รับการคัดเลือกและมีกฎหมายรองรับแล้วเท่านั้น ยังไม่สามารถดำเนินการให้ครอบคลุมโดยรวมทั่วประเทศถึงกิจกรรมการพัฒนาในด้านที่สำคัญต่างๆ อาทิ การส่งเสริมในเรื่องการตลาดตามที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประกาศไว้ เรื่องมาตรฐานโฮมสเตย์ การจัดตั้งกองทุนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กรมการท่องเที่ยวรับผิดชอบอยู่ ดังนั้น ในการดำเนินงานของ อพท. ให้เกิดความคล่องตัวเมื่อต้องการดำเนินการขับเคลื่อนในพื้นที่นอกเหนือจากพื้นที่ที่ประกาศเขตนั้นจะต้องได้รับความร่วมมือจากสำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวมทั้งหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพราะการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไม่ได้มีเพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบเพียงหน่วยงานเดียว การทำงานต้องมีการประสานงานที่ดี การให้ความร่วมมือ และความเข้าใจตรงกันในการผลักดันให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดเป็นรูปธรรม ดังนั้นในการขับเคลื่อนการบริหารงานจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

(6.1) กำหนดหน่วยงานหลักที่บริหารงานแบบเบ็ดเสร็จครอบคลุมทุกพื้นที่ในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติจะมีหน้าที่ในการขับเคลื่อนแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (CBT Thailand) พ.ศ. 2559-2563 ลงสู่การปฏิบัติรวมทั้งในเรื่องของการบูรณาการการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการพัฒนาเครื่องมือ กระบวนการและแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมทั้งการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานก็ตาม แต่โครงสร้างการดำเนินงานในลักษณะของคณะกรรมการฯ ดังกล่าวเป็นเพียงการประสานให้หน่วยงานอื่นปฏิบัติ ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานเบ็ดเสร็จ ดังนั้น จึงควรมีหน่วยงานหลักที่ดูแลควบคุมภาพรวมการบริหารจัดการและพัฒนาการตลาด มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานและผลักดันให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับปฏิบัติการ โดยการกำหนดบทบาทที่ชัดเจนสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น กิจการ MICE ที่มีสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก ขับเคลื่อนทั้งด้านผลิตภัณฑ์ บุคลากร และการตลาดแบบครบวงจร มีบทบาทและการใช้อำนาจตามกฎหมายที่ชัดเจน เพื่อให้การบูรณาการการขับเคลื่อนงานโดยมีตัวชี้วัดของหน่วยงานเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาที่ชัดเจน นอกจากการดูแลภาพรวมการบริหารจัดการและพัฒนาการตลาดแล้วหน่วยงานดังกล่าวยังจำเป็นต้องทำหน้าที่ในการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เนื่องจากความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากหลายภาคส่วน เช่น การดูแลในเรื่องของ สถานที่ พื้นที่และเส้นทาง ถนน สะพาน การจราจร ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ และอาคารสถานที่ต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวต้องใช้บริการ

นอกจากนี้ ในส่วนของการพัฒนาวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนทั้งในเรื่องของการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์สินค้าและของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว การพัฒนาในเรื่องของการตลาด การดำเนินงานในส่วนนี้ นอกจากหน่วยงานหลักที่ควรเข้ามารับผิดชอบและดำเนินการอย่างเบ็ดเสร็จแล้ว ยังสามารถทำงานคู่ขนานกันไปได้โดยคณะกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (CBT Thailand) พ.ศ. 2559-2563 ลงสู่การปฏิบัติโดยการประสานและมอบหมายโครงการ/กิจกรรม/งานรวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณตามความจำเป็นให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงภายใต้โครงสร้างองค์ประกอบของหน่วยงานต่างๆ ที่ร่วมเป็นคณะกรรมการฯ ดังกล่าว

(6.2) กำหนดค่านิยมกลางเป็นหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ มีความเข้าใจร่วมกันและตรงกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากในปัจจุบันนี้ยังคงมีหลายหน่วยงานที่ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีการดำเนินงานภายใต้ความเข้าใจและขอบเขตความรับผิดชอบของหน่วยงานของตนเอง ทำให้การประสานเชื่อมโยงการทำงานในเรื่องของท่องเที่ยวชุมชนที่ไม่สอดคล้องกัน นอกจากนี้ผลจากการที่ยังไม่มีการกำหนดความหมายที่ชัดเจน ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนขาดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับพันธกิจหลักของพื้นฐานของการท่องเที่ยวชุมชน ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชนในลักษณะรูปแบบจำลองเป็นการประดิษฐ์ขึ้นมา การไปเที่ยวชุมชนจึงไม่สามารถเข้าถึงบรรยากาศที่เป็นแก่นแท้จริงของการท่องเที่ยวชุมชน นอกจากนี้ในการประดิษฐ์ดังกล่าวยังมีการไปลอกเลียนรูปแบบการท่องเที่ยวจากชุมชนอื่นที่ไม่ใช่เป็นวิถีของชุมชนเอง เกิดการท่องเที่ยวแบบปลอมๆ ขาดความจริงแท้ไม่เป็นที่ประทับใจต่อนักท่องเที่ยว

(6.3) การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการดำเนินโครงการภายใต้แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (CBT Thailand) พ.ศ. 2559-2563 เนื่องจากงบประมาณเป็นปัจจัยหลักสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการต่างๆลงสู่การปฏิบัติในกรณีของการดำเนินโครงการภายใต้แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน(CBT Thailand) พ.ศ. 2559-2563 นั้น คณะอนุกรรมการฯ ควรมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการนำโครงการลงสู่การปฏิบัติภายใต้งบประมาณของหน่วยงาน อย่างไรก็ตามในกรณีที่งบประมาณไม่เพียงพอในการดำเนินงานตามกำหนด ระยะเวลาที่โครงการนั้นจำเป็นต้องลงมือปฏิบัติก็อาจจำเป็นที่จะต้องมีการจัดสรรงบประมาณไปเพื่อสนับสนุนการดำเนินโครงการต่างๆ ที่เพียงพอ

(6.4) การสนับสนุนสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของบุคลากรทุกภาคส่วนในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทรัพยากรมนุษย์เป็นฟันเฟืองหลักที่จะทำให้การดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นทุกคนในชุมชนองค์กรปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคส่วนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เมื่อมีความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ แล้ว จะทำให้เกิดความสะดวกความคล่องตัวในการจัดสรรงบประมาณ

การเข้าใจถึงบทบาทและความรับผิดชอบของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะช่วยลดข้อขัดแย้ง การแก่งแย่งแข่งขันกันเอง ในชุมชนเกิดความร่วมแรงร่วมใจในการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนก่อนเกิดประโยชน์แก่ ชุมชนอย่างแท้จริง

(6.5) พัฒนาเครือข่ายการทำงานเพื่อการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน กระตุ้น ให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นร่วมมือกันทำงานและประสานงานเพื่อพัฒนาให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน ระดับจังหวัดทุกจังหวัดโดยเครือข่ายนั้นควรมีทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ เช่น ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวด้านการตลาด ผู้ผลิตและการส่งเสริมผลิตภัณฑ์เข้าร่วมการเป็นเครือข่าย เพื่อสนับสนุนการทำงานของแต่ละฝ่ายให้สอดคล้องกัน โดยคำนึงถึงภาครวมของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดย ชุมชนให้เติบโตอย่างยั่งยืนร่วมกัน

(6.6) ส่งเสริมผู้ประกอบการขนาดกลางและเล็กเพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการผนึกกำลัง ร่วมกับผู้ประกอบการขนาดกลางและเล็กเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งของภาคส่วนที่ทำงานเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวในรูปแบบ Start Up ด้านการท่องเที่ยวโดย ชุมชน Social Enterprise เช่น Take me tour, local alike มาช่วยจัดการท่องเที่ยวชุมชน

(6.7) จัดทำมาตรฐานการบริหารการท่องเที่ยวโดยชุมชน เหนือมาตรฐานการบริหาร จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา โดยการจัดทำมาตรฐานการพัฒนาสำหรับการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยเฉพาะ ยึดแนวทางและพัฒนาเพิ่มเติมจากการรับฟังความคิดเห็นภาคีเครือข่ายในแต่ละ ภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นชุมชนตัวแทนชุมชน ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักการตลาดการท่องเที่ยว โดย เหนือมาตรฐานนั้น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงเป็นทางเลือกให้แต่ละชุมชน พิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับ บริบทของแต่ละชุมชนนั้น ๆ และควรมีการพิจารณาองค์ประกอบเกี่ยวกับข้อกฎหมายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้ บังคับกฎหมายภายในพื้นที่การท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ๆ ซึ่งสามารถ รองรับการบริหารงานของการท่องเที่ยวโดยชุมชนทำให้มีการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น มาตรฐานที่ จัดทำขึ้น นำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานจะสร้างความมั่นใจให้กับชุมชนที่มี การจัดการท่องเที่ยวโดย ชุมชนว่าทรัพยากรทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมของตนจะได้รับการปกป้อง รวมทั้งมีรายได้ที่จะนำไป พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น ทางชุมชนเองมีการพัฒนาคุณภาพของบริการที่จำเป็นให้ตรงตาม มาตรฐานก็จะเป็นการสร้างเชื่อมั่นและน่าเชื่อถือสำหรับนักท่องเที่ยวว่าจะได้รับบริการจากการท่องเที่ยว โดย ชุมชนที่มีคุณภาพในระดับเดียวกันจากทุก ๆ ชุมชน

(6.8) การสร้างปัจจัยเอื้อเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยปัจจัย เอื้อที่สำคัญๆ ประกอบด้วย

1. จัดทำฐานข้อมูลการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในฐานการจัดเก็บข้อมูล ประกอบด้วย – ฐานข้อมูลชุมชนต้นแบบเพื่อกำหนดชุมชนตัวอย่างในการพัฒนาโดยมีข้อมูลแสดงให้เห็นการพัฒนา รูปแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จและเป็นต้นแบบเผยแพร่เป็นตัวอย่างในการบริหารจัดการแก่ชุมชนอื่น – ฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องเนื่องในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีข้อมูลที่กำหนดทั้ง ด้านอุปสงค์ อุปทาน และห่วงโซ่การดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. การสร้างโอกาสทางการตลาด เช่น การจัด event เป็นครั้งคราวทั้งใน ส่วนกลางและภูมิภาค (ภายใต้โครงการตามแผนยุทธศาสตร์ฯ) หรือการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ผ่าน portal website

3. การพัฒนาระบบ KM เพื่อการจัดการและดำเนินงานการท่องเที่ยวชุมชน

4. การนำมาตรการด้านการคลัง (ภาษีและเงินอุดหนุน) และด้านการเงิน (สินเชื่อ/เงินกองทุน/ เงินทุนร่วมลงทุน(venture capital) เข้ามาร่วมสนับสนุน เป็นต้น รวมไปถึงมาตรการทางกฎหมายที่จำเป็นสำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เช่น การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

จากที่กล่าวแล้วข้างต้นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุดมุ่งหมายหลักของการ เป็นอาชีพเสริมให้กับชุมชน อย่างไรก็ตามเนื่องจากทิศทางการพัฒนาของประเทศและของโลกบ่งชี้ว่าการ ท่องเที่ยวจะเป็นกลไกหลักในการพัฒนาประเทศซึ่งจะส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคมและรวมถึงด้านอื่นๆ เช่น วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ลุ่มลึกค่อนข้างมาก ดังนั้น อาจจำเป็นจะต้องมีการเตรียมความพร้อมในส่วนของปัจจัยเอื้อ เพื่อการรองรับกิจการท่องเที่ยวชุมชนในส่วนที่สามารถมีความก้าวหน้าไปเป็นกลไกหลักในการสร้างงานสร้าง รายได้ให้กับชุมชนต่อไป

(6.9) ออกแบบการส่งเสริมการตลาด นอกจากการสร้างโอกาสทางการตลาดแล้วควรมี การคิดเพื่อออกแบบการส่งเสริมการตลาดในรูปแบบต่างๆ เช่น เส้นทางท่องเที่ยวในบริเวณที่มีการท่องเที่ยวโดย ชุมชน เพื่อผนวกรายการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางท่องเที่ยวหลักของแต่ละ ภูมิภาค โดยแต่ละภาคมีการนำเสนอการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะที่มีความจริงแท้ของชุมชนตนเองอย่าง ชัดเจน เช่นเส้นทางท่องเที่ยวเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา : เส้นทางท่องเที่ยวสี่เหลี่ยม สำหรับเส้นทางเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา สามารถขับรถเป็นวงกลมได้โดยออกจากเชียงใหม่ ไปทางอำเภอดอยสะเก็ด เข้าเชียงรายทาง อำเภอเวียงป่าเป้าผ่านอำเภอมแม่สรวย ขากลับจากเชียงรายก็ไปทางอำเภอย่าน พะเยาแล้วกลับ เชียงใหม่ผ่านทาง อำเภอวังเหนือกลับไปเส้นทางดอยสะเก็ด/ เส้นทางตราด จันทบุรี ระยองและชลบุรี : ภายใต้ วิสัยทัศน์ การท่องเที่ยวชายทะเลสี่แสนตะวันออกระดับสากลที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงสู่นานาชาติ / เส้นทางจากภูเก็ต พังงา กระบี่ ตรัง สตูล: ปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ คือ ความโดดเด่น และเอกลักษณ์ของมรดก

ธรรมชาติในพื้นที่ที่มีความสวยงามตั้งแต่ท้องทะเลถึงภูเขาสูง มีศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายตามประวัติศาสตร์มีความเจริญรุ่งเรืองในอดีตที่มีการผสมผสานทางอารยธรรมระหว่างพุทธ-พราหมณ์-จีน-อิสลาม เป็นต้น

(7) สนับสนุนการพัฒนาสินค้าเพิ่มมูลค่าสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

(7.1) สนับสนุนให้มีการนำต้นทุนที่มีอยู่เดิมในการพัฒนาในท้องถิ่น เช่น ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมท้องถิ่น โดยการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวศูนย์การเรียนรู้จากกิจกรรมงานด้านหัตถกรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเชื่อมโยงเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางท่องเที่ยวหลัก เช่น การพัฒนาหมู่บ้านหัตถกรรมเพื่อการท่องเที่ยว หมู่บ้านหมอนไหม หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว ในภูมิภาคต่างๆ

(7.2) ส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีการเชื่อมโยงกับบริบทการทำมาหากิน อาชีพและการใช้ชีวิตประจำวันในท้องถิ่น เช่น การผนวกกิจกรรมทางการเกษตร การประมง หรือจุดเด่นทางวัฒนธรรมเข้ากับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนผามอนดอยอินทนนท์ ที่ได้ผนวกการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเข้ากับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะกลางที่มีการนำเสนอวัฒนธรรมแสดงถึงวิถีชีวิตชุมชน หรือชุมชนท่องเที่ยวที่มีการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นในด้านต่างๆ ที่มีเอกลักษณ์

(7.3) สนับสนุนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การนำเสนอผลผลิตจากอาหารท้องถิ่นมาให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว การผลิตสินค้าที่ระลึกที่ใช้วัสดุและวัตถุดิบในชุมชน หรือการผลิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักท่องเที่ยว การนำเสนอสินค้าพื้นเมืองในท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการท่องเที่ยวหลัก การจัดรูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงกีฬา รวมทั้งการจัดการในเรื่องของพื้นที่จำหน่ายเพื่อการเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยว

8) ส่งเสริมการพัฒนาโฮมสเตย์สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบท

(8.1) ส่งเสริมการใช้มาตรฐานโฮมสเตย์เพื่อนำไปสู่ภาคการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าใจและยอมรับในการดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน

(8.2) ทำการทบทวนเกี่ยวกับมาตรฐานโฮมสเตย์ที่เอื้อให้ชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างแท้จริงอย่างเหมาะสมในแต่ละพื้นที่โดยเกณฑ์มาตรฐานที่นำมาใช้ ควรสอดคล้องเข้ากับบริบทของชุมชน ในการจัดทำมาตรฐานนี้ ควรมีแนวทางในการปฏิบัติที่ครอบคลุมทั้งผู้ให้บริการและผู้รับบริการให้มีความเข้าใจและยอมรับในกฎระเบียบและข้อจำกัดของโฮมสเตย์โฮมสเตย์ ในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกอาจจะไม่เทียบเท่าโรงแรมหรือที่พักของเอกชน แต่นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ที่มีลักษณะพิเศษได้รับความอบอุ่นใจในมิตรของเจ้าของบ้าน มีความใกล้ชิดและได้เรียนรู้วัฒนธรรมต่างๆ ที่ไม่คุ้นเคย ประดูจคนในครอบครัวเดียวกัน

8.3) ส่งเสริมให้ชุมชนมีการพัฒนารูปแบบสำหรับนักท่องเที่ยวในการเข้าใช้บริการที่พัก เช่น การจัดแพคเกจการเข้าพักโฮมสเตย์พร้อมมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สมดุลทั้งเชิงพื้นที่และเวลา เพื่อการนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับประสบการณ์ที่จริงแท้ (authenticity) ของชุมชนที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เหมาะสมตามความต้องการของนักท่องเที่ยว รูปแบบในการจัดนำเสนอเน้นให้มีการร่วมลงมือทำกิจกรรมกับเจ้าของบ้านเพื่อสัมผัส ความจริงแท้ มีความปลอดภัย และถูกสุขลักษณะ อาทิ กิจกรรมการเรียนรู้การทำอาหารท้องถิ่น กิจกรรมการทำประมงชายฝั่งท้องถิ่น เป็นต้น

(8.4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาช่องทางการตลาดใหม่ ๆ ที่ทันสมัย สามารถสื่อข้อมูลเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวได้โดยตรง เช่น การตลาดผ่านเครือข่ายระบบโซเชียลมีเดีย และแพลตฟอร์มของทางการท่องเที่ยวหลัก มีการเชื่อมโยงข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้ากับระบบออนไลน์สากลที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ซึ่งนิยมสืบหาแหล่งท่องเที่ยวจากการ search engine ตามความสนใจของตนและได้ข้อมูลปัจจุบันจากนักท่องเที่ยว คนอื่น ๆ ที่กล่าวถึงหรือมีการรีวิวสถานที่นั้น ๆ จากบล็อกเกอร์เฟซบุ๊คส่วนตัว จากเว็บไซต์ของ Trip Advisor การหาที่พักผ่าน application ของ Airbnb เป็นต้น

(9) แนวทางการติดตามและประเมินผล คำว่าติดตามและประเมินผลโดยทั่วไปแล้วส่วนใหญ่จะใช้เป็นคำเรียกร่วมกัน แต่โดยแท้ที่จริงแล้ว “การติดตาม” และ “การประเมินผล” มีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องของแนวคิด วิธีการและกระบวนการหรือ กิจกรรมในการดำเนินงานของการติดตามและการประเมินผลที่มีความแตกต่างกัน การติดตาม (Monitoring) การติดตาม (Monitoring) หมายถึงการเฝ้าติดตามดูการดำเนินงานตามแผนงาน/กิจกรรมต่างๆ ของโครงการที่ได้กำหนดไว้ เพื่อประเมินว่าได้มีการดำเนินงานต่างๆหรือปฏิบัติในกิจกรรมต่างๆ เป็นไปตาม แผนที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ มีความต่อเนื่องมากน้อยเพียงใด รวมทั้งการประเมินปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการ แล้วทำการกำหนดวิธีแก้ไขปัญหาดังกล่าวนั้น เพื่อให้สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดได้รับผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ตลอดจนผลักดันให้กระบวนการดำเนินงานเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ

3.9 ชุมชนต้นแบบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2554)

1) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีส่วนสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน

“ความอยู่รอดของชุมชนขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงผูกพันกับทรัพยากรดิน น้ำ ป่า”

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทั้งการสร้างคุณภาพภูมิใจให้กับชุมชนในการเผยแพร่ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากร สื่อสารปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรให้คนภายนอกได้รับทราบ สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวให้ผู้นมาเยือนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

จัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยว สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชน สร้างความร่วมมือของหน่วยงานในการทำงาน เป็นพันธมิตรร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนต้นแบบ ห้วยแร่ จ.ตราด : แต่เดิมลำคลองห้วยแร่จะมีกองขยะ ลอยอยู่เสมอและต้นไม้สองฝากฝั่งได้ถูกโค่นถางให้โล่งเตียน เมื่อต้องการจะให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามลำคลองก็เริ่มตระหนักถึงการรักษาความสะอาด จึงร่วมมือกันกำจัดขยะจนลำคลองใสสะอาดและเกิดการเห็นคุณค่าของต้นไม้ริมฝั่งคลองที่สามารถช่วยรักษาริมตลิ่ง (ริมฝั่งคลอง) และรักษาความสวยงามตามธรรมชาติเอาไว้ ไม่เพียงแต่ชุมชนห้วยแร่เท่านั้นที่สามารถฟื้นป่าริมคลองห้วยแร่ สัตว์น้ำน้อยใหญ่กลับมาอุดมดังเดิม แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนห้วยแร่ยังเป็นสะพานทอดยาวจากการฟื้นฟูป่าไปสู่อาชีพและขยายพื้นที่การฟื้นฟูเพื่อการอนุรักษ์ไปยังอำเภอตราดเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตคนเมืองตราดให้เข้มแข็งและสมบูรณ์สืบถึงลูกหลานต่อไป

2) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีส่วนสนับสนุนการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น

“วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่บอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจะทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมปัจจุบัน โดยที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมและปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัย มีการสืบทอดสู่คนรุ่นหลังได้อย่างต่อเนื่อง”

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวบ้านในการนำเสนอ “ของดี” ชุมชนให้คนภายนอกได้รับรู้ทำให้เกิดการสืบค้น ถ่ายทอด และฟื้นฟูวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการและร่วมกัน กำหนดว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ชุมชนพร้อมในการนำเสนอและสร้างการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ตลอดจนมีแนวทางปฏิบัติตัวสำหรับนักท่องเที่ยว การที่มีนักท่องเที่ยวสนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมคนท้องถิ่น เป็นตัวกระตุ้นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และมีชีวิตชีวาในการนำเสนอข้อมูล สามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยวในกิจกรรม ทางวัฒนธรรมของตน สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และทำให้เยาวชนคนรุ่นหลังเห็นคุณค่าของชุมชนตนเอง

ชุมชนต้นแบบ บ้านภู จ.มุกดาหาร : มีการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง อาทิ ให้เด็กนักเรียนและชุมชนแต่งกายชุดภูไทสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โครงการแต่งชุดภูไทร่วมกิจกรรมท้องถิ่นทุกครั้ง (พ่อบ้านแม่บ้านแต่งชุดภูไททุกวันพฤหัสบดี) การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านบายศรีสู่ขวัญ การละเล่นท้องถิ่นของเด็กในชุมชน (มะขาง, สะบ้า ฯลฯ) การอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น (ภาษาภูไท) การจัดกิจกรรมผู้เฒ่าเล่าเรื่องเก่าให้หลานฟัง

3) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคน

“ความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น หรือชาติพันธุ์ของตน ความร่วมมือและความสามัคคีของคนในชุมชน การมีพื้นที่ทางสังคมได้รับการยอมรับจากคนภายนอก เป็นหัวใจสำคัญของการดำรงไว้ซึ่งความเป็นชุมชน”

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม และกำหนดบทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีกระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน มีการพัฒนาทักษะและเพิ่มเติมความรู้ใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชน ในการ บริหารจัดการท่องเที่ยว สร้างความมั่นใจในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนภายนอกมีความเชื่อมั่นให้คนในชุมชนในการนำเสนอ “ปัญหาและความต้องการ” กับหน่วยงานภายนอก นำเสนอประสบการณ์และความสำเร็จ ในการพัฒนากับคนและหน่วยงานที่มาศึกษา-ดูงาน นอกจากเป็นการพัฒนา “คนใน” แล้วยังให้การศึกษากับ “คนนอก” ด้วย

ชุมชนต้นแบบ ชุมชนลีเล็ด จ.สุราษฎร์ธานี : ลีเล็ดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผู้นำกระบวนการจัดการ กลุ่มหรือองค์กรชุมชน สมาชิกเรียนรู้ที่จะแสดงออกถึงการให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีเวทีที่ทำให้คนได้มีโอกาสแสดง ความคิดเห็นและพัฒนาตนเองเรื่องการพูดและการทำงานร่วมกันในระบบกลุ่ม ในอดีตผู้ให้ข้อมูลเป็นบทบาทของ ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือนายก อบต. แต่เมื่อมีกลุ่มท่องเที่ยว สมาชิกในกลุ่มสามารถบอกเล่า เรื่องราวการทำงานของสมาชิกและบทบาทของกลุ่มท่องเที่ยวต่อการพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเองคนในชุมชนมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเต็มที่ สามารถรักษาสภาพชุมชนชนบท ที่มีวิถีชีวิตผูกพัน กับธรรมชาติ และปัจจุบันได้กลายเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียง ทำให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตน และพร้อมที่จะประคับประคองชุมชนให้มีสภาพเหมือนที่เป็นอยู่ต่อไป

4) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีส่วนสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น

“การท่องเที่ยวเป็นการดึงคนจากภายนอกมาเรียนรู้ชุมชน แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน คือ วิถีชีวิตที่แตกต่าง และวัฒนธรรมดั้งเดิม จุดดึงดูดคือวิถีที่เรียบง่ายและมีการดำรงชีวิตที่อิงแอบแนบชิดกับ ธรรมชาติ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเพียงรายได้เสริม ที่สามารถนำรายได้นั้นไปปรับปรุงที่อยู่อาศัย การออม ทรัพย์ไว้ใช้ยามขาดแคลน เจ็บป่วยหรือเป็นทุนการศึกษาให้กับลูกหลาน โดยที่ชาวบ้านยังคงดำเนินวิถีดั้งเดิมหรือ สร้างทางเลือกเรื่องรายได้ให้กับบางครอบครัว ในการสร้างอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างงานให้กับ คนในชุมชน นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเรื่องความสะอาด และสุขอนามัย นอกจากนี้เมื่อชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จักก็จะมีหน่วยงานลงไปสนับสนุนเรื่องอุปโภคบริโภค”

การที่การท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริม ทำให้ชาวบ้านไม่คิดพึ่งพารายได้หลักจากการท่องเที่ยว และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติต่อเนื่องไม่ว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวหรือไม่ก็ตาม ชุมชนต้นแบบ แม่กำปอง จ. เชียงใหม่ : รายได้ที่เข้ากองทุนหมู่บ้าน จะถูกจัดสรรออกเป็น 5 ส่วน คือ เข้าสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำ 30% (ปันผล เมื่อสิ้นปีให้กับสมาชิกสหกรณ์) พัฒนาหมู่บ้าน 20% ผู้จัดการ 25% สวัสดิการชุมชน 15% และเบี้ยประชุม คณะกรรมการ 10%

สำหรับครอบครัวที่เป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวโฮมสเตย์จะได้รับต่อครัวเรือนเมื่อหักค่าใช้จ่ายจาก นักท่องเที่ยวตามเกณฑ์จัดสรรของสหกรณ์ฯ แล้ว ประมาณครอบครัวละ 250 บาทต่อนักท่องเที่ยว 1 คนหาก

สมาชิกชุมชนที่ไม่ได้จัดบ้านพักอาศัยของตนเป็นที่พักโฮมสเตย์สำหรับนักท่องเที่ยว จะได้ประโยชน์ทางอ้อมในเรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน การที่ชุมชนเป็นที่รู้จัก และหากเป็นสมาชิกสหกรณ์ไฟฟ้าฯ (ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกทั้งชุมชน) ก็จะได้ปันผลตอนสิ้นปี

5) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ในการทำงานกับพันธมิตรทางการตลาด

“การทำการตลาดต้องการความรู้ทักษะและเครือข่ายเฉพาะด้านซึ่งเป็นการยากสำหรับชุมชนที่สามารถเข้าถึงตลาดด้วยตนเองได้ การทำงานร่วมกับบริษัทนำเที่ยวที่มีแนวคิดด้านการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมจะช่วยเพิ่มโอกาสให้ชุมชนสามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้”

กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างบริษัทนำเที่ยวและชุมชนอย่างให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการเตรียมความพร้อมทั้งด้านชุมชนและนักท่องเที่ยว มีข้อตกลงทางผลประโยชน์ที่ชัดเจน มีการติดตามประเมินผลความพึงพอใจของทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และปรับตัวให้สอดคล้องกับความคาดหวังของแต่ละฝ่ายที่อยู่บนฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนต้นแบบ กรณีบ้านผาหมอน จ.เชียงใหม่ : ชุมชนกับบริษัทมีการสื่อสารกันตลอดเวลาเกิดปัญหาจะแก้ไขทันที ชุมชนและบริษัทต้องคุยกันว่าปัญหาเกิดแบบนี้ จะต้องแก้ไขอย่างไร เช่น ถ้าโกตไม้ดี นักท่องเที่ยวมีการร้องเรียน ชุมชนก็ไม่ได้ละเลย สิ่งสำคัญคือนักท่องเที่ยวต้องเคารพความเป็นชุมชน และบริษัทต้องเคารพความต้องการและขีดความสามารถของชุมชน การเป็นหุ้นส่วนในทางธุรกิจก็สามารถเป็นได้ทั้งเพื่อนร่วมคิด และผู้ให้โอกาสแก่คนในชุมชนด้วยเช่นกันมีการปฏิบัติตามเงื่อนไข ข้อตกลง ภายใต้การยอมรับและเคารพสิทธิของชุมชนยอมรับในเป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งการจัดสรรผลประโยชน์ที่ลงตัวและสร้างความพึงพอใจแก่ทั้งสองฝ่าย

4. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

4.1 ความเป็นมาของการพัฒนาที่ยั่งยืน

นับตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา ทิศทางการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั่วโลกมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทุกด้าน และเกิดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในปริมาณมากเพื่อผลิตสินค้าให้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเหลือน้อยลงจนใกล้จะหมดไปหรืออยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมลง จนไม่สามารถสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างไร้ขีดจำกัด แม้ว่าปรากฏการณ์การพัฒนาดังกล่าวจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าแต่ในขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของมนุษย์ เกิดความเสื่อมโทรมด้านคุณธรรมจริยธรรม คุณภาพชีวิตของมนุษย์ถูกบั่นทอนลงเรื่อยๆ เกิดการเลียนแบบพฤติกรรม การผลิตและการบริโภคที่ไม่เหมาะสมส่งผลให้สังคมโลกต้องตกอยู่ในภาวะสังคมมีปัญหาและการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น หลายประเทศทั่วโลกต่างประสบกับภาวะความไม่ยั่งยืนของการพัฒนา ดังกล่าว ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ทั่วโลกต่างแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุล เพื่อก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ สังคมที่ดี มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ดีกินดี ควบคู่กันไปกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพเดิมและดีขึ้นอย่างยั่งยืน นอกจากนี้วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั่วโลกได้กระตุ้นให้หลายประเทศเกิดความตระหนักที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และเห็นควรมีการจัดการประชุมระดับโลกเพื่อร่วมมือกัน พิจารณามาตรการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ประเทศต่างๆ กำลังเผชิญอยู่เป็นครั้งแรก เมื่อพ.ศ. 2515 ซึ่งการประชุมนี้มีชื่อว่า "การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Conference on Human and Environment)" จัดขึ้น ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน

จากจุดเริ่มต้นครั้งนี้ประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาแบบมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว จึงหันมาให้ความสนใจกับการพัฒนารูปแบบใหม่ที่สามารถลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการพัฒนาได้ อันเป็นที่มาของแนวคิด "การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development)" ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือ คณะกรรมาธิการบรันด์แลนด์ (Brundtland Commission) โดยที่รายงานของคณะกรรมการบรันด์แลนด์ (Brundtland Report) ที่เสนอต่อสหประชาชาติ ในพ.ศ. 2530 เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ต่อมาในชื่อ "Our common future"

ต่อจากนั้นองค์การสหประชาชาติได้เรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือยที่ไม่สมดุลกับขีดจำกัดการตอบสนองของธรรมชาติ โดยได้จัดประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development: UNCED) เมื่อ พ.ศ. 2535 ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งเป็นที่มาของแผนแม่บทโลกที่ใช้เป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืน ในการประชุมครั้งนั้น ประเทศสมาชิก จำนวน 178 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมลงนามในการปฏิบัติตามแผนแม่บทดังกล่าว ซึ่งอีก 10 ปี ต่อมาจึงขยายแนวคิดไปสู่การประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World summit on sustainable development) เพื่อกระตุ้นให้ประเทศต่างๆ หันมาให้ความสนใจกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม มุ่งสู่ดุลยภาพการพัฒนา

4.2 ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) นั้น เป็นคำที่ใช้กันมากในการพัฒนาประเทศ มีการให้คำนิยามแตกต่างกันไปตามการแปลความของประเทศต่างๆ และได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายทัศนะ ดังนี้

คณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development [WCED], 1990) หรือที่เรียกในอีกนามหนึ่งว่าคณะกรรมการบรันท์แลนด์ (Brundtland Commission) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นต่อมาที่จะตอบสนองความต้องการของพวกเขา

องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ยังเสนอเพิ่มเติมว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนควรตั้งอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมที่ยึดถือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วย (UNESCO, 2005)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2549) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาที่มีดุลยภาพครบทั้งสามด้าน ประกอบด้วย ชีวิตมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่เพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ ลดการเบียดเบียนกัน และเกื้อกูลต่อกันให้มากขึ้น

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2549) ได้สรุปว่า แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวความคิดที่ประนีประนอมระหว่างกลุ่มที่นิยมการพัฒนากับกลุ่มที่นิยมสิ่งแวดล้อม ทั้งโลกที่ร่ำรวยและโลกที่ยากจน ต่างก็มีความพึงพอใจในแนวคิดนี้ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ทำให้การพัฒนาและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ไปด้วยกันได้ กล่าวคือ เป็นแนวคิดที่ไม่ได้ปฏิเสธความเจริญก้าวหน้าและมองว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็น และสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีการทำลายสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนยังหมายถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนานำเอาทรัพยากรทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ มนุษย์ การเงิน และทรัพยากรกายภาพ มาจัดการเพื่อก่อให้เกิดความมั่งคั่ง ความอยู่ดีกินดี และความสุขสมบูรณ์ การพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้นอยู่กับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยสรุปแล้ว คือ การพัฒนาที่อยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางนิเวศ

ประเทศไทยได้รับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้ ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) รัฐได้เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เน้นการพัฒนาอย่างองค์รวมโดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545 -2549) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศที่ได้ยึดแนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปรัชญานำทางในการบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลาง มุ่งการพัฒนาที่มีดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกันสู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม โดยประชาชนที่ส่วนร่วม มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างถาวร

จากนิยามที่กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นการดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างองค์รวมให้มีความสมดุลอย่างรอบด้าน

โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่นๆ ทุกมิติรอบด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ไม่ปฏิเสธระบบเทคโนโลยี เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา คำนึงถึงความเป็นองค์รวมในเชิงบูรณาการ โดยพิจารณาผลเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

4.3 องค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างสมดุลระหว่าง 3 มิติของการพัฒนา อันได้แก่

1. มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย
2. มิติพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
3. มิติพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากรประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้

แนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่า กระแสในการพัฒนาแบบใหม่มี 2 กระแส กระแสแรกเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดของคณะกรรมการมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (CSD) คือมุ่งพัฒนาควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร ส่งผลให้เกิดปัญหาทรัพยากรร่อยหรอ และการเกิดมลภาวะ กระแสที่สองคือ การพัฒนาตามแนวคิดของยูเนสโก (UNESCO) ที่ให้ความสำคัญแก่คุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะสำเร็จได้จะต้องพัฒนาคน

นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) ได้สรุปแนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า

1. เป็นการพัฒนาที่ดำเนินไป โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต
2. เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือมองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสิ่งอื่นๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้จึงยึดหลักความรอบคอบและค่อยเป็นค่อยไป

3. การพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่ได้ปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1. เศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และยุคต่อไป อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต มีการผลิตที่เหมาะสมกับทรัพยากรและความต้องการของผู้บริโภค โดยที่การผลิตต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ รวมถึงเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น และมีการกระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย

2. สังคม เป็นการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนด้วยการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูง ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมถึงการจัดการระบบสังคม ตลอดจนกิจการต่างๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ความเป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียน บรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาสและมีความสามารถต่างกัน คนในสังคมมีคุณภาพดี กินที่อยู่ดี เป็นสังคมปลอดภัยสงบสุข และมีวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

3. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต คงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้เหมือนเดิมที่สุด ไม่ควรให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปมากนัก หรือถ้าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง ต้องชดเชยหรือทดแทนธรรมชาติที่เสียไป ต้องอนุรักษ์หรือสงวนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้

4. มนุษย์ เป็นการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา ต้องมีการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็งและสมบูรณ์อยู่เสมอ ให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีสติไม่ปล่อยตัวและใจให้ขึ้นต่อวัตถุและสิ่งบริโภคมามากเกินไป มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน การสร้างพฤติกรรมที่ดี จนกลายเป็นวัฒนธรรมและวินัย

5. เทคโนโลยี เป็นการพัฒนาเทคโนโลยี โดยใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์แบบใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย ใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ และเป็นคุณอย่างแท้จริง

รู้จักประมาณและมีสัมมาทิฐิ รู้จักพัฒนาและควบคุมตนเอง ต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเอง เพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตที่งาม สมบูรณ์ มีอิสรภาพและสันติสุข

5. สภาพปัจจุบันของกลุ่มวิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยในพื้นที่ภาคเหนือ จำนวน 22 แห่งประกอบด้วย ชุมชนบ้านจะบูนี ชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน ชุมชนบ้านห้วยซี้เหล็ก ชุมชนบ้านเก้าเตื่อ ชุมชนบ้านถ้ำ ชุมชนบ้านหัวทุ่ง ชุมชนบ้านแม่กำปอง ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ชุมชนบ้านผาหมอน บ้านคอยปุย ชุมชนบ้านผาแตก ชุมชนบ้านเวียงแหง ชุมชนบ้านเวียงบัว ชุมชนบ้านร่องไฮ ชุมชนบ้านมาตุลี ชุมชนบ้านหนองแม่นา ชุมชนบ้านจาโบ้ ชุมชนบ้านแม่ละนา ชุมชนบ้านรุ่งอรุณ ชุมชนบ้านห้วยตองก้อ ชุมชนบ้านห้วยอี และชุมชนบ้านร่องกล้า

5.1 ชุมชนจะบูนี

ชุมชนบ้านจะบูนี หมู่ 5 ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย เป็นชนเผ่าลาหู่แดง ชุมชนอุดมด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และชุมชนยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ ชาวจะบูนีมีชีวิตที่เรียบง่าย มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน เป็นแหล่งศึกษา-เรียนรู้ดูงานให้กับชุมชนอื่นๆ พร้อมกันนั้นก็ยังเป็นกรณีตัวอย่างของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน โดยชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เข้าร่วมโครงการป่าชุมชน ซึ่งอนุมัติโดยอธิบดีกรมป่าไม้ ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ประเด็นเรื่องคนอยู่กับป่า และเผยแพร่วิถีชีวิตชนเผ่า ให้คนภายนอกรับรู้และมีทัศนคติที่ถูกต้องและยอมรับว่ากลุ่มชาติพันธุ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นพลเมืองไทย ในอีกด้านหนึ่งการท่องเที่ยวก็เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชน พัฒนาทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การกล้าแสดงออก และการติดต่อประสานงานกับภายนอก ชุมชนได้เรียนรู้วิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับจุดเด่น พร้อมทั้งสร้างความเข้มแข็งด้านอื่นๆ เช่น ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการติดต่อประสานงาน การประชาสัมพันธ์ และความเข้าใจเกี่ยวกับระบบทัวร์ มีความสามารถในการติดต่อ เจรจากับบริษัททัวร์ เป็นต้น

ความพิเศษของชุมชน ประกอบด้วย

วิถีชีวิตชุมชน การดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ชมวิถีชีวิตการทำงาน เก็บผลผลิตในไร่ เช่น เก็บข้าว ข้าวโพด แดงกวา ฟักทอง ให้อาหารหมู อาหารไก่ ตัดฟืน ตำข้าวด้วยครกกระเดื่อง การทำไร่ ปลูกข้าว และข้าวโพด ชมความงามของหมู่บ้าน ที่มีความสวยงามความสะอาดและอยู่อย่างพอเพียง การสร้างบ้านแบบดั้งเดิมจากไม้ไผ่และหญ้าคา ชมวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิม เช่น การทำพิธีกรรมต่างๆ ที่บ้านโตโบ (ผู้นำทางศาสนา) การชมวัฒนธรรมในรอบปี การตำข้าวคอย เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่าลาหู่ที่มีการดำรงชีวิตพึ่งพาตนเอง ภูมิปัญญาต่างๆ การทำอุปกรณ์ในชีวิตประจำวัน เช่น ถังยางสูบ การทำไม้กวาดกึ่ง การทำหน้าไม้ สานเสื่อ

เย็บผ้า หายาสมุนไพร ตีมีด ทำหน้าไม้การเล่นดนตรีชนเผ่า เช่น แคนลาหู่ ซึ่ง ชล่วยแบบไม่มีลื่น และใบไม้ เป็น เพลงชนเผ่า เป็นต้น

การเที่ยวชมธรรมชาติ น้ำตก ป่าไม้ เก็บผัก หาปู หาปลา และของป่าตามธรรมชาติ น้ำตกแม่ก๊ก เป็นต้นน้ำแม่จัน เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ทำให้เกิดความร่มเย็น มีความเชื่อกันว่าเป็นแหล่งน้ำที่มีต้นไม้มชนิดหนึ่งเรียกว่า “ต้นก๊ก” เป็นไม้มงคลกับชีวิต

การสอยงานหัตถกรรม การจักสาน เช่น สุ่ม กว๋ย กระดัง เสื่อ ตะกร้า ถักดักสัตว์ เช่น ที่ดักปลา ที่ดักนก การทอผ้า การทอสายกระเป่า และการเย็บผ้า ผ่าถุง เสื่อ หมวก เป็นต้น

5.2 ชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน

ชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน ม.7 ต.ดอยฮาง อ.เมือง จ.เชียงราย ตั้งอยู่ในเขาโดยมีภูเขาล้อมรอบทั้งสี่ทิศของหมู่บ้าน มีลำน้ำห้วยไหลผ่านกลางหมู่บ้าน มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์และยังมีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ที่ให้ชาวบ้านเข้าไปหากินได้ตลอดปี หมู่บ้านโป่งน้ำร้อนประกอบไปด้วย 4 หย่อม ได้แก่ บ้านคนเมือง บ้านอาข่า บ้านจีน บ้านมูเซอ

ความพิเศษของชุมชน : เป็นชุมชนที่มีความเรียบง่ายสงบเหมาะแก่การพักผ่อน มีอากาศที่ปลอดโปร่ง มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การท่องเที่ยว

บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตั้งอยู่บริเวณริมลำห้วยโป่งน้ำร้อน บ้านผาเสริฐพัฒนา หมู่ที่ 6 ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ สามารถเปิดบริการอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพแบบบ่อรวมกลางแจ้งขนาดใหญ่ อาคารอาบน้ำแร่แบบบ่อแยกอาบน้ำแร่ระบบ สปา จำนวน 4 อาคาร 11 ห้อง บริการนวดแผนไทย บริการให้เช่าเตียงพักผ่อน การจัดแคมป์ไฟเป็นหมู่คณะ นอกจากนี้ยังได้จัดทำท่าเรือบ้านผาเสริฐให้นักท่องเที่ยวที่ล่องแพตามลำน้ำกกมาจากบ้านท่าตอน หรือโดยสารเรือหางยาวนำเที่ยวชมทัศนียภาพขึ้น-ล่องตามลำน้ำกก ได้แวะพักมาใช้บริการอาบน้ำแร่ เทียนน้ำตกหรือเที่ยวหมู่บ้านชาวเขาที่อยู่บริเวณใกล้เคียงได้อีกด้วย

น้ำตกห้วยแก้ว เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ ซึ่งแวดล้อมไปด้วยป่าอันสมบูรณ์ จึงทำให้มีน้ำไหลแรง ตลอดปี ตั้งอยู่บริเวณบ้านโป่งน้ำร้อน หมู่ที่ 7 มีทั้งหมด 3 ชั้น ซึ่งแต่ละชั้นมีความสวยงามแตกต่างกัน มีมุมถ่ายรูปที่สวยงาม(โดยเฉพาะชั้นที่ 3) ซึ่งเป็นที่ถูกใจนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และบริเวณใกล้น้ำตกมีสวนชาที่กว้างใหญ่และสวยงาม มีบ้านชาวเขาเผ่าอาข่า ลีซอ และจีนฮ่ออาศัยอยู่ การเดินทางสามารถมาจากทางบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐหรือจะมาจากทางตัวเมืองเชียงราย ก็ได้และจากตัวเมืองเชียงราย นั้นเป็นถนนลาดยาง 14 กิโลเมตร และถนนหินคลุก 6 กิโลเมตร

วิถีชีวิตชุมชน ประกอบอาชีพทำชา ทำเมี่ยง มีสวนชาอยู่หลังที่สามารถเที่ยวชมได้ และวิถีชีวิตชนเผ่าชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อนจะมีประเพณีที่แตกต่างกันไป ได้แก่

บ้านคนเมือง จะมีประเพณีสงกรานต์ ยี่เป็ง เข้าพรรษา ตานข้าวใหม่ และการเลี้ยงผีบ้าน

บ้านลีซุ จะนับถือผีป่า จะมีประเพณีการเลี้ยงผีป่า ผีบ้าน กินข้าวใหม่

บ้านสองแคว จะเป็นบ้านจีน นับถือเจ้าแม่กวนอิม การเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ประเพณีตรุษจีน วันไหว้พระจันทร์ วันสารทจีน

บ้านอาข่า จะนับถือศาสนาคริสต์และมีวันคริสต์มาส กินข้าวใหม่

5.3 ชุมชนบ้านห้วยซี้เหล็ก

ชุมชนบ้านห้วยซี้เหล็ก ม.9 ต.วาวี อ.แม่สรวย จ.เชียงราย เป็นชุมชนชาวอาข่า ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่ในเขตทวีปเอเชียของประเทศจีน พม่า ลาว เวียดนาม และไทย มีชื่อเรียกชนเผ่านี้หลายชื่อ ประเทศจีนเรียก “ฮาหนี่” หรือ “โอหนี่ฉู่” ประเทศลาวเรียก “ก้อ” พม่าและเวียดนามเรียก “อาข่า” ส่วนประเทศไทยในอดีตเรียกว่า “อีก้อ” แต่ได้เปลี่ยนชื่ออย่างเป็นทางการเป็น “อาข่า” เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2543 ชาวอาข่าในประเทศไทยมีจำนวนกว่า 63,000 คน ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใน 5 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ ตาก แต่มีจำนวนมากที่สุดที่จังหวัดเชียงราย

บ้านห้วยซี้เหล็กเป็นชุมชนที่อยู่บนเนินเขาและไหล่เขาทอดยาว สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 800 เมตร พื้นที่ชุมชนมีภูเขาล้อมรอบ มีป่าไม้ รวมทั้งเป็นแหล่งรวมของพืชพันธุ์ สมุนไพรที่มีสรรพคุณยอดเยี่ยม มีเขตป่าอนุรักษ์และเขตป่าใช้สอย ป่าชุมชนที่เกิดจากการรักษาไม่น้อยกว่า 5,000 ไร่

ความพิเศษของชุมชน : นอกจากความสวยงามของธรรมชาติแล้ว แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในชุมชนอาข่า คือการเรียนรู้ประเพณี ความเชื่อของชนเผ่าที่สั่งสมกันมานาน ทำให้ชุมชนอาข่าดำรงความมีเอกลักษณ์อยู่ได้ จวบจนทุกวันนี้ ทั้งยังสร้างความสมดุลของการใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติได้อย่างแนบแน่น ไม่มีทำลายสิ่งแวดล้อมโดยรอบพื้นที่ที่ชุมชนอาศัยอยู่ แต่กลับเป็นกำลังสำคัญในการรักษาไม่ให้ธรรมชาติถูกรุกรานจากบ้านเมืองที่เจริญเติบโตขึ้น

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ตักน้ำบริสุทธิ์ของอาข่า สถานที่แห่งนี้เป็นศาสนสถานที่ชุมชนอาข่า กำหนดเอาไว้ เพื่อใช้ในการตักน้ำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ไม่ว่าพิธีในระดับครอบครัว หรือพิธีในระดับหมู่บ้าน บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ จะเป็นบ่อ ขนาดเล็ก ที่ชาวอาข่าขุดเอาไว้ตามจุดที่มีน้ำซึมตลอด โดยจะนิยมขุดไว้ใกล้ ๆ แหล่งน้ำ

ประตูป่าบ้าน เป็นศาสนสถานที่สร้างไว้ก่อนเข้าสู่ชุมชนของชาวอาข่า ทางทิศเหนือ และทิศใต้ของชุมชน ซึ่งบางคนก็นิยมเรียกประตูป่าบ้านนี้ว่า ประตูป่า พิธีปลูกสร้างประตูป่าบ้านของอาข่าจะนิยมทำกันในเดือน

เมษายน ของทุกปี อ่าข่ามีความเชื่อต่อการปลูกสร้าง ประตุมู่บ้านว่า ทำเพื่อป้องกันสิ่งไม่ดี หรือสิ่งเลวร้ายที่อาจมาเยือนในชุมชน รวมไปถึงภูตผีปีศาจ และโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ การปลูกสร้างประตุมู่บ้าน ยังเป็นตัวที่บอกถึงอายุการก่อตั้งของหมู่บ้านอ่าข่าอีกด้วย เพราะแต่ละปีจะตั้งเสาประตูใหม่ เสาเก่าก็จะปล่อยทิ้งไว้ให้ผุพังไปเอง

ศาลพระภูมิเจ้าที่ เป็นศาสนสถานที่สำคัญของชุมชนอ่าข่า เป็นที่กราบไหว้ บูชาของชุมชนอ่าข่า ศาลพระภูมิเจ้าที่ จะมีการสร้าง ประมาณเดือนเมษายนของทุกปี ศาลพระภูมิเจ้าที่ จะสร้างไว้ทางทิศเหนือของชุมชน ห่างจากชุมชนประมาณ 500 เมตร ทำเลในการ จะสร้างศาลพระภูมิเจ้าที่ จะต้องอยู่สูงกว่าระดับการตั้งของชุมชน สามารถมองเห็นชุมชนได้อย่างทั่วถึง

ลานวัฒนธรรม เป็นสถานที่พบปะของหนุ่มสาว ถ่ายทอดความดีงามของประเพณีวัฒนธรรมชนเผ่าหนุ่มสาวก็จะมารับฟังการบรรยายทางวัฒนธรรมจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน จึงเป็นสถานที่เพื่อการเรียนรู้วิถี หรือประเพณีวัฒนธรรมไปด้วย เพลงแต่ละเพลงที่เปล่งออกมา ล้วนเป็นแนวของวิถีชีวิตอ่าข่าที่ปฏิบัติอยู่ทุกวัน แต่การใช้ศัพท์อีกชั้นหนึ่งในการร้อง ซึ่งต่างกับศัพท์ที่เราใช้พูดคุยกันอยู่ทุกวัน หนุ่มสาวอ่าข่าในอดีตมีเวลาในการพบปะกันน้อยมากในแต่ละวัน ตื่นเข้ามาหญิงสาวก็จะทำงานบ้าน หลังจากทำงานบ้านเสร็จก็เดินทางไปไร่ แทบไม่ได้เจอหนุ่มหรือคู่รักของตนในเวลากลางวัน ลานวัฒนธรรมจึงเป็นความหวังเดียวของหนุ่มสาวอ่าข่าในการมาพบปะกัน

พื้นที่ป่า พื้นที่ธรรมชาติ พิธีกรรมส่วนหนึ่งที่เป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ เกิดขึ้นในพื้นที่ธรรมชาตินั้นๆ เลย เช่นพิธีบูชาศาลพระภูมิในผืนป่า การผูกตาแหลว บนต้นไม้ในป่า พิธีกรรมการแกะไขให้จอมปลวกที่พบบนผืนดิน พิธีกรรมบูชาต้นน้ำ ณ แหล่งต้นกำเนิดน้ำ

ปฏิทินการท่องเที่ยว : ด้วยความร่ำรวยทางประเพณี ที่สอดประสานไปกับวิถีชีวิตของชุมชน โปรแกรมการท่องเที่ยว จึงเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิต 3 ด้าน ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านสิ่งแวดล้อมและป่าชุมชน ด้านการประกอบอาชีพเกษตรบนที่สูง ซึ่งกำหนดให้ตรงกับช่วงเวลาพิธีกรรมประเพณีของชุมชนเท่านั้นทั้งหมด 9 ครั้ง ดังนี้

เดือนเมษายน	ชมปีใหม่พื้นบ้าน และเล่นชนไข่แดงในประเพณี ชนไข่
เดือนเมษายน	ศึกษาประวัติการสร้างประตุมู่บ้าน ในพิธีกรรมปลูกประตุมู่บ้าน
เดือนพฤษภาคม	ร่วมบูชาแม่คงคาและปลูกข้าวแรกเริ่มในพิธีปลูกข้าว
เดือนมิถุนายน	กินผักพื้นบ้าน และร่วมในพิธีเรียกขวัญไร่ข้าว
เดือนสิงหาคม	ทดสอบกำลังใจ ชมการละเล่นในประเพณีไล่ชิงช้า
เดือนกันยายน	ทำบุญรับบรรพชนในประเพณีถอนชนไก่
เดือนกันยายน	ร่วมไล่ผีออกจากชุมชนในประเพณีไล่ผีอ่าข่า

เดือนตุลาคม	เลือกวันดีและกินข้าวใหม่ในพิธีกรรมกินข้าวใหม่อา่า
เดือนธันวาคม	เพิ่มอายุตนเอง และร่วมแข่งหมุนลูกช่างในประเพณีปีใหม่ลูกช่าง

5.4 ชุมชนบ้านเก่าเตื่อ

ชุมชนบ้านเก่าเตื่อ ม.3 ตำบลบ้านปาง อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำแม่ตาช้างตอนกลาง อยู่ระหว่างหุบเขาสองด้าน คือด้านตะวันออกเทือกเขาอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย และด้านตะวันตกเทือกเขาอุทยานแห่งชาติออบขาน มีสายน้ำแม่ตาช้างไหลผ่านหมู่บ้านทำให้แบ่งหมู่บ้านออกเป็นสองฝั่งน้ำหรือสองฝั่งถนน สายทางดง-สะเมิง บ้านเรือนตั้งอยู่ที่ราบหุบเขา บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นรูปแบบใหม่ที่ได้รับวัฒนธรรมจากชาวตะวันตกเป็นบ้านชั้นเดียว ก่อสร้างด้วยปูนหลังคาด้วยกระเบื้องลอน บ้านเรือนทรงไทยล้านนาโบราณมีส่ว นน้อยมากหาได้ยากนอกจากเป็นบ้านเรือนเก่า ชุมชนบ้านเก่าเตื่อตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้นานมากกว่า 250 ปี สันนิษฐานว่าบรรพบุรุษของบ้านเก่าเตื่อเป็นชนเผ่า “ลัวะ” ซึ่งเป็นประชาชนพื้นเมืองดั้งเดิมส่วนใหญ่ของ เชียงใหม่ “บ้านเก่าเตื่อ” มีที่มาจาก “ต้นมะเดื่อหลวง” ที่มีขนาดลำต้นสูงใหญ่ตั้งตระหง่านอยู่ในทุ่งนา ผู้คนเดิน ทางผ่านไปมาพบเห็นต้นมะเดื่อหลวงเด่นชัดกว่าสิ่งอื่นใดในบริเวณนั้น ชาวบ้านจึงพากันเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านเก่าเตื่อ”

ความพิเศษของชุมชน : ชุมชนบ้านเก่าเตื่อมีสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่เป็นป่าไม้และน้ำตก มีสถาน ประกอบการ รีสอร์ท โรงแรม บ้านพักตากอากาศและสวนเกษตร อยู่ในพื้นที่และอยู่ใกล้เมืองเชียงใหม่ไปมา สะดวก มีกลุ่มน้ำตกธรรมชาติหลายแห่งในน้ำแม่ปานที่เป็นน้ำสาขาของน้ำแม่ตาช้าง เช่น น้ำตกออบหลวงแม่ปาน น้ำตกตาดครก น้ำตกตาดผาเจิบ เป็นต้น และมีปูโฮโซ มีป่าไม้ที่ยังมีระบบนิเวศป่าสมบูรณ์ มีเส้นทางเดินป่า ท่องเที่ยวทั้งระยะใกล้และระยะไกล ระหว่างทางเดินป่ามีสมุนไพร และผักพื้นบ้านที่เป็นอาหารของชุมชน มีสวน สาธิต พืช ผัก สมุนไพรพื้นบ้าน ในป่าชุมชนบ้านเก่าเตื่อ เป็นแหล่งศึกษา เรียนรู้ พันธุ์ผัก และสมุนไพรพื้นบ้าน รวมทั้งวิถีชุมชน

ปฏิทินท่องเที่ยวและอาหารพื้นบ้านตามฤดูกาล

ฤดูหนาวพฤศจิกายน ธันวาคม มกราคม

เดินป่า : ชื่นชมธรรมชาติความงามของป่า อากาศเย็นสบาย ปกคลุมด้วยหมอกตอนเช้า

กิจกรรม : เผาข้าวหลามหอมกลิ่นข้าวใหม่ แข่งขันรักษาสิ่งแวดล้อม ร่วมงานประเพณียี่เป็ง

อาหารพื้นบ้าน : น้ำพริกปลาไย้ะสุ้, หลามปลาสมุนไพร, แกงเห็ดลมใส่ปลาจี่, ป่ามไข่ ส้าผักรวม

ฤดูร้อนกุมภาพันธ์ มีนาคม เมษายน พฤษภาคม

เดินป่า : ชมสีสนของธรรมชาติ ดอกเอื้องป่าหลายสายพันธุ์ หอมกลิ่นไอดิน ใบไม้ผลิใหม่

กิจกรรม : -ทำแนวกันไฟรักษาป่า ทำฝายร่วมกับหมู่บ้าน กวนขนมปาดปีใหม่เมือง รดน้ำดำหัวคนเฒ่า

อาหารพื้นบ้าน : ไข่ป๋าม หลามอีฮวกปุ๋ม หลามปลาสมุนไพโร เจียวไข่มัดแดงใส่อีฮวก

ฤดูฝนมิถุนายน กรกฎาคม สิงหาคม กันยายน ตุลาคม

เดินป่า : ชื่นชมธรรมชาติของป่า ไข่ไม้ผลิใหม่ บรรยากาศชุ่มชื้น

กิจกรรม : -หาเห็ด หน่อไม้ หาแน้ ตกปูไฮโซ แข่งขันเก็บผักพื้นบ้าน ปลุกป่ารักษาต้นน้ำลดภาวะโลกร้อน

อาหารพื้นบ้าน : แกงหน่อ น้ำพริกเห็ด ต้มเห็ด+แกงเห็ด จอผักหนาม/ผักกูด จอผักพ้อคำตี้เมีย/บอนบัว หลามปลาสมุนไพโร ป๋ามไข่

โปรแกรมท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 : วันเดียว เส้นตาดผาเจิบ – ออบหลวงแม่ปาน (ระยะทางไป-กลับ 4 กม.) สัมผัสสายน้ำเย็นจับใจ ผ่อนคลายด้วยการฟังเสียงดนตรีธรรมชาติ สนุกเพลิดเพลินกับการตกปูไฮโซ ค้นหาความลึกลับของกาดผี สนุกกับกิจกรรมทำอาหารด้วยกระบอกไม้ไผ่ และคลายร้อนด้วยความเย็นของน้ำ

โปรแกรมที่ 2 : วันเดียว ตาดครก-ตาดผาเจิบ (ระยะทางไป-กลับ 4 กม.) ชมความงามของผาหินมหัศจรรย์ลานร้าว สนุกเพลิดเพลินกับการตกปูไฮโซ ทำอาหารพื้นบ้านด้วยกระบอกไม้ไผ่ สไลด์เดอร์คลายร้อนในตาดผาเจิบ

โปรแกรมที่ 3 : วันเดียว ตาดครก-ออบหลวงแม่ปาน (ระยะทางไป-กลับ 7 กม.) ชมความงามของผาหินมหัศจรรย์ลานร้าว สัมผัสสายน้ำเย็นจับใจ สนุกกับการตกปูไฮโซ ทำอาหารด้วยกระบอกไม้ไผ่ ฟังเสียงดนตรีธรรมชาติ และความลึกลับของกาดผี

โปรแกรมที่ 4 : ครึ่งวัน เรียนรู้ภูมิปัญญาวิถีพื้นบ้าน เรียนรู้สัมผัสสวนสาธิต ฟืช ผัก สมุนไพรพื้นบ้าน สัมผัสป่าชุมชนรักษาสีงแวดล้อม และเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชน เรียนรู้การไหลตองตึง การทำกระบอกน้ำ+ซ้อนไม้ไผ่ ทำอาหารด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนา ปลุกสมุนไพโร ไม้ต้น และผักพื้นบ้าน ร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับชุมชน

หมายเหตุ : ในฤดูฝน ช่วงกลางเดือนสิงหาคม ถึงกลางเดือนตุลาคม ปิดฤดูกาลท่องเที่ยวเนื่องจากฝนตกหนัก เส้นทางลื่นอาจจะเกิดอันตรายต่อการเดินทางท่องเที่ยว ในฤดูร้อน ช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ปิดฤดูกาลท่องเที่ยวเนื่องจากอากาศร้อนมาก ไข่ไม้แห้งเป็นจำนวนมากร่วงหล่นสะสมอยู่บนพื้นดินสภาพแวดล้อมแห้งแล้ง เกิดพายุฤดูร้อน ก่อเกิดไฟป่าได้ง่ายอาจจะเกิดอันตรายต่อการเดินทาง

5.5 ชุมชนบ้านถ้ำ

ชุมชนบ้านถ้ำ ม.5 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ สมัยก่อนมีการบุกเบิกที่ทำกิน จากนั้นก็ได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านวัดถ้ำเชียงดาว เมื่อประมาณ 300 ปีก่อน ที่ผ่านมา ประกอบด้วยคนพื้นเมือง ชาวเขา ชาวไทยใหญ่ หมู่บ้านล้อมรอบด้วยภูเขาสูง มีแม่น้ำไหลผ่านกลางหมู่บ้าน

กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

เที่ยวชมถ้ำเชียงดาว (สามารถเที่ยวได้ตลอดทั้งปี)

เส้นทางศึกษาธรรมชาติบนดอยหลวงเชียงดาว

โปรแกรมการท่องเที่ยว : โปรแกรม 3 วัน 2 คืน ดอยหลวงเชียงดาว

เปิดให้ท่องเที่ยวเดือนพฤศจิกายน-มีนาคม ของทุกปี (ระยะเวลา 5 เดือน)

วันแรก ออกเดินทาง พักแรมระหว่างทาง

วันที่สอง เดินทางชมพระอาทิตย์ตกที่ยอดสูงสุด

วันที่สาม ตอนเช้าชมพระอาทิตย์ขึ้นที่กิ่วลม และเดินทางกลับ

5.6 ชุมชนบ้านหัวทุ่ง

ชุมชนบ้านหัวทุ่ง ม.14 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ เป็นชุมชนอยู่เชิงเขาของดอยหลวงเชียงดาว ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 85 กิโลเมตร ใกล้กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาว ด้านหลังของหมู่บ้านจะสามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์อันสวยงามของดอยหลวงเชียงดาว ประชากรในท้องถิ่นนั้นร่วมเป็นส่วนหนึ่งของงานด้านการอนุรักษ์ สมาชิกในชุมชนได้มีการจัดเขต “ป่าชุมชน” ร่วมกัน ซึ่งในพื้นที่นี้ ชาวบ้านจะสามารถเก็บหาของป่าได้แต่จะห้ามการตัดไม้ทำลายป่า ชุมชนจะเป็นผู้ป้องกันป่าโดยการใช้กฎของชุมชนและพิธี “บวชป่า” โดยพระสงฆ์ของศาสนาพุทธ ชาวบ้านยังมีป่าไผ่ชุมชน โดยทุกๆ ปี พวกเขาจะช่วยกันเก็บเกี่ยวไผ่ และจัดสรรปันผลกำไรกันในชุมชน ชุมชนเป็นที่รู้จักในเมืองไทยเนื่องจากความสำเร็จในการเป็นชุมชนริเริ่ม และยังสามารถต้อนรับนักเรียนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่สนใจในการศึกษาด้านการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน

ความพิเศษของชุมชน : วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ได้แก่ การทำบุญเลี้ยงผีขุนน้ำ ในเดือนมิถุนายนของทุกปี การแสดงพื้นเมืองของเด็กและเยาวชน และการเก็บของป่าโดยในแต่ละเดือนไม่เหมือนกันตามฤดูกาล

กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

ชมการจัดการดูแลการรักษาป่าชุมชน (ป่าต้นน้ำ)

วิถีชีวิตของชาวบ้านหัวทุ่ง

การปลูกป่าไม้ฝักระบุกรุกเพื่อใช้ในการจักสานเป็นอาชีพเสริม

การแสดงออกของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน

5.7 ชุมชนบ้านแม่กำปอง

ชุมชนบ้านแม่กำปอง หมู่ 3 ต.ห้วยแก้ว อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ หมู่บ้านเล็กๆ มีบรรยากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี และค่อนข้างหนาวในช่วงฤดูหนาว ก่อตั้งประมาณ 100 กว่าปี ประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจาก อ.ดอยสะเก็ด เพื่อเข้ามาทำสวนเมี่ยงเป็นอาชีพ และตั้งบ้านเรือนบริเวณใกล้ๆ แม่น้ำลำห้วย ในสมัยก่อนมีดอกไม้ชนิดหนึ่ง ลักษณะดอกสีเหลืองแดง ขึ้นอยู่ตามริมแม่น้ำลำห้วย เรียกว่า ดอกกำปอง ดังนั้นชื่อของหมู่บ้าน จึงได้เรียกตามชื่อของดอกไม้รวมกับแม่น้ำ เป็น บ้านแม่กำปอง

ความพิเศษของชุมชน :

น้ำตก มีน้ำตกหนึ่งแห่ง คือ น้ำตกแม่กำปอง น้ำตกใสสะอาด มีต้นเฟิร์น และตะไคร่น้ำขึ้นอยู่ทั่วไป ซึ่งมีความสูงลดหลั่นกันถึง 7 ชั้น

เส้นทางเดินป่าเลาะลำห้วย สัมผัสธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และชมนกหลายชนิด
เส้นทางนี้ผ่านสวนเมี่ยง สวนกาแฟ และสวนป่าสมุนไพร

ดอยม่อนล้าน เป็นจุดที่สูงที่สุดของภูเขาใน อ.แม่ออน ซึ่งสามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ได้รอบทิศ มีสวนสนร่มรื่น สวนสมเด็จพระย่า จุดพักของหน่วย ปลูกป่าต้นน้ำแม่ลายแม่ออน บ้านรับรองและพื้นที่ว่างสำหรับตั้งแคมป์ปิ้ง

ซากุระบาน สัมผัสบรรยากาศและธรรมชาติฤดูหนาว และชมซากุระบานในเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์

ดอกไม้ประจำถิ่น มี 2 ชนิด ให้ดอกสวยงาม บานนานประมาณ 2 เดือน ได้แก่ ดอกเอื้องดิน และ ดอกเอื้องหงส์ทอง

วิถีชีวิตชุมชน ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านแม่กำปอง

กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน :

กิจกรรมทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม

1. การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ (ฮ้องขวัญมัดมือ) ซึ่งนิยมทำเวลาที่ผู้เจ็บไข้ได้ป่วย และหายป่วยหายไข้ เพื่อเป็นการเรียกขวัญกลับมา รวมถึงทำขึ้น เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมชุมชน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเดียวกับชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เทศกาลงานปอยหลวง หรือการทำบุญเฉลิมฉลองเวลาที่มีการสร้างศาสนสถานต่างๆ ของวัด

3. การแสดงฟ้อนพื้นเมือง ซึ่งนิยมฟ้อนในงานประเพณีปอยหลวง เช่น ฟ้อนสาวไหม ฟ้อนเล็บ ฟ้อนดาบ ฟ้อนจ้อง ฟ้อนเทพบันเทิง

4. การแสดงดนตรีพื้นเมือง (สะล้อซอซึง)
5. การทำบุญตักบาตร
6. การตีมัตในหลายรูปแบบ เช่น มัตทำคร้ว มัตพุกเข้าป่า มัตแผ้วถางหญ้า
บางกิจกรรมไม่ได้เปิดเป็นการทั่วไป แต่จัดให้เฉพาะกลุ่มหรือคณะนักท่องเที่ยวที่ต้องการชม หรือเข้าร่วม
ในกิจกรรมเท่านั้น

กิจกรรมด้านสุขภาพ

1. ชมและชิมสมุนไพร โดยกลุ่มหมอเมือง หรือกลุ่มสมุนไพร
2. นวดแผนไทย ทั้งแบบประคบสมุนไพรหรือนวดน้ำมัน

โปรแกรมและการท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1: วันเดียว ไปเช้าเย็นกลับ ศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน เดินป่าระยะใกล้ เที่ยวหน้าตก ผัก
ทำอาหาร เที่ยวชมสินค้าและผลิตภัณฑ์ในชุมชนก่อนเดินทางกลับ

โปรแกรมที่ 2: 2 วัน 1 คืน พักแบบโฮมสเตย์ เที่ยวชมศึกษาธรรมชาติ ชมสวนเมี่ยง กาแฟ เที่ยวหน้าตก
ผักทำอาหาร เที่ยวชมการผลิตไฟฟ้าด้วยพลังน้ำ ชมวิถีชีวิตในชุมชน การทำเมี่ยงสมุนไพร ทำกิจกรรมร่วมกับ
เจ้าของบ้านพัก ตอนเช้าทำบุญตักบาตร ก่อนเดินทางกลับ

โปรแกรมที่ 3: 3 วัน 2 คืน พักแบบโฮมสเตย์ สัมผัสวิถีชีวิตในชุมชน ศึกษาเส้นทางธรรมชาติระยะใกล้
ระยะไกล เที่ยวชมทิวทัศน์บนดอยม่อนล้าน ชมสวนเมี่ยง กาแฟที่ปลูกกลมกลืนกับป่าธรรมชาติ เที่ยวชมน้ำตกแม่
กำปอง ชมการผลิตกาแฟ การผลิตหมอนใบชา การผลิตเมี่ยง ผักการทำอาหารร่วมกับเจ้าของบ้าน และไปทำบุญ
ตักบาตรที่วัด เพื่อให้มีความสุขทั้งกายทั้งใจ ก่อนเดินทางออกจากชุมชน

ปฏิทินการท่องเที่ยว

ท่องเที่ยวชมประเพณี วัฒนธรรม

- ประเพณีวันเข้าพรรษา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบเหนือ)
- ประเพณีวันสิบสองเป็ง (ขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบสองเหนือ)
- ประเพณีวันออกพรรษา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย)
- ประเพณีเดือนยี่เป็ง (วันลอยกระทง)
- ประเพณีเดือนสี่เป็ง (ขึ้น 15 ค่ำ เดือนสี่เหนือ วันทานข้าวใหม่)
- ประเพณีวันปีใหม่เมือง (วันสงกรานต์)

ท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตและธรรมชาติ

- พ.ค. – พ.ย. ฤดูกาลเก็บเกี่ยวใบเมี่ยง
- พ.ย. – ม.ค. ฤดูกาลเก็บเกี่ยวกาแฟ
- 15 – 30 ธ.ค. ช่วงเวลาดอกซากุระบาน

มี.ค. – เม.ย. ช่วงเวลาดอกเอื้องดินบาน
 ม.ค. – ธ.ค. เทียวชมธรรมชาติวิถีชีวิต
 การศึกษาดูงานในชุมชนสามารถเข้าได้ตลอดปี

5.8 ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง

ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง หมู่ 17 ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ประชากรอพยพมาจากประเทศพม่า เข้ามาอยู่ในบริเวณพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์เมื่อประมาณ พ.ศ. 2330 บริเวณลุ่มน้ำแม่กลางหรือเรียกตามภาษาถิ่นว่า “แม่กลางคี” มีชนเผ่ากระเหรี่ยงอาศัย ซึ่งล้วนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงในกลุ่มสะกอหรือยางขาวในภาษาราชการ หรือที่รู้จักในชื่อ ปกาเกอญอ หรือ คานยอ (Kanyaw) อันหมายถึง ผู้มีความสมถะและเรียบง่าย บริเวณลุ่มน้ำแม่กลางประกอบด้วยชุมชนย่อย 4 แห่ง คือ ชุมชนบ้านอ่ากาน้อย ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ชุมชนบ้านหนองหล่ม และชุมชนบ้านผาหมอน โดยมีจำนวนครัวเรือนในแต่ละกลุ่มบ้านประมาณ 60 – 80 ครัวเรือน ถือว่าเป็นชุมชนขนาดเล็ก ตัวชุมชนอยู่บนที่ราบสูง แวดล้อมด้วยป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำแม่กลางไหลผ่าน และลำห้วยระบบหมุนเวียน จึงมีการปรับใช้ที่ดินลาดชันไปรูปแบบนาขั้นบันได

ความพิเศษของชุมชน :

นาขั้นบันได ชมการทำนาขั้นบันไดเป็นการแสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในการใช้พื้นที่และการจัดการน้ำ ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ชาวบ้านจะทำพิธีกรรมในนาขั้นบันได เพื่อขออนุญาตปลูก-เก็บเกี่ยว และขอบคุณที่ให้ผลผลิต

ไร่กาแฟอินทรีย์ เป็นการทำไร่กาแฟแบบผสมผสานกับไม้ป่าอื่นๆ เพื่อไม่ทำลายป่าและไม้ใช้ยาฆ่าแมลง **บ่อเพาะพันธุ์ปลาเรนโบว์เทรา** ชาวบ้านแม่กลางหลวงได้รับความไว้วางใจจากโครงการหลวงในการดูแล บ่อปลาเรนโบว์เทรา ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านแม่กลางหลวง

กุงนาข้าว เป็นกุงก้ามกรามที่ถูกเลี้ยงในนาข้าวแบบธรรมชาติที่แม่กลางหลวง **ดอยหัวเสือ** จากจุดชมวิวดอยหัวเสือ จะมองเห็นวิวที่สวยงามและไกลจนถึงลำพูน ตลอดเส้นทางได้สัมผัสกับธรรมชาติ พันธุ์ไม้และสัตว์ป่า

น้ำตกผาดอกเสี้ยว เดินท่องป่าเข้าไปยังน้ำตกผาดอกเสี้ยว หรือน้ำตก “รักจัง” เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีค่า และยังคงความสมบูรณ์ของเป็นธรรมชาติ

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและศูนย์วัฒนธรรมปกาเกอญอ รวบรวมศิลปวัตถุและเรื่องราวของชาวปกาเกอญอลุ่มน้ำกลาง อาทิ เครื่องจักสาน ผ้าทอ เครื่องมือเครื่องใช้โบราณของชนเผ่า เครื่องดนตรี รวมทั้งมีการสาธิตการใช้ชีวิตตามแบบดั้งเดิม การทอผ้า การชื้อทา การละเล่น/แสดง และการเตรียมข้าวสาร เป็นต้น

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 เดินทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกผาดอกเสี้ยว (น้ำตกรักจัง) ใช้เวลาเดินสัมผัสธรรมชาติประมาณครึ่งวัน จากนั้นเดินลงมายังหมู่บ้านก่อนทางลงเข้าหมู่บ้านจะเห็นวิวของนาขั้นบันได จากนั้นแวะชิม

กาแฟสดพันธุ์อาราบิก้า 100% เดินลัดทุ่งนาขึ้นบันได เดินดูวิถีชีวิตชาวปกากะญอ แวะชมการเลี้ยงปลาสด เเจ็ส การเลี้ยงกุ้งในนาข้าว หรือแวะชมการอนุรักษ์พันธุ์ธรรมชาติ และจบการเดินทางที่ศูนย์ประสานงานท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่กลางหลวง (หรือ ใช้เวลาเดิน 2-3 ชั่วโมงก็ได้)

โปรแกรมที่ 2 (ใช้เวลา 2 วัน 1 คืน) เป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติดอยหัวเสือ ต้องเตรียมตัวไปค้างคืนกลางป่า 1 คืน ดอยหัวเสือเป็นยอดที่สูงเป็นอันดับ 4 ของดอยอินทนนท์ มีความสูง 1881 เมตรจากระดับน้ำทะเล สภาพป่าบริเวณนี้จะเป็นป่าสนสลับป่าดิบชื้น จะพบกุหลาบพันปีสามสีเช่นเดียวกับที่ภูกระดึง และกล้วยไม้หน้ารี และสภาพป่าที่สมบูรณ์ที่สุดชมวิวยอดดอยสามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ได้เกือบ 360 องศา หรือ พักค้างคืนที่บ้านแม่กลางหลวง เช้าๆ ขึ้นไปชมพระอาทิตย์ขึ้นยอดดอยอินทนนท์ สายๆ ไปเดินเส้นทางศึกษาธรรมชาติกิ่วแม่ปาน และ กราบนมัสการพระมหาธาตุ 2 องค์ (องค์ในหลวงและพระราชาินี) แวะชมตลาดม้งอยู่ริมทาง หรือจะเข้าไปสถานีเกษตรดอยอินทนนท์

ปฏิทินการท่องเที่ยว

กุมภาพันธ์

พิธีผูกข้อมือปีใหม่ของชาวปกากะญอ

มิถุนายน

พิธีเลี้ยงผีฝาย ไหว้เจ้าที่ก่อนทำนา

กรกฎาคม

พิธีผูกข้อมือเข้าพรรษา

สิงหาคม

พิธีเรียกผีนา (ผีตอง) ผีไร่

พฤศจิกายน-ธันวาคม

พิธีเรียกขวัญข้าว ทำบุญข้าวใหม่

5.9 ชุมชนบ้านผาหมอน

ชุมชนบ้านผาหมอน หมู่ 8 ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง ในอดีตประชากรอพยพมาจากอำเภอแม่สะเรียง และ อำเภอป่าเย็บ เป็นการอพยพมาเพื่อหาความมั่นคงในการตั้งถิ่นฐานและมีชีวิตที่ดีขึ้นด้วยเหตุผลหลายประการในเวลานั้น และตั้งบ้านเรือนบริเวณใกล้ๆ หุบเขาที่ล้อมรอบไปด้วยดอยทั้งสองฝากฝั่ง บรรยากาศเหมือนเมืองป่าในยามเช้า นาขั้นบันไดที่สวยงามเป็นชั้นๆ ชีวิตที่นี่หมุนเวียนไปตามกาลเวลาผ่านมาแล้วมากกว่า 136 ปี

การกำหนดโปรแกรมทัวร์แบบไม่ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมตามวันและเวลา ให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตามฤดูกาล สถานที่ท่องเที่ยว ระยะเวลาการทำกิจกรรม เน้นความเป็นธรรมชาติที่ไม่แต่งเติมให้เกิดความเป็นจริงตามที่มี

ความพิเศษของชุมชน :

ดอยผาหมอน ดอยผาหมอนเป็นดอยอีกลูกหนึ่งที่อยู่เคียงคู่กับดอยอินทนนท์มาช้านาน มีความสูงกว่า 1,610 เมตร ในตำนานท้องถิ่นดอยทั้งสองลูกคือเป็นดอยญาติพี่น้องกัน ซึ่งทั้งหมดมีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 5 ลูก คือ ดอยอินทนนท์ ดอยผาหมอน ดอยอ่างกาน้อย ดอยหัวเสือ ดอยเลกวา

ดอยอ่างกาน้อย ดอยอ่างกาน้อยเป็นดอยที่สูงลำดับสามที่ตั้งอยู่กึ่งกลางของดอยอื่นๆ ที่ล้อมรอบ จากบ้านผาหมอนหรือบ้านหนองหล่ม เมื่อขึ้นมาถึงยอดดอยจะเป็นจุดชมวิวยุคใหม่ที่สวยงามเกือบจะ 360 องศา สามารถ

มองไปได้กว้างไกลสุดสายตา

คอยผาตั้ง หรือคอยหม้อหนึ่ง เป็นเส้นทางคูนก ที่จะสามารถพบนกต่างๆ ได้กว่า 30 ชนิด ทั้งนกท้องถิ่น และนกอพยพ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งของต้นจำปีป่า และต้นเปลือกแดง รวมทั้งเฟิร์นนานาพันธุ์

คอยอินทนนท์ มีความสูง 2,565 เมตร ซึ่งแต่ละคอยมีจุดชมวิวที่สวยงามหลายจุด และมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติให้เดิน

นาขั้นบันได การทำนาขั้นบันได ที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาในการจัดการน้ำ บางช่วงอาจเห็นชาวบ้านทำพิธีกรรมในนาขั้นบันได เพื่อเป็นการขออนุญาตปลูก เก็บเกี่ยว และขอบคุณที่ให้ผลผลิต บ้านผาหมอนและแม่มกลางหลวงเมื่อก่อนเคยมีการทำไร่หมุนเวียน แต่ปัจจุบันวิถีชุมชนดังกล่าวหายไปหมดแล้ว

แปลงดอกไม้เมืองหนาว อาชีพเพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับชาวบ้าน และเป็นการสร้างอาชีพทางเลือกให้กับชาวบ้าน เพื่อลดพื้นที่ทำการเกษตรในเขตป่า

น้ำตกรอบบ้าน น้ำตกนั้นมีมากมายในพื้นที่อินทนนท์ เช่น น้ำตกวชิรธาร น้ำตกสิริภูมิ น้ำตกสิริธาร น้ำตกแม่ปาน เป็นต้น

ศึกษาวถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านผาหมอน แลกเปลี่ยนมุมมองชีวิตกับคนในชุมชนบนคอย

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 ไป-กลับ (สามารถเดินทางมาเที่ยวด้วยตนเอง) เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ตามรอยเสด็จฯ โครงการพระราชดำริ กม. 26 ต้องเดินขึ้นเขาไปตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ผ่านวิถีชีวิตชุมชนการทำนาขั้นบันได สู่ชุมชน ต้องใช้ไม้ค้ำคอกที่ท้องถิ่นเท่านั้นในการเดินทางเข้าไปเส้นทางนี้

โปรแกรมที่ 2 พักค้างคืนแบบส่วนตัวที่รีสอร์ทชุมชน (Bamboo Pink House) บ้านผาหมอนและรีสอร์ทชุมชน (Yar Der Nar House) บ้านหนองหล่ม เป็นบ้านที่อยู่บนสันคอย มองเห็นทิวทัศน์ที่สวยงาม เรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน ตื่นตากับนาขั้นบันไดที่ทอดยาว ตื่นเช้าเดินเที่ยวในชุมชน ก่อนเดินทางขึ้นยอดคอยอินทนนท์ในตอนบ่าย หรือเดินป่าศึกษาธรรมชาติในเส้นทางคอยผาหมอน หรือหากสนใจเดินป่า ระยะไกลก็สามารถเดินป่าต่อไปขึ้นยอดคอยอินทนนท์ได้

โปรแกรมที่ 3 ตามรอยเสด็จฯ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ พิชิตคอยอินทนนท์ ป่าต้นน้ำนิเวศศึกษา เรียนรู้ธรรมชาติเชิงนิเวศและการอนุรักษ์แบบยั่งยืน สนุกสนานกับการปีนขึ้นเขาชมน้ำตกสูดคอยอินทนนท์ ระหว่างทาง ตื่นตากับดอกไม้ถิ่น คลายร้อนกับอากาศเย็นที่ผ่นคลานด้วยเสียงนกนานาชนิด

5.10 บ้านคอยปุย

บ้านคอยปุย หมู่ 11 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ชุมชนชาวม้งบ้านคอยปุย ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ-ปุย ระหว่างเขตติดต่ออำเภอแม่ริมและอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เดิมหมู่บ้านคอยปุยเป็นพื้นที่ปลูกฝิ่นของชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง ในปี พ.ศ. 2490 ชุมชนยังตั้งรกรากอยู่ที่บ้านปางป่าคา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาปี พ.ศ. 2496 – 2497 ทางกรมได้ส่งทหารเข้ามาปราบปรามยาเสพติดที่หมู่บ้านปางป่า

คา เนื่องจากได้มีกลุ่มจีนฮ่อค้าฝิ่นได้เข้ามาอยู่ปะปนกับชาวบ้าน และเมื่อสิ้นสุดการปราบปราม หมู่บ้านปางป่าคา ก็ได้ล่มสลายไปในที่สุด ชาวบ้านซึ่งได้รับผลกระทบ และได้อพยพชุมชนเข้ามาตั้งรกรากอยู่ ณ บ้านคอยปุยในปัจจุบัน

ความพิเศษของชุมชน :

แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ คอยผากลอง สวนน้ำตก

แหล่งเรียนรู้ชาวม้ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ชาวเขา และพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง

วัฒนธรรมชาวม้ง ได้แก่ พิธีกรรมตามความเชื่อบางฤดูกาล ประเพณีกินวอปีใหม่ ความเป็นเอกลักษณ์ในชุดเครื่องแต่งกาย

ศิลปหัตถกรรมของกลุ่มสตรี เช่น การเขียนลายผ้าด้วยขี้ผึ้ง การปักขี้ผึ้ง การย้อมสีผ้าด้วยสีธรรมชาติ การรักษาคนไข้โดยสมุนไพร

เส้นทางท่องเที่ยว ใช้เส้นทางขึ้นคอยสุเทพ ภูฝิงค์ ระยะทางจากหน้าสวนสัตว์เชียงใหม่ถึงหมู่บ้าน ประมาณ 25 กิโลเมตร

จุดที่ 1 : ชมพิพิธภัณฑ์ชาวเขา เสียค่าบริการคนละ 10 บาท นักท่องเที่ยวจะได้ชมและสัมผัสความสวยงามในดอกไม้เมืองหนาว ดอกฝิ่น ความสวยงามในชุดเครื่องแต่งกายชนเผ่าม้ง งานศิลปะ หัตถกรรมของกลุ่มสตรีตามฤดูกาล ชื่อของที่ระลึกซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่นี่

จุดที่ 2 : ชมสวนน้ำตก เสียค่าบริการคนละ 10 บาท เป็นน้ำตกเล็กๆ ภายในชุมชน มีไม้ดอกไม้ประดับ ดอกฝิ่น วิถีชีวิตประจำวันตามธรรมชาติและอื่นๆ อีกมากมาย

จุดที่ 3 : ชมหุ่นจำลอง เสียค่าบริการคนละ 10 บาท ซึ่งเป็นการแสดงหุ่นตั้งแต่เกิดถึงตาย จะได้ศึกษาเรียนรู้ประวัติวัฒนธรรมของชนเผ่าม้งอย่างละเอียด

5.11 ชุมชนบ้านผาแตก

ชุมชนบ้านผาแตก หมู่ 10 ต.สบเปิง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ หมู่บ้านผาแตกก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2492 ประมาณ 56 ปีมาแล้ว ตั้งอยู่ หมู่ที่ 10 ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่แตง โซน C (ป่าอนุรักษ์) มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 680 เมตร เป็นพื้นที่จัดอยู่ในเขตอากาศอบอุ่น และมีฝนปานกลาง

ความพิเศษของชุมชน : ชุมชนมีศักยภาพของพื้นที่ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวปกากะญอ

เดินป่าศึกษาธรรมชาติ และสมุนไพรท้องถิ่น

สัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนปกากะญอ

การจักสานไม้ไผ่ (สานต่างเมือง) และดนตรีพื้นบ้าน การขอแขวะ

โปรแกรมการท่องเที่ยว

วันแรก

- 10.00 น. ออกเดินทางจากเชียงใหม่
- 11.00 น. เดินทางถึงน้ำตกหมอกฟ้า พักชมความงามตามธรรมชาติของสาวหมอกฟ้าอันชุ่มฉ่ำ
- 12.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวันเมนูเด็ดโครงการหลวง และชิมกาแฟสดอาราบิก้าอันหอมกรุ่น น้ำผลไม้ดอยคำ ผลิตภัณฑ์จากชุมชนโครงการหลวง
- 13.00 น. เยี่ยมชมสถานีวิจัยโครงการหลวงแม่หลอด โครงการพระราชดำริ การวิจัยอาราบิก้าลูกผสม ชมไร่ฟ้าคอหวานที่หาชมได้ยาก และเทคโนโลยีการเกษตรแบบพอเพียงตามรอยพ่อ
- 14.00 น. เดินทางเยี่ยมชมชุมชนแห่งตำนานบ้านผาแตก เยี่ยมชมวิถีชีวิตปกาก่อญอภายในหมู่บ้าน ชิมชาเมี่ยงให้หายเหนื่อยจากการเดินทาง
- 15.30 น. เดินเยี่ยมชมภายในหมู่บ้าน นำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 16.00 น. เข้าที่พักแบบโฮมสเตย์ พบปะพูดคุยกับเจ้าของบ้าน
- 18.00 น. ร่วมพิธีได้มือต้อนรับนักท่องเที่ยว (แขกของชนเผ่า)
- 18.30 น. รับประทานอาหารเย็น เมนูเด็ดอาหารชนเผ่าปกาก่อญอ
- 19.30 น. ชมการแสดง ชุด “ฟ่อนดาบ”, “รำปกาก่อญอ”, เล่าขานตำนานร้อยแปด
- 21.00 น. พักผ่อนนอนหลับเก็บแรงไว้วันรุ่งขึ้น

วันที่สอง

- 07.30 น. รับประทานอาหารเช้า
- 08.30 น. พร้อมกัน ณ ศูนย์ข้อมูลชุมชน รับฟังการบรรยายจากนักสื่อความหมาย
- 09.00 น. เริ่มการเดินทางสู่ป่าใหญ่ในดงไพร ชมหินศักดิ์สิทธิ์ จุดชมวิว สมุนไพร ป่าเตปอ ป่ายี่โง่ อันศักดิ์สิทธิ์ ตอนทำพิธีกรรม คนในห้ามออก คนนอกห้ามเข้า ไม้จอบซอ ต้นไม้แห่งคำสาบาน ผายอง การแบ่งเขตป่าชุมชน ผาดำ วิถีชีวิต การทำนาขั้นบันได (ตลอดเส้นทางมีสมุนไพรให้ได้ศึกษาโดยปราชญ์ชาวบ้าน)
- 12.00 น. พักรับประทานอาหารตามประสานท้องถิ่น
- 13.00 น. เริ่มการเดินทางกลับ ชมไม้ตะเคียนทอง ตำนานผาแตกที่มาของการตั้งชื่อหมู่บ้าน การอนุรักษ์สัตว์น้ำ บ้านพักริมน้ำ จุดเริ่มต้นการทำท่องเที่ยวชุมชนบ้านผาแตก
- 14.30 น. เดินทางถึงบ้านผาแตก พักผ่อนให้หายเหนื่อยก่อนเดินทางกลับ

5.12 ชุมชนบ้านเวียงแหง

ชุมชนบ้านเวียงแหง หมู่ 4 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ อยู่ในตำบลเมืองแหง เขตปกครองอำเภอเชียงดาว บริเวณที่ตั้งมีลักษณะเป็นเมืองโบราณมีคูเมืองล้อมรอบ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างมาแต่เมื่อใด ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ และมีคนพื้นเมืองเดิมอยู่ร่วมกัน ส่วนใหญ่ประกอบ

อาชีพทำนา ทำไร่ และหาของป่ามาเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว ที่มาของชื่อหมู่บ้านเวียงแหง น่าจะมาจากการทำหมูป่าเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณแต่เดิม และมีประเพณีวัฒนธรรมเก่าแก่นอกจากนี้ในอดีตยังเป็นเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ความพิเศษของชุมชน :

สภาพอากาศดี มีประวัติศาสตร์ของชุมชนที่เป็นเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอเวียงแหง ประกอบด้วย ภูเขาสูง และ ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 93 % ของพื้นที่อำเภอ มีพื้นที่ราบ และที่ราบเชิงเขา มีลักษณะยาวรี ทอดตัวในแนวทิศเหนือ – ทิศใต้ ของอำเภอเป็นพื้นที่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำแดง เหมาะแก่การล่องแพ ไปยังเขต ตำบลเมืองคอง อ.เชียงดาวเหมาะสมกับการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และ ผู้ที่ชอบการผจญภัย มีชนเผ่าหลากหลาย เช่น ชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอ กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซู ไทยใหญ่ ประโธ ประหล่อง และ ไทยลื้อ มีโบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่ พระธาตุแสนไห และพระธาตุบริวารอีก 9 องค์ ที่เป็นที่สักการะนับถือ

การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า และ ไทยใหญ่ จะเห็นได้เวลาปฏิบัติงานประเพณีสำคัญๆ มีเสน่ห์ชวนมอง

อาหารพื้นเมืองประจำถิ่น ได้แก่ ข้าวต้มมัด-ข้าวเหนียว-ผักกาดจอบ-ไก่หลาม-แกงน้ำขิงใส่ปลาน้ำพริกคั่วทราย-จิ้นลุง-แกงฮังเล-แกงแคไก่-แกงแคกบ-ปลาหลาม ข้าวหน่อไม้ใส่เงาะ-ใส่อั่วสมุนไพร-แกงอ่อม-น้ำพริกตาแดง-จิ้นดำ-แกงผักเขียว

ปฏิทินการท่องเที่ยว

เดือนมกราคม หรือ เดือน 4 เป็ง	ประเพณีตานข้าวหย่ากู่-ข้าวหลาม-ข้าวจี๋
เดือนกุมภาพันธ์	ประเพณีสืบสานวัฒนธรรมชนเผ่า
เดือนเมษายน	ประเพณีปอยส่างลอง-บวชลูกแก้ว
เดือนมิถุนายน	ประเพณีผูกข้อมือเดือนเก้า (พื้นเมือง)
เดือนพฤศจิกายน	ประเพณีลอยกระทง ปอยเทียน

เส้นทางท่องเที่ยว

เส้นทางศึกษาธรรมชาติ น้ำตกห้วยละ ดูนก ชมพันธุ์ไม้ กล้วยไม้บานาพันธุ์
เส้นทางประวัติศาสตร์ เส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
เส้นทางล่องแพน้ำแดง จากอำเภอเวียงแหง เข้าสู่เขตอำเภอเชียงดาว และอำเภอแม่แตง

5.13 ชุมชนบ้านเวียงบัว

ชุมชนบ้านเวียงบัว หมู่ 7 ต.แม่กา อ.เมือง จ.พะเยา ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มสลับกับเนิน มีความอุดมสมบูรณ์ สาเหตุที่ชุมชนชื่อว่า “บัว” หรือปัจจุบันที่คนรู้จักกันว่า “บ้านเวียงบัว” นั้น เพราะ เมื่อก่อนมีหนองบัวหรือสระบัว ทางทิศตะวันออกของชุมชน จึงได้ตั้งชื่อว่า “บ้านบัว” หรือ “บ้านเวียงบัว” ในปัจจุบัน

ความพิเศษของชุมชน :

แหล่งเรียนรู้เวียงบัวและเตาเผาโบราณ

ตาน้ำผุดที่ผุดขึ้นมาตลอดทั้งปี

แนวคูเมืองโบราณ

การเสริมแรงแก่ชุมชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรโบราณคดี ทรัพยากรธรรมชาติ และการเกษตรแบบพอเพียงและปลอดภัย

กิจกรรมที่ริเริ่มพัฒนาตนเอง ในการรวมกลุ่มกิจกรรมเพื่อสร้างงาน และอาชีพเสริมให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน เพื่อ

โปรแกรมการท่องเที่ยว

รายละเอียดโปรแกรม : ศึกษาแหล่งโบราณคดีเมือง “เวียงบัว” ชมวิถีชีวิตและอาชีพเกษตร วัฒนธรรม ชุมชน ชมการแสดงของกลุ่มเยาวชน ที่พัก 1 คืนพร้อมอาหาร 3 มื้อ

5.14 ชุมชนบ้านร่องไฮ

ชุมชนบ้านร่องไฮ หมู่ 11 ต.แม่ใส อ.เมือง จ.พะเยา หมู่บ้านร่องไฮ แต่เดิมไม่ได้บันทึกประวัติในการจัดตั้งหมู่บ้าน แต่เดิมชุมชนบ้านร่องไฮ ประมาณ 100 กว่าปี พื้นที่ในชุมชนบ้านร่องไฮยังเป็นป่าไม้รังไม้ไผ่ไม้ทองกวาวและไม้เบญจพรรณเป็นจำนวนมาก ซึ่งต่อมาได้มีกลุ่มชนที่มาตั้งหลักฐานในหมู่บ้านมาจากบ้านท่ากว๊าน ในต.เวียงพะเยา ได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ตามหัวไร่ปลายนาประกอบอาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์ แล้วต่อมาก็มีประชากรเริ่มอพยพมาจากบ้านกาดเมฆ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มาทำมาหากินตั้งถิ่นฐานโดยการนำเอาวัฒนธรรม การตีมีดมาด้วยจนทำให้เป็นอาชีพของชาวบ้านร่องไฮ ซึ่งประชากรที่อพยพมาจากลำปางเริ่มมาเมื่อ พ.ศ.2458 การตั้งชื่อหมู่บ้าน จากคำบอกเล่าว่า เมื่อสมัยก่อนบ้านร่องไฮมีร่องน้ำไหลผ่านกลางหมู่บ้านลงสู่แม่น้ำอิงหรือหนองเอี้ยง ซึ่งสองข้างฝั่งร่องน้ำมีต้นไทรใหญ่ขึ้นอยู่เรียงกันซึ่งทางภาคเหนือหรือภาษาพื้นเมืองเรียกต้นไทรว่า ต้นไฮ จึงตั้งชื่อตามร่องน้ำที่มีต้นไฮ ขึ้นว่า ร่องไฮ จนมาถึงทุกวันนี้

ความพิเศษของชุมชน : ชุมชนบ้านร่องไฮนั้นมีสิ่งที่น่าสนใจหรือเป็นที่น่าสนใจในการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกทรัพยากรของชุมชนหรือสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนออกเป็น 2 อย่างคือ

ทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ กว๊านพะเยา ซึ่งทางชุมชนบ้านร่องไฮเป็นชุมชนที่มีความเป็นอยู่และการตั้งอยู่ของชุมชนนั้นอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกว๊านพะเยา ซึ่งสามารถสัมผัสผืนน้ำกว๊านพะเยาได้อย่างใกล้ชิด

และเป็นธรรมชาติเป็นอย่างมาก ยังสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของเมืองพะเยาในเขตเทศบาลซึ่งอยู่อีกฝั่งหนึ่งของ
กว๊านพะเยาและยังสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของภูเขาที่สวยงามตระหง่านเห็นได้ชัดเจนที่ชาวบ้านเรียก ดอย
หนอก และยังมองเห็นดอยอนาลัย สถานที่ท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อของจังหวัดพะเยา

ทรัพยากรทางด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ โบราณสถาน (สันธาตุ) การประกอบอาชีพ งานศิลปหัตถกรรม
วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ดังจะนำเสนอ ต่อไปนี้

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมท่องเที่ยว 1 วัน ชมวังมัจฉา การตีมีด เครื่องจักสาน โบราณสถาน

โปรแกรมท่องเที่ยว 1 คืน 2 วัน ตอนเช้าทำบุญตักบาตร สัมผัสวิถีชีวิตบนพื้นที่น้ำกว๊านพะเยาของ
ชาวประมง (ใส่แฉ่ง ทอดแห) ชมบรรยากาศกว๊านพะเยาในยามเช้า ดูนกตกปลา หลังรับประทานอาหารเช้าเสร็จ
แล้ว ลงเรือ ชมสักการหลวงพ่อดิลก ที่วัดติโลกอาราม ชมโบราณสถาน ไหว้สาพ่อขุนงำเมือง ศึกษาวิถีชีวิตประมง
พื้นบ้าน สันเกลบดำ วัดบุญยืน

5.15 ชุมชนบ้านมาตุลี

ชุมชนบ้านมาตุลี หมู่ 7 ต.หนองแม่นา อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ อยู่ติดกับทุ่งแสลงหลวง ลำน้ำเข็ก มีป่าไม้ที่
อุดมสมบูรณ์ ปีพ.ศ. 2527 เป็นปีแรกที่ชาวบ้านได้ขึ้นมาอาศัยในหมู่บ้าน โดยเป็นราษฎรอาสา (ร.อ.ส.) จำนวน 50
คน โดยชาวบ้านจะต้องเข้ามาทำการฝึกซ้อมและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเพื่อป้องกันตัวเอง แต่ก่อนนั้น เมื่อมี
การก่อสร้างบ้าน ยังมีการสู้รบกันอยู่เป็นบางพื้นที่ ราษฎรอาสา (ร.อ.ส.) จึงต้องมีความพร้อมอยู่เสมอ สมัยนั้นยัง
ไม่มีชื่อหมู่บ้าน แต่เนื่องจากมีผู้รับผิดชอบ คือชุดควบคุมโครงการพระราชดำริน้ำเข็ก โดย ช.ป.พ. ที่ 9
ซึ่งมาจากหน่วยงานขนส่งพระแม่เจ้ามาตุลี จึงได้นำเอาชื่อของพระแม่เจ้ามาตุลี มาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านจนถึงทุกวันนี้

ความพิเศษของชุมชน :

ล่องเรือชมพรรณไม้ (สระบุรี-หล่มสัก) ผีเสื้อ นกหลากหลายชนิด

เข้าชมห้วยแม่คำเบา ซึ่งเป็นแหล่งหากินของชาวบ้านเมื่อครั้งบุกเบิกแก่งมาตุลี

วัดหนองรางช้างพิมพามาตุลี ซึ่งสามารถทำบุญได้ในการมาท่องเที่ยว

สวนการเกษตรของชาวบ้าน เช่น ไร่ฟักม้ง ฟักทอง พริกย่ำ ผักกาดขาวปลี เสาวรส เป็นต้น

ประเพณีแข่งเรือภูเขา จัดขึ้นทุกปีในเดือนพฤศจิกายน

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 พายเรือล่องลำน้ำเข็ก ศึกษาธรรมชาติในห้วยแม่คำเบา (ป่าอเมซอน) ชมพรรณไม้ต่าง ๆ
และล่องแก่งมาตุลี

โปรแกรมที่ 2 ล่องเรือลำน้ำเข็กไป – จากลำน้้งรถอีโก้งศึกษาวิถีชีวิตการประกอบอาชีพชุมชน

โปรแกรมที่ 3 น้้งรถอีโก้งศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรมพื้นบ้าน และล่องเรือ โดยการพายเรือทวนน้ำขึ้นมา ชม ธรรมชาติและศึกษาพันธุ์ไม้ป่าดงดิบและผีเสื้อพันธุ์ต่างๆ และเข้าชมห้วยแม่คำแบ้า (ป่าเมซอน)

โปรแกรมที่ 4 ล่องเรือชมธรรมชาติ สองฝั่งลำน้ำเข็กทิศเหนือ ศึกษาผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทิศใต้ ชมพืชผลทางการเกษตร วิถีชีวิตชุมชน และกลับมาพักผ่อนบ้านโฮมสเตย์ที่มีการต้อนรับอย่างอบอุ่น กิจกรรมการ ปรุงอาหารพื้นบ้าน และศึกษาวิถีของชาวบ้านแบบเรียบง่าย ในแบบเศรษฐกิจพอเพียงของชาวบ้าน

5.16 ชุมชนบ้านหนองแม่นา

ชุมชนบ้านหนองแม่นา หมู่ 6 ต.หนองแม่นา อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ได้ก่อตั้งขึ้นในพ.ศ. 2525 เป็นพื้นที่ดัด ป่าดงดิบ มีลำน้ำเข็กเป็นบริเวณขอบเขตระหว่างหมู่บ้านกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงเหมาะสำหรับการศึกษา ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ปลูกพริก ปลูกผัก และปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ส่วนหนึ่ง ประกอบอาชีพเสริม โดยการเป็นลูกหาบในช่วงฤดูการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแสลงหลวง

ความพิเศษของชุมชน :

อากาศและธรรมชาติที่หาดูได้ยาก เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่ธรรมชาติ สันโดษไม่ไ้ขายานยนต์

การจัดการการท่องเที่ยวได้ชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์อื่นๆ ของการจัดการพื้นที่อนุรักษ์และ แหล่งธรรมชาติต่างๆ

ลักษณะที่ตอบสนองต่อประสบการณ์ท่องเที่ยวได้หลากหลายมากขึ้น นำไปสู่ความพึงพอใจและ ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของนักท่องเที่ยว

โปรแกรมการท่องเที่ยว ทางกลุ่มได้พัฒนาและประสานหน่วยงานที่ทางกลุ่มจะต้องผ่านเป็นเส้นทางเดิน ป่าและลำน้ำเข็ก มี 5 โปรแกรม ดังนี้

โปรแกรมที่ 1 2 วัน 1 คืน (พักค้างแรมในป่า) เดินศึกษาธรรมชาติ นั่งเรือพายล่องลำน้ำเข็ก เดินป่า ระยะทาง 6 กิโลเมตร นั่งเรือพายตามลำน้ำเข็กระยะทาง 7 กิโลเมตร โดยเริ่มเส้นทางจากสำนักงานอุทยาน แห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (หนองแม่นา สัมผัสธรรมชาติที่หลากหลาย ผ่านทุ่งดอกสัตว์ (อนุบาลสัตว์ป่าเพื่อ ปลอดภัย) ทุ่งดอกกระเจียว ป่าสน ทุ่งหญ้าและดงเฟิร์น สืบค้นร่องรอยการต่อสู้ทางประวัติศาสตร์ยุคเขาค้อ เดือดระอุ ศึกษาพันธุ์ไม้ พืชสมุนไพร น้ำตกต้นน้ำเข็ก เพลินเพลินกับการดูนกนานาชนิด หลังจากนั้นล่องเรือพาย ชมธรรมชาติสองฝั่งลำน้ำเข็ก พักค้างแรมกลางป่าริมแม่น้ำ สัมผัสการดำรงชีวิตในป่า ศึกษาวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน พักผ่อนท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติอย่างอบอุ่น

ท่านจะได้รับบริการ

ฟรีค่าผ่านทางอุทยานฯ

ฟรีค่ากางเต็นท์นอน

เดินท์ ชุดเครื่องนอนป่า

เรือพร้อมคนพาย

เสื้อชูชีพ

อาหาร 4 มื้อ

โปรแกรมที่ 2 เดินศึกษาธรรมชาติ นั่งเรือพายล่องลำน้ำเข็ก เดินป่าระยะทาง 6 กิโลเมตร นั่งเรือพายตามลำน้ำเข็กระยะทาง 7 กิโลเมตร โดยเริ่มเส้นทางจากสำนักงานอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (หนองแม่นา สัมผัสธรรมชาติที่หลากหลาย ผ่านทุ่งคอกสัตว์ (อนุบาลสัตว์ป่าเพื่อปลดปล่อย) ทุ่งดอกกระเจียว ป่าสน ทุ่งหญ้า และดงเฟิร์น หยุดรับประทานอาหารกลางวันริมน้ำเข็ก เพลิดเพลินกับการเล่นน้ำตามอัธยาศัย ล่องเรือยามบ่าย ศึกษาผีเสื้อหายากหลากหลายชนิด และนกนานาชนิดตามริมฝั่งลำน้ำเข็ก

ท่านจะได้รับบริการ

ฟรีค่าผ่านทางอุทยานฯ

มัคคุเทศก์นำทางให้คำแนะนำ

เรือพร้อมคนพาย

เสื้อชูชีพ

อาหาร 1 มื้อ

โปรแกรมที่ 3 นั่งเรือพายล่องลำน้ำเข็กระยะทาง 7 กิโลเมตร เริ่มการเดินทางที่แก่งบางระจัน (แก่ง 1) สัมผัสธรรมชาติยามเช้าของลำน้ำเข็ก เพลิดเพลินกับการดูนก และผีเสื้อนานาพันธุ์ตามสองฝั่งลำน้ำเข็ก ขึ้นฝั่งเพื่อรับประทานอาหารกลางวันกลางป่า สนุกกับการเล่นน้ำริมฝั่งข้างโขดหิน และนั่งเรือกลับยามบ่าย

ท่านจะได้รับบริการ

มัคคุเทศก์นำทางให้คำแนะนำ

เรือพร้อมคนพาย

เสื้อชูชีพ

อาหาร 1 มื้อ

โปรแกรมที่ 4 นั่งเรือพายล่องลำน้ำเข็ก ไป-กลับ ระยะเวลา 2 ชั่วโมง เริ่มต้นการเดินทาง ที่แก่งบางระจัน (แก่ง 1) เพลิดเพลินการดูและให้อาหารปลาที่ศาลาพักผ่อนสักสงฆ์ ชมโรงอบสมุนไพร โรงตัดเย็บผ้า ลงเรือต่อไปยังแก่ง 2 สืบค้นประวัติหอยกันตัด สัมผัสดวงผีเสื้อที่หายากหลากหลายชนิดและพบแมงกะพรุนน้ำจืดตามฤดูกาล

ท่านจะได้รับบริการ

มัคคุเทศก์นำทางให้คำแนะนำ

เรือพร้อมคนพาย

เสื้อชูชีพ

โปรแกรมที่ 5 นั่งรถทำการเกษตรหรือรถอีโก้ง เรือพายล่องลำน้ำเข็ก ไป-กลับ ระยะเวลา 1-2 ชั่วโมง เริ่มต้นการเดินทางที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองแม่นา จนถึงแก่งบางระจัน (แก่ง 1) เพลิดเพลินกับการดูและให้อาหารปลาที่ศาลาพักผ่อนสักงั่ง ชมโรงอบสมุนไพรโรงตัดเย็บผ้า ลงเรือต่อไปยังแก่ง 2 สืบค้นประวัติหอยก้นตด สัมผัสฝูงผีเสื้อที่หายากหลากหลายชนิดและพบแมงกะพรุนน้ำจืดตามฤดูกาล

ท่านจะได้รับบริการ

มัคคุเทศก์นำทางให้คำแนะนำ

เรือพร้อมคนพาย

เสื้อชูชีพ

5.17 ชุมชนบ้านจาโป

ชุมชนบ้านจาโป หมู่ 4 ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ชาวบ้านมีการย้ายถิ่นฐานหลายครั้ง เพราะหนีโรคระบาด กลุ่มที่อยู่ในปัจจุบันเป็นชาวลาหู่ที่ย้ายมาจากห้วยยาว โดยการนำของนายจาโป ไพรเนติธรรม โดยตั้งเป็น “ชุมชนจาโป” ซึ่งมาจากชื่อของผู้นำหมู่บ้าน เมื่อ ปี 2521 คนในชุมชนล้วนเกี่ยวดองเป็นญาติกันทั้งหมด ยังคงใช้ภาษาและเครื่องแต่งกายแบบลาหู่ อาชีพหลักของคนในชุมชน คือทำไร่และเลี้ยงสัตว์ อาชีพรอง คือเก็บของป่าขาย และรับจ้างทั่วไป

ความพิเศษของชุมชน : นอกเหนือจากแหล่งท่องเที่ยวด้านประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนบ้านจาโป เช่น โรงทอผ้า ลานเต้นจะคี โรงตีเหล็ก ไร่หมุนเวียน โรงตำข้าว ยังมีแหล่งทางธรรมชาติที่น่าสนใจ อาทิ ถ้ำตอกถ้ำ ถ้ำบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือถ้ำผีแมน

ถ้ำผีแมน เป็นสถานที่ใช้เลี้ยงผีประจำหมู่บ้าน เดินผ่านกลางหมู่บ้านไปทางทิศเหนือ จะมีทางแยกเลี้ยวซ้ายเป็นทางเดินเท้า ระยะประมาณ 1 กิโลเมตร ถ้าอยู่บนหน้าผาสูงชันต้องปีปายขึ้นไปตามแนวโขดหินและบันไดไม้ ภายในมองเห็นโลงศพสมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์วางเรียงรายกับพื้น บางโลงตั้งอยู่บนเสาสูง ภายในถ้ำยังงดงามด้วยหินงอกหินย้อยอีกด้วย

วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน นอกจากนักท่องเที่ยวจะเพลิดเพลินกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อย่าง การเดินป่า หรือการเที่ยวถ้ำแล้ว ยังจะได้รับความสนุกและได้มีประสบการณ์เข้าร่วมในวัฒนธรรมชนเผ่าที่น่าสนใจ และมีความหมายต่อวิถีชีวิตของชุมชน อย่างประเพณีกินวอปีใหม่ พิธีกินข้าวใหม่ รวมถึงการเรียนรู้วิถีชีวิต การเกษตร อาทิ การเตรียมไร่ข้าว ไร่ข้าวโพด ถางหญ้า ปลูกถั่วแดง การเก็บเกี่ยวเพื่อนำมาบริโภค และการดูแลพื้นที่เลี้ยงสัตว์ อย่างคอกหมู เป็นต้น

ปฏิทินการท่องเที่ยว ทุกเดือนตลอดหนึ่งปี นักท่องเที่ยวที่สนใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่า สามารถเข้าร่วมศึกษาในกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

มกราคม ชาวบ้านจะเก็บถั่วแดง นำข้าวจากไร่มาไว้ที่บ้าน ถางหญ้าเตรียมเพาะปลูกใหม่

กุมภาพันธ์	เตรียมงานพิธีกินวอ ห้างงานจักสาน ทอผ้า เย็บผ้า ที่จะใช้ในพิธี
มีนาคม	พิธีกินวอปีใหม่ เก็บหญ้าไร่เก่า และทำแนวกันไฟป่า
เมษายน	เผาไร่ ถางหญ้า เตรียมไร่เพื่อปลูกข้าวโพด
พฤษภาคม	เก็บเศษไม้ เผาไร่ข้าว ถางหญ้า ลงมือปลูกข้าวโพด ล้อมรั้วไร่เตรียมปลูกข้าวไร่
มิถุนายน	ลงมือปลูกข้าวไร่ ทำพิธีเรียกขวัญข้าวเพื่อให้เมล็ดข้าวกลับสู่รวง
กรกฎาคม	ดูแลไร่ข้าว และข้าวโพด ทำบุญให้ต้นข้าววงงาม
สิงหาคม	ถางหญ้า ดูแลพื้นที่ไร่ เลี้ยงผีบ้านผีเรือน พิธีกินข้าวใหม่ เตรียมพื้นที่ปลูกถั่วแดง
กันยายน	ลงมือปลูกถั่วแดง ถางหญ้าไร่ข้าว
ตุลาคม	ปลูกถั่วแดง และเก็บข้าวโพด
พฤศจิกายน	เก็บข้าวโพด เกี่ยวข้าว และตีข้าว
ธันวาคม	ตีข้าว และเก็บถั่วแดง

5.18 ชุมชนบ้านแม่ละนา

ชุมชนบ้านแม่ละนา หมู่ 1 ต.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านชาวไทใหญ่ (ไต) เดิมทีชาวบ้านแม่ละนาอพยพมาจากประเทศพม่ามานานกว่า 200 ปีมาแล้ว บ้านแม่ละนา เดิมชื่อแม่ลัดนา เนื่องจากมีแม่น้ำไหลผ่านทุ่งนา และหมู่บ้าน ต่อมาเกิดการออกเสียงเพี้ยนจนกลายเป็นแม่ละนา คนในชุมชนเล่าว่าในสมัยก่อนบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์และมีสัตว์ป่าชุกชุม อาทิ เสือ กวาง หมูป่า ช้างป่า วัวแดง และสัตว์อื่น ๆ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ ๆ มีน้ำเหมาะสมในการตั้งที่อยู่อาศัยและทำการเกษตร ประชากรในหมู่บ้านแม่ละนาส่วนมากพูดภาษาและแต่งกายแบบไทใหญ่ นับถือศาสนาพุทธมาแต่ครั้งอดีต เมื่อตั้งหมู่บ้านก็มีการสร้างวัดแม่ละนา

ความพิเศษของชุมชน :

เอกลักษณ์ วัฒนธรรม / ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทใหญ่ (วัฒนธรรม 12 เดือน)

พื้นที่ป่า ได้แก่ พื้นที่อนุรักษ์ป่าต้นน้ำ พื้นที่ป่าใช้สอย พื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่เลี้ยงสัตว์

ถ้ำแม่ละนา มีความยาว 12 กิโลเมตร สูง 10 เมตร กว้าง 20 เมตร เป็นถ้ำที่มีน้ำไหลผ่าน ภายในถ้ำมีน้ำตก เขียดแลว ปลาไม่มีตา หอยหาก หอยจิว ปลามุง วังค่างควาว หินงอกหินย้อย ม่านหิน มุกหิน เส้าหิน เป็นสิ่งอลังการตาจับผู้พบเห็น แต่ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวเข้าชมได้เฉพาะในช่วงเดือนมกราคม – มิถุนายน เท่านั้น

ถ้ำปะการัง มีความยาว 600 เมตร ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อย หินไข่มุก

ถ้ำเพชร มีความยาว 500 เมตร กว้าง 5 เมตร สูง 6 เมตร ภายในถ้ำมี หินม่าน หินไข่มุก เกิดจากธรรมชาติที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ ในยามที่แสงไฟตกกระทบ จะเกิดแสงสะท้อนระยิบระยับเป็นที่ประทับใจของผู้พบเห็น

ถ้ำหินไข่มุก มีความยาว 300 เมตร กว้าง 10 เมตร สูง 15 เมตร มีหินงอกหินย้อยและหินไข่มุก

โปรแกรมการท่องเที่ยว

รายการเที่ยวถ้ำ เที่ยวถ้ำแห่ง ได้แก่ ถ้ำปะการัง ถ้ำเพชร ถ้ำข้าวแตก และถ้ำไข่มุก เที่ยวถ้ำเป็ยก ได้แก่ ถ้ำแม่ละนา สามารถเดินทางจากปากถ้ำ ถึงบริเวณน้ำตก และอ่างอาบน้ำ แล้วเดินทางกลับ หรือจะเดินทางต่อไป ออกอีกด้านหนึ่งของถ้ำ แต่ผู้ที่เดินจะต้องมีร่างกายแข็งแรงหรือมีประสบการณ์ในการเดินถ้ำ

รายการเที่ยวป่า เส้นทางป่าชุมชน ดุสมุนไพร กล้วยไม้รองเท้านารี ดูนก เส้นทางต้นน้ำปางตอง : คูเฟิร์น ตกปลา ชมกล้วยไม้ ดูนก ดุรอยเท้าหมูป่า และพืชพรรณต่าง ๆ และ เส้นทางกองไม้สูง เพื่อชมกล้วยไม้เอื้องแซะ ดูนก ชมทิวทัศน์ และดุรอยเท้าสัตว์

รายการเที่ยวภายในหมู่บ้าน ชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ชาวไทใหญ่ ไหว้พระปางปอง ชมการตีมีด อบสมุนไพร นวดแผนโบราณ ชมการแสดงรำไท รำโต ทำบุญหมักชีวภาพ แปลงผัก

ปฏิทินการท่องเที่ยว

มกราคม	เลี้ยงศาลเจ้า ทำบุญบ้าน
กุมภาพันธ์	ประเพณีข้าวยาคุ หรือข้าวเหนียวแดง
มีนาคม	ประเพณีปอยส่างลอง
เมษายน	ประเพณีสงกรานต์ ข้าวมูลห่อ รดน้ำดำหัว และเล่นสบบ้า
พฤษภาคม	ประเพณีปอยก่อเจดีย์ทราย ปอยหางน้ำ (ทำบ้องไฟ)
มิถุนายน	ประเพณีเลี้ยงศาลเจ้า เลี้ยงผีต้นน้ำ
กรกฎาคม	เข้าพรรษา
สิงหาคม	เข้าพรรษา ผู้เฒ่าจำศีล และทำบุญทุกวันพระ
กันยายน	ปอยต่างซอมต่อหลวง (ถวายข้าวมธุปายาตรแก่ผู้เฒ่าจำศีล)
ตุลาคม	ประเพณีออกพรรษา หรือจองพาลา
พฤศจิกายน	ประเพณีดับไฟเทียน ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า
ธันวาคม	ประเพณีทอดกฐิน ทอดผ้าป่า งานรื่นเริง เช่น รำไท รำโต

5.19 ชุมชนบ้านรุ่งอรุณ

ชุมชนบ้านรุ่งอรุณ หมู่ 6 ต.ห้วยผา อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอนตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา ประกอบด้วย ดอยลูกตอง ดอยแข็งช้าง ดอยกิ้งถ้ำวัว มีแหล่งน้ำห้วยถ้ำวัว ซึ่งมีต้นกำเนิดอยู่บ้านดอยหลวง เลาะตามลำห้วยแม่สุยะ เป็นแนวยาว เดิมหมู่บ้านรุ่งอรุณชื่อ “บ้านแม่สุยะ (จินยูนนาน)” ต่อมาเมื่อสถานการณ์ด้านยาเสพติดในพื้นที่รุนแรงและทางรัฐบาลได้มาประกาศสงครามกับกลุ่มขบวนการที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดจึงทำให้กลุ่มขบวนการดังกล่าวพากันหลบหนีออกจากหมู่บ้าน เมื่อทางเจ้าหน้าที่ทหารได้เข้ามาจัดระเบียบในหมู่บ้านใหม่และตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านรุ่งอรุณ” ในปัจจุบัน ได้พิธีเปิดหมู่บ้านกระทำในวันที่ 19 สิงหาคม 2546

ความพิเศษของชุมชน :

แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตกชูซ่า วัดป่าถ้ำวัว ถ้ำสามตา ถ้ำผีแมน ถ้ำยาเสพติด จุดล่องแก่ง

วัฒนธรรม ประเพณี ได้แก่ วันตรุษจีน ประเพณีเอี้ยยี่ป่า วันเซ็งเม้ง ประเพณีโสปาน วันสารทจีน วันไหว้
พระจันทร์ ประเพณีซูชิ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ อาหารจีนยูนาน การทำรองเท้าจีน การถนอมอาหาร

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 : ล่องแก่ง 1 วัน (45 กิโลเมตร)

08.30 น. ถึงที่จุดลงเรือยางเตรียมตัวเพื่อที่จะลงเรือยาง นายท้ายเรือจะอธิบายเกี่ยวกับการใช้เรือ
ยาง การพายเรือ ความปลอดภัยในการล่องแก่งและเกร็ดความรู้ต่างๆ เสร็จแล้วลงเรือ เริ่มล่องแก่งแม่น้ำของ ชม
ธรรมชาติ นกและสัตว์ป่า 2 ข้างทาง

10.30 น. แวะชมน้ำตกซู่ซ่า อันลือชื่อของชาวไทยใหญ่ ซึ่งมีความสวยงามและมีน้ำไหลตลอดปี
(ช่วงหน้าฝน น้ำตกจะมีความยาวตามหน้าผาประมาณ 100 เมตร)

11.00 น. ออกเดินทาง ในช่วงนี้ยังอยู่ในแม่น้ำ ช่วงนี้มีแก่งเล็กๆให้ซ้อมมือ ล่องชมความงามของ
ป่าเขาต่อไปอีก 1 ชั่วโมงจะถึงแคมป์กลางป่าแล้วรับประทานอาหารกลางวัน

13.00 น. ออกเดินต่ออีกประมาณ 45-50 นาที จะถึงสบของ หรือแม่น้ำของจะมารวมกันแม่น้ำ
ปาย แม่น้ำจะใหญ่ขึ้นและมีปริมาณมากกว่าแม่น้ำของ มีแก่งให้ระทึกมากกว่า 35 แก่ง ความยาวตั้งแต่ 30 เมตร
จนถึง 500 เมตร ระดับแก่งสูงสุดอยู่ที่ระดับ 3-4 ระหว่างทางจะหยุดแช่น้ำร้อนและพอกโคลนเสร็จแล้วเดินทาง
ต่อสลับกับการชมธรรมชาติ สัตว์ป่าและช่องแคบ “ปายกิด” ที่เป็นภูเขาหินทั้ง 2 ข้างทาง รวมทั้งแก่งที่ทำทนาย
ท่านอีกเป็นการส่งท้าย ท่านที่ต้องการจะว่ายน้ำหรือเล่นแก่ง (แล้วแต่ระดับน้ำ) สามารถทำได้เป็นความท้าทาย
ของท่าน

15.00-17.00 น. จบรายการ การล่องแก่งแม่น้ำปาย ที่วนอุทยานน้ำตกแม่สุรินทร์ปางหมู ซึ่ง
ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน 10 กิโลเมตร เสื้อผ้าที่จะเปลี่ยนตอนขึ้นฝั่งที่ปลายทาง วนอุทยานแห่งชาติแม่สุรินทร์
ปางหมู ควรฝากไปกับรถรับ-ส่ง

อุปกรณ์และเครื่องใช้ที่ควรนำติดตัวไปด้วย

กล้องถ่ายรูป

รองเท้าแตะรัดส้น

ชุดว่ายน้ำหรือกางเกงขาสั้น

ผ้าเช็ดตัว

โปรแกรมที่ 2 : ล่องแก่ง 2 วัน 1 คืน

วันแรก

10.00 น. ถึงที่จุดลงเรือยางเตรียมตัวเพื่อที่จะลงเรือยาง นายท้ายเรือจะอธิบายเกี่ยวกับการใช้เรือ
ยาง การพายเรือ ความปลอดภัยในการล่องแก่งและเกร็ดความรู้ต่างๆ เสร็จแล้วลงเรือ เริ่มล่องแก่งแม่น้ำของ ชม
ธรรมชาติ นกและสัตว์ป่า 2 ข้างทาง

- 12.00 น. แวะชมน้ำตกคู่ซ่า อันลือชื่อของชาวไทยใหญ่ ซึ่งมีความสวยงามและมีน้ำไหลตลอดปี (ช่วงหน้าฝน น้ำตกจะมีความยาวตามหน้าผาประมาณ 100 เมตร) และพักรับประทานอาหาร
- 14.00 น. เดินทางถึงที่พัก แคมป์กลางป่า หากมีเวลาว่างท่านสามารถเดินเที่ยวป่ารอบๆแคมป์
- 19.00 น. อาหารค่ำเป็นอาหารไทยและผลไม้ตามฤดูกาล ตามด้วย ชา กาแฟ จากนั้นพักผ่อนตามอัธยาศัย และมีแคมป์ไฟไว้ให้บริการ “ราตรีสวัสดิ์”

วันที่ 2

- 07.30 น. อาหารเช้าแบบยุโรป หรือข้าวต้มหมูสับ
- 09.00 น. ออกเดินทางใช้เวลา 45-50 นาที จะถึงสบของ หรือแม่น้ำของจะมารวมกันแม่น้ำปาย แม่น้ำจะใหญ่ขึ้นและมีปริมาณมากกว่าแม่น้ำของ มีแก่งไคร้ที่มากกว่า 35 แก่ง ความยาวตั้งแต่ 30 เมตรจนถึง 500 เมตร ระดับแก่งสูงสุดอยู่ที่ระดับ 3-4 ระหว่างทางจะหยุดแช่น้ำร้อนและพอกโคลนเสร็จแล้วเดินทางต่อสลับกับการชมธรรมชาติ สัตว์ป่าและช่องแคบ “ปายกิด” ที่เป็นภูเขาหินทั้ง 2 ข้างทาง ต่อมากระโดดหน้าผา ซึ่งมีความสูงประมาณ 8 เมตร และพักรับประทานอาหารกลางวัน เดินทางต่อไปอีกประมาณ 20 นาที หยุดชมความงามน้ำตกข้างทาง หลังจากนั้นอีก 1 ชั่วโมง จะขึ้นฝั่งอุทยานแห่งชาติแม่สุรินทร์ (ประมาณ 14.00 น.)

อุปกรณ์และเครื่องใช้ที่ควรนำติดตัวไปด้วย

ไฟฉาย

กล้องถ่ายรูป

รองเท้าแตะรัดส้น

เสื่อยัดขนยาวหรือส้นกันหนาว

ชุดว่ายน้ำหรือกางเกงขาสั้น

ยาทากันยุง

ผ้าเช็ดตัวและกางเกงขายาว (ใส่นอน)

ยาประจำตัว (ถ้ามี)

5.20 ชุมชนบ้านห้วยตองก้อ

ชุมชนบ้านห้วยตองก้อ หมู่ 7 ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน ชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นภูเขา สลับซับซ้อน เป็นป่าเบญจพรรณ เป็นพื้นที่ราบเชิงเขาล้อมรอบด้วยภูเขาและป่าไม้ใกล้ริมห้วยปูลิง ชุมชนมีอายุประมาณ 200 ปี ห้วยตองก้อ คำว่า “ตองก้อ” นั้น คือต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ใบคล้ายกับต้นตาล ใบใช้ทำหลังคาบ้านเหมือนใบหญ้าคา เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย สันโดษ ยึดถือประเพณีวัฒนธรรมเป็นสำคัญ อาชีพส่วนใหญ่ทำไร่หมุนเวียน ทำนาขั้นบันได และเลี้ยงสัตว์ ส่วนมากคนในชุมชนเป็นคนที่เป็นเครือญาติเดียวกัน มาตั้งแต่เริ่มมีหมู่บ้านแห่งนี้

ความพิเศษของชุมชน :

ความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ

น้ำตกห้วยตองก็มีความสูง 150 เมตร เส้นทางท้าทาย และสามารถรับชมหิ่งห้อยช่วงเดือนกันยายน-พฤศจิกายน ของทุกปี

ศึกษาการตีมีด / ตีดาบ / ผ้าทอ / การทำนาขั้นบันได / ไร่หมุนเวียน ผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติ

5.20 ชุมชนบ้านห้วยอี

ชุมชนบ้านห้วยอี หมู่ 8 ต.ห้วยบุลิ่ง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่เรียกตัวเองว่า “ปกูเกอะญอ” หมู่บ้านมีอายุ 200 ปี กว่า ซึ่งประชากรอพยพมาจากหมู่บ้านใกล้เคียงโดยแยกตัวออกมา ที่มาของชื่อหมู่บ้านนั้นเรียกตามพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ชนิดนี้เหมือนไม้ไผ่ ภาษาไทยเรียกว่า “ไม้อี” ภาษาปกูเกอะญอ เรียกว่า “หว่ากล้อ” ชื่อหมู่บ้านนั้นภาษาปกูเกอะญอจึงเรียกว่า “กล้ออี” หรือ บ้าน “ห้วยอี”

หมู่บ้านตั้งอยู่ในพื้นที่ภูเขาสูงชัน ป่าเขาสลับซับซ้อน โดยมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,722 เมตร บริเวณสูงสุดคือ ดอยปุย เป็นเนินเขาและทุ่งหญ้า สามารถมองเห็นทิวทัศน์ได้โดยรอบ 360 องศา หมู่บ้านจึงมีอากาศเย็นสบายๆ ตลอดทั้งปี ทำให้มีไม้เมืองหนาวหลายชนิด เช่น กัลยไม้ ร่องเท้านารี ฯลฯ

ความพิเศษของชุมชน : เป็นการท่องเที่ยวแบบเชิงนิเวศที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรอบๆ หมู่บ้าน

ดอยปุย ซึ่งมีภูเขาสลับซับซ้อน และมีลักษณะอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี และมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นภูเขาใหญ่ของบ้านห้วยอีซึ่งมีป่าใหญ่เป็นป่าขึ้นจากหมู่บ้าน โดยใช้เวลาเดินขึ้นประมาณ 2 ชั่วโมง ระหว่างทางจะมีกัลยไม้จำนวนมากให้ชม

ไร่หมุนเวียน เป็นอาชีพหลักของชุมชน ในไร่นี้มีข้าว พืช ผักนานาชนิด การทำไร่หมุนเวียนนั้นเป็นแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของในหลวง

ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนปกูเกอะญอ บ้านห้วยอีมีเป็นประเพณีที่ไม่เหมือนกับหมู่บ้านอื่นๆ เนื่องจากนับถือศาสนา คือ ศาสนาคริสต์ พิธีกรรมจึงผูกโยงกับความเชื่อทางศาสนาเป็นหลัก เช่น วันพ่อ วันแม่ วันคริสมาสต์ วันปีใหม่ เป็นต้น

กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

บริเวณภายในหมู่บ้าน จะได้ชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนกับการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การจักสาน การทำข้าว การทอผ้า การตีมีด ฯลฯ (สามารถดูได้ที่ศูนย์ข้อมูลซึ่งจะมีอย่างละเอียด)

เดือนตุลาคม

ชมการเกี่ยวข้าวในไร่หมุนเวียนและดอกไม้บานนานาชนิด

เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม

ชมกัลยไม้ และสามารถขึ้นไปชมดอยปุยกับอากาศที่เย็นสบาย

เดือนมกราคม

ชมเอื้องแซะหลวงและอื่นๆ

เดือนกุมภาพันธ์

ชมร่องเท้านารี เอื้องแซะมรกต เอื้องเงิน

เดือนมีนาคม	ชมกุหลาบพันปี
เดือนเมษายน	ชมความหลากหลายของธรรมชาติกับอากาศที่เย็นสบาย
เดือนพฤษภาคม	ชมกล้วยไม้ดิน

5.22 ชุมชนบ้านร่องกล้า

ชุมชนบ้านร่องกล้า หมู่ที่ 10 ต.เนินเพิ่ม อ.นครไทย จ.พิษณุโลก ตั้งอยู่ใจกลางอุทยานแห่งชาติ เป็นภูเขาสูง พืชพรรณเป็นป่าดงดิบ อากาศหนาวเย็นตลอดปี มีทิวทัศน์สวยงาม ในอดีตเมื่อประมาณ 60 ปีที่ผ่านมา หรือประมาณ พ.ศ. 2490 ได้มีชุมชนเผ่าม้ง อพยพย้ายถิ่นจาก จ.น่าน เข้ามาตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าในปัจจุบัน หมู่บ้านมีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี มีแม่คะนึ่ง ฝนตกมากในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคมของทุกปี

ความพิเศษของชุมชน :

ประวัติศาสตร์การสู้รบ ระหว่างฝ่ายรัฐบาลไทย กับ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2510-2525

สถานที่ชมวิว ทะเลหมอก ภูอนุสาวรีย์

ถ้ำวิหค รอยเท้าไดโนเสาร์พันปี

แหล่งเพาะปลูกกะหล่ำปลีตลอดปี

แม่คะนึ่งทุ่งซากุระ และดอกกระดาศ

วัฒนธรรมชาวม้ง ได้แก่ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ม้ง การละเล่นของม้ง วันกินข้าวใหม่ พิธีเรียกขวัญ พิธีแต่งงาน ตั้งชื่อเด็ก เปลี่ยนชื่อ การเป่าแคนม้ง พิธีกรรมทางความเชื่อภูตผีมั่ง การแต่งกายประจำเผ่า

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือของประเทศไทย” นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
2. ศึกษาและพัฒนาารูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
3. การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน

โครงการวิจัยนี้ดำเนินการครอบคลุมด้านพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ภายในระยะเวลา 1 ปี เพื่อศึกษารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางด้านดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน โดยศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือ จำนวน 22 ชุมชน

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

1.1 วิธีดำเนินการวิจัย

1.1.1 วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือจำนวน 22 ชุมชน และการสังเกต สัมภาษณ์ ผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือ จำนวน 3 กลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 สังเคราะห์แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

1.1.2 ข้อมูล ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากทั้งสองขั้นตอนข้างต้น ประกอบด้วย ข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปฐมภูมิจากการสังเกต สัมภาษณ์ ผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจ

ชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือ จำนวน 3 กลุ่ม ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

- 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือในบัญชีรายชื่อของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2) จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย น่าสนใจ
- 3) ยินดีให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตและการสัมภาษณ์ในสถานประกอบการกลุ่ม

1.1.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธีการ คือ การเก็บรวบรวมเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์

1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โครงการวิจัยนี้ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือ คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือที่จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย พื้นที่ 22 ชุมชน ดังนี้ (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2559)

ลำดับ	ชื่อกลุ่มวิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน	จังหวัด
1	ชุมชนบ้านจะบู่สี	เชียงราย
2	ชุมชนโป่งน้ำร้อน	เชียงราย
3	ชุมชนบ้านห้วยขี้เหล็ก	เชียงราย
4	ชุมชนบ้านเก้าเตี๋	เชียงใหม่
5	ชุมชนบ้านถ้ำ	เชียงใหม่
6	ชุมชนบ้านหัวทุ่ง	เชียงใหม่
7	ชุมชนบ้านแม่กำปอง	เชียงใหม่
8	ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง	เชียงใหม่
9	ชุมชนบ้านผาหมอน	เชียงใหม่
10	บ้านดอยปุย	เชียงใหม่
11	ชุมชนบ้านผาแตก	เชียงใหม่
12	ชุมชนบ้านเวียงแหง	เชียงใหม่
13	ชุมชนบ้านเวียงบัว	พะเยา
14	ชุมชนบ้านร่องไฮ	พะเยา
15	ชุมชนบ้านมาตุลี	เพชรบูรณ์
16	ชุมชนบ้านหนองแม่นา	เพชรบูรณ์
17	ชุมชนบ้านจาโป่	แม่ฮ่องสอน

ลำดับ	ชื่อกลุ่มวิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน	จังหวัด
18	ชุมชนบ้านแม่ละนา	แม่ฮ่องสอน
19	ชุมชนบ้านรุ่งอรุณ	แม่ฮ่องสอน
20	ชุมชนบ้านห้วยตองก้อ	แม่ฮ่องสอน
21	ชุมชนบ้านห้วยฮี้	แม่ฮ่องสอน
22	ชุมชนบ้านร่องกล้า	พิษณุโลก

การดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้จะเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากทั้งหมดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือที่จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งสิ้น 22 ชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการสังเกตและสัมภาษณ์จากผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือ จำนวน 3 แห่ง

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ประกอบด้วย ตารางสังเคราะห์กรณีศึกษา แนวคำถามการสัมภาษณ์ และแนวทางในการสังเกต

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์นี้จะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

หมายเหตุ เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการสังเกตและสัมภาษณ์จากผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือ จำนวน 3 แห่ง ในวัตถุประสงค์การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่สำคัญอย่างมากทั้งด้านที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลวจากการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยว โดยพบว่า บางกลุ่มประสบปัญหาในการดำเนินธุรกิจอย่างมากจน “*ไม่มีการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจใดๆ อีกต่อไป*” ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ จึงไม่สามารถเปิดเผยชื่อกลุ่มที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตและสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์นี้ได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาและพัฒนาารูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

การวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ได้ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่กระบวนการประชาคมเพื่อนำเสนอแนวทางการวิจัยโดยผู้วิจัยต่อชุมชนเพื่อให้ชุมชนตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการ วางแผน ขับเคลื่อนโครงการสู่การปฏิบัติ และ

ประเมินผลโครงการ ซึ่งปัจจัยสำคัญในการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ คือ “การมีส่วนร่วม” ของชุมชนในโครงการวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องคัดเลือกชุมชนด้วยความรอบคอบ โดยคัดเลือกชุมชนตามขั้นตอน 7 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาตามความต้องการของชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาของผู้นำชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาวิธีการขับเคลื่อนโครงการด้านการพัฒนาของผู้นำชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 ศึกษาพฤติกรรมชุมชนในด้าน “ระดับการมีส่วนร่วม” ในโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ผ่านมา

ขั้นตอนที่ 6 ประสานงานชุมชน นำเสนอแนวทางการวิจัยต่อชุมชนผ่านเวทีประชาคมในชุมชน

ขั้นตอนที่ 7 ชุมชนตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัย

จากขั้นตอนการคัดเลือกชุมชนทั้ง 7 ขั้นตอนข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ร่วมดำเนินการวิจัยร่วมกับตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยร่วมดำเนินการใน “โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าบ่อสิบสองอย่างยั่งยืน” โดยโครงการนี้ดำเนินการในพื้นที่บ้านเกษตรพัฒนา หมู่ที่ 16 ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

2.1 วิธีดำเนินการวิจัย

2.1.1 วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 นำแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางด้านการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนที่ได้จากการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 มานำเสนอต่อเวทีประชาคมชุมชนตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และการประชุมผู้นำชุมชนเพื่อวางแผนและขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป โดยชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการวิจัยตั้งแต่กระบวนการแรกคือ การตัดสินใจที่จะเข้าร่วมโครงการ วางแผนการดำเนินงาน การขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ และการประเมินโครงการเป็นระยะ

ขั้นตอนที่ 2 ขับเคลื่อนแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางด้านการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวสู่ชุมชนต้นแบบโดยประชาชนในชุมชนตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

2.1.2 ข้อมูล ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากทั้งสองขั้นตอนข้างต้น ข้อมูลปฐมภูมิจากการรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตและบันทึกเนื้อหาการประชามและการประชุมผู้นำชุมชนเพื่อวางแผนและขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ

2.1.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธีการ คือ การสังเกต และการบันทึกข้อมูล

2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โครงการวิจัยนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชนตำบลบ้านต่อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาที่เข้าร่วมเวทีประชาม และการประชุมผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนและขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ประกอบด้วย แนวทางการสังเกต และแนวทางการบันทึกข้อมูลจากเวทีประชาม และการประชุม

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์นี้จะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้รูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 3 การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน

3.1 วิธีดำเนินการวิจัย

3.1.1 วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนตำบลบ้านต่อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาเป็นผู้ประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวฯ ปรับเปลี่ยน ประเมินผลการใช้งานด้วยตนเอง

3.1.2 ข้อมูล ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากวัตถุประสงค์นี้ เป็นข้อมูลปฐมภูมิที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วน คือ การเก็บรวบรวมโดยประชาชนในชุมชนตำบลบ้านต่อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาเอง และการเข้าร่วมสังเกตการณ์เวทีประชามและการประชุมต่างๆ ในชุมชนฯ ของผู้วิจัย

3.1.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธีการ คือ การรับข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยคณะทำงานของชุมชน การสังเกต และการ

บันทึกข้อมูลจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวฯ ของชุมชนของผู้วิจัย

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โครงการวิจัยนี้ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนที่เข้าร่วมเป็นคณะทำงาน”โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าบ่อสิบสองอย่างยั่งยืน”โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวฯ ปรับเปลี่ยน ประเมินผลการใช้งานด้วยตนเอง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ประกอบด้วย แนวทางการสังเกต และแนวทางการบันทึกข้อมูลจากเวทีประชาคม และการประชุม

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์นี้จะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อประเมินผลการประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวฯ เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

จากวิธีดำเนินการวิจัยทั้งสามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อข้างต้น สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 3.1 ดังนี้
ตารางที่ 3.1 สรุปวิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการวิจัย	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลที่ได้รับ
1. ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางด้านการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน	การวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ 1. ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2. การสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน	1. ตารางสังเคราะห์กรณีศึกษา 2. แนวคำถามการสัมภาษณ์ 3. แนวทางในการสังเกต	การวิเคราะห์เนื้อหา	แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางด้านการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการวิจัย	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลที่ได้รับ
2. ศึกษาและพัฒนา รูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วย ตนเองด้านการเพิ่ม ประสิทธิภาพ ทางด้านการดำเนิน ธุรกิจของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนด้าน การท่องเที่ยวในเขต ภาคเหนือตอนบน	PAR	1. แนวทางการ สังเกต 2. แนวทางการ บันทึกข้อมูลจาก เวทีประชาคม และ การประชุม	การวิเคราะห์เนื้อหา	รูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วย ตนเองด้านการเพิ่ม ประสิทธิภาพ ทางด้านการดำเนิน ธุรกิจของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนด้าน การท่องเที่ยวในเขต ภาคเหนือตอนบน
3. การประยุกต์ใช้ รูปแบบการเรียนรู้ ด้วยตนเองกับกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนด้าน การท่องเที่ยว อย่างน้อยหนึ่งแห่ง ในเขตภาคเหนือ ตอนบน	PAR	1. แนวทางการ สังเกต 2. แนวทางการ บันทึกข้อมูลจาก เวทีประชาคม และ การประชุม	การวิเคราะห์เนื้อหา	ผลการประยุกต์ใช้ รูปแบบการเรียนรู้ ด้วยตนเองกับกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนด้าน การท่องเที่ยว อย่างน้อยหนึ่งแห่ง ในเขตภาคเหนือ ตอนบน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือของประเทศไทย” นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
2. ศึกษาและพัฒนา รูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
3. การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

1. สภาพปัจจุบันของกลุ่มวิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยในพื้นที่ภาคเหนือ จำนวน 22 แห่งประกอบด้วย ชุมชนบ้านจะบู่ลี ชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน ชุมชนบ้านห้วยขี้เหล็ก ชุมชนบ้านเก้าเตื่อ ชุมชนบ้านถ้ำ ชุมชนบ้านหัวทุ่ง ชุมชนบ้านแม่กำปอง ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ชุมชนบ้านผาหมอน บ้านดอยปุย ชุมชนบ้านผาแตก ชุมชนบ้านเวียงแหง ชุมชนบ้านเวียงบัว ชุมชนบ้านร่องไฮ ชุมชนบ้านมาตุลี ชุมชนบ้านหนองแม่นา ชุมชนบ้านจาโป่ ชุมชนบ้านแม่ละนา ชุมชนบ้านรุ่งอรุณ ชุมชนบ้านห้วยตองก่อ ชุมชนบ้านห้วยฮี้ และชุมชนบ้านร่องกล้า

1.1 ชุมชนจะบู่ลี

ชุมชนบ้านจะบู่ลี หมู่ 5 ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย เป็นชนเผ่าลาหู่แดง ชุมชนอุดมด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และชุมชนยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ ชาวจะบู่ลีมีชีวิตที่เรียบง่าย มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนเป็นแหล่งศึกษา-เรียนรู้ดูงานให้กับชุมชนอื่นๆ พร้อมกันนั้นก็ยังเป็นกรณีตัวอย่างของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน โดยชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เข้าร่วมโครงการป่าชุมชน ซึ่งอนุมัติโดยอธิบดีกรมป่าไม้ ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ประเด็นเรื่องคนอยู่กับป่า และเผยแพร่วิถีชีวิตชนเผ่า ให้คนภายนอกรับรู้และมีทัศนคติที่ถูกต้องและยอมรับว่ากลุ่มชาติพันธุ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นพลเมืองไทย ในอีกด้านหนึ่งการท่องเที่ยวก็เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชน พัฒนาทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การกล้าแสดงออก และการติดต่อประสานงานกับภายนอก ชุมชนได้เรียนรู้

วิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับจุดเด่น พร้อมทั้งสร้างความเข้มแข็งด้านอื่นๆ เช่น ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการติดต่อประสานงาน การประชาสัมพันธ์ และความเข้าใจเกี่ยวกับระบบทัวร์ มีความสามารถในการติดต่อ เจรจากับบริษัททัวร์ เป็นต้น

ความพิเศษของชุมชน ประกอบด้วย

วิถีชีวิตชุมชน การดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ชมวิถีชีวิตการทำงาน เก็บผลผลิตในไร่ เช่น เก็บข้าว ข้าวโพด แดงกวา ฟักทอง ให้อาหารหมู อาหารไก่ ตัดฟืน ดำข้าวด้วยครกกระเดื่อง การทำไร่ ปลูกริมข้าว และข้าวโพด ชมความงามของหมู่บ้าน ที่มีความสวยงามความสะอาดและอยู่อย่างพอเพียง การสร้างบ้านแบบดั้งเดิมจากไม้ไผ่และหญ้าคา ชมวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิม เช่น การทำพิธีกรรมต่างๆ ที่บ้านโตโบ (ผู้นำทางศาสนา) การชมวัฒนธรรมในรอบปี การดำข้าวดอย เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่าลาหู่ที่มีการดำรงชีวิตพึ่งพาตนเอง ภูมิปัญญาต่างๆ การทำอุปกรณ์ในชีวิตประจำวัน เช่น กล้องยาสูบ การทำไม้กวาดกึ่ง การทำหน้าไม้ สานเสื่อเย็บผ้า หายาสมุนไพร ตีมีด ทำหน้าไม้การเล่นดนตรีชนเผ่า เช่น แคนลาหู่ ซึ่ง ขลุ่ยแบบไม่มีลิ้น และใบไม้ เป็นเพลงชนเผ่า เป็นต้น

การเที่ยวชมธรรมชาติ น้ำตก ป่าไม้ เก็บผัก หาปู หาปลา และของป่าตามธรรมชาติ น้ำตกแม่ก๊ก เป็นต้นน้ำแม่จัน เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ทำให้เกิดความร่มเย็น มีความเชื่อกันว่าเป็นแหล่งน้ำที่มีต้นไม้มชนิดหนึ่งเรียกว่า “ต้นก๊ก” เป็นไม้มงคลกับชีวิต

การสอนงานหัตถกรรม การจักสาน เช่น สุ่ม กว๊าย กระดัง เสื่อ ตะกร้า กีบดักสัตว์ เช่น ที่ดักปลา ที่ดักนก การทอผ้า การทอสายกระเป่า และการเย็บผ้า ผ้าถุง เสื่อ หมวก เป็นต้น

1.2 ชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน

ชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน ม.7 ต.ดอยฮาง อ.เมือง จ.เชียงราย ตั้งอยู่ในเขาโดยมีภูเขาล้อมรอบทั้งสี่ทิศของหมู่บ้าน มีลำน้ำห้วยไหลผ่านกลางหมู่บ้าน มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์และยังมีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ที่ให้ชาวบ้านเข้าไปหากินได้ตลอดปี หมู่บ้านโป่งน้ำร้อนประกอบไปด้วย 4 หย่อม ได้แก่ บ้านคนเมือง บ้านอาข่า บ้านจีน บ้านมูเซอ

ความพิเศษของชุมชน : เป็นชุมชนที่มีความเงียบสงบเหมาะแก่การพักผ่อน มีอากาศที่ปลอดโปร่ง มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การท่องเที่ยว

บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตั้งอยู่บริเวณริมลำห้วยโป่งน้ำร้อน บ้านผาเสริฐพัฒนา หมู่ที่ 6 ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ สามารถเปิดบริการอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพแบบบ่อรวมกลางแจ้งขนาดใหญ่ อาคารอาบน้ำแร่แบบบ่อแยกอาบน้ำแร่ระบบสป้า จำนวน 4 อาคาร 11 ห้อง บริการนวดแผนไทย บริการให้เช่าเต็นท์พักแรม การจัดแคมป์ไฟเป็นหมู่คณะ นอกจากนี้ยังได้จัดทำท่าเรือบ้านผาเสริฐ ให้

นักท่องเที่ยวที่ล่องแพตามลำน้ำกกมาจากบ้านท่าตอน หรือโดยสารเรือหางยาวมาเที่ยวชมทัศนียภาพขึ้น-ล่องตามลำน้ำกก ได้แวะพักมาใช้บริการอาบน้ำแร่ ที่เขื่อนน้ำตกหรือเที่ยวหมู่บ้านชาวเขาที่อยู่บริเวณใกล้เคียงได้อีกด้วย

น้ำตกห้วยแก้ว เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ ซึ่งแวดล้อมไปด้วยป่าอันสมบูรณ์ จึงทำให้มีน้ำไหลแรง ตลอดปี ตั้งอยู่บริเวณบ้านโป่งน้ำร้อน หมู่ที่ 7 มีทั้งหมด 3 ชั้น ซึ่งแต่ละชั้นมีความสวยงามแตกต่างกัน มีมูมถ้ำรูปที่สวยงาม(โดยเฉพาะชั้นที่ 3) ซึ่งเป็นที่ถูกใจนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และบริเวณใกล้ น้ำตกมีสวนชาที่กว้างใหญ่ และสวยงาม มีบ้านชาวเขาเผ่าอาข่า ลีซอ และจีนฮ่ออาศัยอยู่ การเดินทางสามารถมาจากทางบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ หรือจะมาจากทางตัวเมืองเชียงราย ก็ได้และจากตัวเมืองเชียงราย นั้นเป็นถนนลาดยาง 14 กิโลเมตร และถนนหินคลุก 6 กิโลเมตร

วิถีชีวิตชุมชน ประกอบอาชีพทำชา ทำเมี่ยง มีสวนชาอยู่หลังที่สามารถเที่ยวชมได้ และวิถีชีวิตชนเผ่าชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อนจะมีประเพณีที่แตกต่างกันไป ได้แก่

บ้านคนเมือง จะมีประเพณีสงกรานต์ ยี่เป็ง เข้าพรรษา ตานข้าวใหม่ และการเลี้ยงผีบ้าน

บ้านลีซอ จะนับถือผีป่า จะมีประเพณีการเลี้ยงผีป่า ผีบ้าน กินข้าวใหม่

บ้านสองแคว จะเป็นบ้านจีน นับถือเจ้าแม่กวนอิม การเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ประเพณีตรุษจีน วันไหว้พระจันทร์ วันสารทจีน

บ้านอาข่า จะนับถือศาสนาคริสต์และมีวันคริสต์มาส กินข้าวใหม่

1.3 ชุมชนบ้านห้วยชี้เหล็ก

ชุมชนบ้านห้วยชี้เหล็ก ม.9 ต.วาวี อ.แม่สรวย จ.เชียงรายเป็นชุมชนชาวอาข่า ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่ในเขตทวีปเอเชียของประเทศจีน พม่า ลาว เวียดนาม และไทย มีชื่อเรียกชนเผ่านี้หลายชื่อ ประเทศจีนเรียก “ฮาหนี” หรือ “โอหนีฉู่” ประเทศลาวเรียก “ก้อ” พม่าและเวียดนามเรียก “อาข่า” ส่วนประเทศไทยในอดีตเรียกว่า “อีก้อ” แต่ได้เปลี่ยนชื่ออย่างเป็นทางการเป็น “อาข่า” เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2543 ชาวอาข่าในประเทศไทยมีจำนวนกว่า 63,000 คน ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใน 5 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ ตาก แต่มีจำนวนมากที่สุดที่จังหวัดเชียงราย

บ้านห้วยชี้เหล็กเป็นชุมชนที่อยู่บนเนินเขาและไหล่เขาทอดยาว สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 800 เมตร พื้นที่ชุมชนมีภูเขาล้อมรอบ มีป่าไม้ รวมทั้งเป็นแหล่งรวมของพืชพันธุ์ สมุนไพรที่มีสรรพคุณยอดเยี่ยม มีเขตป่าอนุรักษ์และเขตป่าใช้สอย ป่าชุมชนที่เกิดจากการรักษาไม่น้อยกว่า 5,000 ไร่

ความพิเศษของชุมชน : นอกจากความสวยงามของธรรมชาติแล้ว แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในชุมชนอาข่า คือ การเรียนรู้ประเพณี ความเชื่อของชนเผ่าที่สั่งสมกันมานาน ทำให้ชุมชนอาข่าดำรงความมีเอกลักษณ์อยู่

ได้จวบจนทุกวันนี้ ทั้งยังสร้างความสมดุลของการใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติได้อย่างแนบแน่น ไม่มีทำลายสิ่งแวดล้อม โดยรอบพื้นที่ที่ชุมชนอาศัยอยู่ แต่กลับเป็นกำลังสำคัญในการรักษาไม่ให้ธรรมชาติถูกรุกรานจากบ้านเมืองที่เจริญเติบโตขึ้น

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ตักน้ำบริสุทธิ์ของอาข่า สถานที่แห่งนี้เป็นศาสนสถานที่ชุมชนอาข่า กำหนดเอาไว้ เพื่อใช้ในการตักน้ำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ไม่ว่าจะพิธีในระดับครอบครัว หรือพิธีในระดับหมู่บ้าน บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ จะเป็นบ่อ ขนาดเล็ก ที่ชาวอาข่าขุดเอาไว้ตามจุดที่มีน้ำซึมตลอด โดยจะนิยมขุดไว้ใกล้ ๆ แหล่งน้ำ

ประตูลูกสร้าง เป็นศาสนสถานที่สร้างไว้ก่อนเข้าสู่ชุมชนของชาวอาข่า ทางทิศเหนือ และทิศใต้ของชุมชน ซึ่งบางคนที่นิยมเรียกประตูลูกสร้างนี้ว่า ประตูลูกสร้าง ประตูลูกสร้างประตูลูกสร้างของอาข่าจะนิยมทำกันในเดือนเมษายน ของทุกปี อาข่ามีความเชื่อต่อการปลูกสร้าง ประตูลูกสร้างว่า ทำเพื่อป้องกันสิ่งไม่ดี หรือสิ่งเลวร้ายที่อาจมาเยือนในชุมชน รวมไปถึงภูตผีปีศาจ และโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ การปลูกสร้างประตูลูกสร้าง ยังเป็นตัวที่บอกถึงอายุการก่อตั้งของหมู่บ้านอาข่าอีกด้วย เพราะแต่ละปีจะตั้งเสาประตูใหม่ เสาเก่าก็จะปล่อยให้ผุพังไปเอง

ศาลพระภูมิเจ้าที่ เป็นศาสนสถานที่สำคัญของชุมชนอาข่า เป็นที่กราบไหว้ บูชาของชุมชนอาข่า ศาลพระภูมิเจ้าที่ จะมีการสร้าง ประมาณเดือนเมษายนของทุกปี ศาลพระภูมิเจ้าที่ จะสร้างไว้ทางทิศเหนือของชุมชน ห่างจากชุมชนประมาณ 500 เมตร ทำเลในการ จะสร้างศาลพระภูมิเจ้าที่ จะต้องอยู่สูงกว่าระดับการตั้งของชุมชน สามารถมองเห็นชุมชนได้อย่างทั่วถึง

ลานวัฒนธรรม เป็นสถานที่พบปะของหนุ่มสาว ถ่ายทอดความดีงามของประเพณีวัฒนธรรมชนเผ่าหนุ่มสาวก็จะมารับฟังการบรรยายทางวัฒนธรรมจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน จึงเป็นสถานที่เพื่อการเรียนรู้วิถี หรือประเพณีวัฒนธรรมไปด้วย เพลงแต่ละเพลงที่เปล่งออกมา ล้วนเป็นแนวของวิถีชีวิตอาข่าที่ปฏิบัติอยู่ทุกวัน แต่การใช้ศัพท์อีกชั้นหนึ่งในการร้อง ซึ่งต่างกับศัพท์ที่เราใช้พูดคุยกันอยู่ทุกวัน หนุ่มสาวอาข่าในอดีตมีเวลาในการพบปะกันน้อยมากในแต่ละวัน ตื่นเข้ามาหญิงสาวก็จะทำงานบ้าน หลังจากทำงานบ้านเสร็จก็เดินทางไปไร่ แทบไม่ได้เจอหนุ่มหรือคู่รักของตนในเวลากลางวัน ลานวัฒนธรรมจึงเป็นความหวังเดียวของหนุ่มสาวอาข่าในการมาพบปะกัน

พื้นที่ป่า พื้นที่ธรรมชาติ พิธีกรรมส่วนหนึ่งที่เป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ เกิดขึ้นในพื้นที่ธรรมชาตินั้นๆ เลย เช่นพิธีบูชาศาลพระภูมิในพื้นที่ป่า การผูกตาแหลว บนต้นไม้ในป่า พิธีกรรมการแกะไขให้จอมปลวกที่พบบนผืนดิน พิธีกรรมบูชาต้นน้ำ ณ แหล่งต้นกำเนิดน้ำ

ปฏิทินการท่องเที่ยว : ด้วยความร่ำรวยทางประเพณี ที่สอดประสานไปกับวิถีชีวิตของชุมชน โปรแกรมการท่องเที่ยว จึงเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิต 3 ด้าน ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านสิ่งแวดล้อมและป่าชุมชน ด้าน

การประกอบอาชีพเกษตรบนที่สูง ซึ่งกำหนดให้ตรงกับช่วงเวลาพิธีกรรมประเพณีของชุมชนเท่านั้นทั้งหมด 9 ครั้ง ดังนี้

เดือนเมษายน	ชมปีใหม่พื้นบ้าน และเล่นชนไข่แดงในประเพณี ชนไข่
เดือนเมษายน	ศึกษาประวัติการสร้างประตูลูกบ้าน ในพิธีกรรมปลูกประตูลูกบ้าน
เดือนพฤษภาคม	ร่วมบูชาแม่คงคาและปลูกข้าวแรกเริ่มในพิธีปลูกข้าว
เดือนมิถุนายน	กินผักพื้นบ้าน และร่วมในพิธีเรียกขวัญไร่ข้าว
เดือนสิงหาคม	ทดสอบกำลังใจ ชมการละเล่นในประเพณีไล่ชิงช้า
เดือนกันยายน	ทำบุญรับบรรพชนในประเพณีถือนขนไก่
เดือนกันยายน	ร่วมไล่ผีออกจากชุมชนในประเพณีไล่ผีอำขา
เดือนตุลาคม	เลือกวันดีและกินข้าวใหม่ในพิธีกรรมกินข้าวใหม่อำขา
เดือนธันวาคม	เพิ่มอายุตนเอง และร่วมแข่งหมุนลูกข่างในประเพณีปีใหม่ลูกข่าง

1.4 ชุมชนบ้านเก้าเตื่อ

ชุมชนบ้านเก้าเตื่อ ม.3 ตำบลบ้านปาง อำเภอบางคนที จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำแม่ตาช้างตอนกลาง อยู่ระหว่างหุบเขาสองด้าน คือด้านตะวันออกเทือกเขาอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย และด้านตะวันตกเทือกเขาอุทยานแห่งชาติออบขาน มีสายน้ำแม่ตาช้างไหลผ่านหมู่บ้านทำให้แบ่งหมู่บ้านออกเป็นสองฝั่งน้ำหรือสองฝั่งถนน สายหางดง-สะเมิง บ้านเรือนตั้งอยู่ที่ราบหุบเขา บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นรูปแบบใหม่ที่ได้รับวัฒนธรรมจากชาวตะวันตกเป็นบ้านชั้นเดียว ก่อสร้างด้วยปูนหลังคาด้วยกระเบื้องลอน บ้านเรือนทรงไทยล้านนาโบราณมีส่ว น้อยมากหาได้ยากนอกจากเป็นบ้านเรือนเก่า ชุมชนบ้านเก้าเตื่อตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้นานมากกว่า 250 ปี สันนิษฐานว่าบรรพบุรุษของบ้านเก้าเตื่อเป็นชนเผ่า “ลัวะ” ซึ่งเป็นประชาชนพื้นเมืองดั้งเดิมส่วนใหญ่ของ เชียงใหม่ “บ้านเก้าเตื่อ” มีที่มาจาก “ต้นมะเดื่อหลวง” ที่มีขนาดลำต้นสูงใหญ่ตั้งตระหง่านอยู่ในทุ่งนา ผู้คนเดินทางผ่านไปมาพบเห็นต้นมะเดื่อหลวงเด่นชัดกว่าสิ่งอื่นใดในบริเวณนั้น ชาวบ้านจึงพากันเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านเก้าเตื่อ”

ความพิเศษของชุมชน : ชุมชนบ้านเก้าเตื่อมีสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่เป็นป่าไม้และน้ำตก มีสถาน ประกอบการ รีสอร์ท โรงแรม บ้านพักตากอากาศและสวนเกษตร อยู่ในพื้นที่และอยู่ใกล้เมืองเชียงใหม่ไปมาสะดวก มีกลุ่มน้ำตกธรรมชาติหลายแห่งในน้ำแม่ปานที่เป็นน้ำสาขาของน้ำแม่ตาช้าง เช่น น้ำตกออบหลวงแม่ปาน น้ำตกตาครก น้ำตกตาตผาเงิบ เป็นต้น และมีปูไฮโซ มีป่าไม้ที่ยังมีระบบนิเวศน์ป่าสมบูรณ์ มีเส้นทางเดินป่า

ท่องเที่ยวทั้งระยะใกล้และระยะไกล ระหว่างทางเดินป่ามีสมุนไพร และผักพื้นบ้านที่เป็นอาหารของชุมชน มีสวนสาธิต พืช ผัก สมุนไพรพื้นบ้าน ในป่าชุมชนบ้านเก่าเตื่อ เป็นแหล่งศึกษา เรียนรู้ พันธุ์ผัก และสมุนไพรพื้นบ้าน รวมทั้งวิถีชุมชน

ปฏิทินท่องเที่ยวและอาหารพื้นบ้านตามฤดูกาล

ฤดูหนาวพฤศจิกายน ธันวาคม มกราคม

เดินป่า : ขึ้นชมธรรมชาติความงามของป่า อากาศเย็นสบาย ปกคลุมด้วยหมอกตอนเช้า

กิจกรรม : เผาข้าวหลามหอมกลิ่นข้าวใหม่ แข่งขันรักษาสิ่งแวดล้อม ร่วมงานประเพณีเป็ง

อาหารพื้นบ้าน : น้ำพริกปลาโย๊ะสุ, หลามปลาสมุนไพร, แกงเห็ดลมใส่ปลาจี่, ป่ามไข่ ส้าผักรวม

ฤดูร้อนกุมภาพันธ์ มีนาคม เมษายน พฤษภาคม

เดินป่า : ชมสีสันของธรรมชาติ ดอกเอื้องป่าหลายสายพันธุ์ หอมกลิ่นไอดิน ใบไม้ผลิใหม่

กิจกรรม : -ทำแนวกันไฟรักษาป่า ทำฝายร่วมกับหมู่บ้าน กวนขนมปาดบีใหม่เมือง รดน้ำดำหัวคนเฒ่า

อาหารพื้นบ้าน : ไข่ป่าม หลามอีฮวกปุม หลามปลาสมุนไพร เจียวไข่มดแดงใส่อีฮวก

ฤดูฝนมิถุนายน กรกฎาคม สิงหาคม กันยายน ตุลาคม

เดินป่า : ขึ้นชมธรรมชาติของป่า ใบไม้ผลิใหม่ บรรยากาศชุ่มชื้น

กิจกรรม : หาเห็ด หน่อไม้ หาเนื้อ ตกปูไฮโซ แข่งขันเก็บผักพื้นบ้าน ปลูกป่ารักษาต้นน้ำลดภาวะโลกร้อน

ร้อน

อาหารพื้นบ้าน : แกงหน่อ น้ำพริกเห็ด ต้มเห็ด+แกงเห็ด จอผักหนาม/ผักกูด จอผักพ้อคำตี้เมีย/บอนบัว หลามปลาสมุนไพร ป่ามไข่

โปรแกรมท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 : วันเดียว เส้นตาดผาเจิบ – ออบหลวงแม่ปาน (ระยะทางไป-กลับ 4 กม.) สัมผัสสายน้ำเย็นจับใจ ผ่อนคลายด้วยการฟังเสียงดนตรีธรรมชาติ สนุกเพลิดเพลินกับการตกปูไฮโซ ค้นหาความลึกลับของกาดผี สนุกกับกิจกรรมทำอาหารด้วยกระบอกลี้น้ำ และคลายร้อนด้วยความเย็นของน้ำ

โปรแกรมที่ 2 : วันเดียว ตาดครก-ตาดผาเจิบ (ระยะทางไป-กลับ 4 กม.) ชมความงามของผาหินมหัศจรรย์ลานร้าว สนุกเพลิดเพลินกับการตกปูไฮโซ ทำอาหารพื้นบ้านด้วยกระบอกลี้น้ำ สไลด์เดอร์คลายร้อนในตาดผาเจิบ

โปรแกรมที่ 3 : วันเดียว ตาดครก-ออบหลวงแม่ปาน (ระยะทางไป-กลับ 7 กม.) ชมความงามของผาหินมหัศจรรย์ลานราวง สัมผัสสายน้ำเย็นจับใจ สนุกกับการตกปูโฮโซ ทำอาหารด้วยกระบอกไม้ไผ่ ฟังเสียงดนตรีธรรมชาติ และความลึกลับของกาตผี

โปรแกรมที่ 4 : ครึ่งวัน เรียนรู้ภูมิปัญญาวิถีพื้นบ้าน เรียนรู้สัมผัสสวนสาธิต พืช ผัก สมุนไพรพื้นบ้าน สัมผัสป่าชุมชนรักษาสีงแวดล้อม และเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชน เรียนรู้การไหลตองตึง การทำกระบอกน้ำ+ซ้อไม้ไผ่ ทำอาหารด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนา ปลูกสมุนไพร ไม้ต้น และผักพื้นบ้าน ร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับชุมชน

หมายเหตุ : ในฤดูฝน ช่วงกลางเดือนสิงหาคม ถึงกลางเดือนตุลาคม ปิดฤดูกาลท่องเที่ยวเนื่องจากฝนตกหนัก เส้นทางลื่นอาจเกิดอันตรายต่อการเดินทางท่องเที่ยว ในฤดูร้อน ช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ปิดฤดูกาลท่องเที่ยวเนื่องจากอากาศร้อนมาก ไม้แห้งเป็นจำนวนมากร่วงหล่นสะสมอยู่บนพื้นดิน สภาพแวดล้อมแห้งแล้ง เกิดพายุฤดูร้อน ก่อเกิดไฟป่าได้ง่ายอาจเกิดอันตรายต่อการเดินทาง

1.5 ชุมชนบ้านถ้ำ

ชุมชนบ้านถ้ำ ม.5 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ สมัยก่อนมีการบุกเบิกที่ทำกิน จากนั้นก็ได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านวัดถ้ำเชียงดาว เมื่อประมาณ 300 ปีก่อน ที่ผ่านมา ประกอบด้วยคนพื้นเมือง ชาวเขา ชาวไทยใหญ่ หมู่บ้านล้อมรอบด้วยภูเขาสูง มีแม่น้ำไหลผ่านกลางหมู่บ้าน

กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

เที่ยวชมถ้ำเชียงดาว (สามารถเที่ยวได้ตลอดทั้งปี)

เดินทางศึกษาธรรมชาติบนดอยหลวงเชียงดาว

โปรแกรมการท่องเที่ยว : โปรแกรม 3 วัน 2 คืน ดอยหลวงเชียงดาว

เปิดให้ท่องเที่ยวเดือนพฤศจิกายน-มีนาคม ของทุกปี (ระยะเวลา 5 เดือน)

วันแรก ออกเดินทาง พักแรมระหว่างทาง

วันที่สอง เดินทางชมพระอาทิตย์ตกที่ยอดสูงสุด

วันที่สาม ตอนเช้าชมพระอาทิตย์ขึ้นที่กิ่วลม และเดินทางกลับ

1.6 ชุมชนบ้านหัวทุ่ง

ชุมชนบ้านหัวทุ่ง ม.14 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ เป็นชุมชนอยู่เชิงเขาของดอยหลวงเชียงดาว ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 85 กิโลเมตร ใกล้กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาว ด้านหลังของ หมู่บ้านจะสามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์อันสวยงามของดอยหลวงเชียงดาว ประชากรในท้องถิ่นนั้นร่วมเป็นส่วนหนึ่งของงานด้านการอนุรักษ์ สมาชิกในชุมชนได้มีการจัดเขต “ป่าชุมชน” ร่วมกัน ซึ่งในพื้นที่นี้ ชาวบ้านจะสามารถ เก็บหาของป่าได้แต่จะห้ามการตัดไม้ทำลายป่า ชุมชนจะเป็นผู้ป้องกันป่าโดยการใช้กฎของชุมชนและพิธี “บวช ป่า” โดยพระสงฆ์ของศาสนาพุทธ ชาวบ้านยังมีป่าไผ่ชุมชน โดยทุกๆ ปี พวกเขาจะช่วยกันเก็บเกี่ยวไผ่ และจัดสรร ปันผลกำไรกันในชุมชน ชุมชนเป็นที่รู้จักในเมืองไทยเนื่องจากความสำเร็จในการเป็นชุมชนริเริ่ม และยังได้ต้อนรับ นักเรียนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่สนใจในการศึกษาด้านการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน

ความพิเศษของชุมชน : วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ได้แก่ การทำบุญเลี้ยงผีขุนน้ำ ในเดือนมิถุนายนของ ทุกปี การแสดงพื้นเมืองของเด็กและเยาวชน และการเก็บของป่าโดยในแต่ละเดือนไม่เหมือนกันตามฤดูกาล

กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

ชมการจัดการดูแลการรักษาป่าชุมชน (ป่าต้นน้ำ)

วิถีชีวิตของชาวบ้านหัวทุ่ง

การปลูกป่าไม้ไผ่เศรษฐกิจเพื่อใช้ในการจักสานเป็นอาชีพเสริม

การแสดงออกของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน

1.7 ชุมชนบ้านแม่กำปอง

ชุมชนบ้านแม่กำปอง หมู่ 3 ต.ห้วยแก้ว อ.แม่อน จ.เชียงใหม่ หมู่บ้านเล็กๆ มีบรรยากาศที่เย็นสบาย ตลอดทั้งปี และค่อนข้างหนาวในช่วงฤดูหนาว ก่อตั้งประมาณ 100 กว่าปี ประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจาก อ.ดอย สะเก็ด เพื่อเข้ามาทำสวนเมี่ยงเป็นอาชีพ และตั้งบ้านเรือนบริเวณใกล้ๆ แม่น้ำลำห้วย ในสมัยก่อนมีดอกไม้ชนิด หนึ่ง ลักษณะดอกสีเหลืองแดง ขึ้นอยู่ตามริมแม่น้ำลำห้วย เรียกว่า ดอกกำปอง ดังนั้นชื่อของหมู่บ้าน จึงได้เรียก ตามชื่อของดอกไม้ร่วมกับแม่น้ำ เป็น บ้านแม่กำปอง

ความพิเศษของชุมชน :

น้ำตก มีน้ำตกหนึ่งแห่ง คือ น้ำตกแม่กำปอง น้ำตกใสสะอาด มีต้นเฟิร์น และตะไคร่น้ำขึ้นอยู่ทั่วไป ซึ่งมีความสูงลดหลั่นกันถึง 7 ชั้น

เส้นทางเดินป่าเลาะลำห้วย สัมผัสธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และชมนกหลายชนิด
เส้นทางนี้ผ่านสวนเมี่ยง สวนกาแฟ และสวนป่าสมุนไพร

ดอยม่อนล้าน เป็นจุดที่สูงที่สุดของภูเขาใน อ.แม่อน ซึ่งสามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ได้รอบทิศ มีสวนสน
ร่มรื่น สวนสมเด็จพระย่า จุดพักของหน่วย ปลูกป่าต้นน้ำแม่ลายแม่อน บ้านรับรองและพื้นที่ว่างสำหรับตั้งแคมป์ปิ้ง

ชากระบาน สัมผัสบรรยากาศและธรรมชาติอุทยาน และชมชากระบานในเดือนธันวาคมถึงเดือน
กุมภาพันธ์

ดอกไม้ประจำถิ่น มี 2 ชนิด ให้ดอกสวยงาม บานนานประมาณ 2 เดือน ได้แก่ ดอกเอื้องดิน และ ดอก
เอื้องหงส์ทอง

วิถีชีวิตชุมชน ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านแม่กำปอง

กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน :

กิจกรรมทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม

1. การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ (ฮ้องขวัญมัดมือ) ซึ่งนิยมทำเวลาที่มีผู้เจ็บไข้ได้ป่วย และหายป่วยหายไข้
เพื่อเป็นการเรียกขวัญกลับมา รวมถึงทำขึ้น เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเดียวกับ
ชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เทศกาลงานปอยหลวง หรือการทำบุญเฉลิมฉลองเวลาที่มีการสร้างศาสนสถานต่างๆ ของวัด

3. การแสดงฟ้อนพื้นเมือง ซึ่งนิยมฟ้อนในงานประเพณีปอยหลวง เช่น ฟ้อนสาวไหม ฟ้อนเล็บ ฟ้อนดาบ
ฟ้อนจ้อง ฟ้อนเทพบันเทิง

4. การแสดงดนตรีพื้นเมือง (สะล้อซอซึง)

5. การทำบุญตักบาตร

6. การตีมดในหลายรูปแบบ เช่น มดทำครวี่ มดพกเข้าป่า มดแผ้วถางหญ้า

บางกิจกรรมไม่ได้เปิดเป็นการทั่วไป แต่จัดให้เฉพาะกลุ่มหรือคณะนักท่องเที่ยวที่ต้องการชม หรือเข้าร่วม
ในกิจกรรมเท่านั้น

กิจกรรมด้านสุขภาพ

1. ชมและชิมสมุนไพร โดยกลุ่มหมอเมือง หรือกลุ่มสมุนไพร

2. นวดแผนไทย ทั้งแบบประคบสมุนไพรหรือนวดน้ำมัน

โปรแกรมและการท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1: วันเดียว ไปเช้าเย็นกลับ ศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน เดินป่าระยะใกล้ เที่ยวน้ำตก ฝึก
ทำอาหาร เที่ยวชมสินค้าและผลิตภัณฑ์ในชุมชนก่อนเดินทางกลับ

โปรแกรมที่ 2: 2 วัน 1 คืน พักแบบโฮมสเตย์ เที่ยวชมศึกษาธรรมชาติ ชมสวนเมี่ยง กาแฟ เที่ยวน้ำตก
ฝึกทำอาหาร เที่ยวชมการผลิตไฟฟ้าด้วยพลังน้ำ ชมวิถีชีวิตในชุมชน การทำเมี่ยงสมุนไพร ทำกิจกรรมร่วมกับ
เจ้าของบ้านพัก ตอนเช้าทำบุญตักบาตร ก่อนเดินทางกลับ

โปรแกรมที่ 3: 3 วัน 2 คืน พักแบบโฮมสเตย์ สัมผัสวิถีชีวิตในชุมชน ศึกษาเส้นทางธรรมชาติระยะใกล้
ระยะไกล เที่ยวชมทิวทัศน์บนดอยม่อนล้าน ชมสวนเมี่ยง กาแฟที่ปลูกกลมกลืนกับป่าธรรมชาติ เที่ยวชมน้ำตกแม่

กำปอง ชมการผลิตกาแฟ การผลิตหมอนใบชา การผลิตเมี่ยง ฝึกการทำอาหารร่วมกับเจ้าของบ้าน และไปทำบุญ ตักบาตรที่วัด เพื่อให้มีความสุขทั้งกายทั้งใจ ก่อนเดินทางออกจากชุมชน

ปฏิทินการท่องเที่ยว

ท่องเที่ยวชมประเพณี วัฒนธรรม

ประเพณีวันเข้าพรรษา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบเหนือ)

ประเพณีวันสิบสองเป็ง (ขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบสองเหนือ)

ประเพณีวันออกพรรษา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย)

ประเพณีเดือนยี่เป็ง (วันลอยกระทง)

ประเพณีเดือนสี่เป็ง (ขึ้น 15 ค่ำ เดือนสี่เหนือ วันทานข้าวใหม่)

ประเพณีวันปีใหม่เมือง (วันสงกรานต์)

ท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตและธรรมชาติ

พ.ค. – พ.ย. ฤดูกาลเก็บเกี่ยวใบเมี่ยง

พ.ย. – ม.ค. ฤดูกาลเก็บเกี่ยวกาแฟ

15 – 30 ธ.ค. ช่วงเวลาดอกซากุระบาน

มี.ค. – เม.ย. ช่วงเวลาดอกเอื้องดินบาน

ม.ค. – ธ.ค. เที่ยวชมธรรมชาติวิถีชีวิต

การศึกษาดูงานในชุมชนสามารถเข้าได้ตลอดปี

1.8 ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง

ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง หมู่ 17 ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ประชากรอพยพมาจากประเทศพม่า เข้ามาอยู่ในบริเวณพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์เมื่อประมาณ พ.ศ. 2330 บริเวณลุ่มน้ำแม่กลางหรือเรียกตามภาษาถิ่นว่า “แม่กลางคี” มีชนเผ่ากระเหรี่ยงอาศัย ซึ่งล้วนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงในกลุ่มสะกอหรือยางขาวในภาษาราชการ หรือที่รู้จักในชื่อ ปกาเกอญอ หรือ คานยอ (Kanyaw) อันหมายถึง ผู้มีความสมถะและเรียบง่าย บริเวณลุ่มน้ำแม่กลางประกอบด้วยชุมชนย่อย 4 แห่ง คือ ชุมชนบ้านอ่ากาน้อย ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ชุมชนบ้านหนองหล่ม และชุมชนบ้านผาหมอน โดยมีจำนวนครัวเรือนในแต่ละกลุ่มบ้านประมาณ 60 – 80 ครัวเรือน ถือว่าเป็นชุมชนขนาดเล็ก ตัวชุมชนอยู่บนที่ราบสูง แวดล้อมด้วยป่าไม้ดงสมบูรณ์ มีแม่น้ำแม่กลางไหลผ่าน และลำห้วยระบบหมุนเวียน จึงมีการปรับใช้ที่ดินลาดชันไปรูปแบบนาขั้นบันได

ความพิเศษของชุมชน :

นาขั้นบันได ชมการทำนาขั้นบันไดเป็นการแสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในการใช้พื้นที่และการจัดการน้ำ ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ชาวบ้านจะทำพิธีกรรมในนาขั้นบันได เพื่อขออนุญาตปลูก-เก็บเกี่ยว และขอบคุณที่ให้ผลผลิต

ไร่กาแฟอินทรีย์ เป็นการทำไร่กาแฟแบบผสมผสานกับไม้ป่าอื่นๆ เพื่อไม่ทำลายป่าและไม่ใช้ยาฆ่าแมลง
บ่อเพาะพันธุ์ปลาเรนโบว์เทรา ชาวบ้านแม่กลางหลวงได้รับความไว้วางใจจากโครงการหลวงในการดูแล
บ่อปลาเรนโบว์เทรา ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านแม่กลางหลวง

กุงนาข้าว เป็นกุงก้ามกรามที่ถูกเลี้ยงในนาข้าวแบบธรรมชาติที่แม่กลางหลวง
คอยหัวเสือ จากจุดชมวิวดอยหัวเสือ จะมองเห็นวิวที่สวยงามและไกลจนถึงลำพูน ตลอดเส้นทางได้สัมผัส
กับธรรมชาติ พันธุ์ไม้และสัตว์ป่า

น้ำตกผาดอกเสี้ยว เดินท่องป่าเข้าไปยังน้ำตกผาดอกเสี้ยว หรือน้ำตก “รักจัง” เป็นแหล่งทรัพยากรที่มี
ค่า และยังคงความสมบูรณ์ของเป็นธรรมชาติ

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและศูนย์วัฒนธรรมปกากะญอ รวบรวมศิลปวัตถุและเรื่องราวของชาวปกากะ
ญอกลุ่มน้ำกลาง อาทิ เครื่องจักสาน ผ้าทอ เครื่องมือเครื่องใช้โบราณของชนเผ่า เครื่องดนตรี รวมทั้งมี
การสาธิตการใช้ชีวิตตามแบบดั้งเดิม การทอผ้า การอ้อทา การละเล่น/แสดง และการเตรียมข้าวสาร เป็นต้น

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 เดินทางศึกษาศาสนาชนาตักผาดอกเสี้ยว (น้ำตกรักจัง) ใช้เวลาเดินสัมผัสธรรมชาติ
ประมาณครึ่งวัน จากนั้นเดินลงมายังหมู่บ้านก่อนทางลงเข้าหมู่บ้านจะเห็นวิวของนาขั้นบันได จากนั้นแวะชม
กาแฟสดพันธุ์อาราบิก้า 100% เดินลัดทุ่งนาขั้นบันได เดินดูวิถีชีวิตชาวปกากะญอ แวะชมการเลี้ยงปลาสด
เจียส การเลี้ยงกุงในนาข้าว หรือแวะชมการอนุรักษ์พันธุ์ธรรมชาติ และจบการเดินทางที่ศูนย์ประสานงาน
ท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่กลางหลวง (หรือ ใช้เวลาเดิน 2-3 ชั่วโมงก็ได้)

โปรแกรมที่ 2 (ใช้เวลา 2 วัน 1 คืน) เป็นเส้นทางศึกษาศาสนาชนาตักผาดอกเสี้ยว ต้องเตรียมตัวไปค้างคืน
กลางป่า 1 คืน คอยหัวเสือเป็นยอดที่สูงเป็นอันดับ 4 ของดอยอินทนนท์ มีความสูง 1881 เมตรจากระดับน้ำทะเล
สภาพป่าบริเวณนี้จะเป็นป่าสนสลัดป่าดิบชื้น จะพบกุหลาบพันปีสามสีเช่นเดียวกับที่ภูกระดึง และกล้วยไม้หน้ารี
และสภาพป่าที่สมบูรณ์ที่จุดชมวิวนยอดดอยสามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ได้เกือบ 360 องศา หรือ พักค้างคืนที่
บ้านแม่กลางหลวง เช้าๆ ขึ้นไปชมพระอาทิตย์ขึ้นยอดดอยอินทนนท์ สายๆ ไปเดินเส้นทางศึกษาศาสนาชนาตักผาดอก
ปาน และ กราบบนัสการพระมหาธาตุ 2 องค์ (องค์ในหลวงและพระราชินี) แวะชมตลาดม้งอยู่ริมทาง หรือจะเข้าไป
ไปสถานีเกษตรดอยอินทนนท์

ปฏิทินการท่องเที่ยว

กุมภาพันธ์	พิธีผูกขอมูลปีใหม่ของชาวปกากะญอ
มิถุนายน	พิธีเลี้ยงผีฝ่าย ไหว้เจ้าที่ก่อนทำนา
กรกฎาคม	พิธีผูกขอมือเข้าพรรษา
สิงหาคม	พิธีเรียกผีนา (ผีไต้ง) ผีไร่
พฤศจิกายน-ธันวาคม	พิธีเรียกขวัญข้าว ทำบุญข้าวใหม่

1.9 ชุมชนบ้านผาหมอน

ชุมชนบ้านผาหมอน หมู่ 8 ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง ในอดีตประชากรอพยพมาจากอำเภอแม่สะเรียง และ อำเภอป่าเย็บ เป็นการอพยพมาเพื่อหาความมั่นคงในการตั้งถิ่นฐานและมีชีวิตที่ดีขึ้นด้วยเหตุผลหลายประการในเวลานั้น และตั้งบ้านเรือนบริเวณใกล้ๆ หุบเขาที่ล้อมรอบไปด้วยดอยทั้งสองฟากฝั่ง บรรยากาศเหมือนเมืองป่าเย็บในยามเช้า นาขั้นบันไดที่สวยงามเป็นชั้นๆ ชีวิตที่นี่หมุนเวียนไปตามกาลเวลาผ่านมาแล้วมากกว่า 136 ปี

การกำหนดโปรแกรมทัวร์แบบไม่ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมตามวันและเวลา ให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตามฤดูกาล สถานที่ท่องเที่ยว ระยะเวลาการทำกิจกรรม เน้นความเป็นธรรมชาติที่ไม่แต่งเติมให้เกิดความเป็นจริงตามที่มี

ความพิเศษของชุมชน :

ดอยผาหมอน ดอยผาหมอนเป็นดอยอีกลูกหนึ่งที่อยู่เคียงคู่กับดอยอินทนนท์มาช้านาน มีความสูงกว่า 1,610 เมตร ในตำนานท้องถิ่นดอยทั้งสองลูกถือเป็นดอยญาติพี่น้องกัน ซึ่งทั้งหมดมีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 5 ลูก คือ ดอยอินทนนท์ ดอยผาหมอน ดอยอ่างกาน้อย ดอยหัวเสือ ดอยเล็กรา

ดอยอ่างกาน้อย ดอยอ่างกาน้อยเป็นดอยที่สูงลำดับสามที่ตั้งอยู่กึ่งกลางของดอยอื่นๆ ที่ล้อมรอบ จากบ้านผาหมอนหรือบ้านหนองหล่ม เมื่อขึ้นมาถึงยอดดอยจะเป็นจุดชมวิวที่สวยงามเกือบจะ 360 องศา สามารถมองไปได้กว้างไกลสุดสายตา

ดอยผาตั้ง หรือดอยหม้อหนึ่ง เป็นเส้นทางดูนก ที่จะสามารถพบนกต่างๆ ได้กว่า 30 ชนิด ทั้งนกท้องถิ่นและนกอพยพ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งของต้นจำปีป่า และต้นเปลือกแดง รวมทั้งเฟิร์นนานาพันธุ์

ดอยอินทนนท์ มีความสูง 2,565 เมตร ซึ่งแต่ละดอยมีจุดชมวิวที่สวยงามหลายจุด และมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติให้เดิน

นาขั้นบันได การทำนาขั้นบันได ที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาในการจัดการน้ำ บางช่วงอาจเห็นชาวบ้านทำพิธีกรรมในนาขั้นบันได เพื่อเป็นการขออนุญาตปลูก เก็บเกี่ยว และขอบคุณที่ให้ผลผลิต บ้านผาหมอนและแม่กลางหลวงเมื่อก่อนเคยมีการทำไร่หมุนเวียน แต่ปัจจุบันวิถีชุมชนดังกล่าวหายไปหมดแล้ว

แปลงดอกไม้เมืองหนาว อาชีพเพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับชาวบ้าน และเป็นการสร้างอาชีพทางเลือกให้กับชาวบ้าน เพื่อลดพื้นที่ทำการเกษตรในเขตป่า

น้ำตกรอบบ้าน น้ำตกล้นมีมากมายในพื้นที่อินทนนท์ เช่น น้ำตกวชิรธาร น้ำตกลีริภูมิ น้ำตกลีริธาร น้ำตแม่ปาน เป็นต้น

ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านผาหมอน แลกเปลี่ยนมุมมองชีวิตกับคนในชุมชนบนดอย

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 ไป-กลับ (สามารถเดินทางมาเที่ยวด้วยตนเอง) เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ตามรอยเสด็จฯ

โครงการพระราชดำริ กม. 26 ต้องเดินขึ้นเขาไปตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ผ่านวิถีชีวิตชุมชนการทำนาขั้นบันได สู่อุทยานชุมชน ต้องใช้ไม้ค้ำค้ำกิ่งก้านที่ถ่วงน้ำหนักนั้นในการเดินทางเข้าไปเส้นทางนี้

โปรแกรมที่ 2 พักค้างคืนแบบส่วนตัวที่รีสอร์ทชุมชน (Bamboo Pink House) บ้านผาหมอนและรีสอร์ทชุมชน (Yar Der Nar House) บ้านหนองหล่ม เป็นบ้านที่อยู่บนสันดอย มองเห็นทิวทัศน์สวยงาม เรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน ตื่นตากับนาขั้นบันไดที่ทอดยาว ตื่นเช้าเดินเที่ยวในชุมชน ก่อนเดินทางขึ้นยอดดอยอินทนนท์ในตอนบ่าย หรือเดินป่าศึกษาธรรมชาติในเส้นทางดอยผาหมอน หรือหากสนใจเดินป่าระยะไกลก็สามารถเดินป่าต่อไปขึ้นยอดดอยอินทนนท์ได้

โปรแกรมที่ 3 ตามรอยเสด็จฯ สมเด็จพระเจ้า พิชิตรอดยอินทนนท์ ป่าต้นน้ำนิเวศศึกษา เรียนรู้ธรรมชาติเชิงนิเวศและการอนุรักษ์แบบยั่งยืน สนุกสนานกับการปั่นขึ้นเขาชมน้ำตกสุดดอยอินทนนท์ ระหว่างทาง ตื่นตากับดอกไม้ถิ่น คลายร้อนกับอากาศเย็นที่ผ่นคลานด้วยเสียงนกนานาชนิด

1.10 บ้านดอยปุย

บ้านดอยปุย หมู่ 11 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ชุมชนชาวม้งบ้านดอยปุย ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ดอยสุเทพ-ปุย ระหว่างเขตติดต่ออำเภอแม่ริมและอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เดิมหมู่บ้านดอยปุยเป็นพื้นที่ปลูกฝิ่นของชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง ในปี พ.ศ. 2490 ชุมชนยังตั้งรกรากอยู่ที่บ้านปางป่าคา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาปี พ.ศ. 2496 – 2497 ทางกรมได้ส่งทหารเข้ามาปราบปรามยาเสพติดที่หมู่บ้านปางป่าคา เนื่องจากได้มีกลุ่มเงินฮ่อค้าฝิ่นได้เข้ามาอยู่ปะปนกับชาวบ้าน และเมื่อสิ้นสุดการปราบปราม หมู่บ้านปางป่าคา ก็ได้ล่มสลายไปในที่สุด ชาวบ้านซึ่งได้รับผลกระทบ และได้อพยพชุมชนเข้ามาตั้งรกรากอยู่ ณ บ้านดอยปุยในปัจจุบัน

ความพิเศษของชุมชน :

แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ ดอยผากลอง สวนน้ำตก

แหล่งเรียนรู้ชาวม้ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ชาวเขา และพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง

วัฒนธรรมชาวม้ง ได้แก่ พิธีกรรมตามความเชื่อบางฤดูกาล ประเพณีกินวอปีใหม่ ความเป็นเอกลักษณ์ในชุดเครื่องแต่งกาย

ศิลปหัตถกรรมของกลุ่มสตรี เช่น การเขียนลายผ้าด้วยขี้ผึ้ง การปักลายผ้า การย้อมสีผ้าด้วยสีธรรมชาติ การรักษาคันไซ้โดยสมุนไพร

เส้นทางท่องเที่ยว ใช้เส้นทางขึ้นดอยสุเทพ ภูพิงค์ ระยะทางจากหน้าสวนสัตว์เชียงใหม่ถึงหมู่บ้าน ประมาณ 25 กิโลเมตร

จุดที่ 1 : ชมพิพิธภัณฑ์ชาวเขา เสียค่าบริการคนละ 10 บาท นักท่องเที่ยวจะได้ชมและสัมผัสความสวยงามในดอกไม้เมืองหนาว ดอกฝิ่น ความสวยงามในชุดเครื่องแต่งกายชนเผ่าม้ง งานศิลปะ หัตถกรรมของกลุ่มสตรีตามฤดูกาล ชื่อของที่ระลึกซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่นี้

จุดที่ 2 : ชมสวนน้ำตก เสียค่าบริการคนละ 10 บาท เป็นน้ำตกเล็กๆ ภายในชุมชน มีไม้ดอก ไม้ประดับ

ดอกไม้ วิถีชีวิตประจำวันตามธรรมชาติและอื่นๆ อีกมากมาย

จุดที่ 3 : ชมหุ่นจำลอง เสียค่าบำรุงคนละ 10 บาท ซึ่งเป็นการแสดงหุ่นตั้งแต่เกิดถึงตาย จะได้ศึกษาเรียนรู้ประวัติวัฒนธรรมของชนเผ่าม้งอย่างละเอียด

1.11 ชุมชนบ้านผาแตก

ชุมชนบ้านผาแตก หมู่ 10 ต.สบเปิง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ หมู่บ้านผาแตกก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2492 ประมาณ 56 ปีมาแล้ว ตั้งอยู่ หมู่ที่ 10 ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่แตง โซน C (ป่าอนุรักษ์) มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 680 เมตร เป็นพื้นที่จัดอยู่ในเขตอากาศอบอุ่น และมีฝนปานกลาง

ความพิเศษของชุมชน : ชุมชนมีศักยภาพของพื้นที่ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวปกากะญอ

เดินป่าศึกษาธรรมชาติ และสมุนไพรท้องถิ่น

สัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนปกากะญอ

การจักสานไม้ไผ่ (สานต่างเมือง) และดนตรีพื้นบ้าน การขอแขวะ

โปรแกรมการท่องเที่ยว

วันแรก

10.00 น. ออกเดินทางจากเชียงใหม่

11.00 น. เดินทางถึงน้ำตกหมอกฟ้า พักชมความงามตามธรรมชาติของสาวหมอกฟ้าอันชุ่มฉ่ำ

12.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวันเมนูเด็ดโครงการหลวง และชิมกาแฟสดอาราบิก้าอัน

หอมกรุ่น น้ำผลไม้ดอยคำ ผลิตภัณฑ์จากชุมชนโครงการหลวง

13.00 น. เยี่ยมชมสถานีวิจัยโครงการหลวงแม่หลอด โครงการพระราชดำริ การวิจัยอาราบิก้า

ลูกผสม ชมไร่ฟ้าคอแหวนที่หาชมได้ยาก และเทคโนโลยีการเกษตรแบบพอเพียงตามรอยพ่อ

14.00 น. เดินทางเยี่ยมชมชุมชนแห่งตำนานบ้านผาแตก เยี่ยมชมวิถีชีวิตปกากะญอภายใน

หมู่บ้าน ชิมชาเมืองให้หายเหนื่อยจากการเดินทาง

15.30 น. เดินเยี่ยมชมภายในหมู่บ้าน นำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

16.00 น. เข้าที่พักแบบโฮมสเตย์ พบปะพูดคุยกับเจ้าของบ้าน

18.00 น. ร่วมพิธีมัตมือต้อนรับนักท่องเที่ยว (แขกของชนเผ่า)

18.30 น. รับประทานอาหารเย็น เมนูเด็ดอาหารชนเผ่าปกากะญอ

19.30 น. ชมการแสดง ชุด “ฟ่อนดาบ”, “รำปกากะญอ”, เล่าขานตำนานร้อยแปด

21.00 น. พักผ่อนนอนหลับเก็บแรงไว้วันรุ่งขึ้น

- วันที่สอง
- 07.30 น. รับประทานอาหารเช้า
- 08.30 น. พร้อมกัน ณ ศูนย์ข้อมูลชุมชน รับฟังการบรรยายจากนักสื่อความหมาย
- 09.00 น. เริ่มการเดินทางสู่ป่าใหญ่ในดงไพร ชมหินศักดิ์สิทธิ์ จุดชมวิว สมุนไพร ป่าเดปอ ป่ายี่
 ไข่อันศักดิ์สิทธิ์ ตอนทำพิธีกรรม คนในห้ามออก คนนอกห้ามเข้า ไม้จอบขอ ต้นไม้แห่งคำสาบาน ผายอง การแบ่ง
 เขตป่าชุมชน ผาดำ วิถีชีวิต การทำนาขั้นบันได (ตลอดเส้นทางมีสมุนไพรให้ได้ศึกษาโดยปราชญ์ชาวบ้าน)
- 12.00 น. พักรับประทานอาหารตามประสานท้องถิ่น
- 13.00 น. เริ่มการเดินทางกลับ ชมไม้ตะเคียนทอง ตำนานผาแตกที่มาของการตั้งชื่อหมู่บ้าน
 การอนุรักษ์สัตว์น้ำ บ้านพักริมน้ำ จุดเริ่มต้นการทำท่องเที่ยวชุมชนบ้านผาแตก
- 14.30 น. เดินทางถึงบ้านผาแตก พักผ่อนให้หายเหนื่อยก่อนเดินทางกลับ

1.12 ชุมชนบ้านเวียงแหง

ชุมชนบ้านเวียงแหง หมู่ 4 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ อยู่ในตำบลเมืองแหง เขตปกครองอำเภอ
 เชียงดาว บริเวณที่ตั้งมีลักษณะเป็นเมืองโบราณมีคูเมืองล้อมรอบ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างมาแต่เมื่อใด
 ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ และมีคนพื้นเมืองเดิมอยู่ร่วมกัน ส่วนใหญ่ประกอบ
 อาชีพทำนา ทำไร่ และหาของป่ามาเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว ที่มาของชื่อหมู่บ้านเวียงแหง น่าจะมาจากกรณีที่
 หมู่บ้านเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณแต่เดิม และมีประเพณีวัฒนธรรมเก่าแก่นอกจากนี้ในอดีตยังเป็นเส้นทางเดินทัพ
 ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ความพิเศษของชุมชน :

สภาพอากาศดี มีประวัติศาสตร์ของชุมชนที่เป็นเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พื้นที่
 ส่วนใหญ่ของอำเภอเวียงแหง ประกอบด้วย ภูเขาสูง และ ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 93 % ของ
 พื้นที่อำเภอ มีพื้นที่ราบ และที่ราบเชิงเขา มีลักษณะยาวรี ทอดตัวในแนวทิศเหนือ - ทิศใต้ ของอำเภอเป็นพื้นที่
 ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำแดง เหมาะแก่การล่องแพ ไปยังเขต ตำบลเมืองคอง อ.เชียง
 ดาวเหมาะสมกับการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และ ผู้ที่ชอบการผจญภัย มีชนเผ่าหลากหลาย เช่น ชาว
 ไทยภูเขาเผ่าลีซอ กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซู ไทยใหญ่ ประโธ ประหล่อง และ ไทยลื้อ มีโบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่
 พระธาตุแสนไห และพระธาตุบริวารอีก 9 องค์ ที่เป็นที่สักการะนับถือ

การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า และ ไทยใหญ่ จะเห็นได้เวลาปฏิบัติงานประเพณีสำคัญๆ มีเสน่ห์ชวน
 มอง

อาหารพื้นเมืองประจำถิ่น ได้แก่ ข้าวต้มมะแปบ-ถั่วมันหมู-ผักกาดจอบ-ไก่หลาม-แกงน้ำขิงใส่ปลา
น้ำพริกคั่วทราย-จิ้นลุง-แกงฮังเล-แกงแคไก่-แกงแคกบ-ปลาหลาม ข้าวหน่อไม้ใส่สา- ใส่อั่วสมุนไพร- แกงอ่อม-
น้ำพริกตาแดง-จิ้นดำ-แกงผักเขียว

ปฏิทินการท่องเที่ยว

เดือนมกราคม หรือ เดือน 4 เป็ง	ประเพณีตานข้าวหย่ากู่-ข้าวหลาม-ข้าวจี
เดือนกุมภาพันธ์	ประเพณีสืบสานวัฒนธรรมชนเผ่า
เดือนเมษายน	ประเพณีปอยส่างลอง-บวชลูกแก้ว

เดือนมิถุนายน	ประเพณีผูกข้อมือเดือนเก้า (พื้นเมือง)
เดือนพฤศจิกายน	ประเพณีลอยกระทง ปอยเทียน

เส้นทางการท่องเที่ยว

เส้นทางศึกษาธรรมชาติ น้ำตกห้วยละ ดูนก ชมพันธุ์ไม้ กล้วยไม้ นานาพันธุ์
เส้นทางประวัติศาสตร์ เส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
เส้นทางล่องแพน้ำแดง จากอำเภอยาง่าง เข้าสู่เขตอำเภอยาง่าง และอำเภอยาง่าง

1.13 ชุมชนบ้านเวียงบัว

ชุมชนบ้านเวียงบัว หมู่ 7 ต.แม่กา อ.เมือง จ.พะเยา ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มสลับกับเนิน มีความอุดมสมบูรณ์
สาเหตุที่ชุมชนชื่อว่า “บัว” หรือปัจจุบันที่คนรู้จักกันว่า “บ้านเวียงบัว” นั้น เพราะ เมื่อก่อนมีหนองบัวหรือสระบัว
ทางทิศตะวันออกของชุมชน จึงได้ตั้งชื่อว่า “บ้านบัว” หรือ “บ้านเวียงบัว” ในปัจจุบัน

ความพิเศษของชุมชน :

แหล่งเรียนรู้เวียงบัวและเตาเผาโบราณ

ตาน้ำผุดที่ผุดขึ้นมาตลอดทั้งปี

แนวคูเมืองโบราณ

การเสริมแรงแก่ชุมชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรโบราณคดี ทรัพยากรธรรมชาติ และ
การเกษตรแบบพอเพียงและปลอดภัย

กิจกรรมที่ริเริ่มพัฒนาตนเอง ในการรวมกลุ่มกิจกรรมเพื่อสร้างงาน และอาชีพเสริมให้กับตนเอง
ครอบครัว และชุมชน เพื่อ

โปรแกรมการท่องเที่ยว

รายละเอียดโปรแกรม : ศึกษาแหล่งโบราณคดีเมือง “เวียงบัว” ชมวิถีชีวิตและอาชีพเกษตร วัฒนธรรม ชุมชน ชมการแสดงของกลุ่มเยาวชน ที่หัก 1 คีนพร้อมอาหาร 3 มื้อ

1.14 ชุมชนบ้านร่องไฮ

ชุมชนบ้านร่องไฮ หมู่ 11 ต.แม่ใส อ.เมือง จ.พะเยา หมู่บ้านร่องไฮ แต่เดิมไม่ได้บันทึกประวัติในการจัดตั้งหมู่บ้าน แต่เดิมชุมชนบ้านร่องไฮ ประมาณ 100 กว่าปี พื้นที่ในชุมชนบ้านร่องไฮยังเป็นป่าไม้รังไม้ไผ่ไม้ทองกวาวและไม้เบญจพรรณเป็นจำนวนมาก ซึ่งต่อมาได้มีกลุ่มชนที่มาตั้งหลักฐานในหมู่บ้านมาจากบ้านท่ากว๊าน ในต.เวียงพะเยา ได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ตามหัวไร่ปลายนาประกอบอาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์ แล้วต่อมาก็มีประชากรเริ่มอพยพมาจากบ้านกาดเมฆ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มาทำมาหากินตั้งถิ่นฐานโดยการนำเอาวัฒนธรรม การตีมีดมาด้วยจนทำให้เป็นอาชีพของชาวบ้านร่องไฮ ซึ่งประชากรที่อพยพมาจากลำปางเริ่มมาเมื่อ พ.ศ.2458

การตั้งชื่อหมู่บ้าน จากคำบอกเล่าว่า เมื่อสมัยก่อนบ้านร่องไฮมีร่องน้ำไหลผ่านกลางหมู่บ้านลงสู่แม่น้ำอิงหรือหนองเอี้ยง ซึ่งสองข้างฝั่งร่องน้ำมีต้นไทรใหญ่ขึ้นอยู่เรียงกันซึ่งทางภาคเหนือหรือภาษาพื้นเมืองเรียกต้นไทรว่า ต้นไฮ จึงตั้งชื่อตามร่องน้ำที่มีต้นไฮ ขึ้นว่า ร่องไฮ จนมาถึงทุกวันนี้

ความพิเศษของชุมชน : ชุมชนบ้านร่องไฮนั้นมีสิ่งทีจูงหรือเป็นที่น่าสนใจในการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกทรัพยากรของชุมชนหรือสิ่งทีมีอยู่ในชุมชนออกเป็น 2 อย่างคือ

ทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ กว๊านพะเยา ซึ่งทางชุมชนบ้านร่องไฮเป็นชุมชนทีมีความเป็นอยู่และการตั้งอยู่ของชุมชนนั้นอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกว๊านพะเยา ซึ่งสามารถสัมผัสกว๊านพะเยาได้อย่างใกล้ชิดและเป็นธรรมชาติเป็นอย่างมาก ยังสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของเมืองพะเยาในเขตเทศบาลซึ่งอยู่อีกฝั่งหนึ่งของกว๊านพะเยาและยังสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของภูเขาที่สวยงามตระหง่านเห็นได้ชัดเจนทีชาวบ้านเรียก ดอยหนอก และยังสามารถมองเห็นดอยอนาลัย สถานที่ท่องเที่ยวทีขึ้นชื่อของจังหวัดพะเยา

ทรัพยากรทางด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ โบราณสถาน (สันธาตุ) การประกอบอาชีพ งานศิลปหัตถกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ดังจะนำเสนอ ต่อไปนี้

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมท่องเที่ยว 1 วัน ชมวังมัจฉา การตีมีด เครื่องจักสาน โบราณสถาน

โปรแกรมท่องเที่ยว 1 คีน 2 วัน ตอนเช้าทำบุญตักบาตร สัมผัสวิถีชีวิตบนฟืนน้ำกว๊านพะเยาของชาวประมง (ใส่แฉ่ง ทอดแห) ชมบรรยากาศกว๊านพะเยาในยามเช้า ดูนกตกปลา หลังรับประทานอาหารเช้าเสร็จแล้ว ลงเรือ นมัสการหลวงพ่อดิลก ที่วัดติโลกอาราม ชมโบราณสถาน ไหว้สาพ่อขุนงำเมือง ศึกษาวิถีชีวิตประมงบ้าน สันเกลบคำ วัดบุญยืน

1.15 ชุมชนบ้านมาตุลี

ชุมชนบ้านมาตุลี หมู่ 7 ต.หนองแม่เฒ่า อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ อยู่ติดกับทุ่งแสลงหลวง ลำน้ำเข็ก มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ปีพ.ศ. 2527 เป็นปีแรกที่ชาวบ้านได้ขึ้นมาอาศัยในหมู่บ้าน โดยเป็นราษฎรอาสา (ร.อ.ส.) จำนวน 50 คน โดยชาวบ้านจะต้องเข้ามาทำการฝึกซ้อมและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเพื่อป้องกันตัวเอง แต่ก่อนนั้น เมื่อมีการก่อสร้างบ้าน ยังมีการสู้รบกันอยู่เป็นบางพื้นที่ ราษฎรอาสา (ร.อ.ส.) จึงต้องมีความพร้อมอยู่เสมอ สมัยนั้นยังไม่มีชื่อหมู่บ้าน แต่เนื่องจากมีผู้รับผิดชอบ คือชุดควบคุมโครงการพระราชดำริพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก โดย ช.ป.พ. ที่ 9 ซึ่งมาจากหน่วยงานขนส่งพระแม่เจ้ามาตุลี จึงได้นำเอาชื่อของพระแม่เจ้ามาตุลี มาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านจนถึงทุกวันนี้

ความพิเศษของชุมชน :

ล่องเรือชมพรรณไม้ (สระบุรี-หล่มสัก) ผีเสื้อ นกหลากหลายชนิด

เข้าชมห้วยแม่คำแบ้ว ซึ่งเป็นแหล่งหากินของชาวบ้านเมื่อครั้งบุกเบิกแก่งมาตุลี

วัดหนองรางช้างพินพามาตุลี ซึ่งสามารถทำบุญได้ในการมาท่องเที่ยว

สวนการเกษตรของชาวบ้าน เช่น ไร่ฟักม้ง ฟักทอง พริกย่า ผักกาดขาวปลี เสาวรส เป็นต้น

ประเพณีแข่งเรือภูเขา จัดขึ้นทุกปีในเดือนพฤศจิกายน

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 พายเรือล่องลำน้ำเข็ก ศึกษารวมชาติในห้วยแม่คำแบ้ว (ป่าเมซอน) ชมพรรณไม้ต่าง ๆ และล่องแก่งมาตุลี

โปรแกรมที่ 2 ล่องเรือลำน้ำเข็กไป - ขากลับนั่งรถอีเก้งศึกษาวิถีชีวิตการประกอบอาชีพชุมชน

โปรแกรมที่ 3 นั่งรถอีเก้งศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรมพื้นบ้าน และล่องเรือ โดยการพายเรือทวนน้ำขึ้นมา ชมธรรมชาติและศึกษาพันธุ์ไม้ป่าดงดิบและผีเสื้อพันธุ์ต่างๆ และเข้าชมห้วยแม่คำแบ้ว (ป่าเมซอน)

โปรแกรมที่ 4 ล่องเรือชมธรรมชาติ สองฝั่งลำน้ำเข็กทิศเหนือ ศึกษาผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทิศใต้ ชมพืชผลทางการเกษตร วิถีชีวิตชุมชน และกลับมาพักผ่อนบ้านโฮมสเตย์ที่มีการต้อนรับอย่างอบอุ่น กิจกรรมการปรุงอาหารพื้นบ้าน และศึกษาวิถีของชาวบ้านแบบเรียบง่ายในแบบเศรษฐกิจพอเพียงของชาวบ้าน

1.16 ชุมชนบ้านหนองแม่เฒ่า

ชุมชนบ้านหนองแม่เฒ่า หมู่ 6 ต.หนองแม่เฒ่า อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ได้ก่อตั้งขึ้นในพ.ศ. 2525 เป็นพื้นที่ติดป่าดงดิบ มีลำน้ำเข็กเป็นบริเวณขอบเขตระหว่างหมู่บ้านกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงเหมาะสำหรับการศึกษา ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ปลูกพริก ปลูกผัก และปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ส่วนหนึ่งประกอบอาชีพเสริม โดยการเป็นลูกหาบในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแสลงหลวง

ความพิเศษของชุมชน :

อากาศและธรรมชาติที่หาได้ยาก เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่ธรรมชาติ สันโดษไม่ใช้ยาน

ยนต์

การจัดการการท่องเที่ยวได้ชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์อื่นๆ ของการจัดการพื้นที่อนุรักษ์และแหล่งธรรมชาติต่างๆ

ลักษณะที่ตอบสนองต่อประสบการณ์การท่องเที่ยวได้หลากหลายมากขึ้น นำไปสู่ความพึงพอใจและประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของนักท่องเที่ยว

โปรแกรมการท่องเที่ยว ทางกลุ่มได้พัฒนาและประสานหน่วยงานที่ทางกลุ่มจะต้องผ่านเป็นเส้นทางเดินป่าและลำน้ำเข็ก มี 5 โปรแกรม ดังนี้

โปรแกรมที่ 1 2 วัน 1 คืน (พักค้างแรมในป่า) เดินศึกษาธรรมชาติ นั่งเรือพายล่องลำน้ำเข็ก เดินป่าระยะทาง 6 กิโลเมตร นั่งเรือพายตามลำน้ำเข็กระยะทาง 7 กิโลเมตร โดยเริ่มเส้นทางจากสำนักงานอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (หนองแม่นา สัมผัสธรรมชาติที่หลากหลาย ผ่านทุ่งคอกสัตว์ (อนุบาลสัตว์ป่าเพื่อปลดปล่อย) ทุ่งดอกกระเจียว ป่าสน ทุ่งหญ้าและดงเฟิร์น สืบค้นร่องรอยการต่อสู้ทางประวัติศาสตร์ยุคเขาค้อ เตือตระอุ ศึกษาพันธุ์ไม้ พืชสมุนไพร น้ำตกต้นน้ำเข็ก เพลินเพลินกับการดูนกนานาชนิด หลังจากนั้นล่องเรือพายชมธรรมชาติสองฝั่งลำน้ำเข็ก พักค้างแรมกลางป่าริมแม่น้ำ สัมผัสการดำรงชีวิตในป่า ศึกษาวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน พักผ่อนท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติอย่างอบอุ่น

ท่านจะได้รับบริการ

ฟรีค่าผ่านทางอุทยานฯ

ฟรีค่ากางเต็นท์นอน

เต็นท์ ชุดเครื่องนอนป่า

เรือพร้อมคนพาย

เสื้อชูชีพ

อาหาร 4 มื้อ

โปรแกรมที่ 2 เดินศึกษาธรรมชาติ นั่งเรือพายล่องลำน้ำเข็ก เดินป่าระยะทาง 6 กิโลเมตร นั่งเรือพายตามลำน้ำเข็กระยะทาง 7 กิโลเมตร โดยเริ่มเส้นทางจากสำนักงานอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (หนองแม่นา สัมผัสธรรมชาติที่หลากหลาย ผ่านทุ่งคอกสัตว์ (อนุบาลสัตว์ป่าเพื่อปลดปล่อย) ทุ่งดอกกระเจียว ป่าสน ทุ่งหญ้าและดงเฟิร์น หยุดรับประทานอาหารกลางวันริมน้ำเข็ก เพลิดเพลินกับการเล่นน้ำตามอัธยาศัย ล่องเรือยามบ่าย ศึกษาผีเสื้อหายากหลากหลายชนิด และนกนานาชนิดตามริมฝั่งลำน้ำเข็ก

ท่านจะได้รับบริการ

ฟรีค่าผ่านทางอุทยานฯ

มัคคุเทศก์นำทางให้คำแนะนำ

เรือพร้อมคนพาย

เสื้อชูชีพ

อาหาร 1 มื้อ

โปรแกรมที่ 3 นั่งเรือพายล่องลำน้ำเข็กระยะทาง 7 กิโลเมตร เริ่มการเดินทางที่แก่งบางระจัน (แก่ง 1) สัมผัสธรรมชาติยามเช้าของลำน้ำเข็ก เพลิดเพลินกับการดูนก และผีเสื้อนานาพันธุ์ตามสองฝั่งลำน้ำเข็ก ขึ้นฝั่งเพื่อรับประทานอาหารกลางวันกลางป่า สนุกกับการเล่นน้ำริมฝั่งข้างโขดหิน และนั่งเรือกลับยามบ่าย

ท่านจะได้รับบริการ

มัคคุเทศก์นำทางให้คำแนะนำ

เรือพร้อมคนพาย

เสื้อชูชีพ

อาหาร 1 มื้อ

โปรแกรมที่ 4 นั่งเรือพายล่องลำน้ำเข็ก ไป-กลับ ระยะเวลา 2 ชั่วโมง เริ่มต้นการเดินทาง ที่แก่งบางระจัน (แก่ง 1) เพลิดเพลินการดูและให้อาหารปลาที่ศาลาพักผ่อนนักท่องเที่ยว ชมโรงอบสมุนไพร โรงตัดเย็บผ้า ลงเรือต่อไปยังแก่ง 2 สืบค้นประวัติหอยก้นตัด สัมผัสฝูงผีเสื้อที่หายากหลากหลายชนิดและพบแมงกะพรุนน้ำจืดตามฤดูกาล

ท่านจะได้รับบริการ

มัคคุเทศก์นำทางให้คำแนะนำ

เรือพร้อมคนพาย

เสื้อชูชีพ

โปรแกรมที่ 5 นั่งรถทำการเกษตรหรือรถอีโก้ง เรือพายล่องลำน้ำเข็ก ไป-กลับ ระยะเวลา 1-2 ชั่วโมง เริ่มต้นการเดินทางที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองแม่เนา จนถึงแก่งบางระจัน (แก่ง 1) เพลิดเพลินกับการดูและให้อาหารปลาที่ศาลาพักผ่อนนักท่องเที่ยว ชมโรงอบสมุนไพร โรงตัดเย็บผ้า ลงเรือต่อไปยังแก่ง 2 สืบค้นประวัติหอยก้นตัด สัมผัสฝูงผีเสื้อที่หายากหลากหลายชนิดและพบแมงกะพรุนน้ำจืดตามฤดูกาล

ท่านจะได้รับบริการ

มัคคุเทศก์นำทางให้คำแนะนำ

เรือพร้อมคนพาย

เสื้อชูชีพ

1.17 ชุมชนบ้านจาโป้

ชุมชนบ้านจาโป้ หมู่ 4 ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ชาวบ้านมีการย้ายถิ่นฐานหลายครั้ง เพราะหนีโรคระบาด กลุ่มที่อยู่ในปัจจุบันเป็นชาวลาวที่ย้ายมาจากห้วยยาว โดยการนำของนายจาโป้ ไพโรเนติธรรม โดยตั้งเป็น “ชุมชนจาโป้” ซึ่งมาจากชื่อของผู้นำหมู่บ้าน เมื่อ ปี 2521 คนในชุมชนล้วนเกี่ยวข้องเป็นญาติ

กันทั้งหมด ยังคงใช้ภาษาและเครื่องแต่งกายแบบลาหู่ อาชีพหลักของคนในชุมชน คือทำไร่และเลี้ยงสัตว์ อาชีพรอง คือเก็บของป่าขาย และรับจ้างทั่วไป

ความพิเศษของชุมชน : นอกเหนือจากแหล่งท่องเที่ยวด้านประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนบ้านจาโบ้ เช่น โรงทอผ้า ลานเต้นจะคี โรงตีเหล็ก ไร่หมุนเวียน โรงตำข้าว ยังมีแหล่งทางธรรมชาติที่น่าสนใจ อาทิ ถ้ำตอกถ้ำ ถ้ำบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือถ้ำผีแมน

ถ้ำผีแมน เป็นสถานที่ใช้เลี้ยงผีประจำหมู่บ้าน เดินผ่านกลางหมู่บ้านไปทางทิศเหนือ จะมีทางแยกเลี้ยวซ้ายเป็นทางเดินเท้า ระยะประมาณ 1 กิโลเมตร ถ้ำอยู่บนหน้าผาสูงชันต้องปีปายขึ้นไปตามแนวโขดหินและบันไดไม้ ภายในมองเห็นโลงศพสมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์วางเรียงรายกับพื้น บางโลงตั้งอยู่บนเสาสูง ภายในถ้ำยังคงงามด้วยหินงอกหินย้อยอีกด้วย

วัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชน นอกจากนักท่องเที่ยวจะเพลิดเพลินกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อยากรับชมการเดินป่า หรือการเที่ยวถ้ำแล้ว ยังจะได้รับความสนุกและได้มีประสบการณ์เข้าร่วมในวัฒนธรรมชนเผ่าที่น่าสนใจ และมีความหมายต่อวิถีชีวิตของชุมชน อย่างประเพณีกินวอปีใหม่ พิธีกินข้าวใหม่ รวมถึงการเรียนรู้วิถีชีวิต การเกษตร อาทิ การเตรียมไร่ข้าว ไร่ข้าวโพด ถางหญ้า ปลูกถั่วแดง การเก็บเกี่ยวเพื่อนำมาบริโภคน และ การดูแลพื้นที่เลี้ยงสัตว์อย่างคอกหมู เป็นต้น

ปฏิทินการท่องเที่ยว ทุกเดือนตลอดหนึ่งปี นักท่องเที่ยวที่สนใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่า สามารถเข้าร่วมศึกษาในกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

มกราคม	ชาวบ้านจะเก็บถั่วแดง นำข้าวจากไร่มาไว้ที่บ้าน ถางหญ้าเตรียมเพาะปลูกใหม่
กุมภาพันธ์	เตรียมงานพิธีกินวอ ทั้งงานจักสาน ทอผ้า เย็บผ้า ที่จะใช้ในพิธี
มีนาคม	พิธีกินวอปีใหม่ เก็บหญ้าไร่เก่า และทำแนวกันไฟฟ้า
เมษายน	เผาไร่ ถางหญ้า เตรียมไร่เพื่อปลูกข้าวโพด
พฤษภาคม	เก็บเศษไม้ เผาไร่ข้าว ถางหญ้า ลงมือปลูกข้าวโพด ล้อมรั้วไร่เตรียมปลูกข้าวไร่
มิถุนายน	ลงมือปลูกข้าวไร่ ทำพิธีเรียกขวัญข้าวเพื่อให้เมล็ดข้าวกลับสู่รวง
กรกฎาคม	ดูแลไร่ข้าว และข้าวโพด ทำบุญให้ต้นข้าวงอกงาม
สิงหาคม	ถางหญ้า ดูแลพื้นที่ไร่ เลี้ยงผีบ้านผีเรือน พิธีกินข้าวใหม่ เตรียมพื้นที่ปลูกถั่วแดง
กันยายน	ลงมือปลูกถั่วแดง ถางหญ้าไร่ข้าว
ตุลาคม	ปลูกถั่วแดง และเก็บข้าวโพด
พฤศจิกายน	เก็บข้าวโพด เก็บข้าว และตีข้าว
ธันวาคม	ตีข้าว และเก็บถั่วแดง

1.18 ชุมชนบ้านแม่ละนา

ชุมชนบ้านแม่ละนา หมู่ 1 ต.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านชาวไทใหญ่ (ไต) เดิมทีชาวบ้านแม่ละ

นาอพยพมาจากประเทศพม่ามานานกว่า 200 ปีมาแล้ว บ้านแม่ละนา เดิมชื่อแม่ลัดนา เนื่องจากมีแม่น้ำไหลผ่านทุ่งนา และหมู่บ้าน ต่อมามีการออกเสียงเพี้ยนจนกลายเป็นแม่ละนา คนในชุมชนเล่าว่าในสมัยก่อนบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์และมีสัตว์ป่าชุกชุม อาทิ เสือ กวาง หมูป่า ช้างป่า วัวแดง และสัตว์อื่น ๆ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ ๆ มีน้ำเหมาะสมในการตั้งที่อยู่อาศัยและทำการเกษตร ประชากรในหมู่บ้านแม่ละนาส่วนมากพูดภาษาและแต่งกายแบบไทใหญ่ นับถือศาสนาพุทธมาแต่ครั้งอดีต เมื่อตั้งหมู่บ้านก็มีการสร้างวัดแม่ละนา

ความพิเศษของชุมชน :

เอกลักษณ์ วัฒนธรรม / ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทใหญ่ (วัฒนธรรม 12 เดือน)

พื้นที่ป่า ได้แก่ พื้นที่อนุรักษ์ป่าต้นน้ำ พื้นที่ป่าใช้สอย พื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่เลี้ยงสัตว์

ถ้าแม่ละนา มีความยาว 12 กิโลเมตร สูง 10 เมตร กว้าง 20 เมตร เป็นถ้ำที่มีน้ำไหลผ่าน ภายในถ้ำมีน้ำตก เขียดแลว ปลาไม่มีตา หอยทาก หอยจิว ปลามุง วังค้างคาว หินงอกหินย้อย ม่านหิน มุกหิน เส้าหิน เป็นสิ่งอลังการตากกับผู้พบเห็น แต่ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวเข้าชมได้เฉพาะในช่วงเดือนมกราคม – มิถุนายน เท่านั้น

ถ้าปะการัง มีความยาว 600 เมตร ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อย หินไข่มุก

ถ้าเพชร มีความยาว 500 เมตร กว้าง 5 เมตร สูง 6 เมตร ภายในถ้ำมี หินม่าน หินไข่มุก เกิดจากธรรมชาติที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ ในยามที่แสงไฟตกกระทบ จะเกิดแสงสะท้อนระยิบระยับเป็นที่ประทับใจของผู้พบเห็น

ถ้ำหินไข่มุก มีความยาว 300 เมตร กว้าง 10 เมตร สูง 15 เมตร มีหินงอกหินย้อยและหินไข่มุก

โปรแกรมการท่องเที่ยว

รายการเที่ยวถ้ำ เที่ยวถ้ำแห่ง ได้แก่ ถ้ำปะการัง ถ้ำเพชร ถ้ำข้าวแตก และถ้ำไข่มุก เที่ยวถ้ำเปียง ได้แก่ ถ้ำแม่ละนา สามารถเดินทางจากปากถ้ำ ถึงบริเวณน้ำตก และอ่างอาบน้ำ แล้วเดินทางกลับ หรือจะเดินทางต่อไปออกอีกด้านหนึ่งของถ้ำ แต่ผู้ที่เดินจะต้องมีร่างกายแข็งแรงหรือมีประสบการณ์ในการเดินถ้ำ

รายการเที่ยวป่า เส้นทางป่าชุมชน ดุสมนไพร กล้วยไม้รองเท้านารี ดูนก เส้นทางต้นน้ำปางตอง : ดุเฟิร์น ตกปลา ชมกล้วยไม้ ดูนก ดูรอยเท้าหมูป่า และพืชพรรณต่าง ๆ และ เส้นทางกองไม้สูง เพื่อชมกล้วยไม้เอื้องแซะ ดูนก ชมทิวทัศน์ และดูรอยเท้าสัตว์

รายการเที่ยวภายในหมู่บ้าน ชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ชาวไทใหญ่ ไหว้พระปางปอง ชมการตีมีด อบสมุนไพร นวดแผนไต ชมการแสดงรำลึก รำโต ทำบุญหมักชีวภาพ แปลงผัก

ปฏิทินการท่องเที่ยว

มกราคม เลี้ยงศาลเจ้า ทำบุญบ้าน

กุมภาพันธ์ ประเพณีข้าวยาคุ หรือข้าวเหนียวแดง

มีนาคม ประเพณีปอยส่างลอง

เมษายน ประเพณีสงกรานต์ ข้าวมูลห่อ รดน้ำดำหัว และเล่นสละบ้า

พฤษภาคม	ประเพณีปอยก้อเจดีย์ทราย ปอยหางน้ำ (ทำบั้งไฟ)
มิถุนายน	ประเพณีเลี้ยงศาลเจ้า เลี้ยงผีต้นน้ำ
กรกฎาคม	เข้าพรรษา
สิงหาคม	เข้าพรรษา ผู้เฒ่าจำศีล และทำบุญทุกวันพระ
กันยายน	ปอยต่างซอมต่อหลวง (ถวายข้าวมธุปายาตรแก่ผู้เฒ่าจำศีล)
ตุลาคม	ประเพณีออกพรรษา หรือจองพาลา
พฤศจิกายน	ประเพณีดับไฟเทียน ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า
ธันวาคม	ประเพณีทอดกฐิน ทอดผ้าป่า งานรื่นเริง เช่น รำนก รำโต

1.19 ชุมชนบ้านรุ่งอรุณ

ชุมชนบ้านรุ่งอรุณ หมู่ 6 ต.ห้วยผา อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอนตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา ประกอบด้วย ดอยลูกตอง ดอยแข็งช้าง ดอยกิ่งถ้ำวัว มีแหล่งน้ำห้วยถ้ำวัว ซึ่งมีต้นกำเนิดอยู่บ้านดอยหลวง และตามลำห้วยแม่สุยะ เป็นแนวยาว เดิมหมู่บ้านรุ่งอรุณชื่อ “บ้านแม่สุยะ (จีนยูนนาน)” ต่อมาเมื่อสถานการณ์ด้านยาเสพติดในพื้นที่รุนแรงและทางรัฐบาลได้มาประกาศสงครามกับกลุ่มขบวนการที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดจึงทำให้กลุ่มขบวนการดังกล่าวพากันหลบหนีออกจากหมู่บ้าน เมื่อทางเจ้าหน้าที่ทหารได้เข้ามาจัดระเบียบในหมู่บ้านใหม่และตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านรุ่งอรุณ” ในปัจจุบัน ได้พิธีเปิดหมู่บ้านกระทำในวันที่ 19 สิงหาคม 2546

ความพิเศษของชุมชน :

แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตกชู้ซ่า วัดป่าถ้ำวัว ถ้ำสามตา ถ้ำผีแมน ถ้ำยาเสพติด จุดล่องแก่งวัฒนธรรม ประเพณี ได้แก่ วันตรุษจีน ประเพณีเอ๋ยี่ป่า วันแข่งม้ง ประเพณีโสปาน วันสารทจีน วันไหว้พระจันทร์ ประเพณีซูชิ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ อาหารจีนยูนนาน การทำรองเท้าจีน การถนอมอาหาร

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 : ล่องแก่ง 1 วัน (45 กิโลเมตร)

08.30 น. ถึงที่จุดลงเรือยางเตรียมตัวเพื่อที่จะลงเรือยาง นายท้ายเรือจะอธิบายเกี่ยวกับการใช้เรือยาง การพายเรือ ความปลอดภัยในการล่องแก่งและเกร็ดความรู้ต่างๆ เสร็จแล้วลงเรือ เริ่มล่องแก่งแม่น้ำของ ชมธรรมชาติ นกและสัตว์ป่า 2 ชั่วโมง

10.30 น. แวะชมน้ำตกชู้ซ่า อันลือชื่อของชาวไทยใหญ่ ซึ่งมีความสวยงามและมีน้ำไหลตลอดปี (ช่วงหน้าฝน น้ำตกจะมีความยาวตามหน้าผาประมาณ 100 เมตร)

11.00 น. ออกเดินทาง ในช่วงนี้ยังอยู่ในแม่น้ำ ช่วงนี้มีแก่งเล็กๆให้ซ้อมมือ ล่องชมความงามของป่าเขาต่อไปอีก 1 ชั่วโมงจะถึงแคมป์กลางป่าแล้วรับประทานอาหารกลางวัน

13.00 น. ออกเดินต่ออีกประมาณ 45-50 นาที จะถึงสบของ หรือแม่น้ำของจะมารวมกันแม่น้ำปาย แม่น้ำจะใหญ่ขึ้นและมีปริมาณมากกว่าแม่น้ำของ มีแก่งให้ระทึกมากกว่า 35 แก่ง ความยาวตั้งแต่ 30 เมตร

จนถึง 500 เมตร ระดับแก่งสูงสุดอยู่ที่ระดับ 3-4 ระหว่างทางจะหยุดแช่น้ำร้อนและพอกโคลนเสร็จแล้วเดินทางต่อสลับกับการชมธรรมชาติ สัตว์ป่าและช่องแคบ “ปายกิด” ที่เป็นภูเขาหินทั้ง 2 ข้างทาง รวมทั้งแก่งที่ทำท่าย่านอีกเป็นการส่งท้าย ท่านที่ต้องการจะว่ายน้ำหรือเล่นแก่ง (แล้วแต่ระดับน้ำ) สามารถทำได้เป็นความท้าทายของท่าน

15.00-17.00 น. จบรายการ การล่องแก่งแม่น้ำปาย ที่วนอุทยานน้ำตกแม่สุรินทร์ปางหมู ซึ่งห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน 10 กิโลเมตร เสื้อผ้าที่จะเปลี่ยนตอนขึ้นฝั่งที่ปลายทาง วนอุทยานแห่งชาติแม่สุรินทร์ปางหมู ควรฝากไปกับรถรับ-ส่ง

อุปกรณ์และเครื่องใช้ที่ควรนำติดตัวไปด้วย

กล้องถ่ายรูป

รองเท้าแตะรัดส้น

ชุดว่ายน้ำหรือกางเกงขาสั้น

ผ้าเช็ดตัว

โปรแกรมที่ 2 : ล่องแก่ง 2 วัน 1 คืน

วันแรก

10.00 น. ถึงที่จุดลงเรืออย่างเตรียมตัวเพื่อที่จะลงเรืออย่าง นายท้ายเรือจะอธิบายเกี่ยวกับการใช้เรือ การพายเรือ ความปลอดภัยในการล่องแก่งและเกร็ดความรู้ต่างๆ เสร็จแล้วลงเรือ เริ่มล่องแก่งแม่น้ำของ ชมธรรมชาติ นกและสัตว์ป่า 2 ข้างทาง

12.00 น. แวะชมน้ำตกชู้ซ่า อันลือชื่อของชาวไทยใหญ่ ซึ่งมีความสวยงามและมีน้ำไหลตลอดปี (ช่วงหน้าฝน น้ำตกจะมีความยาวตามหน้าผาประมาณ 100 เมตร) และพักรับประทานอาหาร

14.00 น. เดินทางถึงที่พัก แคมป์กลางป่า หากมีเวลารว่างท่านสามารถเดินเที่ยวป่ารอบๆแคมป์

19.00 น. อาหารค่ำเป็นอาหารไทยและผลไม้ตามฤดูกาล ตามด้วย ชา กาแฟ จากนั้นพักผ่อนตามอัธยาศัย และมีแคมป์ไฟไว้ให้บริการ “ราตรีสวัสดิ์”

วันที่ 2

07.30 น. อาหารเช้าแบบยุโรป หรือข้าวต้มหมูสับ

09.00 น. ออกเดินทางใช้เวลา 45-50 นาที จะถึงสบของ หรือแม่น้ำของจะมารวมกันแม่น้ำปาย แม่น้ำจะใหญ่ขึ้นและมีปริมาณมากกว่าแม่น้ำของ มีแก่งให้ระทึกมากกว่า 35 แก่ง ความยาวตั้งแต่ 30 เมตรจนถึง 500 เมตร ระดับแก่งสูงสุดอยู่ที่ระดับ 3-4 ระหว่างทางจะหยุดแช่น้ำร้อนและพอกโคลนเสร็จแล้วเดินทางต่อสลับกับการชมธรรมชาติ สัตว์ป่าและช่องแคบ “ปายกิด” ที่เป็นภูเขาหินทั้ง 2 ข้างทาง ต่อมากระโดดหน้าผา ซึ่งมีความสูงประมาณ 8 เมตร และพักรับประทานอาหารกลางวัน เดินทางต่อไปอีกประมาณ 20 นาที หยุดชมความงามน้ำตกข้างทาง หลังจากนั้นอีก 1 ชั่วโมง จะขึ้นฝั่งอุทยานแห่งชาติแม่สุรินทร์ (ประมาณ 14.00 น.)

อุปกรณ์และเครื่องใช้ที่ควรนำติดตัวไปด้วย

ไฟฉาย

กล้องถ่ายรูป

รองเท้าแตะรัดส้น

เสื้อยืดแขนยาวหรือสั่นกันหนาว

ชุดว่ายน้ำหรือกางเกงขาสั้น

ยาทากันยุง

ผ้าเช็ดตัวและกางเกงขายาว (ใส่ขน)

ยาประจำตัว (ถ้ามี)

1.20 ชุมชนบ้านห้วยตองก้อ

ชุมชนบ้านห้วยตองก้อ หมู่ 7 ต.ห้วยบุลึง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน ชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นภูเขา สลับซับซ้อน เป็นป่าเบญจพรรณ เป็นพื้นที่ราบเชิงเขาล้อมรอบด้วยภูเขาและป่าไม้ใกล้ริมห้วยบุลึง ชุมชนมีอายุ ประมาณ 200 ปี ห้วยตองก้อ คำว่า “ตองก้อ” นั้น คือต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ใบคล้ายกับต้นตาล ใบใช้ทำหลังคาบ้าน เหมือนใบหญ้าคา เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย สันโดษ ยึดถือประเพณีวัฒนธรรมเป็นสำคัญ อาชีพส่วนใหญ่ทำไร่หมุนเวียน ทำนาขั้นบันได และเลี้ยงสัตว์ ส่วนมากคนในชุมชนเป็นคนที่เป็นเครือญาติเดียวกัน มาตั้งแต่เริ่มมีหมู่บ้านแห่งนี้

ความพิเศษของชุมชน :

ความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ

น้ำตกห้วยตองก้อมีความสูง 150 เมตร เส้นทางทำหาย และสามารถรับชมหิ่งห้อยช่วงเดือนกันยายน-พฤศจิกายน ของทุกปี

ศึกษาการตีมีด / ตีดาบ / ผ้าทอ / การทำนาขั้นบันได / ไร่หมุนเวียน ผ้าทอมือย้อนสมัยธรรมชาติ

1.21 ชุมชนบ้านห้วยฮี้

ชุมชนบ้านห้วยฮี้ หมู่ 8 ต.ห้วยบุลึง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่เรียกตัวเองว่า “ปกากะญอ” หมู่บ้านมีอายุ 200 ปี กว่า ซึ่งประชากรอพยพมาจากหมู่บ้านใกล้เคียงโดยแยกตัวออกมา ที่มาของชื่อหมู่บ้านนั้นเรียกตามพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ชนิดนี้เหมือนไม้ไผ่ ภาษาไทยเรียกว่า “ไม้ฮี้” ภาษาปกากะญอ เรียกว่า “หว่ากล้อ” ชื่อหมู่บ้านนั้นภาษาปกากะญอจึงเรียกว่า “กล้อคี้” หรือ บ้าน “ห้วยฮี้”

หมู่บ้านตั้งอยู่ในพื้นที่ภูเขาสูงชัน ป่าเขาสลับซับซ้อน โดยมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,722 เมตร บริเวณสูงสุดคือ คอยปุย เป็นเนินเขาและทุ่งหญ้า สามารถมองเห็นทิวทัศน์ได้โดยรอบ 360 องศา หมู่บ้านจึงมีอากาศเย็นสบายๆ ตลอดทั้งปี ทำให้มีไม้เมืองหนาวหลายชนิด เช่น กล้วยไม้ ร่องเท้านารี ฯลฯ

ความพิเศษของชุมชน : เป็นการท่องเที่ยวแบบเชิงนิเวศที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน
รอบๆ หมู่บ้าน

คอยปุย ซึ่งมีภูเขาสลับซับซ้อน และมีลักษณะอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี และมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์
เป็นภูเขาใหญ่ของบ้านห้วยฮี้ซึ่งมีป่าใหญ่เป็นป่าขึ้นจากหมู่บ้าน โดยใช้เวลาเดินขึ้นประมาณ 2 ชั่วโมง ระหว่างทาง
จะมีกล้วยไม้บานาชนิดให้ชม

ไร่หมุนเวียน เป็นอาชีพหลักของชุมชน ในไร่นี้มีข้าว พืช ผักนานาชนิด การทำไร่หมุนเวียนนั้นเป็นแบบ
เศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของในหลวง

ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนปกาเกอญอ บ้านห้วยฮี้มีเป็นประเพณีที่ไม่เหมือนกับ
หมู่บ้านอื่นๆ เนื่องจากนับถือศาสนา คือ ศาสนาคริสต์ พิธีกรรมจึงผูกโยงกับความเชื่อทางศาสนาเป็นหลัก เช่น วัน
พ่อ วันแม่ วันคริสมาสต์ วันปีใหม่ เป็นต้น

กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

บริเวณภายในหมู่บ้าน จะได้ชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนกับการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การจัก
สาน การดำข้าว การทอผ้า การตีมีด ฯลฯ (สามารถดูได้ที่ศูนย์ข้อมูลซึ่งจะมีอย่างละเอียด)

เดือนตุลาคม	ชมการเกี่ยวข้าวในไร่หมุนเวียนและดอกไม้นานาชนิด
เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม	ชมกล้วยไม้ และสามารถขึ้นไปชมคอยปุยกับอากาศที่เย็นสบาย
เดือนมกราคม	ชมเอื้องแซะหลวงและอื่นๆ
เดือนกุมภาพันธ์	ชมรองเท้านารี เอื้องแซะมรกต เอื้องเงิน
เดือนมีนาคม	ชมกุหลาบพันปี
เดือนเมษายน	ชมความหลากหลายของธรรมชาติกับอากาศที่เย็นสบาย
เดือนพฤษภาคม	ชมกล้วยไม้ดิน

1.22 ชุมชนบ้านร่องกล้า

ชุมชนบ้านร่องกล้า หมู่ที่ 10 ต.เนินเพิ่ม อ.นครไทย จ.พิษณุโลก ตั้งอยู่ใจกลางอุทยานแห่งชาติ เป็นภูเขา
สูง พืชพรรณเป็นป่าดงดิบ อากาศหนาวเย็นตลอดปี มีวิทัศนที่สวยงาม ในอดีตเมื่อประมาณ 60 ปีที่ผ่านมา หรือ
ประมาณ พ.ศ. 2490 ได้มีชุมชนเผ่าม้ง อพยพย้ายถิ่นจาก จ.น่าน เข้ามาตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูหิน
ร่องกล้าในปัจจุบัน หมู่บ้านมีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี มีแม่คะนึ่ง ฝนตกมากในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือน
มกราคมของทุกปี

ความพิเศษของชุมชน :

ประวัติศาสตร์การสู้รบ ระหว่างฝ่ายรัฐบาลไทย กับ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ.
2510-2525

สถานที่ชมวิว ทะเลหมอก ภูอนุสาวรีย์

ถ้ำวิทย์ รอยเท้าไดโนเสาร์พันปี

แหล่งเพาะปลูกกะหล่ำปลีตลอดปี

แม่คะนิง พุงซากระ และดอกกระดาศ

วัฒนธรรมชาวม้ง ได้แก่ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ม้ง การละเล่นของม้ง วันกินข้าวใหม่ พิธีเรียกขวัญ พิธีแต่งงาน ตั้งชื่อเด็ก เปลี่ยนชื่อ การเป่าแคนม้ง พิธีกรรมทางความเชื่อภูตผีมั่ง การแต่งกายประจำเผ่า

2. ผลการวิเคราะห์ภาพรวมของสภาพปัจจุบันของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือ

จากการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ 2 ขั้นตอน คือ การทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือจำนวน 22 ชุมชน และการสังเกต สัมภาษณ์ ผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือ จำนวน 3 กลุ่มเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนที่สอดคล้องกับแนวคิดหลัก 4 ประการของงานวิจัยนี้ซึ่งประกอบด้วย แนวคิดด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว และแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน สามารถสร้างเกณฑ์การวิเคราะห์แนวปฏิบัติเป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนโดยใช้หลักการของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วยเกณฑ์การประเมินดังนี้

2.1 ชุมชนเป็นเจ้าของ โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมองค์กรชุมชน การจัดการโดยชุมชน และการเรียนรู้ที่เกิดจากชุมชนเอง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ พบว่า

ในด้านความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 22 ชุมชนเป็นชุมชนที่มีทุนชุมชนทั้งทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ แหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม เช่น น้ำตก ถ้ำ แม่น้ำ เป็นต้น และทุนทางวัฒนธรรม โดยชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชุมชนชาติพันธุ์ เช่น ชุมชนปกากะเยอ ม้ง อาข่า เป็นต้น จึงมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะเป็นของตนเอง ซึ่งทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของทั้ง 22 ชุมชนท่องเที่ยวนี้ ถือเป็นทุนทางการท่องเที่ยวที่สำคัญ และเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวของทั้ง 22 ชุมชน

ในด้านองค์กรชุมชน พบว่าชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 22 ชุมชนเป็นชุมชนที่มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยตรง นั่นคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในด้านการจัดการโดยชุมชน พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีกระบวนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนร่วมกับองค์กรชุมชนอื่นๆ เช่น อบต. เทศบาล กลุ่มอนุรักษ์ป่า กลุ่มปราชญ์ชุมชน เป็นต้น โดยบทบาทในการจัดการ คือ การที่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าไปเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ที่มีบทบาทในการบริหารจัดการชุมชน หรือในบางกรณีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกลุ่มที่ถูกสร้างขึ้นโดยสมาชิกของกลุ่มชุมชนอื่นๆ หรือผู้นำชุมชน โดยเกิดขึ้นภายหลังจากการก่อตั้งกลุ่มชุมชนที่มีการดำเนินกิจกรรมทางสังคมอื่นๆ หรือ เกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางสังคมขององค์กรชุมชนอื่นๆ เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ป่าเพื่อหนุนเสริมกิจกรรมอนุรักษ์ป่า ต้นน้ำ ลำธาร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยสมาชิกกลุ่มปราชญ์ชุมชนเพื่อหนุนเสริมกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสานวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน เป็นต้น

ในด้านการเรียนรู้ที่เกิดจากชุมชนเอง พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนส่วนใหญ่เรียนรู้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการธุรกิจชุมชน การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนจากการรับความรู้จากหน่วยงาน/บุคคล/แหล่งเรียนรู้ภายนอกชุมชนเป็นหลัก โดยเรียนรู้ด้วยวิธีการเข้ารับการฝึกอบรม เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน โดยมีเพียงบางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเท่านั้นที่มีกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม

2.2 ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ ในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การจัดการองค์กรชุมชน การจัดการวิสาหกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 22 ชุมชนนั้น ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม เนื่องจากการที่จะดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้นั้น จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบ ความร่วมมือ และการสนับสนุนจากประชาชนในชุมชนเสียก่อน จึงจะสามารถดำเนินการใดๆ ต่อไปได้ นอกจากนั้นกลุ่มผู้บริหารและผู้นำการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโดยชุมชนมักจะเป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มเดียวกับกลุ่มผู้นำชุมชน และผู้นำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนที่มีบทบาทในการเป็น “ผู้นำความคิดเห็น” ในการกำหนดทิศทางและการตัดสินใจใดๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชนในชุมชนทั้งหมดอีกบทบาทหนึ่ง จึงมีศักยภาพในการสร้างการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งเป็นประเด็นทางสังคมที่มีผลกระทบต่อประชาชนทั้งชุมชนในวงกว้าง

อย่างไรก็ตาม หลังจากการก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว ก็จะบริหารงานโดยคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ผู้ซึ่งมีอำนาจในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจทั้งหมดในการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ การดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ทั้งหมด การกำหนดทิศทางและตัดสินใจในเรื่องการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการบริหารและการดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจ

ชุมชนฯ ประชาชนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจในเรื่องการบริหารและการดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ น้อยมาก จึงอาจกล่าวได้ว่า ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเท่านั้นเนื่องจากประเด็นดังกล่าวเป็นประเด็นสาธารณะ แต่ในส่วนของการจัดการองค์กรชุมชน การจัดการวิสาหกิจชุมชนฯ และกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งเป็นประเด็นด้านการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ จะถูกกำหนดทิศทางและการตัดสินใจโดยคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ เท่านั้น

2.3 ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ในด้านการส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง พบว่า การเกิดขึ้นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ สามารถส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเองในชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 22 ชุมชน เนื่องจากกระบวนการก่อนที่จะก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ จนถึงการทำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวต้องผ่านกระบวนการสืบค้นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นที่มีความงดงาม ตลอดจนทุนต่างๆ ในชุมชนเพื่อนำมาใช้เป็น “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” ที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวได้ ซึ่งกระบวนการสืบค้นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์และทุนต่างๆ ในชุมชนเป็นกระบวนการที่สามารถสร้าง “ความภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น และความภูมิใจในตนเอง” ของประชาชนคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงอาจกล่าวได้ว่า “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการรื้อฟื้น สืบสาน ส่งเสริมความรักและความภาคภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นและความภาคภูมิใจในตนเองของประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี”

นอกจากกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นจะสามารถรื้อฟื้น สืบสาน ส่งเสริมความรักและความภาคภูมิใจในชุมชน ท้องถิ่นและความภาคภูมิใจในตนเองของประชาชนในชุมชน ยังเป็นกระบวนการที่สร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ชาติพันธุ์ของชุมชนอีกด้วย

2.4 ยกระดับคุณภาพชีวิต ในด้านการยกระดับคุณภาพชีวิต พบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ สามารถช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนได้ในบางชุมชน เฉพาะชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือ การเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดีทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การมีผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ที่มีวิสัยทัศน์เสียสละ ยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ การกระจายรายได้ภายในชุมชน ความสามัคคีภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ และชุมชน

จากปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า ในชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 22 ชุมชน มีเพียงบางชุมชนนั้นที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ สามารถดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวได้อย่างเข้มแข็ง และสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง ชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จะจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้เฉพาะบางช่วงเวลา บางฤดูกาลเท่านั้นเนื่องจากปัจจัยด้านธรรมชาติที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหลัก เงินทุน เครือข่าย ภาวะผู้นำของผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ การกระจายรายได้ภายในชุมชน ตลอดจนความสามัคคีภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ และชุมชน

2.5 ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม ในด้านความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 22 ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยในบางชุมชนได้ใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกลไกขับเคลื่อนการสร้างควมยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การก่อตั้งชมรมคนรักป่าขึ้นมาก่อนที่จะพัฒนาเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ เป็นต้น เนื่องจากเหตุผลหลักคือทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ดังนั้นชุมชนจึงจำเป็นต้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ให้เกิดความยั่งยืน เพื่อรักษาทุนทางการท่องเที่ยวซึ่งเป็นแหล่งที่มาของรายได้ ชื่อเสียงของชุมชน และการสนับสนุนจากภายนอกให้คงอยู่ต่อไป นอกจากนี้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเน้นการจัดการท่องเที่ยวเฉพาะให้แก่นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กที่มีความสนใจเฉพาะในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นๆ โดยสนใจที่จะศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมชุมชนจึงไม่กระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนมากนัก

2.6 คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ในด้านการคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 22 ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวที่มีการคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องจากเหตุผลหลักเช่นเดียวกับการรักษาความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม

2.7 ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม ในด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม ซึ่งในที่นี้ก็คือ กระบวนการเรียนรู้ระหว่างประชาชนในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มาจากภายนอก พบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ทั้ง 22 ชุมชน สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมได้ดีผ่านการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว การบรรยายโดยนักสื่อความหมายชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และวิถีชุมชน อาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เนื่องจากเป็น “การจัดการท่องเที่ยวบนฐานชีวิตและชุมชน” ที่เชื่อมโยงทรัพยากรการเรียนรู้ทุกประเภทของชุมชนถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวที่มาจากต่างวัฒนธรรมได้เรียนรู้ผ่านการท่องเที่ยว

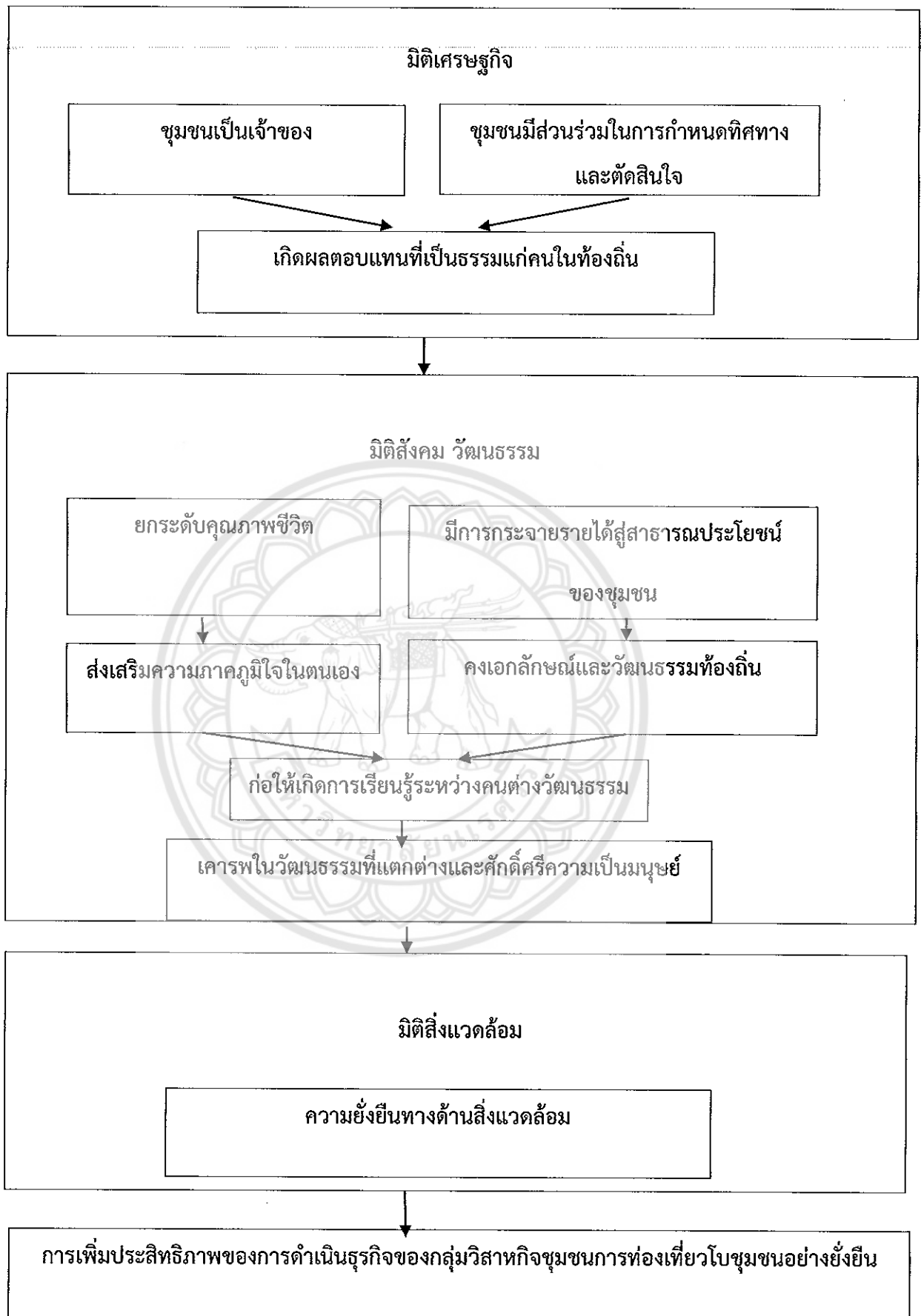
2.8 เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในด้านการสร้างความเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นพบว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ทั้ง 22 ชุมชน สามารถสร้างความเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ดี เนื่องจากการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวประเภทนี้เป็น “การจัดการท่องเที่ยวบนฐานชีวิตและชุมชน” ที่เชื่อมโยงทรัพยากรการเรียนรู้ทุกประเภทของชุมชนถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวที่มาจากต่างวัฒนธรรมได้เรียนรู้ผ่านการท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ก็จะเกิดความเข้าใจใน “วิถีคนใน” จากมุมมองของ “คนนอก” ซึ่งนำไปสู่ความเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

2.9 เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น ในด้านการเกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น เป็นด้านที่พบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ทั้ง 22 ชุมชนได้พยายามที่จะสร้างให้เกิดขึ้น แต่ในปัจจุบันยังไม่สามารถประเมินออกมาได้อย่างเป็นรูปธรรมมากนัก เนื่องจากต้องประเมินในหลายมิติ ทั้งในมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มิติด้านสังคมวัฒนธรรม และมิติด้านเศรษฐกิจ ซึ่งต้องประเมินผลตอบแทนให้ครอบคลุมทุกมิติอย่างรอบด้าน อีกทั้งจำนวนนักท่องเที่ยว กลุ่มการท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว ประเภทนี้ยังไม่มากนักส่งผลให้ชุมชนได้รับผลตอบแทนน้อยตามไปด้วย นอกจากนี้ในบางชุมชนที่มีชื่อเสียงซึ่งเป็นผลมาจากการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ของภาคเอกชน เช่น บริษัทนำเที่ยวต่างๆ สื่อมวลชน องค์กรที่เกี่ยวข้องท่องเที่ยวต่างๆ เป็นต้น นำมาซึ่งนักท่องเที่ยวจำนวนมากจนเกินกว่าศักยภาพที่ชุมชนจะรับได้ ซึ่งอาจจะนำมาซึ่งผลกระทบต่อด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต และความเสียหายของทรัพยากรการท่องเที่ยว จึงเป็นประเด็นที่ชุมชนต้องพิจารณาในเรื่องผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่นที่ครอบคลุมทุกมิติมากขึ้น

นอกจากนั้นในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวต่างๆ ของชุมชนก็อาจจะมีค่าใช้จ่ายตามมา เช่น ค่าใช้จ่ายในการผลิตและเผยแพร่สื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์เหล่านั้น ค่าใช้จ่ายในส่วนที่ต้องจ่ายให้บริษัทนำเที่ยว เป็นต้น ซึ่งชุมชนท่องเที่ยวต่างๆ จำเป็นต้องพิจารณาในประเด็นนี้อย่างรอบคอบ

2.10 มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ในด้านการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชนเป็นประเด็นสำคัญที่ชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 22 ชุมชนพิจารณาเพราะเป็นตัวแปรสำคัญต่อการ “คงอยู่” หรือ “ดับสูญ” ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ กล่าวคือ มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ เพียงบางแห่งเท่านั้นที่สามารถจัดการให้เกิดการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชนได้อย่างแท้จริง แต่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถดำเนินการในประเด็นนี้ได้ เนื่องจากปัญหาต่างๆ ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดซึ่งส่งผลต่อรายรับของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ที่ไม่มากพอที่จะนำไปสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชุมชนได้ ยกเว้นชุมชนท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก แต่ชุมชนท่องเที่ยวในลักษณะนั้นก็มักจะมีนักลงทุนจากภายนอกที่มีศักยภาพในการลงทุนสูงเข้าไปลงทุนทำธุรกิจ และไม่เกี่ยวข้องใดๆ กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ และการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

จากการนำแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 10 ประการ มาวิเคราะห์ร่วมกับการถอดประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 22 ชุมชน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำเสนอต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เข้าร่วมโครงการวิจัย คือ แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือของประเทศไทยที่ประกอบด้วยแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 10 ประการข้างต้น ดังแสดงในแผนภาพที่ 4.1 แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข

แผนภาพที่ 4.1 แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข

แผนภาพที่ 4.1 แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ที่มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ประการดังนี้

- 1.1 ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 1.2 ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
- 1.3 เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น

2. ความยั่งยืนในมิติด้านสังคม วัฒนธรรม ประกอบด้วยตัวชี้วัด 6 ประการดังนี้

- 2.1 ยกระดับคุณภาพชีวิต
- 2.2 มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน
- 2.3 ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 2.4 คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2.5 ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 2.6 เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3. มิติสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1 ประการดังนี้

- 3.1 ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม

แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุขนี้เป็นแนวปฏิบัติที่ใช้ความยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจมาจูงใจให้ชุมชนเข้าร่วมโครงการและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ แนวทางต่างๆ ตลอดจนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนความยั่งยืนในมิติด้านสังคม และมิติด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป จึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยเศรษฐกิจ จึงใช้ชื่อแนวปฏิบัตินี้ว่า “แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข

จากแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนข้างต้น จะเห็นได้ว่า มิติที่ประชาชนในชุมชนให้ความสนใจและสร้างการมีส่วนร่วมในโครงการด้านการพัฒนาต่างๆ ได้ คือ มิติด้านเศรษฐกิจ ซึ่งในการวิจัยนี้พบว่า การดำเนินโครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชนทุกชุมชนใช้มิติด้านเศรษฐกิจดึงดูดประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วม ก่อนจะพัฒนาไปสู่มิติด้านสังคม วัฒนธรรม และมิติด้านสิ่งแวดล้อมตามลำดับ จึงใช้ชื่อร่างรูปแบบนี้ว่า “ร่างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

อย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข ซึ่งก็คือ เป้าหมายในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงมาที่คำถามต่อไป คือ “ทำอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายนี้ได้” และ “อะไรคือกลไกในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้บรรลุเป้าหมายนี้” ซึ่งคำตอบนี้อยู่ที่ชุมชน ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยจึงนำ “แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน” นี้ไปเป็นโจทย์ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 คือการศึกษาและพัฒนารูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาและพัฒนารูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

การวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ได้ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่กระบวนการประชาคมเพื่อนำเสนอแนวทางการวิจัยโดยผู้วิจัยต่อชุมชนเพื่อให้ชุมชนตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการ วางแผน ขับเคลื่อนโครงการสู่การปฏิบัติ และประเมินผลโครงการ ซึ่งปัจจัยสำคัญในการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ คือ “การมีส่วนร่วม” ของชุมชนในโครงการวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องคัดเลือกชุมชนด้วยความรอบคอบ โดยคัดเลือกชุมชนตามขั้นตอน 7 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาตามความต้องการของชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาของผู้นำชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาวิธีการขับเคลื่อนโครงการด้านการพัฒนาของผู้นำชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 ศึกษาพฤติกรรมชุมชนในด้าน “ระดับการมีส่วนร่วม” ในโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ผ่านมา

ขั้นตอนที่ 6 ประสานงานชุมชน นำเสนอแนวทางการวิจัยต่อชุมชนผ่านเวทีประชาคมในชุมชน

ขั้นตอนที่ 7 ชุมชนตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัย

จากขั้นตอนการคัดเลือกชุมชนทั้ง 7 ขั้นตอนข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ร่วมดำเนินโครงการวิจัยร่วมกับตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยร่วมดำเนินการใน “โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าบ่อสิบสองอย่างยั่งยืน” โดยโครงการนี้ดำเนินการในพื้นที่บ้านเกษตรพัฒนา หมู่ที่ 16 ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งประกอบด้วย ประชาชนในชุมชนตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาที่เข้าร่วมเวทีประชาคม และผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนและขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติตามขั้นตอน 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ค้นหาชุมชนเป้าหมาย สร้างคณะทำงานวิจัยชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

นำแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนที่ได้จากการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 มานำเสนอต่อเวทีประชาคมชุมชนตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาและการประชุมผู้นำชุมชนเพื่อวางแผนและขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป โดยชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการวิจัยตั้งแต่กระบวนการแรกคือ การตัดสินใจที่จะเข้าร่วมโครงการ วางแผนการดำเนินงาน การขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ และการประเมินโครงการเป็นระยะ ซึ่งขั้นตอนนี้ประกอบด้วยขั้นตอนการสร้าง “การมีส่วนร่วมของชุมชน” ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำวิธีการทั้ง 7 ขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้นมาใช้ในขั้นตอนนี้ ดังมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน จากเอกสารต่างๆ และผู้นำชุมชนจนได้ทราบว่าชุมชนบ้านเกษตรพัฒนา หมู่ที่ 16 ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ “บ่อสืบสอง” ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามมาก และผู้นำชุมชนบางคนก็มีแนวคิดที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ต่อไป

ภาพที่ 4.1 แหล่งท่องเที่ยวบ่อสืบสอง

หลังจากการพบปะพูดคุยกับผู้นำชุมชนซึ่งรับผิดชอบโดยตรงในพื้นที่บ้านเกษตรพัฒนา หมู่ที่ 16 ตำบลบ้านต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา อยู่หลายครั้ง ผู้วิจัยได้เริ่มนำเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อสืบสองซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของผู้นำชุมชนกลุ่มแรกที่ผู้วิจัยเข้าไปพบ

“ผมก็คิดแบบนี้แต่ไม่รู้ว่าคุณอื่นคิดยังไง ผมเป็นคนต่างถิ่นเข้ามาเป็นผู้นำชุมชนได้เพราะชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีแต่คนต่างถิ่นย้ายมาอยู่ เราคุยกันได้ในหมู่บ้านเรา แต่เราจะต้องคุยกับเจ้าของพื้นที่อีกเป็นสิบๆ หมู่บ้าน”

ผู้นำชุมชนคนที่ 1 ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 8 มีนาคม 2559

“เราต้องหาแนวร่วม แต่ไม่รู้ว่าจะเอาด้วยหรือเปล่า เพราะเราคิดเองคนเดียวไม่ได้”

ผู้นำชุมชนคนที่ 2 ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 8 มีนาคม 2559

ผู้วิจัยได้พบปะพูดคุยกับผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 1 ซึ่งอยู่ในพื้นที่จนได้แนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกัน แต่ยังคงขาดการประสานกับผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่อื่นๆ โดยผู้นำชุมชนกลุ่มแรกยินดีที่จะเข้าร่วมขับเคลื่อนโครงการวิจัยนี้ในฐานะ “คณะนักวิจัยร่วม” ดังนั้นขั้นตอนต่อไปของคณะวิจัยใหม่ซึ่งประกอบด้วย คณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยนเรศวร และคณะนักวิจัยร่วมจากพื้นที่ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน 2 คนก็เริ่มดำเนินการวิจัยในขั้นตอนต่อไปด้วยโจทย์สำคัญ คือ “การสร้างแนวร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”

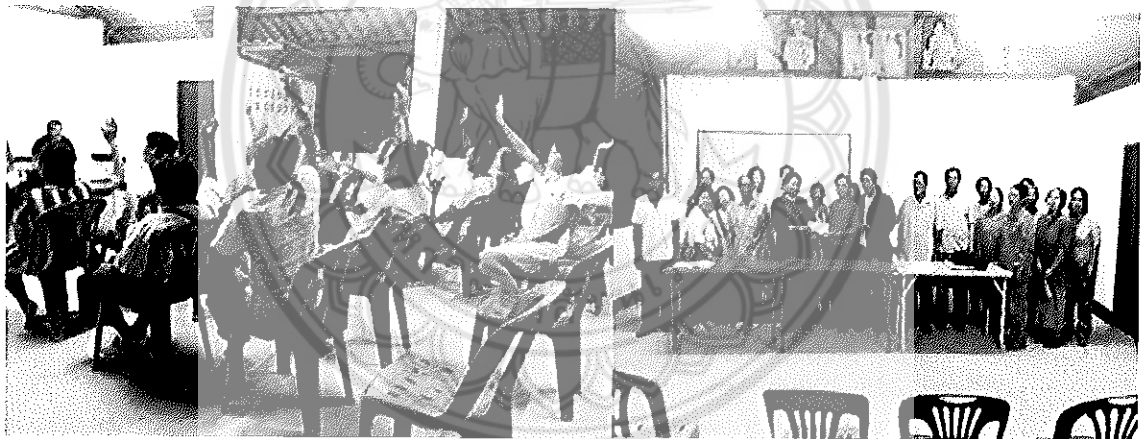
ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาตามความต้องการของชุมชน ขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการจัดเวทีประชาคม โดยเชิญประชาชนในพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวบ่อสืบสอง (ประชาชนในพื้นที่หมู่ 16) ทั้งหมดเข้าร่วม โดยเวทีนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอ “แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อสืบสองอย่างยั่งยืนโดยชุมชน” ต่อเวทีประชาคม พร้อมทั้งการหนุนเสริมจากผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 1 ที่ร่วมเป็นคณะนักวิจัยร่วมด้วย “ภาษาท้องถิ่น” ซึ่งเป็น “กำเมือง” ซึ่งผู้วิจัยสามารถเข้าใจความหมายได้แต่ไม่สามารถพูดได้

ขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยร่วมซึ่งเป็นผู้นำชุมชนมีบทบาทอย่างมากในการช่วยอธิบายถึงผลดี ผลเสียของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว และแนวทางการพัฒนาที่ผู้วิจัยนำเสนอ บรรยากาศของเวทีประชาคมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ราบรื่น

ภาพที่ 4.2 และ 4.3 บรรยากาศของเวทีประชาคม

ทุกคนในเวทีสามารถอภิปราย วิพากษ์ วิจารณ์ ซักถามได้อย่างอิสระ จนได้เวลาพอสมควร จึงได้ขอมติจากเวทีประชาคมด้วยการยกมือสนับสนุน/คัดค้านแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนี้ ซึ่งผลจากเวทีประชาคมครั้งนี้ คือ “การสนับสนุนแบบเอกฉันท์”

ภาพที่ 4.4 และ 4.5 การลงประชามติ

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาของผู้นำชุมชน หลังจากการได้รับฉันทามติจากประชาชนในพื้นที่ในการดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อสิบสองตาม “แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อสิบสองอย่างยั่งยืนโดยชุมชน” แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การขับเคลื่อนแนวทางนี้ไปสู่ชุมชนในวงกว้างมากขึ้น นั่นคือขับเคลื่อนแนวทางนี้ให้เป็นแนวทางการพัฒนาที่บรรจุในแผนพัฒนาระดับตำบล และแผนพัฒนาระดับจังหวัดในที่สุด คณะวิจัยให้ประชุมหารือกัน และได้ข้อสรุปว่าต้องจัดการประชุมเพื่อนำเสนอเรื่องนี้ในระดับตำบล เพื่อปรึกษาหารือ อภิปรายกันระหว่างผู้นำชุมชนทุกคนในตำบล ในวันที่ 3 สิงหาคม 2559 ในการประชุมโครงการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจ และทุนชุมชน ตำบลบ้านต๋อม ณ ห้องประชุม อบต.บ้านต๋อม ซึ่งได้รับการสนับสนุนในด้านการดำเนินการประชุมจากสภาองค์กรชุมชนจังหวัดพะเยา

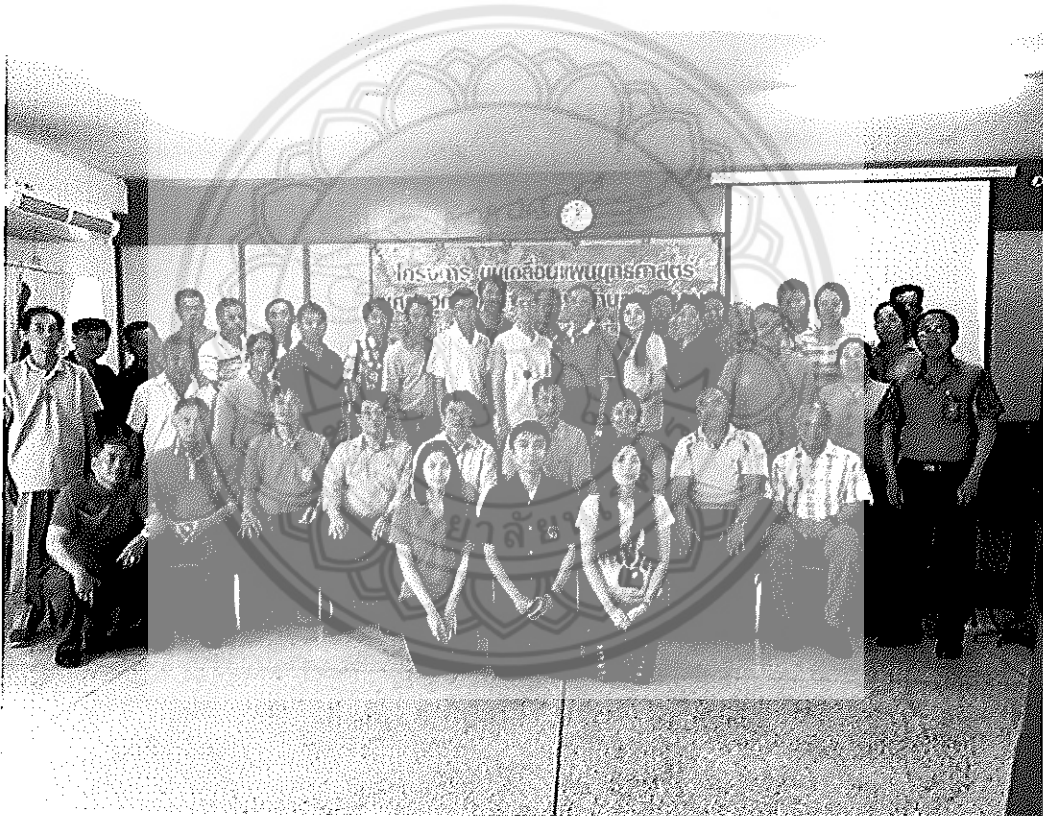
ภาพที่ 4.6 การประชุมในโครงการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจ และชุมชน ตำบลบ้านต่อม

ภาพที่ 4.6 บรรยายภาคการประชุ

ภาพที่ 4.7 และ 4.8 บรรยากาศการแสดงความคิดเห็น

ภาพที่ 4.9 ถ่ายรูปร่วมกันหลังปิดประชุม

จากการประชุมครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่า ผู้นำชุมชนในทุกชุมชนของตำบลบ้านต๋อม สนับสนุนแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อสิบสองตามแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อสิบสองอย่างยั่งยืนโดยชุมชน โดยจะผลักดันเข้าสู่แผนพัฒนาจังหวัดต่อไป

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะได้มติจากผู้นำชุมชนในตำบลบ้านต๋อมเช่นนี้ ผู้ดำเนินการประชุมจากสภาองค์กรชุมชนจังหวัดพะเยาได้เปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนทุกคนได้แสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิจารณ์อย่างเสรี ซึ่งนำไปสู่ประเด็นข้อถกเถียงในด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนรอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวบ่อสิบสองนำไปสู่การกำหนด

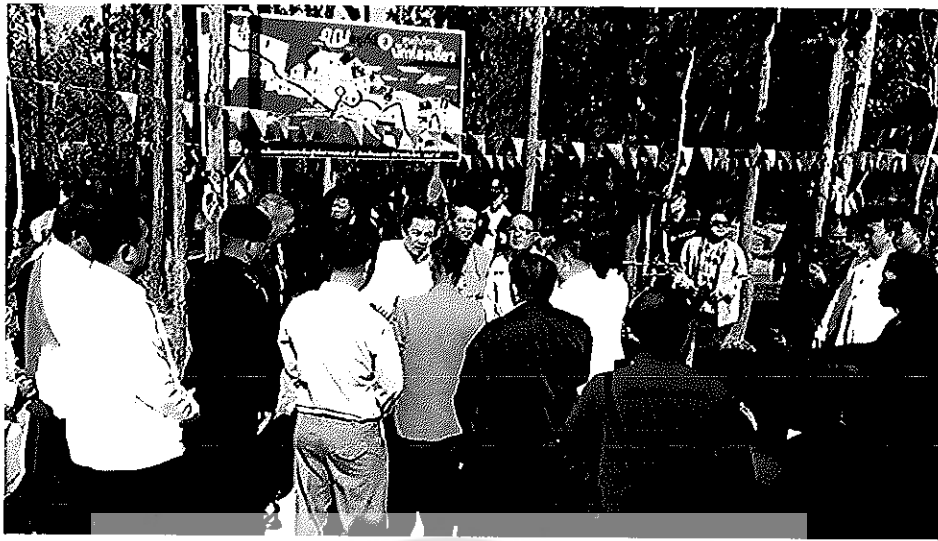
กฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าบริเวณดังกล่าว และการท่องเที่ยว แม้ว่าในประเด็นดังกล่าวจะเป็นประเด็นที่ใช้เวลาในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์มากพอสมควร แต่ก็จบลงด้วยการกำหนดกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าดังกล่าวด้วยความพอใจของทุกฝ่าย

จากบรรยากาศการประชุมในวันนี้สิ่งที่มีผู้วิจัยสังเกตและสรุปได้คือ “ภาวะผู้นำ” “ความจริงใจ” “การรับฟังความคิดเห็น” และ “บรรยากาศแห่งประชาธิปไตย” เป็นแนวทางการพัฒนาของผู้นำชุมชนในตำบลบ้านต่อม กล่าวคือ ผู้นำชุมชนที่นี้ต้องการให้นำเสนอข้อเท็จจริงและวัตถุประสงค์ของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ที่มีต่อชุมชนโดยรวมอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งคณะผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นถึง “ความจริงใจ” ต่อสิ่งที่นำเสนอเป็นเบื้องต้น หลังจากนั้นต้องสร้าง “บรรยากาศแห่งประชาธิปไตย” ให้เกิดขึ้นในการประชุมด้วย “การรับฟังความคิดเห็น” ของทุกคน และเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเสมอภาค และผู้นำที่เป็นประธานในที่ประชุมจำเป็นต้องแสดง “ภาวะผู้นำ” ด้วยการแสดงบทบาทในการไกล่เกลี่ย เจรจา ประนีประนอม เสียสละ เพื่อให้ผู้นำชุมชนทุกคนได้ข้อสรุปที่น่าพอใจและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนทุกชุมชนภายในตำบลให้มากที่สุด

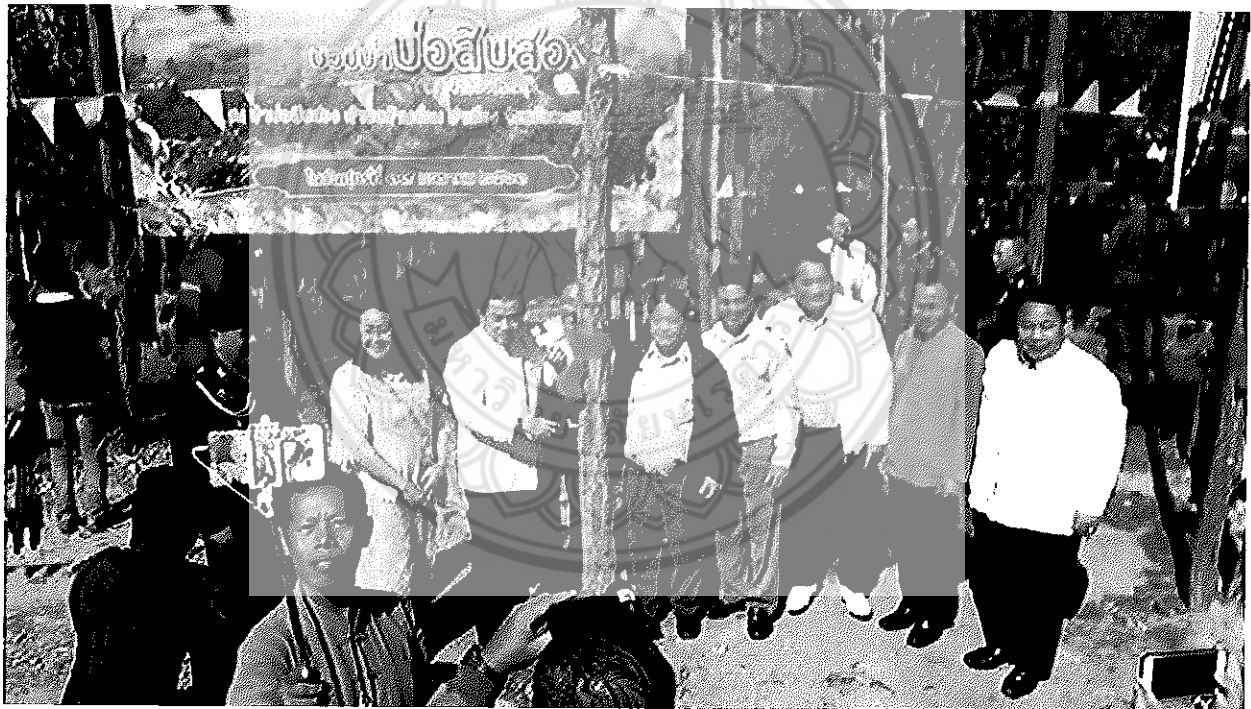
ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาวิธีการขับเคลื่อนโครงการด้านการพัฒนาของผู้นำชุมชน หลังจากที่ได้มติดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้นำชุมชนทุกคนในตำบลก็ร่วมกันขับเคลื่อนแนวทางนี้ต่อไป โดยเป้าหมายแรก คือ ขับเคลื่อนให้บรรจุอยู่ในแผนพัฒนาจังหวัด โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญในขั้นตอนนี้คือ “ผู้นำชุมชนทุกคนในตำบล” ผู้วิจัยได้ลดบทบาทตนเองออกมาเป็นแค่ที่ปรึกษาโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวปอสิบสองอย่างยั่งยืนโดยชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการเข้าร่วมประชุม สังเกตการณ์ ให้ข้อเสนอแนะในยามที่ผู้นำชุมชนขอคำปรึกษา และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปกับผู้นำชุมชน อาจกล่าวได้ว่าขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ขับเคลื่อนโดยชุมชนอย่างแท้จริง

ภาพที่ 4.10 แหล่งเรียนรู้ชุมชนปอสิบสอง

ภาพที่ 4.11 ผู้นำชุมชนนำคณะจากส่วนราชการต่างๆ เข้าชมพื้นที่บ่อลึบสอง

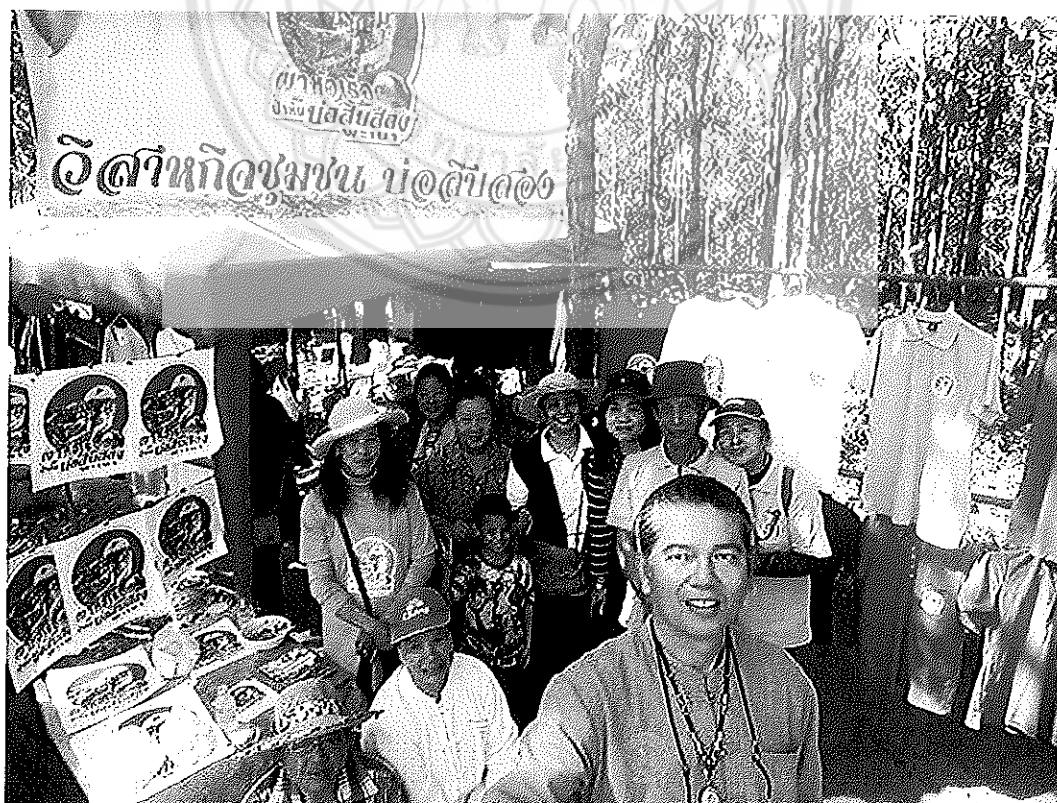
ภาพที่ 4.12 ผู้นำชุมชนนำคณะจากส่วนราชการต่างๆ เข้าชมพื้นที่บ่อลึบสอง

ขั้นตอนที่ 5 ศึกษาพฤติกรรมชุมชนในด้าน “ระดับการมีส่วนร่วม” จากโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ผ่านมาพบว่าประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในโครงการด้านการพัฒนาด้วยดีตลอดมา อีกทั้งประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อมั่นใน “ภาวะผู้นำ” ของผู้นำชุมชนเป็นอย่างมาก ดังนั้นโครงการนี้จึงเป็นโครงการที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจว่าจะพัฒนาชุมชนของตนให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

ขั้นตอนที่ 6 ประสานงานชุมชน นำเสนอแนวทางการวิจัยต่อชุมชนผ่านเวทีประชาคมในชุมชน หลังจากการขับเคลื่อนโครงการนี้โดยผู้นำชุมชนแล้ว ผู้นำชุมชนและคณะวิจัยได้วิเคราะห์แล้วจึงขับเคลื่อนประเด็นนี้ไปสู่ประเด็นสาธารณะในระดับจังหวัดเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการส่งเสริมในระดับจังหวัดต่อไป

ขั้นตอนที่ 7 ชุมชนตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัย จากกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนำไปสู่การตัดสินใจสุดท้ายคือ ชุมชนตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัยและขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อสิบสองด้วยตนเองต่อไป

2. ขับเคลื่อนแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวสู่ชุมชนต้นแบบโดยประชาชนในชุมชนตำบลบ้านต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ขับเคลื่อนโดยชุมชนทั้งหมดซึ่งเป็นผลจากกระบวนการสร้างการยอมรับและมีส่วนร่วมในขั้นตอนแรกที่ใช้ระยะเวลาประมาณ 1 ปี ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาในขั้นตอนแรกนั้นทั้งผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนต้องเผชิญ “โจทย์ใหม่” ที่ท้าทายซึ่งนำมาทั้งโอกาสและอุปสรรคต่างๆ มากมาย แต่ทุกคนก็ผ่านพ้นไปได้ด้วย “การเรียนรู้ร่วมกัน” จึงนำไปสู่การก่อตั้ง “วิสาหกิจชุมชนบ่อสิบสอง” ซึ่งดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ภาพที่ 4.13 วิสาหกิจชุมชนบ่อสิบสอง

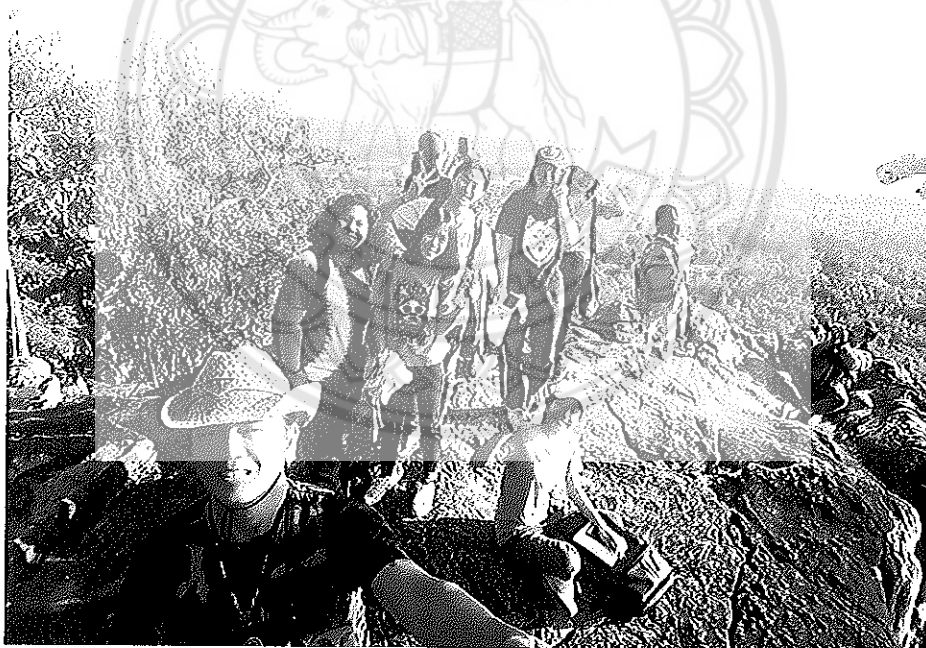
ภาพที่ 4.14 กิจกรรมการท่องเที่ยวในบ่อสืบสอง

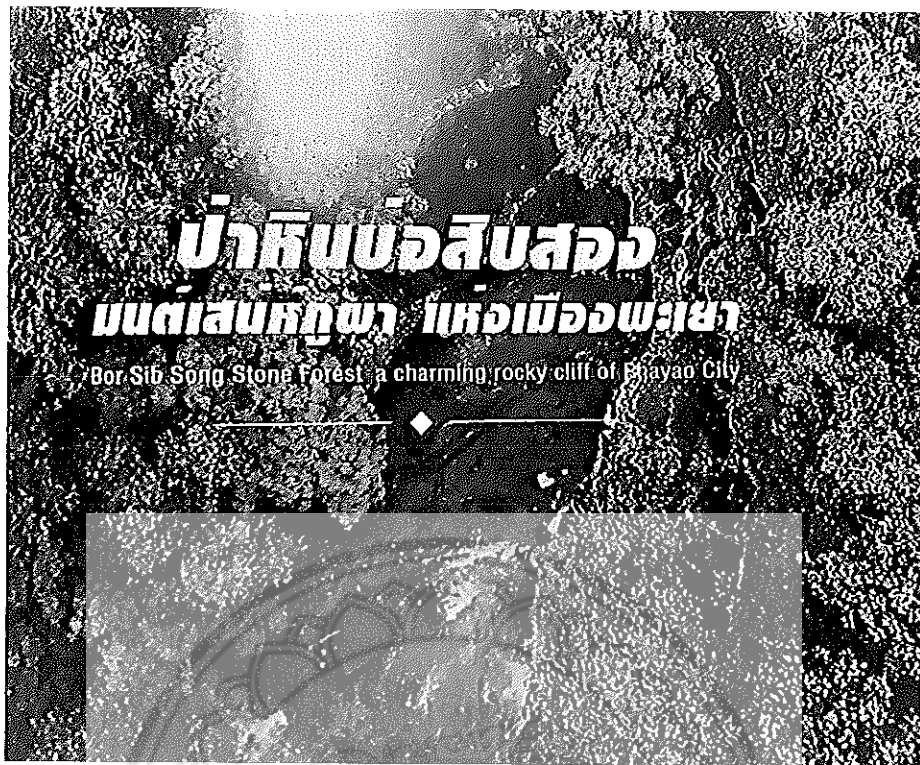
ภาพที่ 4.15 กิจกรรมการท่องเที่ยวในบ่อสืบสอง

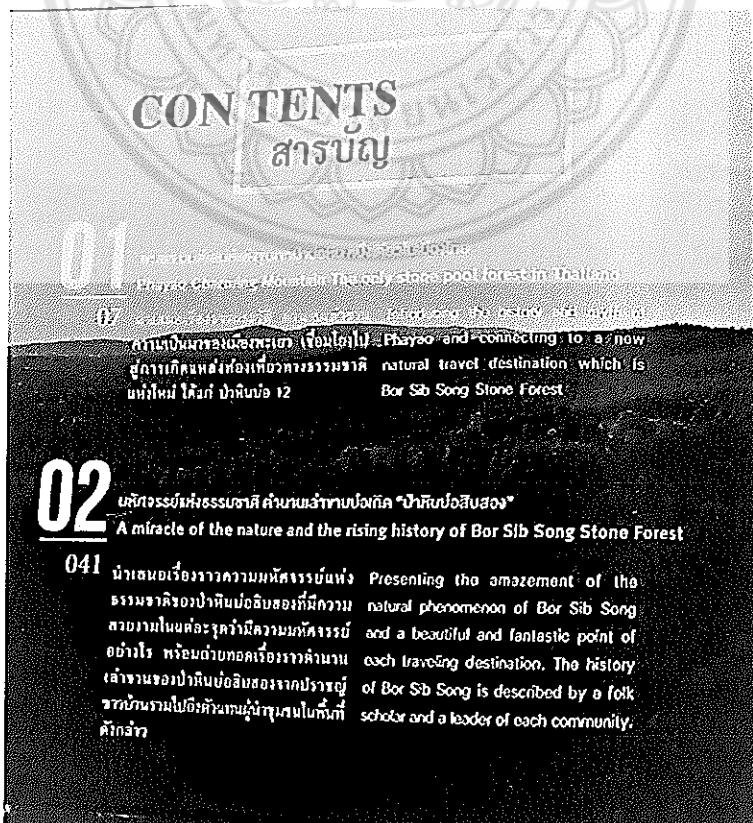
ภาพที่ 4.16 กิจกรรมการท่องเที่ยวในบ่อสิบสอง

ภาพที่ 4.17 กิจกรรมการท่องเที่ยวในบ่อสิบสอง

ภาพที่ 4.18 สื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวบ่อสืบสอง

ภาพที่ 4.18 สื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวบ่อสืบสอง

จากข้อมูลที่รายงานทั้งหมดข้างต้น สามารถสรุปผลการศึกษาและพัฒนารูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวป่าหินบ่อสิบสอง บ้านเกษตรพัฒนา หมู่ที่ 16 ตำบลบ้านต่อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ่อสิบสอง คือ “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ดังนี้ (Knowles, 1975)

1. การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนบ่อสิบสอง ตระหนักดีถึงทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชน จึงมีความเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะพัฒนาชุมชนของตนเองเป็นชุมชนท่องเที่ยว และมีความต้องการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2. กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ เมื่อทราบความต้องการในการเรียนรู้ของตนเองอย่างชัดเจนแล้ว ประชาชนในชุมชนบ่อสิบสองก็เริ่มกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ ซึ่งโดยชุมชนที่ประกอบด้วยจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้หลัก 5 ประการดังนี้

1. เรียนรู้เพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

2. เรียนรู้เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับผู้มาเยือน

3. เรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในสวนของชุมชนและผู้มาเยือน

4. เรียนรู้เพื่อสร้างกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

5. เรียนรู้เพื่อสร้างระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่กระจายผลประโยชน์เป็นธรรม และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้

3. การวางแผนการเรียนรู้ ซึ่งในกรณีศึกษาครั้งนี้ ประชาชนในชุมชนได้นำจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ทั้ง 5 ประการมาวางแผนการเรียนรู้ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 แผนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

จุดมุ่งหมายในการเรียนรู้	ความรู้ที่ต้องการ	วิธีการเรียนรู้
1. เรียนรู้เพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทูทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน 2. ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชน 3. แผนที่ชุมชน 4. แนวคิดและตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การฝึกอบรม 2. การศึกษาดูงาน 3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆ 4. การจัดประชุมระดมความคิดเห็น 5. การร่วมกันสำรวจชุมชน
2. เรียนรู้เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน	<ol style="list-style-type: none"> 1. องค์ความรู้ของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต เป็นต้น 2. แนวคิด ทฤษฎีและตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การฝึกอบรม 2. การศึกษาดูงาน 3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆ 4. การจัดประชุมระดมความคิดเห็น 5. การร่วมกันสำรวจชุมชน 6. การสืบค้นอัตลักษณ์ชุมชนด้วยกระบวนการวิจัย
3. เรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในสวนของชุมชนและผู้มาเยือน	<ol style="list-style-type: none"> 1. องค์ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2. แนวคิด ทฤษฎีและตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การฝึกอบรม 2. การศึกษาดูงาน 3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆ 4. การจัดประชุมระดมความคิดเห็น
4. เรียนรู้เพื่อสร้างกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว	<ol style="list-style-type: none"> 1. แนวคิด ทฤษฎีและตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการสร้างกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การฝึกอบรม 2. การศึกษาดูงาน 3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆ

จุดมุ่งหมายในการเรียนรู้	ความรู้ที่ต้องการ	วิธีการเรียนรู้
		4. การจัดประชุมระดมความคิดเห็น
5. เรียนรู้เพื่อสร้างระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่กระจายผลประโยชน์เป็นธรรม และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้	1. แนวคิด ทฤษฎีและตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่กระจายผลประโยชน์เป็นธรรม 2. ตัวอย่างวิธีการที่เป็นรูปธรรมในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้	1. การฝึกอบรม 2. การศึกษาดูงาน 3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆ 4. การจัดประชุมระดมความคิดเห็น

4. การแสวงหาแหล่งเรียนรู้ ภายหลังจากที่เสร็จสิ้นการวางแผนการเรียนรู้แล้ว ก็ประชุมปรึกษาหารือในเรื่องการแสวงหาแหล่งเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้ข้างต้น โดยแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบภายในกลุ่มเรียนรู้ว่าจะมอบหมายให้ใคร ไปเรียนรู้หัวข้ออะไร แล้วนำมาถ่ายทอดต่อไป

5. การประเมินผล จากกรณีศึกษานี้ การประเมินผลจะประเมินตามรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainability Community-Based Tourism) ที่จะประเมินความยั่งยืนใน 3 มิติ คือ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม วัฒนธรรม และมิติด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีตัวชี้วัด 10 ประการซึ่งมาจากแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังรายละเอียดในผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1

จากเป้าหมายและกระบวนการเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนที่วิเคราะห์ได้จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิด ทฤษฎี และการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่กรณีศึกษา คือ “รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน” ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1. ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำสูง
2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข ซึ่งประกอบด้วย
 1. ความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ประการดังนี้
 - 1.1 ชุมชนเป็นเจ้าของ
 - 1.2 ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ

1.3 เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น

2. ความยั่งยืนในมิติด้านสังคม วัฒนธรรม ประกอบด้วยตัวชี้วัด 6 ประการดังนี้

2.1 ยกระดับคุณภาพชีวิต

2.2 มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

2.3 ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง

2.4 คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.5 ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม

2.6 เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3. มิติสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1 ประการดังนี้

3.1 ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม

3. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งในทุกขั้นตอน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

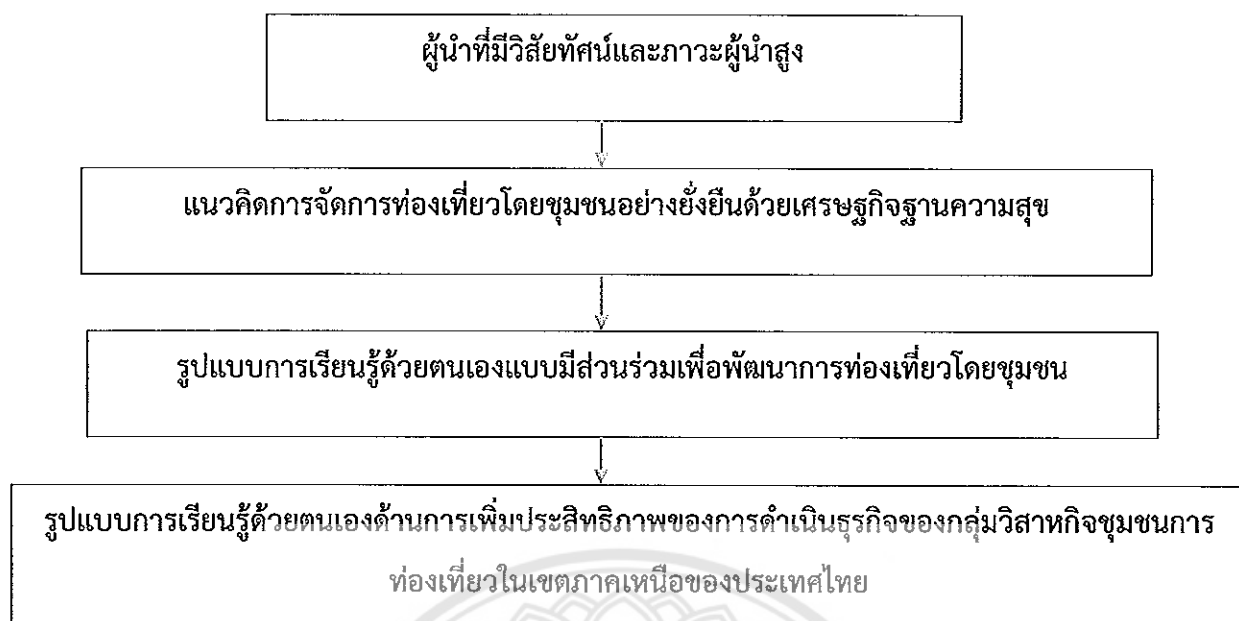
1. การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง

2. กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้

3. การวางแผนการเรียนรู้

4. การแสวงหาแหล่งเรียนรู้

5. การประเมินผล

วัตถุประสงค์ที่ 3 การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 และ 2 สามารถสังเคราะห์ได้เป็นรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือของประเทศไทย และนำมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่บ้านเกษตรพัฒนา ต.บ้านต๋อม อ.เมือง จ.พะเยาซึ่งเป็นชุมชนที่มุ่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน คือ ป่าหิบบ่อสืบสอง โดยชุมชนได้มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2558 มาจนปัจจุบัน

เส้นทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวที่ผ่านมา ชุมชนได้เผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ จึงร่วมกันเรียนรู้และถอดบทเรียนของตนเองออกมาจนได้แนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ และเกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรมหลายประการ เช่น การก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนบ่อสืบสองที่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และศึกษาระบบชาติผลิตและจำหน่ายของที่ระลึกจากแหล่งท่องเที่ยวป่าหิบบ่อสืบสอง เป็นต้น

ภาพที่ 4.19 วิสาหกิจชุมชนบ่อสืบสอง

การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ คือ ศูนย์เรียนรู้ศึกษารัชมชาติป่าหินบ่อสืบสอง ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในขั้นตอนการขออนุมัติจากกรมป่าไม้

ภาพที่ 4.20 แหล่งเรียนรู้บ่อสืบสอง

ภาพที่ 4.22 กิจกรรมการท่องเที่ยวบ่อสีบสอง

ภาพที่ 4.23 กิจกรรมการท่องเที่ยวบ่อสีบสอง

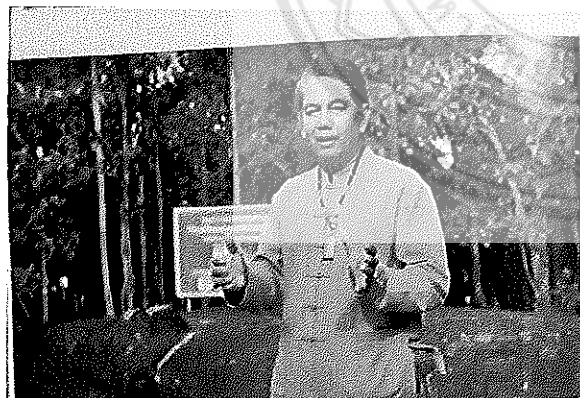
ภาพที่ 4.24 กิจกรรมการท่องเที่ยวบ่อสืบสอง

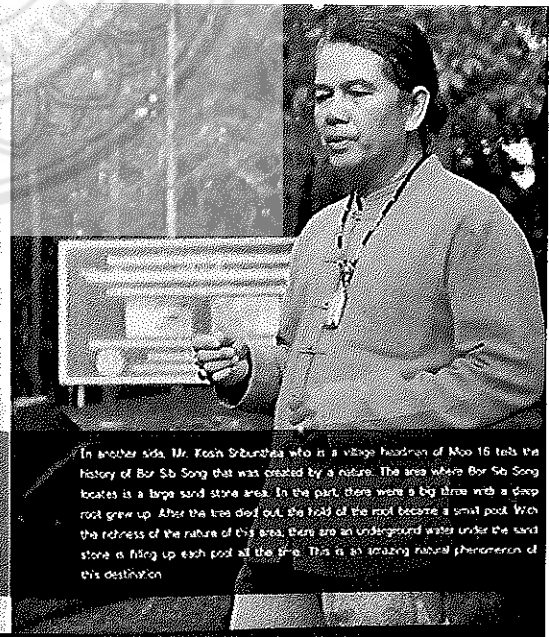
ภาพที่ 4.25 กิจกรรมการท่องเที่ยวบ่อสืบสอง

ภาพที่ 4.26 สื่อประชาสัมพันธ์ป่าหินบ่อสิบสอง

ในอีกด้านหนึ่ง นายพรหม ศรีบุญชู 16 ผู้ใหญ่บ้านบ่อสิบสอง เล่าถึงประวัติความเป็นมาของป่าหินบ่อสิบสอง ที่เกิดจากธรรมชาติ โดยพื้นที่ป่าหินบ่อสิบสองนั้นเป็นพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้นานาชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ที่ขึ้นอยู่บริเวณนี้มานานแล้ว ซึ่งชาวบ้านในละแวกนี้ต่างก็เคารพและกราบไหว้บูชาเป็นประจำทุกวัน โดยเฉพาะในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปี ชาวบ้านจะนำดอกไม้ธูปเทียนมากราบไหว้บูชาที่บริเวณนี้ และเชื่อว่าจะช่วยให้ครอบครัวของตนมีความสุขและเจริญรุ่งเรืองได้

In another side, Mr. Prhom Srirunthua who is a village headman of Muo 16 tells the history of Bor Sib Song that was created by a nature. The area where Bor Sib Song locates is a large sand stone area. In the past, there were a big tree with a deep root grew up. After the tree died out, the hole of the root became a small pool. With the richness of the nature of this area, there are an underground water under the sand stone is filling up each pool at the time. This is an amazing natural phenomenon of this destination.

ภาพที่ 4.27 สื่อประชาสัมพันธ์ป่าหินบ่อสิบสอง

ด้วยกระบวนการเรียนรู้ ต่อสู้ด้วยตนเองที่ผ่านมาส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวบ่อสืบสองเป็นที่รู้จัก การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนบ่อสืบสอง เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้มาเยือนผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญของชุมชนท่องเที่ยวแห่งนี้ คือ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำสูง การมีส่วนร่วมและความสามัคคีของประชาชนในชุมชน

อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจชุมชนบ่อสืบสองยังถือเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่งก่อตั้ง ยังต้องมีกระบวนการพัฒนาต่อไปอีกยาวนาน ทั้งในด้านการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆ การผลิตสินค้าชุมชนรูปแบบใหม่ การจัดสถานที่พักให้ถูกต้องตามมาตรฐานโฮมสเตย์ ซึ่งล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกทั้งสิ้น ซึ่งในวันข้างหน้ารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองของชุมชนนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปตามเนื้อหา สาระขององค์ความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดการท่องเที่ยว และบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นผลชัด

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือของประเทศไทย” นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
2. ศึกษาและพัฒนา รูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
3. การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน

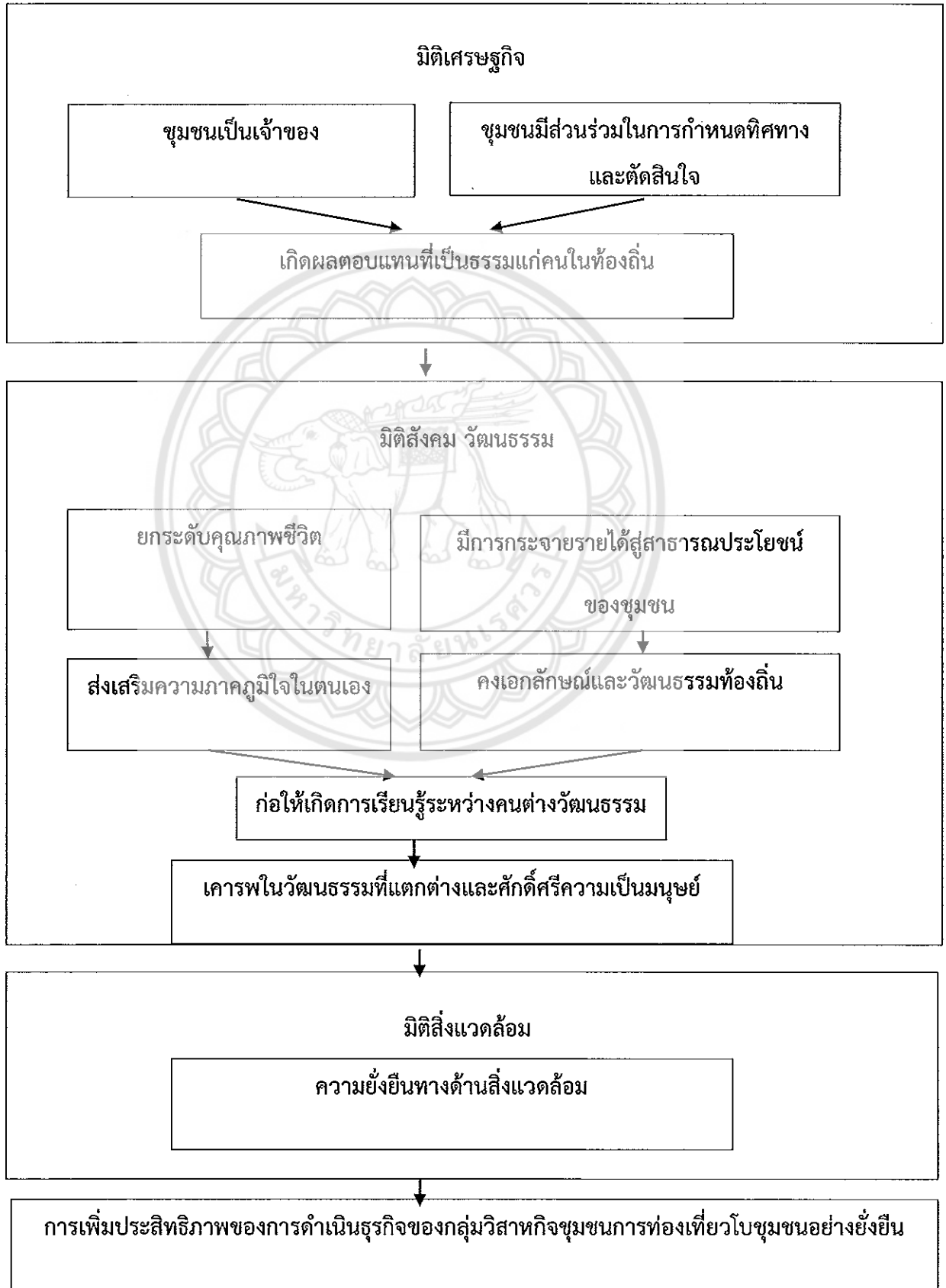
โครงการวิจัยนี้ดำเนินการครอบคลุมด้านพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนบนเพื่อศึกษารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางด้านดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน โดยศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือจำนวน 22 ชุมชน โดยในบทนี้จะเสนอสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่าแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน คือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข ซึ่งประกอบด้วย 1) ความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ประการดังนี้ ชุมชนเป็นเจ้าของ ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ และเกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น 2) ความยั่งยืนในมิติด้านสังคมวัฒนธรรม ซึ่ง ประกอบด้วยตัวชี้วัด 6 ประการดังนี้ ยกกระดับคุณภาพชีวิต มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม และเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 3) มิติสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 1 ประการดังนี้ ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม

แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุขนี้เป็นแนวปฏิบัติที่ใช้ความยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจมาจูงใจให้ชุมชนเข้าร่วมโครงการและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ แนวทาง

ต่างๆ ตลอดจนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนความยั่งยืนในมิติด้านสังคม และมิติด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป จึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยเศรษฐกิจ จึงใช้ชื่อแนวปฏิบัตินี้ว่า “แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข”

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาและพัฒนาารูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่ารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองที่เหมาะสม คือ “รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน” ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1. ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำสูง
2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข ซึ่งประกอบด้วย

1. ความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ประการดังนี้

- 1.1 ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 1.2 ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
- 1.3 เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น

2. ความยั่งยืนในมิติด้านสังคม วัฒนธรรม ประกอบด้วยตัวชี้วัด 6 ประการดังนี้

- 2.1 ยกระดับคุณภาพชีวิต
- 2.2 มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน
- 2.3 ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 2.4 คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2.5 ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม

2.6 เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3. มิติสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1 ประการดังนี้

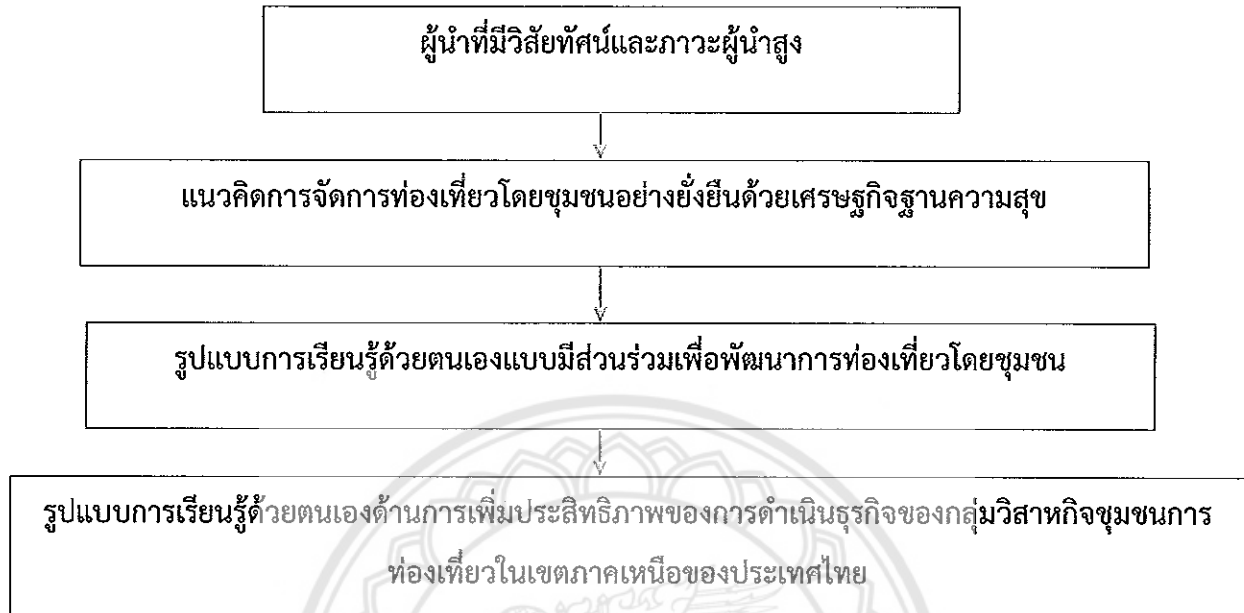
3.1 ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม

3. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งในทุกขั้นตอนมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง
2. กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้
3. การวางแผนการเรียนรู้

4. การแสวงหาแหล่งเรียนรู้

5. การประเมินผล

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน พบผลจากการประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่บ้านเกษตรพัฒนา ต.บ้านต๋อม อ.เมือง จ.พะเยา ตั้งแต่ปี 2559 เป็นต้นมา เกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรมหลายประการ เช่น การก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนบ่อสืบสองที่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และศึกษาธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากแหล่งท่องเที่ยวป่าหินบ่อสืบสอง เป็นต้น โดยในปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ่อสืบสองก็ยังคงเรียนรู้ด้วยตนเองที่จะพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

2. อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 คือ แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข เนื่องจาก ปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย และเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ตามมาอีกมากมาย และนำไปสู่การพัฒนาที่ล้มเหลวและไม่ยั่งยืน ซึ่งรวมถึงในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยเช่นกัน โดยมีชุมชนท่องเที่ยวจำนวนมากในประเทศไทยล้มเหลวในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากขาดความยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจทั้งสิ้น ดังนั้นหากสร้างความยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจซึ่งมีตัวชี้วัด 3 ประการ คือ ชุมชนเป็นเจ้าของ ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชน ทั้งระดับครัวเรือน และชุมชนในระดับพื้นฐาน หรืออาจกล่าวได้ว่า การเริ่มต้นการพัฒนาในเรื่องใดๆ ควรเริ่มต้นจากการแก้ไขปัญหา และพัฒนาในเรื่องปากท้อง ซึ่งเป็นการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจก่อน ก็จะสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาในมิติอื่นๆ ได้

ด้วยกระบวนการเรียนรู้ ต่อสู้ด้วยตนเองที่ผ่านมาส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวบ่อสืบสองเป็นที่รู้จัก การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนบ่อสืบสอง เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้มาเยือนผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญของชุมชนท่องเที่ยวแห่งนี้ คือ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำสูง การมีส่วนร่วมและความสามัคคีของประชาชนในชุมชน

อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจชุมชนบ่อสืบสองยังถือเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่งก่อตั้ง ยังต้องมีกระบวนการพัฒนาต่อไปอีกยาวนาน ทั้งในด้านการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆ การผลิตสินค้าชุมชนรูปแบบใหม่ การจัดสถานที่พักให้ถูกต้องตามมาตรฐานโฮมสเตย์ ซึ่งล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกทั้งสิ้น ซึ่งในวันข้างหน้ารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองของชุมชนนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปตามเนื้อหา สาระขององค์ความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดการท่องเที่ยว และบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเป็นพลวัต

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือของประเทศไทย” นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
2. ศึกษาและพัฒนาแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
3. การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน

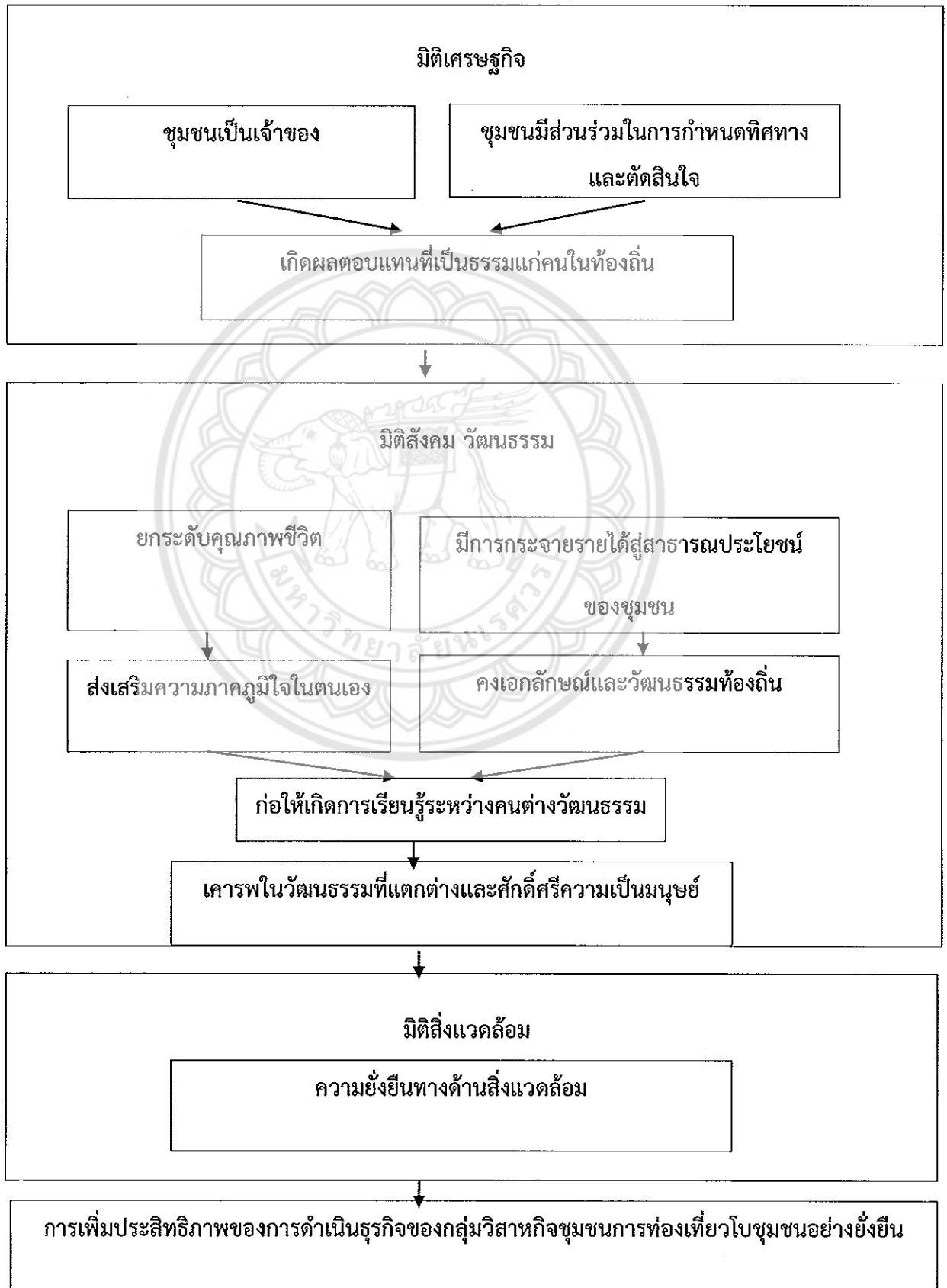
โครงการวิจัยนี้ดำเนินการครอบคลุมด้านพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนบนเพื่อศึกษารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางด้านดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน โดยศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือจำนวน 22 ชุมชน โดยในบทนี้จะเสนอสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่าแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน คือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข ซึ่งประกอบด้วย 1) ความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ประการดังนี้ ชุมชนเป็นเจ้าของ ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ และเกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น 2) ความยั่งยืนในมิติด้านสังคมวัฒนธรรม ซึ่ง ประกอบด้วยตัวชี้วัด 6 ประการดังนี้ ยกระดับคุณภาพชีวิต มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม และเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 3) มิติสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 1 ประการดังนี้ ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม

แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุขนี้เป็นแนวปฏิบัติที่ใช้ความยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจมาจูงใจให้ชุมชนเข้าร่วมโครงการและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ แนวทาง

ต่างๆ ตลอดจนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนความยั่งยืนในมิติด้านสังคม และมิติด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป จึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยเศรษฐกิจ จึงใช้ชื่อแนวปฏิบัตินี้ว่า “แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข”

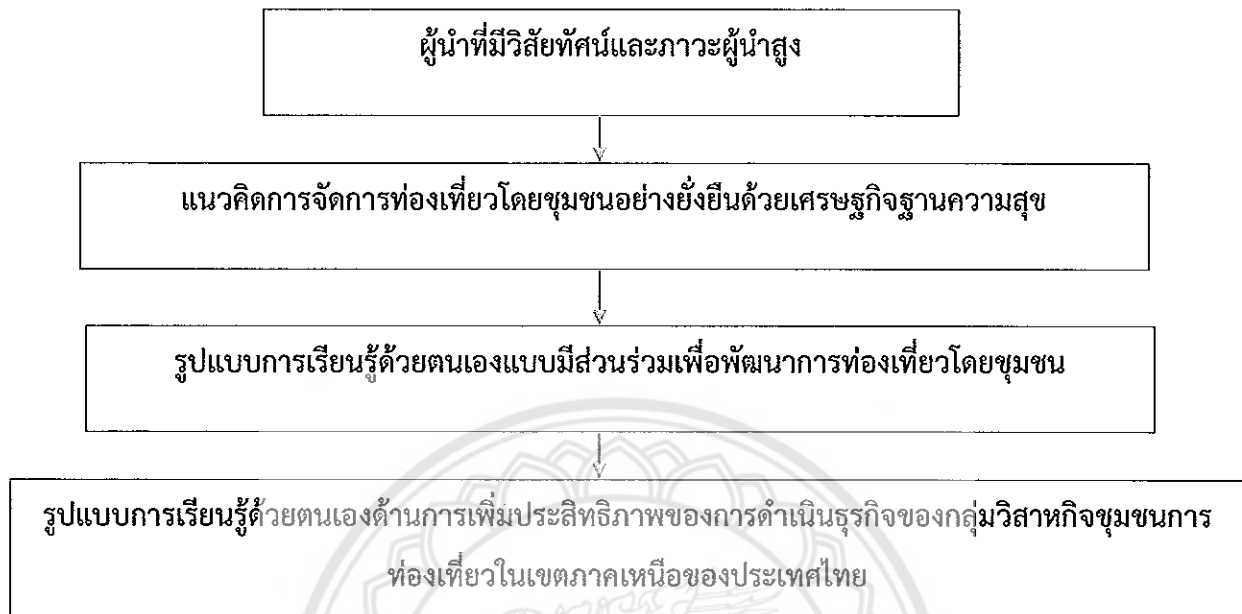

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาและพัฒนาารูปแบบ (Model) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่ารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองที่เหมาะสม คือ “รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน” ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1. ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำสูง
2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข ซึ่งประกอบด้วย
 1. ความยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ประการดังนี้
 - 1.1 ชุมชนเป็นเจ้าของ
 - 1.2 ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
 - 1.3 เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น
 2. ความยั่งยืนในมิติด้านสังคม วัฒนธรรม ประกอบด้วยตัวชี้วัด 6 ประการดังนี้
 - 2.1 ยกระดับคุณภาพชีวิต
 - 2.2 มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน
 - 2.3 ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
 - 2.4 คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - 2.5 ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
 - 2.6 เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
 3. มิติสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1 ประการดังนี้
 - 3.1 ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
3. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งในทุกขั้นตอนมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้
 1. การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง
 2. กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้
 3. การวางแผนการเรียนรู้

4. การแสวงหาแหล่งเรียนรู้

5. การประเมินผล

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 การประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตภาคเหนือตอนบน พบผลจากการประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่บ้านเกษตรพัฒนา ต.บ้านต๋อม อ.เมือง จ.พะเยา ตั้งแต่ปี 2559 เป็นต้นมา เกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรมหลายประการ เช่น การก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนบ่อสิบสองที่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และศึกษาระรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากแหล่งท่องเที่ยวป่าหินบ่อสิบสอง เป็นต้น โดยในปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ่อสิบสองก็ยังคงเรียนรู้ด้วยตนเองที่จะพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

2. อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 คือ แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข เนื่องจาก ปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย และเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ตามมาอีกมากมาย และนำไปสู่การพัฒนาที่ล้มเหลวและไม่ยั่งยืน ซึ่งรวมถึงในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยเช่นกัน โดยมีชุมชนท่องเที่ยวจำนวนมากในประเทศไทยล้มเหลวในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากขาดความยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจทั้งสิ้น ดังนั้นหากสร้างความยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจซึ่งมีตัวชี้วัด 3 ประการ คือ ชุมชนเป็นเจ้าของ ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชน ทั้งระดับครัวเรือน และชุมชนในระดับพื้นฐาน หรืออาจกล่าวได้ว่า การเริ่มต้นการพัฒนาในเรื่องใดๆ ควรเริ่มต้นจากการแก้ไขปัญหา และพัฒนาในเรื่องปากท้อง ซึ่งเป็นการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจก่อน ก็จะสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาในมิติอื่นๆ ได้

ในด้านการขับเคลื่อนความยั่งยืนในมิติสังคม วัฒนธรรม ซึ่งมีตัวชี้วัด 6 ประการ คือ การยกระดับคุณภาพชีวิต มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นมิติด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปสู่ “การมีชีวิตที่เป็นสุข” เป็นการพัฒนาในมิติที่ตามมาจากมิติเศรษฐกิจ กล่าวคือ ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในด้านต่างๆ ก็ต่อเมื่อพวกเขาไม่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐาน หรือ ท้องอึดก่อนนั่นเอง เมื่อพวกเขาไม่มีปัญหาเศรษฐกิจ ก็จะมีเวลาในการสร้างสรรค์สิ่งดีงามต่างๆ ให้แก่ชุมชน สังคมให้เกิด “สังคมแห่งความสุข” และภาคภูมิใจในตนเอง วิถีชุมชน วัฒนธรรม และเคารพในศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ในท้ายที่สุดคือ ความเคารพในสิ่งแวดล้อม โดยดำรงชีวิตและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างตระหนักในคุณค่า เคารพกฎ ระเบียบต่างๆ ในด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นความยั่งยืนในมิติด้านสิ่งแวดล้อมนั่นเอง จากความยั่งยืนทั้ง 3 มิตินำไปสู่การพัฒนาตามแนวคิด “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ซึ่งเป็นการพัฒนาที่แท้จริง

จากแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุขที่กล่าวมาข้างต้น คือ การนำประเด็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมาขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมนั่นเอง อย่างไรก็ตาม การจะนำแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศดังกล่าวไปใช้ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ คือ “การมีส่วนร่วม” จากประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชน

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 คือ รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 ประการ คือ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำสูง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุข และรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งในทุกขั้นตอนมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ การวางแผนการเรียนรู้ การแสวงหาแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ของ Knowles (1975) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย

อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ของชุมชนในประเด็นด้านการพัฒนาจำเป็นต้องใช้การมีส่วนร่วมจากประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชน จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำสูงในการ “สร้างการมีส่วนร่วม” ให้เกิดขึ้นทั่วทั้งชุมชน แต่การที่ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนจะร่วมกันเรียนรู้ในสิ่งใดๆ พวกเขาต้องเป็นประโยชน์ในสิ่งนั้นๆ อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมก่อน ซึ่ง รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้ของตนเองทั้งหมด ตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเองจนถึงการประเมินผล ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 คือ ผลจากการประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่บ้านเกษตรพัฒนา ต.บ้านด้อม อ.เมือง จ.พะเยา ตั้งแต่ปี 2559 เป็นต้นมา เกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรมหลายประการ เช่น การก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนบ่อสิบสองที่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และศึกษาธรรมชาติ ผลิตและจำหน่ายของที่ระลึกจากแหล่งท่องเที่ยวป่าหินบ่อสิบสอง เป็นต้น โดยในปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ่อสิบสองก็ยังคงเรียนรู้ด้วยตนเองที่จะพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป เนื่องจากชุมชนดังกล่าวมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีความสามัคคีกัน มีบรรยากาศประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ผู้นำมีความจริงใจในการพัฒนาชุมชนของตนเองจึงขับเคลื่อนการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จได้

นอกจากนั้น จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกิจกรรมชุมชนต่างๆ พบว่า ประชาชนในชุมชนแห่งนี้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอซึ่งก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยความสำเร็จ อีกทั้งประเด็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแห่งนี้เป็นประเด็นที่ประชาชนในชุมชนให้ความสนใจอยู่แล้ว เพราะตระหนักในทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นอย่างดี จึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการได้โดยทันที

3. ข้อเสนอแนะ

1. ชุมชนต่างๆ สามารถนำแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจฐานความสุขไปประยุกต์ใช้ในประเด็นการพัฒนาอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกันได้
2. ชุมชนต่างๆ สามารถนำรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนไปประยุกต์ใช้ในประเด็นการพัฒนาอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกันได้
3. ชุมชนต่างๆ ควรพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองในประเด็นต่างๆ บนฐานงานวิจัย
4. หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาควรทำวิจัยร่วมกับชุมชนโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อไป
5. โครงการวิจัยในรูปแบบนี้เป็นโครงการวิจัยที่ต้องใช้เวลาในการดำเนินโครงการมากกว่า 1 ปี จึงจะสามารถรวบรวมข้อมูลที่เป็นผลจากการดำเนินโครงการได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นในการดำเนินโครงการวิจัยในโครงการวิจัยรูปแบบนี้ในครั้งต่อไป ควรกำหนดระยะเวลาในการดำเนินโครงการตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป หรือ แยกโครงการออกเป็นโครงการย่อยๆ ต่อเนื่องกันไป โดยเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะๆ ตามขั้นตอนจนเสร็จสิ้นโครงการ

รายการอ้างอิง

- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2560 – 2564
กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560.
- ฉันทิช วรรณถนอม. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: วิรัตน์เอดดูเคชั่น, 2552.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. สรุปประมวลการเศรษฐกิจและเงินเฟ้อ. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย,
2558.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่ง
ประเทศไทย, 2548.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. ชุมชนต้นแบบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2554.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
อย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์ พ.ศ. 2561- 2565. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงการ
ท่องเที่ยวและกีฬา, 2560.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). ชุมชนต้นแบบการจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน.[ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการ
ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2560. แหล่งที่มา:
<http://www.dasta.or.th/th/sustain/sustainable-tourism-network/766>[20 มีนาคม 2560].
- Goeldner, C.R. and Ritchie, J.R.B. *Tourism: principles, practices, philosophies*. Boulder:
Leeds School of Business, 2006.
- Knowles, M. *Self-Directed Learning*. Chicago: Follet, 1975.